

Çocuk ve Medeniyet DERGİSİ

Cilt 6 • Sayı 11 • 2021/1

Çocuk ve Medeniyet DERGİSİ

Çocuk Vakfı Adına
Mustafa Ruhi ŞİRİN

Sayı Editörleri
A. Korkut TUNA
Ayşe KAYA KETECİ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Memduh Cemil Şirin

ISSN: 2458-8431

Hakemli Dergi

Çocuk ve Medeniyet Dergisi, Çocuk Vakfı'nın yayın organıdır. Hakemli bir dergi olarak özgün araştırma, derleme ve görüş makalelerine yer verilir. Çocuk ve Medeniyet tasavvurunun kültürel, tarihi, sosyolojik köklerini Türkiye özelinde ve Evrensel karşılaştırmalar kapsamında inceleyen nitelikli çalışmalar yayın sürecine kabul edilir. Dergiye gelen yazılar, öncelikle editör ve alan editörleri tarafından değerlendirilerek ön kabul işlemi yapılır. Yazının alanına uygun makaleler en az iki hakem tarafından değerlendirilir. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi* 6 ayda bir yayımlanır. Duyuruları önceden yapılmak koşulu ile tema odaklı sayılar çıkartılabilir.

Bölüm Editörleri

Aile ve Çocuk Sosyolojisi Prof. Dr. A. Korkut Tuna; Prof. Dr. Levent Eraslan; *Aile, Çocuk, Toplum ve Medeniyet* Doç. Dr. Ahmet Albayrak; *Çocuk Kültürü* Prof. Dr. Nebi Özdemir; *Çocuk ve Felsefe* Prof. Dr. Vefa Taşdelen, Prof. Dr. Haluk Erdem; *Çocuk Sağlığının Sosyal Boyutu, Çocuk Eğitimi* Doç. Dr. Mehmet Palancı; *Özel Yetenekli Çocukların Eğitimi* Doç. Dr. Faruk Levent; *Çocuk Hukuku ve Çocuk Hakları Kültürü* Dr. Memduh Cemil Şirin; *Okul Öncesi, Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı* Dr. Meral Kaya, Dr. Öğr. Üyesi Tacettin Şimşek; *Çocuk, Medya ve Bilişim Teknolojileri* Doç. Dr. Adnan Altun

Dergi Tasarım: Salih Pulcu
Dergi Uygulama: Recep Önder
Kapaktaki resim: Deren Bekdemir

Çocuk ve Medeniyet Dergisi Çevrimiçi Erişim Adresi
Web: <http://cocukvemedenyet.cocukvakfi.org.tr>
e-posta/e-mail: cocukvemedenyet@cocukvakfi.org.tr
cocukvemedenyet@hotmail.com

Basım Tarihi: Aralık 2021

Çocuk ve Medeniyet Dergisi, elektronik ve basılı olarak yayımlanır. Açık erişim politikasını benimseyen Çocuk ve Medeniyet Dergisi elektronik kopyasına internet adresinden erişilebilir.

Yayın Türü: Yaygın Süreli Yayın

Yayıncı Adresi: Çocuk Vakfı Basın Yayın ve Müşavirlik İşletmesi

Zafer Sokağı No: 17 34371 Nişantaşı İstanbul

Telefon: +90 212 240 23 83 / +90 212 240 41 96 Belgegeçer: +90 212 230 01 25

www.cocukvakfi.org.tr

Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık Anonim Şirketi

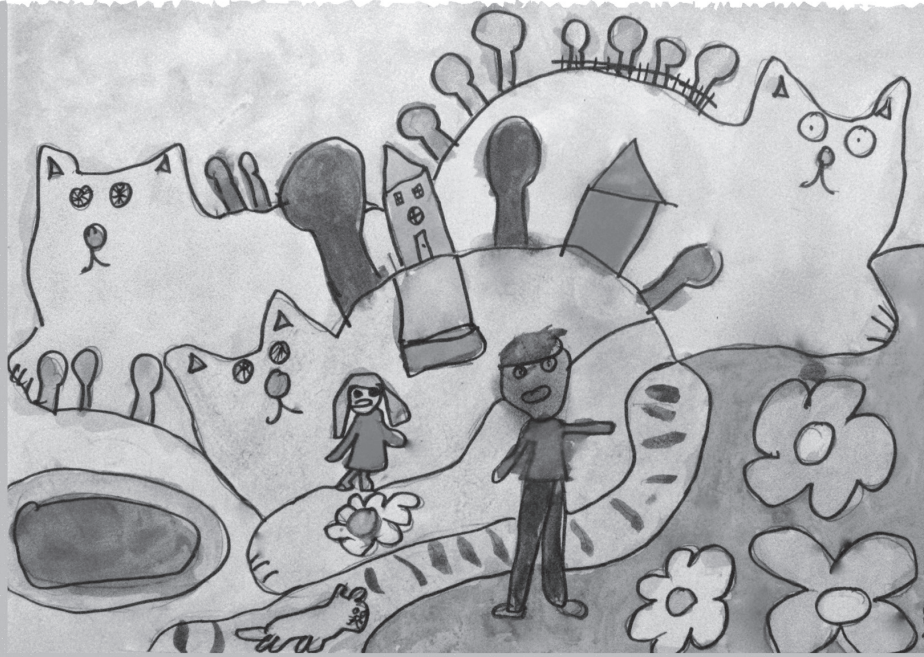
Adres: Dudullu Org.San.Böl. 1.Cadde No:16 Ümraniye – İST.

Telefon 444 44 03

Sertifika No: 42716

BU SAYININ HAKEMLERİ

Prof. Dr. Abdullah Karatay
Prof. Dr. Alev Erkilet
Prof. Dr. A. Korkut Tuna
Prof. Dr. Fahri akı
Prof. Dr. Neylan Ziyalar
Doç. Dr. Ali Öztürk
Doç. Dr. Hatice Karakuş Öztürk
Doç. Dr. Mehmet Sağlam
Doç. Dr. Muhammet Ubeydullah Öztabak
Doç. Dr. Taner Atmaca
Dr. Öğr. Üyesi Cenk Beyaz
Dr. Öğr. Üyesi Esra Işık

Çocuk ve Medeniyet DERGİSİ

Cilt 6 • Sayı 11 • 2021/1

İÇİNDEKİLER

Çocuk Vakfı'nın Sunuşu

Mustafa Ruhi Şirin

Sayı Editörleri Sunuşu

A. Korkut Tuna

Ayşe Kaya Keteci

ARAŞTIRMA MAKALELERİ

Toplumsal ve İnsani Boyutta İmkan ve İmtihan Olarak Aile

Nevzat Tarhan 17

COVID-19 "Evde Kal" Sürecinin Anne Görüşlerine Göre Okul Öncesi Dönem
Çocuklarının Günlük Yaşamlarına Yansıması

Ceren Arı Arat, Hülya Gülay Ogelman 31

Aile İçi Rollerde Babalığın Önemi

Hatice Balin 55

Çocukları Suça İten Nedenler ve Alınması Gereken Önlemler:
İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü Görevlilerinin
Görüş ve Değerlendirmeleri

Hakan Öngören, Ahmet Katılmış 83

RÖPORTAJ

Çocuk – Kültür ve Medeniyet İzleğinde: Prof. Dr. Medaim Yanık İle Söyleşi

Ayşe Kaya Keteci 109

KİTAP İNCELEME

Türkiye’de Çocukluğun Tarihi: Eski Harfli Süreli Çocuk Yayınları
Elif Büşra Demir 127

Duygusuzlaş(tır)madan Korumanın Yol Haritası:
Koruyucu Psikoloji Çocuk Eğitiminde Duygusal Rehberlik
Hilal Kazıcı 133

RAPOR

İstanbul Sözleşmesi İçin Çocuk Vakfından Açıklama ve Öneri Notu
Çocuk Vakfı 137

Türkiye’de “Uyuşturucu ve Çocuk”
-Genel Değerlendirme ve Öneriler-
Çocuk Vakfı 143

GÜNLÜK

Niçin Aile ve Çocuk Bakanlığı Kurulmalı?
Mustafa Ruhi Şirin 153

Aile, Çocuk ve Sosyal Politika

Mustafa Ruhi Şirin

Aileyi Ne Kadar Tanıyoruz?

Türkiye, 1. Aile Şûrası'ndan* önce ve sonra "Ailenin geleneksel temelleri ile sosyal gelişme ve modernleşme unsurları arasındaki çatışan ve uzlaşan tarafların tespit edilmesi ve aileye yönelik politikalar" (1990, s. 29) geliştirememiş bir ülke görüntüsü içindedir. 1. Aile Şûrası'nda; "aile araştırmaları için, 'ideolojik' olarak nitelendirilebilecek, 'evrensel', 'tek-doğrulu' ve 'tek yönlü' evrim modelleri ile yaklaşmanın hatalı olduğu; 'izlenecek yöntem' 'parça-bütün' bağlantısını gözden kaçırmayan, 'çok değişkenli', 'bütüncül' yaklaşımla ailenin iç ve dış etkileşimlerini ve dinamiklerini" (1990, s. 205) araştırma ve inceleme aşamasına da gelinemediği tespitine rağmen, Türkiye hâlâ Aile Politikası ve Sosyal Programı geliştirememiştir.

Türkiye'de toplumun aileyi ve çocuğu nasıl etkilediğini araştıran ve inceleyen çalışmaların yapılmamış olması düşündürücüdür. 1970'lerin sonuna doğru 9 dünya ülkesinde yapılan "Çocuğun Değeri" Araştırması "ana-babaların çocuk sahibi olma konusunda güdülenmeleri ve çocuğa yükledikleri değerleri ortaya" çıkarmayı amaçlamıştı. Almanya ve Endonezya dışında tüm ülke nüfuslarını temsil eden örneklerin kullanıldığı bu araştırmada çocuğun psikolojik ve ekonomik değeri ön plana çıkmıştı.

* İlk Aile Şûrası 17-20 Aralık 1990 yılında Ankara'da düzenlenmiş; yedi komisyon aile hakkında bildirimleri müzakere etmiş, durum tespitine yönelik görüşlerin ortaya çıkması sağlanmış ve kararlar almıştı.

Bu araştırmaya göre, “ocuklara yüklenen değerler ve onlardan beklenenler aslında ailenin ne şekilde işlediğini” yansıttığını; “lke içindeki farklılıkların sosyo-ekonomik gelişme bakımından kültürlerarası olanlarla aynı doğrultuda” olduğunu gösteriyor (Kâğıtıbaşı, 1990, 95-98). 1980 sonrası aile ve çocuğun durumu hakkındaki veriler dışında bilgilerimiz çok sınırlı. Aile yanında çocuğun göstergelerini de bilmiyoruz. Oluşmakta olan yeni çocukluk sosyolojisi ile birlikte modern ocuk kültürü aile-ocuk ilişkilerini çocuğu merkeze alan bir boyuta taşıdı. Dünya, her aile sorununun bir ocuk sorununa dönüştüğü bir aşamaya doğru evrilirken öngörülerle mi yetineceğiz? Yoksa yeniden aile ve çocuğu tanımaya ve anlamaya mı yöneleceğiz?

Türkiye toplumunun en önemli üç özelliği duygusallık, ocuk severlik -aşırı ocuk duygusu- ve yardımlaşmadır. Bu üç özelliğin merkezindeki kurum aile olduğu hâlde, aile ve toplum içinde ocuk ve kadına verilen değer anlayışı aynı zamanda bir dizi sorunlar içeriyor. Aile sorunlarını sosyal bilimlerin havuzundaki sonuçlara göre değil de sadece resm ideoloji ve politika inşa süreçleri üzerinden tartışmak ise çözüme yönelmeyi engellemektedir. Çok sık tekrarlanan bu yanlıştan uzaklaşmak özellikle aile ve çocukluk sosyolojisini merkeze alarak aile ve ocuk sorunlarına eğilmekle mümkün olabilir. Bunun için de öncelikle sosyal bilim çevrelerinin ve politika yapıcıların aile ve ocuk dersine çok iyi çalışmaları gerekir.

Türkiye toplumunda kültürel yoğunluğun azalması, değer retememenin eşiğine gelinmesi, sosyal dokunun zayıflaması ve toplumsal fay hatlarındaki gerilim dört sarmalın genişlemesine neden oluyor: Toplumda ayrışma, sosyal dayanışmanın zayıflaması, güvensizlik ve toplumsal psikolojinin daha kırılgan duruma gelmesi... Bu dört sarmalın birinci derecede etkilediği kurum yine aile kurumudur. Sonuçları ise değerlerin zayıflaması, özellikle çocuğa ve kadına karşı şiddet, aileye yönelik suçlarda artış ve boşanma olarak karşımıza çıkıyor.

Türkiye’de ailenin kırılganlaşan öncelikli sosyolojik gerçeklerini şöyle sıralayabiliriz: Yoksulluk, işsizlik, g, gelir dağılımı bozukluğu, sosyal yardıma ihtiyaç duyan hane halkı sayısının sürekli artmakta oluşu, bölgeler arası eşişsizlik ve sosyal güvencesizlik... Ailenin bu i ve dış kırılganlıkları ailede sosyal değişimi hızlandırdığı gibi, aile geleneğinin zayıflamasına da neden olmaktadır. Kültürel geleneğin yoğunluğunun azalması ailenin *hayat çemberi* içinde çocuğa değer aktarımını zayıflattığı gibi *aile geleneğini* olumsuz yönde etkilemektedir. Sosyal politikacıların farkına varamadığı ailenin dönüşmesi konusunun nedeni ise çaresizlik sarmalının genişlemesidir.

Bu noktada “*Aileyi ne kadar tanıyoruz?*” sorusunu tekrar sormamız gerekecek: İnsanlık tarihi boyunca en güvenilir kurumun aile olduğu sadece bir n

kabuldür. Türkiye’de aile gerçeğini bütün boyutları ile ne toplum biliyor ne de devlet. Buna rağmen ailenin hâllerini genel kanaatlerle yorumlamakla meşgulüz. Türkiye’de devlet, hâlâ “baba”dır. Dönemlere göre yardımlarını azaltır, çoğaltır, bazen daha da cömert olur. Fakat bir türlü *yardım temelli* anlayıştan kurtulamaz ve *Hak ve Sorumluluk Temelli* anlayışa geçemez.

Önce Sosyal Koruma Hukuku

Devletin yaptığı yardımların sosyal politika ile ilişkisi olmadığı tezini savunuyor değiliz. *Yardım temelli* günlük sosyal yardımlar sosyal politikanın en alt düzeyidir. Bu tür yardım türleri güç koşullardaki hane halkının ihtiyaçlarını geçici süre için giderse de mağduriyetin kökenine inilmedikçe ne yoksulluk sarmalı çözülebilir ne de *sosyal koruma hukuku* anlayışına geçilebilir.

Cumhuriyet Dönemi’nde yapılan sosyal yardımların birkaç kat fazlası son yıllarda yapıldığı hâlde, aile sorunları azalmadığı gibi, aksine daha da giriftleşmektedir. Bu konuda Türkiye’de başarı sağlanan çok önemli üç somut sosyal politika örneği vardır: Engelliler Yasası (2005), ailesi sosyal güvenceden mahrum 0-18 yaş grubu çocukların “sağlık güvencesi”ne (2006) kavuşturulması ve açlık sınırının altında yaşayan insanın kalmamış olması. Sosyal yardımların artırıldığı gerçeğine rağmen, Türkiye’de 7 milyonu aşkın hane halkı, diğer açıdan nüfusun 29 milyonu yoksulluk sınırında yaşamaktadır. Ekonomik büyümeye paralel olmasa da sosyal yardımlardaki bu artışlarla devletin *Hak ve Sorumluluk Temelli* bir sosyal devlete dönüşme imkânı yoktur. Çünkü bu yardım anlayışı ekonomik büyümeyle sınırlı bir sosyal politika tercihidir.

Türkiye’de sürdürülmekte olan bir anlayışı hatırlatmakta yarar var: Kalkınma planları ile “yapısal dönüşüm”ün gerçekleşeceği öngörülmüştü. Son plan, farklı paydaşların temennilerinden seçilmiş vaatler kataloğu olarak hazırlanmıştı. Plan, ne ülke ölçekli somut model, ne de sistem önermektedir. *Sosyal koruma hukuku* yaklaşımına tek bir yerde bile atıfta bulunulmamıştır. Ekonomik büyümeye dayalı kalkınma hedeflerine öncelik veren son planın ne misyon ne de vizyon bakımından önceki planlardan farklı yanı da yoktur. En cılız yönü, kültürel boyuttan yoksun oluşudur. Model ve sistem öngörüsü olmayan bu planla “yapısal dönüşüm”ün gerçekleşme ihtimalinden söz etmek de gerçekçi değildir.

Türkiye’nin içinde bulunduğu sosyal dönüşüm süreci nedeniyle yönetilmesinin zorlaştığı gerçeği, aile sorunlarıyla daha yakından ilgilenmeyi zorunlu kılmaktadır. “1995’lerden bu yana toplum ve ailenin,

aile politikalarının alabildiğine sahipsiz kaldığını söylemek zor olmamalıdır. Toplumsal hayat, siyasal gelişmelerden daha hızlı evrilmekte; bilim ve düşünce çevreleri siyasal gelişmelerin takibini öne alırken, toplumu ve aileyi, yaşadığımız derin istihaleleri büsbütün gözden kaçırabilmektedirler.” (Turinay, 2011, s.104). Aileye yönelmek için iki temel öncülenden hareket edilebilir: Sosyal bilimlerin oluşturduğu havuza yansıyan aile yapısının büyük resmi dikkate alınarak Sosyal Politika Stratejisi ve 25 yılı kapsamak üzere yapılandırılacak ve uygulanacak Sosyal ve Kültürel Program hazırlanması.

Bu noktada şu ana soru sorulabilir: Aile sorunlarının çözümü niçin erteleniyor? Öncelikli iki neden üzerinde durulabilir: Önleyici, koruyucu, geliştirici yaygın eğitimin yüksek maliyeti, bir. Ülke ölçekli Sosyal ve Kültürel Program üzerine hazırlık yapılmamış olması, iki. 6 Aile Şûrası'nın kararları dâhil, son 5 yıllık Kalkınma Planları, Hükümet Programları ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde ülke ölçekli önleyici, koruyucu ve geliştirici bir Sosyal ve Kültürel Programa atıfta bile bulunulmamış olması da bu iki nedenle ilişkilidir. Oysa içinde bulunduğumuz ve her geçen gün daha da kırılanlaşan zaman diliminde öncelikle sosyal ve kültürel programa acilen ihtiyaç vardır. Bu programa, çocukla ilgili Adli ve Sosyal Sistemi de dâhil etmek gerekir.

Gündemdeki aile içi ve toplumsal şiddet, küresel boyutları ile hem aile hem de toplum açısından çok bileşenli bir sarmaldır. Şiddetin artış nedenleri hem ülke hem de küresel boyutludur. Fakat değişmez bir kural vardır: Aile bir şeyleri örtmüşse bu örtülenler bir gün görünür olur ve açığa çıkar.

Aile merkezli sosyal politika “yaygın eğitim”le bire bir ilişkilidir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın görevleri arasındaki “örgün ve yaygın eğitim”in birbirinden ayrılması artık zorunluluk hâline gelmiştir. MEB'in “örgün eğitime” odaklanması ve “yaygın eğitim”in kurulacak Aile ve Çocuk Bakanlığı'na devredilmesi gerekmektedir. Aile ve Çocuk Bakanlığı'nın amacı ve işlevi, “yaygın eğitim”i de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmedikçe, Bakanlığın yerel yönetimlerle ilişkisi kurulmadıkça ve icracı bir yapıya dönüştürülmedikçe, Türkiye'de uygulanacak aile odaklı çocuk merkezli sosyal politikaların başarı şansı çok zayıftır.

Temel Politika ve Strateji Eksikliği

Türkiye, nüfusunun yüzde 90'a yakını kasaba, şehir ve büyükşehirlerde yaşayan çok hareketli demografik yapıya sahip bir ülkedir. Nüfusun yüzde 28.3'ünü 0-17 yaş aralığındaki çocuklar oluşturmaktadır. Türkiye, toplam

doğurganlık hızı 2.07, ortalama hane halkı büyüklüğü 3.4 ve 22.676.186 hane halkı yapısı ile hızlı değişim ve dönüşümünü sürdürmektedir. Bu değişim/dönüşümle birlikte bir taraftan hareketli olduğu kadar diğer taraftan yorgun bir toplum görüntüsü içindedir.

Türkiye ayrıca çok yönlü modernleşme kuşatması sonucu üretilmiş değerleri tüketen aile yapısına doğru evrilmektedir. Bu yönüyle kültür ve medeniyet değerlerinin zayıfladığı ve *hayat çemberi* içinde kültürel yoğunluğun azaldığı bir ülke görüntüsü içindedir. 1980 sonrası hızlanan sosyal yapıdaki çözümlenin ailenin bütün bireylerini etkilediği ve aileyi sorunlarını çözemez duruma getirdiği hususu ise ortak kabullerden biri durumuna gelmiştir.

Temel politika ve strateji eksikliği nedeniyle sarmala dönüşen sosyal sorunlar çözülemediği gibi, her bir sorun alanı birbiriyle ilişkili yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Cumhuriyet Dönemi'nden bu yana ve özellikle son 15 yılda başta engellilerle ilgili olmak üzere, sosyal haklar konusunda çok önemli yasal düzenlemeler yapıldığı ve sosyal yardımlar her geçen yıl artırıldığı hâlde, aile ve güç koşullardaki bireylerin eğitim ve işsizlik sorunlarının ertelenmiş ve çözülememiş olmasının nedeni ise ülke ölçekli temel politika, strateji ve program eksikliğidir.

Bu noktadan hareketle son çeyrek yüzyıl içinde Türkiye'de ailenin sosyal boyutuyla ilgili araştırmalar, 5 Yıllık Kalkınma Planları, Hükûmet Programları, TÜİK'in aileyle ilgili açıkladığı göstergeler ve son İnsani Gelişme Endeksi dikkate alındığında şu tespitin yapılması gerekmektedir: *Türkiye'nin sosyal yapısı içinde aile, çocuk ve gençlik sorunları ilk defa yoksulluk, güvenlik, ekonomi, eğitim ve dış politikanın önüne geçmiştir. Aile, çocuk ve gençlik meselesi Türkiye'nin birincil beka meselesidir.*

Çözümü Ertelenen Sorunlar

Aile ve Çocuğun İyilik Hâli Endeksi Sistemi kurulamamış olmasına rağmen, Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi'ndeki göstergeler ve TÜİK verileri üzerinden şu tespitler de yapılabilir: Aile içi sorunlar, çocuk yetiştirme geleneği, kadın ve erkek sorunları, boşanma oranlarının artması, iki kişilik ve tek kişilik hane sayısının sürekli artış göstermesi, engelli bireylerin eğitiminin ihmal edilmesi, gençliğin işsizliği ve umutsuzluğu, yaşlıların toplum içinde yalnızlaşması, çocuk iş gücü istismarı, yüzde 10'u aşan işsizlik, güç koşullardaki çocuklar, yurt dışındaki çocuk ve gençlerle ilgili politika eksikliği, yoksulluk ve çocuk yoksulluğu alanlarındaki sorunların çözümünde devletin yükümlülükleri yerine getirebilmesi için daha etkin bir örgütlenmeye acil olarak ihtiyaç vardır.

Türkiye'nin aile özelinde çocuk, gençlik, kadın, engelli, yaşlı ve tüm güç koşullardaki öznelerin sorunlarının çözümüne yönelmesi için iki üst politika hedefini gerçekleştirilmesi gerekmektedir: Tüm boyutlarıyla ülke ölçekli Sosyal Politika Stratejisi ve 25 yılı kapsayacak Sosyal ve Kültürel Programın hazırlanması. Eş zamanlı olarak Aile ve Çocuk Bakanlığı'nın kurulması.

Cumhuriyet tarihi boyunca sosyal politikalar alanında faaliyet gösteren kamu kuruluşları sorunların ortaya çıktıktan sonra bireylerin talebi üzerine devreye giren ve ihtiyacın giderilmesini sosyal yardım dağıtarak sağlamaya çalışan anlayış üzerine inşa edilmiştir. Yeni kurulacak bakanlığın işlevi sorunlar ortaya çıkmadan, sorunları önlemeye yönelik politikalar ve sosyal hizmet modelleri üzerinden belirlenmelidir. Bunu sağlamak için sosyal yardımı "lütuf" yerine insanların sosyal haklarının karşılanmasını esas alan *Hak ve Sorumluluk Temelli* anlayışa göre yapılandırma yoluna gidilmelidir. Kurulacak bakanlık Millî Eğitim Bakanlığı'ndan devralınması gereken *yaygın eğitim* hizmetlerinin koordinasyonunu sağlamak, hizmet alanları ve modelleriyle ilgili standartları belirlemek yanında İzleme ve Denetleme görevlerini de üstlenmelidir. Yeni bakanlığın kuruluş aşamasında mevcut bakanlığın yürütmekte olduğu hizmetlerin topluma daha kolay ulaştırılması amacıyla bu görevlerinin yerel yönetimlere devredilmesi tercih edilmelidir.

Aile ve Çocuk Bakanlığı'nın görevleri arasında ilgili bakanlıklarla eş güdüm ve etkin koordinasyon işlevleri de yer almalıdır. Yeni bakanlıkla birlikte Kamu Denetçiliği Yasası'nda da değişiklik yapılarak her biri ayrı ayrı olmak üzere *Aile, Çocuk, Gençlik, Kadın, Yaşlılar Ombudsmanlığı* da öngörülmelidir. Ayrıca, TBMM'de daimi görev yapacak *Aile, Çocuk, Gençlik ve Kadın Komisyonu* kurulması düşünülmelidir.

Kurulmasını önerdiğimiz *Aile ve Çocuk Bakanlığı* ailenin tüm özneleri ve toplumsal bileşenlerini kapsayacak şekilde ve icracı bir yapıda kurulabilirse bakanlık sosyal politika uygulamaları ile sorunların çözümüne yönelebilir ve *insan odaklı* bir işlevi yerine getirmeye başlayabilir.

A. Korkut Tuna

Ayşe Kaya Keteci

Kıymetli okurlarımız;

Çocuk ve Medeniyet Dergimizin “Aile ve Çocuk” temasına hasredilen özel sayısı ile sizi karşılıyoruz. Dergimizin medeniyet tasavvurumuzu tüm detaylarıyla çocuklar için yeniden bir okumaya tabi tutan yaklaşımı ile 11 sayıdır sizlerle.

Çocuğun merkeze alındığı bir zaviyeden, dünyaya ve ülkemize dair yeni fikirler üretmek, bunun için bilimin tüm imkanlarından yararlanmak asıl maksadımız. Aile ve çocuk ilişkileri, zamana ve kültüre göre değişebilir ama her daim toplumu ve insanı şekillendiren anlamlı bir örüntüdür. O sebeple medeniyet, çocuk vizyonu ile doğrudan ilişkilidir ve medeniyet anlayışı olan milletler yetişkin, olmayanlar çocuksudur ve çoğu zaman farklı etkilere karşı savunmasız kalırlar.

Çocuğu parçası olduğu aile birimiyle ilişki içinde kavramak, onu bir bütünselliğin içinde idrak etmede ve dünyaya hangi yollardan açıldığını anlamada zaruri bir yöntemdir. Çocuklara tüm yeteneklerini harekete geçirerek kendini gerçekleştirebileceği bir dünyanın inşasına katkı sağlamak bizi ihya edecek.

Bu bilinçle “Aile ve Çocuk” temasına odaklanıyoruz. Dergimizin bu sayısı 4 araştırma makalesi, 1 röportaj, 2 kitap inceleme yazısı, Çocuk Vakfımızın 2 raporu ve günlük türünde 1 yazıdan oluşuyor.

İlk araştırma makalemiz alanında önemli bir isim, Prof. Dr. K. Nevzat Tarhan tarafından kaleme alınan “Toplumsal ve İnsani Boyutta İmkan ve İmtihan Alanı Olarak Aile” başlıklı makaledir. Yazar, iyi bir aile ortamı sağlanması ve aile içi rollerin sağlıklı yürütülmesinin iyi insan olma vasfıyla ilişkisini vurgular. Doğal davranış eğitimi olan fırsat eğitimine dikkat çekerek ailenin kendini yeniden üretmesinin imkanlarını sunar.

İkinci araştırma makalemiz Ceren Arı Arat ve Hülya Gülay Ogelman tarafından kaleme alınan “COVID-19 ‘Evde Kal’ Sürecinin Anne Görüşlerine Göre Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Günlük Yaşamlarına Yansımaları” adlı çalışmadır. Araştırma, salgın sürecinde uygulanan sokağa çıkma kısıtlamasının 5 yaş grubu çocukların günlük hayatlarına yansımalarını ele alır.

Üçüncü araştırma makalesi Hatice Balin’in “Aile İçi Rollerde Babalığın Önemi” başlıklı yazısıdır. Makale babalık rolünün tarih içindeki seyrini, özellikle toplumumuzdaki toplumsal değişim ve cinsiyet rolleriyle ilişkisi zemininde değerlendirir. İlgili yazıda babalık üzerine sosyolojik çalışmaların sınırlı olduğu düşünüldüğünde makalenin önemi açığa çıkmaktadır.

Dergimizin son araştırma makalesi Hakan Öngören ve Ahmet Katılmış tarafından kaleme alınan “Çocukları Suça İten Nedenler ve Alınması Gereken Önlemler: İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü Görevlilerinin Görüş ve Değerlendirmeleri” isimli çalışmadır. Araştırma çocuk suçluluğu konusunu, aslında çocukların suça itilişini, sahadaki politika uygulayıcıların gözlem ve tespitlerinden yararlanarak ele alır. Makale, sadece hukuki metinlerle sınırlı kalmayıp uygulayıcıların tecrübelerine ışık tuttuğu için önemli bir yaklaşım sunmaktadır.

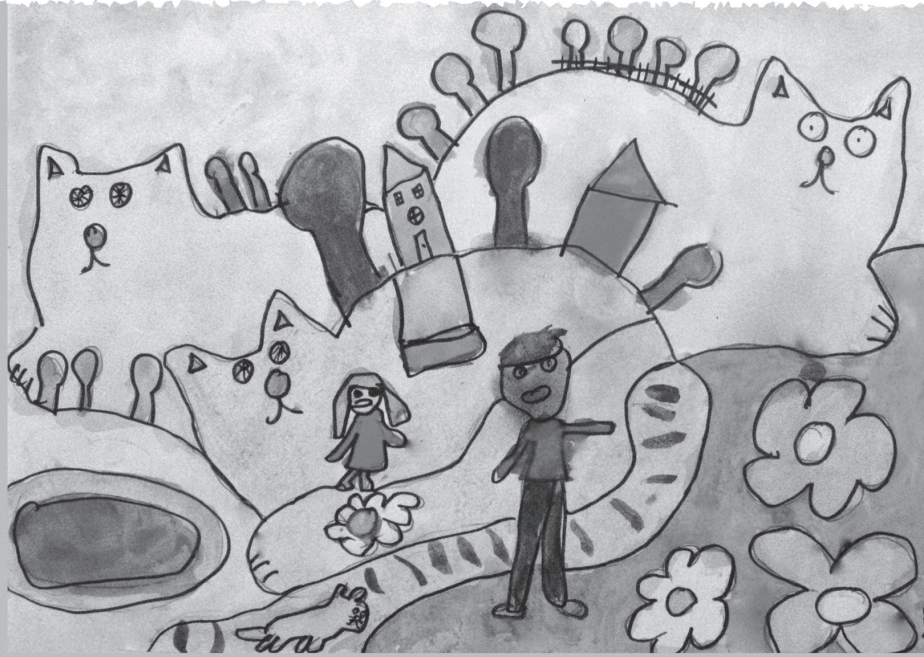
Bu sayımızda bir de röportaj bulunmaktadır. Çalışma, dergi editörü Ayşe Kaya Keteci tarafından gerçekleştirilen “Çocuk – Kültür ve Medeniyet İzleğinde: Prof. Dr. Medaim Yanık ile Söyleşi” isimli söyleşidir. Söyleşi, çocuk ve aile ilişkisini kültür ve medeniyet izleğinde açımlayarak aileyi korumada bir yol haritası sunmaktadır.

Dergimizin bu sayısındaki iki kitap inceleme yazısından ilki, Elif Büşra Demir’in “Türkiye’de Çocukluğun Tarihi: Eski Harfli Süreli Çocuk Yayınları” isimli çalışmasıdır. Yazar, Öztürk Emiroğlu’nun “Eski Harfli Süreli Çocuk Yayınları (1869-1928)” adlı Tanzimat devrinden harf inkılabına kadar olan

zaman diliminde, çocuk süreli yayınları üzerinden çocukluğun tarihine ışık tutan eserini incelemiştir. İkinci inceleme yazısı Hilal Kazıcı'nın, Prof. Dr. Kemal Sayar ve Uzman Psikolog Feyza Bağlam'ın birlikte yazdığı "Koruyucu Psikoloji" eserini değerlendirdiği "Duygusuzlaş(Tır)Madan Korumanın Yol Haritası: Koruyucu Psikoloji Çocuk Eğitiminde Duygusal Rehberlik" isimli çalışmadır.

Bu sayımızda "İstanbul Sözleşmesi İçin Çocuk Vakfından Açıklama ve Öneri Notu" ve "Türkiye'de 'Uyuşturucu ve Çocuk' -Genel Değerlendirme ve Öneriler-" başlıklı Çocuk Vakfımızın iki önemli raporu dergimizi akademik anlamda zenginleştirmiştir.

Son olarak Değerli Mustafa Ruhi Şirin güncel ve çözümlenmeyi bekleyen bir çok meseleye dikkat çektiği günlüklerinden oluşan "Niçin Aile ve Çocuk Bakanlığı Kurulmalı?" isimli yazısı ile mühim bir sorunu daha tartışmaya açmıştır.

Toplumsal ve İnsani Boyutta İmkân ve İmtihan Alanı Olarak Aile

NEVZAT TARHAN

Özet

Makalede iyi eş, iyi anne, iyi baba olmadan önce iyi insan olmanın öneminden yola çıkılarak iyi aile olmak kavramına değinilecektir. İyi insan olmak için iyi aile ortamının gereğinden bahsedilecektir. Sonuç olarak, toplumsal huzur açısından iyi insan vasfının kaynağı olan aileyi bir arada tutan değerleri canlandırmaktan başka çarenin olmadığı vurgulanacaktır. Aile değerlerini ayakta tutmak, çocukları daha iyi yetiştirmek, eşler arası ilişki/iletişim kurmayı başarabilmek gibi becerileri kazanabilmek için doğal davranış eğitimi olan fırsat eğitimine özellikle dikkat çekilecektir. Bu bağlamda toplumsal açıdan artık şikâyet aşamasında olunmadığı, kadim öğretilerimiz ile bilimsel verilerin ışığında çözüm zamanının ivedilikle yakalanması gereği salık verilecektir.

Anahtar kelimeler: evlilik, aile, çocuk, fırsat eğitimi, değerler, örnek olma

Abstract

In this article the concept of a good family will be examined not based on being a good spouse or a good parent but based on being a good person. The necessity of a good family for becoming a good person will be discussed. As a result, the inevitability of reviving the values that hold the family together, which is the source of the good person, in order to achieve social peace will be expressed. The importance of the opportunity education as a natural behavioral education for preserving the family values, for raising children better, for acquiring better communication skills between parents et cetera will be mentioned. It will be advised that socially we shall no longer remain in a state of complaints and

– ARASTIRMA MAKALESİ –

NEVZAT TARHAN, nevzat.tarhan@uskudar.edu.tr
Üsküdar Üniversitesi Kurucu Rektörü, Psikiyatrist
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6810-7096>

Geliş tarihi: 16.07.2021 • Kabul tarihi: 03.10.2021
doi: <https://doi.org/10.47646/CMD.2021.243>

that we should use our ancient teachings and our scientific data to reach an immediate solution.

Keywords: marriage, family, child, opportunity of education, values, being role model

Psikiyatride önceleri üç alan önemszenmekteydi: Duygu, düşünce ve davranış. Artık iki alan daha önem kazanmıştır: Bedensel tepkiler ve değer sistemi. Bu bağlamda insanı analiz ederken insanın kendisiyle ilişkisi, mesleki ilişkisi, aile ilişkisi, evrenle ilişkisi ve varoluşsal ilişkisi bir bütün olarak ele alınmalıdır.

5N1K dediğimiz; “Kim, ne, nerede, nasıl, ne zaman, niçin” şebekelerinin insan beyninde kalıcı öğrenmeyi sağladığı bilinmektedir (Tarhan, 2014). Kadim kültürler bunu “ilim, hikmet ve marifet eğitimleri” ile vermişlerdir. Günümüzde de sinirbilimden yardım alarak fırsat eğitimi ile aynı etkiyi oluşturabilmek mümkündür. Beynin “ya kullan ya kaybet” prensibiyle çalışmasından hareketle beyni geliştirmeyi ve canlı tutmayı hedeflemek önemlidir.

Fırsat eğitimi, zamanı iyi kullanmak isteyen kültürlerde ve sistemlerde, özellikle işe yarayan bir eğitim biçimidir. Modern dünyada, egonun yükseldiği çağımızda insanlar didaktik usullere, ders gibi uygulamalara kendini kapatmaktadırlar. Bundan dolayı problem/çözüm odaklı eğitim ve fırsat eğitimi daha işe yarar olmakta; aynı zamanda insanları tekdüzelikten uzak tutarak sürekli yenilenme sağlayabilmektedir.

Erkek veya kadın evlenmeye karar verdiğinde, bir anlamda başka bir dünyaya karışmaya niyetlenir. Evlilikte kadın erkeğe ve erkek de kadına taşınır. Tabii ki kimse gittiği yere büsbütün dönüşmez çünkü kendini de gittiği yere götürür. Evlilik iki ayrı dünyanın birleşerek bir dünya oluşturmasıdır (Tarhan, 2014, s. 40). İnsan, evlilikte kalbine mukabil bir kalp bulmak ister. Zira insanda sevme, bağlanma, aidiyet duygusu vardır. Kişi, evlenmekle sevgisinin karşılığını bulur, duyguları öylece havada asılı kalmayıp somutlaşmış olur. Böylece kadın ve erkek, karşılık buldukları bir kalbe bağlanarak dünyada bir adres edinmiş olurlar (Tarhan, 2014, s. 40-41).

Kişinin ve toplumun ahlaki değerlerinin gelişiminde evliliğin katkısı şüphe götürmez. İnsanın, her anlamda insan olarak doğduğu yer, ailedir. İnsan ve insanlık adına her şey ilk olarak ailede görülür, öğrenilir yani insan sahip olduğu ahlaki değerleri ilk aile ortamında pratiğe döker (Tarhan, 2014, s. 53).

Ahlaki değerlerden kasıt nedir? Dürüst olmak, sözünde durmak, fedakârlık etmek vb. değerler. İnsan doğduğu yerde, öncelikle annesi babası üzerinden bu değerleri öğrenir. Bir adım sonrasında da öğrendiği değerleri, beraber olduğu aile fertleri ile uygulamaya başlar. Sosyalleşme bağlamında da ilk staj yeridir aile. Yani aile, sosyal olanın; toplumun en küçük örneğidir. Kendi dışında olanı tanıma, sınırları bilme, başkasıyla yaşama, başkasının sınırlarına saygı, farklılıkların bir arada olması/yaşayabilmesi, küçük çapta aile ortamında görülür, tecrübe edilir. İnsan, aile içinde sosyalleşir; başkasıyla yaşamayı, başkası için yaşayabilmeyi öğrenir. Kişi, ailede hem değerleri öğrenir hem bunları uygulama imkânı bulur. Dağda, inzivada ya da insanlardan uzak yerlerde insanın ahlakiliğinden bahsedilemez. Belki insan dışında diğer varlıklara karşı muamelede ahlakilik görülebilir ama ahlakiliğin insani boyutu ancak toplumda test edilebilir. Çelişkili, birbirinden çok farklı sesin oluşturduğu toplumda ahlaklı olabilmesi için kişinin, kendisini iyi bilmesi, ahlaki değerleri özümsemesi gerekir. Bu aile ile mümkündür; insan ailede kendini fark eder, ne yapması gerektiğini öğrenir (Tarhan, 2014, s. 53-55).

Erkek ve kadının gerçek hüviyeti; kişiliği, kimliği evlilikte ortaya çıkar. Çünkü insan ancak ilişkide kendinden dışarı çıkar; kendini göstermiş olur. Alışverişte, yolculukta insan içini gösterir. Ahlaklı mı değil mi, dürüst mü değil mi, bu ancak insani münasebet içinde belli olur.

Evlilik aynı zamanda insanın sınındığı yerdir. Kişinin doğduğu, kendisini gerçekleştirbildiği yer olduğu gibi test edildiği yerdir de yani bir imkân ve imtihan alanıdır aile. Hayat da böyle değil midir? Dünyaya doğan her kişi, insan olma imkânıyla doğar. Hayatta zorluk vardır, hareket vardır, çatışma, çelişki vardır. Bu çatışma ve hareketin ortasında insan, tercih etmek durumunda kalır. Neyi tercih ettiğine ve neden vazgeçtiğine göre hamurunda/tohumunda olan nitelikler gelişir. İyi olanı tercih eder ve kötü olana sırtını dönerse iyi insan olur, değilse aksi... Neticede her kişi insan olma imkânıyla doğarken herkes insan olarak ölemiyor. Çoğu kişi imkânları değerlendiremeyerek kaybediyor. Tıpkı toprağa atılan tohumlardan bir kısmının gün yüzüne çıkması gibi... Kimi tohumlar çürürken kimileri başak olup meyveye duruyor.

Hayat; diyalektik, çatışma ve hareket üzerine akışkandır. Aile ve evlilik ilişkileri de hayata benzer. Başta iki farklı insan bir araya gelir. Gece ile gündüzün bir araya gelmesi gibi... Kadın ve erkek, iki ayrı hikâye, iki ayrı dünya demektir. Bu iki ayrı dünyanın bir araya gelmesi, birleşmeye/ bir ve biz olmaya çalışmaları kolay olmaz. Evliliğe karar vermek, evlenmiş olmak demek değildir. Süreç içinde insanların gerçekten evlenip

evlenmediklerine bakılır. Huzurlu ve mutlu evlilikler, kadını ve erkeğin sahiden evlenebildiklerine işarettir. Huzursuz, hep çatışmalı, boşanmanın kıyısında geçen evlilikler ise kadını ve erkeğin daha birleşmediklerini; biz olmadıklarını gösterir (Tarhan, 2014, s. 54-56).

Her kurumun olmazsa olmazı vardır; evliliğin olmazsa olmazı da sadakattir. Eşlerin birbirlerine ve varsa çocuklarına karşı sadakat ve sorumlulukları vardır. Toplumsal anlamda bakıldığında, aile oluşsun diye evlenilmektedir ve ahlaki normlar, aile kurumunda gerçekleşmektedir. Aile ise aileyi oluşturan fertlerin birlikte bir bütün oluşturmalarıdır. Fertlerin birbirlerine karşı değil birbirleri için olduğu haller aileyi oluşturur. Durum bunun aksi ise yapılan evlilik, aileyi oluşturamamış demektir. Ailenin olmadığı yerde evliliğin sürdürülmesi ise genellikle daha büyük problemler doğurur.

Evlilikler ego savaşlarının yaşandığı yerler değildir, olmamalıdır; bir iktidar kavgası, intikamların alındığı bir arena olamaz. Evlilik, egoların biz potasında eritildiği, insanların kendisi için değil başkası için yaşadığı yerdir. Nefsin ve şahsın çıkarı değil, şahısların birlikte oluşturdukları ailenin menfaati önemlidir evlilik müessesinde.

Ailenin hukuku çiğneniyorsa şahıslara bakılmaz. Zira gemi batarsa yolcular da batar. Yolcuların selameti, geminin batmamasına bağlıdır. Aile; fedakârlığın, yardımın, iyiliğin, dürüstlüğün, dayanışmanın yaşandığı, görüldüğü yerdir. Aile, aynı zamanda bütün bu değerler için vardır. Bunların olmadığı, bunlara karşı mücadelenin yapıldığı evlilikler artık aile olmaktan çıkmıştır, dolayısıyla bitirilmesi daha hayırlıdır. En azından kötü örnek olmaktan çıkarlar. Zira kişiler bu evliliklere bakarak evlenmekten korkmakta, evlenmekten vazgeçmektedirler. (Tarhan, 2014, s. 58)

İki ayrı insanın, iki cinsin bir araya gelmesi sebebiyle tabii ki evlilik öyle problemsiz, toz pembe bir hayat sayfası değildir. Evliliğin merkezinde insan vardır. İnsan ise hem nefisten hem de ruhtan oluşur. Kötü ve iyi olanın mücadele sahası olan iki insanın bir araya gelmesi meseleyi daha da çetin kılar.

Kadını ve erkek yani kendi içlerinde zaten insan olabilme mücadelesi yaşayan iki insan bir araya gelir; bu birliktelikle kadını ve erkeklik halleri de yaşama dâhil olur. Hem erkek hem kadını, başta insan olmaktan kaynaklanan bir mücadele yaşarlarken evlilikle birlikte cinsiyetlerin farklılığından kaynaklı problemlerle başa çıkmak durumunda kalırlar. Böylece evlilik birçok farklılığın devreye girdiği bir şey olur. Bu da yetmez, ülkenin sosyo-ekonomik durumları da buna dâhil olur ve evlilik, aile olmak o kadar zorlaşır ki! Böylesi durumu taşımak, buradan ahenkli bir birliktelik oluşturmak

büyük çaba gerektirir. Hem kadının hem erkeğin bu meselenin altından kalkmak adına ciddi bir donanım edinmeleri şart olur. İlk yapacakları şey, şahsi düşünmemeleridir. Sadece kendi çıkarını düşünmek, yanındaki eşini düşünmeden hareket etmek, çok basit ve yanıltır; bencilcedir.

Kişiler, güzel ve çirkinin toplamı bir varlık olduklarını bilmek durumundadırlar. Kendilerindeki çirkinini bastırıp güzeli açığa çıkarmak için eğitimler almalı, bu istikamette yoğun bir okuma içinde olmalıdırlar. İlk önce nefisleriyle mücadele etmeli, kalp ve ruhlarını diri kılmalıdırlar. Kalp ve ruhu açığa çıkmış, vicdanı dirilmiş insan, ilişkide çıkan problemde başta kendi hatasını görmeye çalışır, kendini düzeltmeye bakar. Bu yapıldığında, ilişkinin karşı tarafında yer alan insan düşünmeye, hatasını görmeye başlar.

Tarafların sadece birbirlerini eleştirdiği hâller konuşma sayılmaz, bunlar ego savaşının yürütülmesidir. Bu ise evliliği bitiren bir şeydir. Eleştiri, hakikati itibarıyla başkasını büsbütün öldürme değil, hakikatin ortaya çıkmasına yarayan bir yöntemdir. Ama eleştiri, her an silaha dönüşebilir, dolayısıyla bu konuda hassasiyet şarttır. İncitmeden, kırmadan, hatanın ortaya konulması gerekir. Olumlu ve olumsuz eleştiri diye bir şey vardır. Evlilikte kişiler başta kendilerini görmeli, nerede ve nasıl hata ettiklerini rahatlıkla ortaya koyabilmelidirler. Kendini eleştirmeden karşı tarafı eleştirmeye girişmemelidirler. Kişiler hem eleştiriye açık olmalı hem eşinin özgürlüğüne saygı duymalıdır. Eşini konuşmaması, kendini ona dayatmak büyük bir haksızlıktır. Birbirine saygının olmadığı yerde, birbirini sevme de olmaz. Unutulmalıdır ki insan, ancak saygı duyduğunu gerçekten sevebilir (Tarhan, 2014, s. 60-61).

İnsan, hayat arkadaşının olmasıyla ve kalbine karşılık bir kalbin bulunmasıyla, psikolojik ihtiyaçlarının büyük kısmına karşılık bulur. Evliliğin temelinde bu ihtiyacın karşılanması vardır. Evlilikte arkadaşlık ve dostluk boyutu var; hayatı paylaşma boyutu var; anne ve baba olma boyutu var. İnsan, evlilik sayesinde arkadaş, dost, anne ve baba olabilmektedir.

Toplum; mekân ve insan, değerlerle kurulur ve böylelikle varlığını sürdürebilir. İnsan, değer demektir; “değer”siz bir varlığa çok da insan denemez, böylesi bir varlık sadece biyoloji ve beden olarak değerlendirilebilir. İki insanın bir araya gelmesi, ilişki içinde olması ise değerler sayesinde. İki insanı da aşan değerler olmayınca şahsi çıkarlar, nefsanî arzular ortaya çıkar ve bütünüyle hayatı kaplar ki bu, münasebetleri bitiren bir şeydir (Tarhan, 2014, s. 85).

Nedir insanı insan yapan kişilik değerleri? Temel değerleri, amaç ve araç değerler olarak sınıflandırdığımızda değerlerin hayata geçirilmesinde

araç değerlerin, en az amaç değerler kadar doğru olması gerekmektedir. İnsanların isteklerini/hedeflerini amaçlar, taleplerin niteliğini ve hayattaki yolunu ise araçlar belirlemektedir. Benimsenen insani evrensel değerlerin hayata geçirilmesini sağlayan araç değerler, insan için motivasyonu sağlamakta ve teşvik edici olmaktadır (Tarhan, 2019, 21-22; 2014, s. 85). Kadimden bu yana insanlığın temel değerleri şöyle sıralanabilir: Dürüstlük ve şeffaflık, adalet, cesaret, iyimserlik, ümit, gayret, başkasının sınır ve haklarına saygılı olmak, sorumluluk, sadakat, erdem, hikmet, mahremiyet algısı, verilen sözde durmak, karşıdakine değer vermek, takdir etmek, alçakgönüllü olmak, iyi niyet taşımak, emeğe saygı göstermek, yardımlaşma, selamlaşma, helalleşme, içtenlik, samimiyet, affetmek, bağışlama, cömertlik, şefkat, fedakârlık, şükür, kanaat, barış, paylaşma, hoşgörü, uzlaşma, çoğulculuk, katılımcılık, özgürlükçülük, özeleştirici, kendini geliştirmek, çalışmak, vicdan...

Değerler, farklı kültür ve dinlerde farklı boyutlarda önemsenir de insan beyninde değerlerin temelini oluşturan iki unsur dikkati çeker: İyiliğe yönelmek ve kötülüğe yatkınlık. İnsan denen varlığın hayatının doğru biçimde devam edebilmesi için denge kurmayı başarması gerekmektedir. Kültüre özgü değerler, evrensel değerlerin çeşitli ölçülerde karışmasıyla oluşur (Tarhan, 2019, s. 23). Bütün bu değerlerin mayasında ise sevgi vardır. Modern dünyada sosyal ve duygusal beyin/sinirbilim çalışmaları ile ahlakın ve duyguların fiziksel kanıtlarına sahibiz. Değerlerin psikolojik dinamiği ve yerinde kullanılmasının koruyucu ruh sağlığı ve toplum ruh sağlığı açısından önemi yadsınamaz. Değer başkasına ne yaptığımızla ilgili bir şey ise, başkasına “iyi” davranmak başlığı altında toplanıyorsa, bu başkasını sevmeyi gerektirir. Dolayısıyla sevgi, hayatın mayası ve ruhudur. Sevgiyle beslenen değerlerin hem kişiler hem de toplum tarafından kolayca benimsendiği bilinmektedir. Bir kimsenin bir değer rol modeli/örnek insanı olması; o değeri hatırlatan davranışları ve sözleriyle mümkündür.

Sevginin mayaladığı değerlere sahip kişi, temelde iyi olana taliptir, iyi olanı ister. Bunun için bakar, düşünür, çalışır, bu istikamette yürür. Bu kişiler, iyilik ve nitelik için başkasına gider, evliliği bunun için yapar, bu maksatla ilişki kurar. Kendini iyileştirmek ve güzelleştirmek üzere giderken, gittiği kişide de iyi olanın olmasını, yansımalarını ister.

Kişi, evlendiği kişiye karşı iyi davranır, iyi davrandığında iyiliğe sebep olur. İyi insanların evliliği ve ilişkileri de iyi olanın yetiştirdiği birer merkez olur. Bu tür bir araya gelmeler mektep hüviyetine kavuşur (Tarhan, 2014, s. 85-86).

Sevgi birçok kapıyı açan bir anahtardır; kişileri birbirine bağlayan miktattır. Bir ailede sevgi varsa yani bir aileyi sevgi kurmuşsa, o ailenin

fertleri arasında görünmez ve kopmaz bağlar vardır. Binayı oluşturan tuğlalar düşünülürken arada bir harç vardır ve bu harç onları birbirine bağlar. Esen rüzgâr, yağın yağmur binayı yıkamaz. Böylelikle binanın içindekiler dışarıdan korunur. Sevgi de aile fertlerini birbirine bağlayan, onları bir arada tutan harç gibidir. Kendi başlarına ayrı birer insan olan fertler sevgiyle bağlanır; bir insan, bir aile olurlar. Aradaki bu görünmez bağ üzerinden birbirlerine akarlar (Tarhan, 2014, s. 87).

Aile çıkara ve sadece hazza bağlı olmayan bir sevgiyle kurulmalı; böyle bir sevgi üzerinde temellendirilmeli. Bir taraftan da var olan bu sevgi geliştirilmeli, içi hep iyi şeylerle doldurulmalıdır.

Anne ve baba, çocuklarını iyi çocuklar olduğu için değil çocukları olduğu için sevmelidir. Yani şartlı, taahhütlü, koşullu bir sevgi değil yaratılmış olmaya ve emanet olmaya dayalı bir sevgi. Çocuklar farklı şeyler söyleyebilir, anne ve babanıninkine benzer olmayan düşüncelere sahip olabilirler. Böyle oldukları için sevilmezlerse anne ve baba bencil davranıyor demektir. Şartlı sevgi, sağlıklı bir sevgi değildir. Karşılıksız, beklentisiz sevimlidirler ki çocuklar da anne ve babalarını hesapsız sevebilirler. İdeal sevgi, şartsız sevgidir. Bunun adı da şefkattir. Şefkat, koşulsuz sevginin adıdır. Şefkate karşılık beklenmez (Tarhan, 2014, s. 88-89).

Hakiki sevginin dilleri vardır. Bu dilleri bilmek gerekir. Bu dilleri bilmeden insan sevgiyi gösteremez. Sevginin aktığı kanallar vardır, bu kanallara sahip olmak gerekir.

Sevginin kendini gösterdiği kanallardan, dillerden biri hediyeleşmedir. Hediyeleşme bizim toplumda yaygın olan bir şeydir. Özel günler hediyeleşme için birer sebeptir. Özel günlerde verilen hediyeler aradaki sevgiyi gösterir ve çoğaltır.

Sevginin en güzel ifadelerinden biri de fedakârlıktır. Sevdiği kişi için rahatından, parasından vazgeçmek ya da sevdiği için bir şeyler yapmak... Sabah eşi yatarken kalkıp ona kahvaltı hazırlamak, rahatsız olduğunda kendisine küçük ilaçlar hazırlamak, ateşlendiğinde başında beklemek, onun yaptığı vazifelere refaket etmek gibi.

Sevginin diğer ifadelerinden biri de, eşlerin birbirlerinin ihtiyaçlarını bilmesidir. Eşi neyi seviyor, nelerin yapılmasını arzu ediyor? Bu sorunun cevabını bilen, istenmeden bunları yapan kişi seviyor demektir. Böylesi bir durumda eş, “eşim beni seviyor çünkü benim beklentilerimi biliyor” der. Eşlerin birbirlerini bilmesi ve tanınması için beraber vakit geçirmeleri lazımdır.

Konuşmak, konuşabilmek de sevginin dillerindedir. Konuşuyorsa, sohbet ediyorsa seviyor demektir, seviyorsa konuşur. Konuşmak, özellikle konuşmalarda birbirlerini övme... Eş, eşinin güzelliklerini sayarak onu onurlandırmış olur. Konuşma olmazsa takdir de olmaz, övgünün olabilmesi için konuşmak gerekir. Konuşan, öven, takdir eden kişi, eşini ruhen okşamış sayılır.

Fiziksel temas ise, sevginin en ortada olan dilidir. İnsan sevdiğine dokunmak, sarılmak ister. Bir göz teması, omuza dokunma, saç okşayışı, tebessüm vb. fiziksel temas olarak değerlendirilir.

Bu diller kullanıldığında sevgi kendini göstermiş olur, görünen sevgi, muhteşem bir beraberliğe zemin olur. Nitelikli beraberlik kurulmuşsa sevgi de o yuvada varlığını sürdürür (Tarhan, 2014, s. 89-91).

Saygı hâlinde de kişi hem kendini hem de başkasını görür. Bu, hem kendinin hem de başkasının sorumluluklarını bilmesi anlamına gelir. İnsan sosyal bir varlıktır. Saygı, birinin varlığını görmek ve ona hürmet etmek demektir; kendine gösterdiği ihtimamı yanındakine de göstermektir. Saygıda kişi kendini gördüğü gibi başkasını da görür. Saygı formunda kişi haddini bilir, sınırlarını geçmez; başkasını bilir, onun sınırlarından izinsiz içeri girmeyi kendine hak bilmez. Birine saygı duyulması, onun sayılması, görülüp fark edilmesidir. Görülen, görüldüğü şekliyle var sayılan saygı görüyordur. En büyük ceza kişinin görülmemesi, yok sayılmasıdır. Saygı, psikolojide ilişki sınırlarının bilinmesi şeklinde algılanır. Duvarlar nasıl evleri birbirinden ayıran sınırlar ise, insanlar arası saygı da buna benzer görünmez sınırlar anlamına gelir.

Her insan özeldir, mahremiyete sahiptir. Bir irade olarak beliren her insan, saygıyı hak eder. İradesiyle görünmeyen, görünmesine müsaade edilmeyen, saygı duyulmayan insan yok sayılıyor, öldürülüyor demektir. İnsanı öldürmek her zaman biyolojisine son vermek şeklinde anlaşılmalı, onun iradesini yok saymak ve iradesine engel olmak da onu öldürmektir.

Bir de insanın iç yasaları vardır; ahlak ve değer, helal ve haram gibi... İnsan ahlaki değerlere, haram ve helal ölçülerine uygun davrandığında iç sorumluluklarını yerine getirmiş olur. İç sorumluluklarına ters düşmüş kişiyi vicdanı hesaba çeker, kişi suçlu olduğunu bilir, vicdan azabı çekmeye başlar. Vicdanı diri olanlar, iç sorumluluklarının bilincine uygun davranır. Vicdanı diri insan hem dış hem de iç sorumluluklarını yerine getirmeye çalışır, mutluluk ve huzuru böyle yaşamakta görür.

Evlilik ve aile, saygı için hem sebep hem de sonuçtur. Saygın nesiller için evlilik ve aile lazım olduğu gibi sağıh ve sağılıklı ailelerin devamı da saygılı kişilere bağılıdır.

Evlilikte saygı; erkek ve kadının, karı ve kocanın birbirlerini kabulü demektir. Erkek, eşi olan kadının varlığını kabullenecek, onun sınırlarını ihlal etmeyecek. Kadın da eşi olan erkekten kendine teslim olmasını istemeyecektir. Birbirlerinin eşi olabilirler ama birbirlerinin esiri değillerdir. Bunun farkında olan çiftler, kendilerinden vazgeçmeden ortak bir yerde buluşmaya çaba göstereceklerdir.

Kadının görülmediği veya erkeğin devreden çıkarıldığı evliliklerde adalet zarar görür. Adaletli evlilik, kadın ve erkeğin birlikte katıldığı bir müessesedir; kadın ve erkek, böylesi evlilikte hakları çiğnenmeden yaşar.

Evrende, varlıkta adalet ve merhamet dengesi çok önemlidir. Merhamet, sevgi ve saygının hissedilmesine işaret iken; adalet, bunun sınırları içinde yapılması demektir. Evlilikte eşe ve çocuklara karşı sevgi ve saygı esastır, ancak bunun sınırlarını da bilmek gerekir.

Ahlak; “doğru ve iyi olanı, doğru ve iyi nedene bağlı olarak, doğru ve iyi bir şekilde yapmak” şeklinde tanımlanır. Çocuğa ahlak eğitimi en doğru şekilde rol model yani örnek olunarak verilir. Ebeveynin hayata ve olaylara bakışındaki incelik, problemler için düşündükleri çözümlerin ahlaki kriterlere uygunluğu, çocuğun ahlaki eğitimi için en temel bileşenlerdir. Çocuk doğumdan itibaren ilk yaşlarda gördüğü örnekler üzerinden bir hayat kılavuzu edinmiş olur. Sonraki öğrenmeleri, bu ilk yaşlardaki temelin üzerine bina edilir. Aile ve ev ortamı (ya da mecburiyetler karşısında bakım verilen ortamlar); iyi ve kötü insan yetiştiren laboratuvarlar gibidir. Bundan dolayıdır ki aileye yatırım, evlilik kurumu ve toplum açısından çok önemlidir.

Çocuklara küçük yaşlardan itibaren verdiğimiz karakter eğitimi aslında ahlaki değerlerin eyleme dönüşmüş şeklidir. İnsanın çocukluğunda öğrendiği değerler, beyne program gibi yazılmış olur. Bazı değerler sabittir ve basit doğrular insanı mutlu eder, güvende hissettirir. Değerlerin özünü değiştirmeden yenilenmesi tıpkı yaşayan dil gibi imkân dâhilindedir. İnsan, çocukluktan itibaren öğrendiği değerleri, başka kişilerle bir araya geldikçe ve yeni şeyler öğrendikçe günceller ve yeniden şekillendirir. İnsan, hayat becerilerini geliştirdiği ölçüde değerleri özümseyecek ve kişiliğini geliştirecek, olgunlaşabilecektir. Kişiliğin ve karakterin gelişmesi de davranış diline yansıtacaktır.

Sorumluluk duygusunun kişinin kendine bakan yönüne, iç denetim sistemine, psikolojide internal stopper yani iç durdurucu; yasalar, toplum, anne, baba gibi dışarıdan gelen kural koyuculara ise external stopper yani dış durdurucu denmektedir. Psikolojide iç durdurucu diye bahsedilen mekanizma aslında iç disiplin olarak da bilinen vicdan mekanizmasıdır.

Vicdan mekanizması çalışmayan, iç denetim sistemi öğretilmemiş çocuğun kendisi dışındaki herkesi engel gibi görmesi, en ufak bir hayıra bile tahammül edememesi, bir engelle karşılaştığında karşısındaki insanı öldürmeyi bile düşünebilecek seviyeye gelebilmesi maalesef mümkün olabilmektedir. Çocukta doğru çalışan bir vicdan (iç denetim/iç engelleyici/iç durdurucu vb.) mekanizması geliştirebilme sorumluluğu, aile ortamında öncelikle ebeveyn (ya da mecburi durumlarda bakım verene) aittir. Bu noktada da dengeyi tutturmak önemlidir zira eğer çocuğun vicdanı üzerinde fazla baskı kurulursa süpergonun yanlış gelişmesine sebep olmaktadır ve toplumumuzda en çok yapılan hatalardan biridir. Böylesi, çocukta suçluluk duygusu uyandıran ya da rekabeti pekiştiren bir eğitime dönüşmektedir. Çocuğun kardeş kıskançlığı yaşadığı durumda “Nasıl böyle düşünürsün?” tepkisi de “Zaten ben de onu çok sevmiyorum.” tepkisi de yanlıştır. İki durum da çocukta çelişkinin oluşmasına neden olacaktır. Oysa böyle bir durumda anne babalar, “Kardeşini çok sevdiğimizi mi düşünüyorsun? Biz onu da seni de çok seviyoruz.” dediklerinde, çocuk anlaşıldığını, duygularının görmezden gelinmediğini ama kaygı duyması gereken de bir durum olmadığını anlayacak ve rahatlayacak hem de duygularını bastırmak gibi bir yöntemi de öğrenmemiş olacaktır. Bu tarz yaklaşımlarla duygularını tanyan, onların farkına varan ve gereği gibi ifade edebilen bir çocuk yetişecek ve duygularıyla baş etme becerisi kazanacaktır. Vicdan eğitimi, gerekli durumlarda insanın içgüdülerine direnç göstermesini sağlar. Vicdan, insanın iç düzenleyicisi ve denetimcisidir.

İnsanın istek ve dürtüleri ile yaptığı mücadele ve eğitim çalışması, temel yaşam becerisini oluşturur. Kendine zarar verici, yıkıcı, riskli sonuçları olan dürtüleri kontrol altına alabilmek ve şefkatli olmak için geliştirilen duygusal alışkanlıklar, sosyal beceriler edinilmesi gerekir. Goleman'ın da vurguladığı gibi “İki ahlaki tavra ihtiyacımız var: Kendine hâkim olmak ve şefkat göstermek” (1998, s.11). Dürtüsüzlük insanı, acizliğe, tembelliğe, yalnızlığa iterken dürtülerin aşırı ifade edilmesi de acımasızlığa, başkalarına kötülük yapmaya, aceleciliğe, sabırsızlığa, ahlaksızlık olarak nitelendirilen davranışlara itebilmektedir. Dolayısıyla hem bedensel hem de psikolojik olarak dengeli insan olabilmek, davranışlara da dengeyi yansıtabilmek hem kişisel huzur hem de toplumsal huzur açısından önemlidir. Genetik mirasımızın bize bağışladığı duygusal eğilimlerin yine bu konudaki eğitimlerle, egzersizlerle beyinde duygu devreleri hâline dönüşmesi, hislerin eğitimi ya da atalarımızın ifadesiyle nefis terbiyesi olarak nitelendirilir. Kendini tanımak, kendini denetlemek, empati, özgecilik/diğerkâmlık, anlaşmazlıkları çözme, uzlaşma, iş birliği yapma vb. insani becerilerin öğrenilmesi; akıl ve kalbin birleştirilerek eğitilmesini gerektirir. İnsanı insan

yapan unsurun, beyinle duygular arasındaki ilişkiyi iyi kullanabilmesi ve yönetebilmesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Batı'da terk edilen ya da kaybedilen manevi değerlerin, modern yaşamın kazanımlarını koruyarak tekrar hayata geçirilmesi psikoloji ile sağlanmaktadır: Duygusal zekâ kavramı, pozitif psikoloji kavramı, öğrenilmiş iyimserlik vb. kavramlar.

Ailede ve toplumda çocuklardan kırk yaşındaki insanın olgunluğu beklenilmemelidir. Bu hem mantıklı hem de insani değildir. Çocuktan bunu beklemek çocukla empati kurmamak demektir. Duygusal sağlıklı olarak tarif edilen empati yoksunluğu egoizmin, bencilliğin ve kibrin sonucudur. Çocuk, temel güven duygusu oluştuğunda bireyselleşir ve kendi kişiliğini kazanmaya başlar. Temel güven duygusunun oluşması için çocuğun tutarlı, yeterli, kararlı ve devamlı bir ilişki kurması gerekir özellikle de annesiyle (ya da zaruri durumlarda anne yerine geçen kişiyle). Bu duygunun biçimlenmesinde çocuğun yaşadığı çevrenin ve çevresindeki kişilerin tutumları belirleyici rol oynar. İç gelişimi göz önünde bulunduran; yetiştirilmesi sırasında iyi olduğu konularda desteklenen, takdir edilen çocuk/kişi, o konuda/konularda ustalaşır. İdeal olan, çocuğu cesaretlendirip süreci kendisinin başarmasını sağlamaktır; rehberlik edip, yol açıcı olabilmek... Çocuk, varlığına önem verildiğini, sevildiğini, desteklendiğini hissedebilir ve yaşayabilirse temel güven duygusu pekişir. Olumlu benlik algısının oluşturulabilmesi, kişinin kendisiyle barışık olmasını sağlayacaktır. Kişisel güven duygusunun pekişmesi, bunun aileye ve dolayısıyla topluma yayılmasını sağlayacak ve kolaylaştıracaktır. Bu da savaştı, rekabetçi bir ortamı değil huzurlu bir ortamı beraberinde getirecektir. Yetiştirilme tarzları ve aldıkları eğitim sonucunda kişisel kapasitelerinin farkına varan çocuklar, erişkinliklerinde problemlerini çözebilen, doğru kararlar alabilen, kişiliği oturmuş insanlar olarak kendi hayatlarını sürdürebilecek hem de topluma olumlu katkıları olacaktır.

Aklıyla fırsatları fark etme ve kullanma becerisi olan, tecrübelerle açık, sorgulayan, olaylara tutucu bakmayan, olumlu düşünmeye yatkın, bir olayla karşılaştığında verilen ilk tepkinin olayı güzel tarafından ele alan, ümitsizliğe düşmeyen, sezgilerine önem veren, risk alabilen, eleştiriyi tehdit olarak algılamayan, tam bir motivasyonla hayata sarılan, engellere tahammül edebilen kişilerin hayatta şanslı sayılan grupta yer aldığına dair çalışmalar dikkat çekmektedir. Düşüncelere duygu katabilmek yani duygusal mantıkla davranabilmek; stratejik düşünme yeteneği, hayat başarısı için gereklidir. İnsanın iç eğitim ve öz terbiye ile davranış zekâsı oluşturması; iyi kişilik özelliklerine sahip olması; belli düşünce, duygu ve davranış kalıplarını adeta kimyasal harflerle beynine yazması ve bunu tekrar ederek pekiştirmesi ile mümkündür. Tabii ki bu kolay bir şey değildir, çaba gerektirir ve değerler,

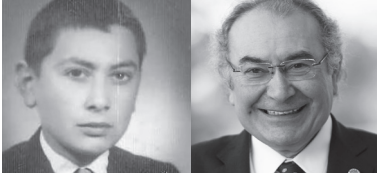
insanın davranışlarında çok belirleyicidir. Kişinin duygularını fark etmesi, doğru değerler seçmesi ve iyi davranışlarda bulunması birbirini izleyen basamaklardır.

Çocukların empatik, ilgili ve sorumluluk sahibi olması istenirken bunun, çocuğun yaşına, cinsiyetine, gelişim düzeyine uygun beklentilerle mümkün olduğu dikkatten kaçırılmamalıdır. Bununla birlikte insanlara empati yeteneği kazandırmanın, şefkati geliştirmenin, iyi insan olmayı öğretmenin en doğru zamanı, çocukluk çağlarıdır. Hayatın ilk yıllarında öğrenilen duygusal empati, sonraki yıllarda gelişerek zihinsel ve soyut empatiye daha kolay bir şekilde dönüşebilmektedir. Aileden gördükleri, duydukları ile çocuk, sevgiyi, empatiyi, yardımlaşmayı vd. becerileri/değerleri öğrenir. Mesela çocuğa diğer erdemlerin/değerlerin üzerinde geliştiği sabrı öğretmenin en iyi yolu, annenin babanın olaylar karşısında aktif sabır sergilemesi ve çocuğun da buna şahit olmasıdır. Yoksa çocuğa “Sabırlı ol!” demek ve sürekli öğütte bulunmak ile sabır öğretilemez ve bu lafta kalan öğütler davranışa dönüşemez. Hakiki manada aktif sabrın göstergesi, tahammülü tembelliğe dönüştürmeden hareket hâlinde beklemeyi bilmektir. Sabır (ve kadere iman) noktasında sağlıklı bir ruh sağlığı için insanın, kurallara uyup gayret gösterdikten sonra sonucun kendisi açısından iyi olduğunu kabullenmesi gerekir.

Sonuç olarak, sosyal ve duygusal beceri kazandırma noktasında da çocukluktan itibaren aile ortamının, çocuğun çevresini oluşturan kişilerin olumlu rol modeller olmasının öneminin farkında olarak ve insan olmanın ölçütlerini dikkate alarak, beraber yaşama bilinci oluşturmaya yönelik yönlendirici, yol gösterici, bilgilendirici eğitimler, uygulamalı çalışmalar arttırılmalıdır. Çocuklara her anlamda ve hayatın her aşamasında ama özellikle ailede doğru modeller sunulmalıdır.

Brighouse ve Swift’e göre (2014), aile değerleri¹, ebeveyn-çocuk ilişkisinin etik standartları demektir. Birimleri bir arada tutan değerler varsa sistem bir arada canlı kalır; değerler yok olursa görünmeyen bağlar da yok olduğu için yapı dağınık olur. Ortak kültürü, ortak idealleri ve ortak tarihi kuvvetli olan bir millet olumsuz dış etkenlere karşı güçlü olur. Bir ailenin de ortak bağları ne kadar güçlü ise zorluklara, maddi manevi güçlüklerle karşı o kadar dayanıklı olur. Böylece aile fertleri, birlikte olumsuz durumların üstesinden gelebilir; olumlu durumları, iyilik hâlini çoğaltır; güçlenerek anda kalabilir ve geleceğe ulaşır.

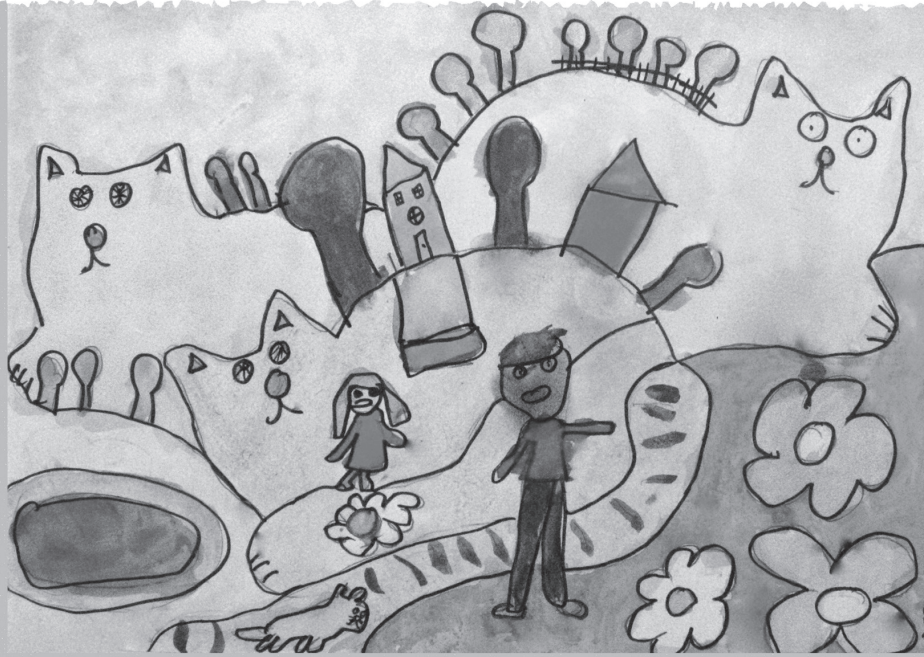
1 Aileyi bir arada tutan başlıca değerler: Sevgi (love, affection), saygı (respect, esteem), güven (trusting, confidence), paylaşımcılık (sharing), meşveret (conferring), eşitlik (equality), özerklik (autonomy), hakkaniyet (justifying), maddi kazanımlar (secular upbringing), manevi kazanımlar (religious upbringing).

Nevzat Tarhan

Kaynakça

- Baron-Chen, S. (2012). The Science of Evil on Empathy and the Origins of Cruelty. New York: Basic Books.
- Brighthouse, H., Swift, A. (2014). Family Values The Ethics of Parent- Child Relationships. Princeton Oxford: Princeton University Press.
- Brisch, K. H. (2011). Treating Aftachment Disorders, From Theary to Therapy. New York, London: The Guil Ford Press.
- Can, Ş. (2001). Cevahir-i Mesneviye. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gardner, H., Davis. (2013). The App Generation. New Haven and London: Yale University Press.
- Goleman, D. (1998). Duygusal Zekâ Neden IQ'dan Önemlidir. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Goleman, D. (2005). Yıkıcı Duygular İle Nasıl Başa Çıkabiliriz? Dalai Lama İle Yapılan Bilimsel Bir Diyalog. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Gottman J. M., Katz L. F., Hoovan, C. (1997). Meta Emotion: How Families Communicate Emotinally. Lawrence Erlbaum Associates.
- McGinnis, Alan L. (1999). Sevginin Gücü. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Kotin, Joel M.D. (2001). Eşinizi Etkileyerek Evliliğinizi Kurtarın. İstanbul: Timaş.
- Ryan Aho, S. (1996). Annelerden Dersler. HYB.
- Shapiro, Lawrence E. (2000). Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Tarhan, N. (2010). Güzel İnsan Modeli. İstanbul: Timaş.
- Tarhan, N. (2014). Bilinçli Aile Olmak. İstanbul: Timaş.
- Tarhan, N. (2017). Toplum Psikolojisi ve Empati. İstanbul: Timaş.
- Tarhan, N. (2019). Değerler Psikolojisi ve İnsan. İstanbul: Timaş.
- Tarhan, N. (2019). Duyguların Psikolojisi. İstanbul: Timaş.
- Tarhan, N. (2019). Mutlu Evlilik Psikolojisi. İstanbul: Timaş.
- Weishaar, M. E., Klosko J. S. (2009). Şema Terapi. İstanbul: Litera.

COVID-19 “Evde Kal” Sürecinin Anne Görüşlerine Göre Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Günlük Yaşamlarına Yansıması

CEREN ARI ARAT

HÜLYA GÜLAY OGELMAN

Özet

Bu araştırmada COVID-19 “evde kal” sürecinin anne görüşlerine göre çocukların günlük yaşamlarına yansımalarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Bayburt ilinde okul öncesi eğitim alan ve normal gelişim özelliği gösteren 5 yaş grubundan 137 (n=70 kız, n=67 erkek) çocuk ve annelerinden oluşmaktadır. Araştırmada araştırmacılar tarafından geliştirilen Çevrimiçi Anket Formu kullanılmıştır. Araştırma tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın bulgularında; çocukların %86,9’unun COVID-19 ile ilgili sorular sorduğu ve annelerin %37,8’inin çocukların sorduğu soruları yanıtlarken kendini yeterli hissettiği, çocukların %61,3’ünün uyku düzeninin bozulduğu ve %40,1’inin beslenme düzeninin bozulduğu belirlenmiştir. Çocukların sokağa çıkma yasağına üzülme, bunalma, sıkılma, korkma ve kızma gibi olumsuz tepkiler, anlayışla karşılama ve uyum sağlama gibi olumlu tepkiler verdiği ve bu tepkilerin yanı sıra değişken tepkiler verdiği veya bazılarının herhangi bir tepki vermediği ortaya koyulmuştur. Annelerin 119’unun çocuklarına kitap, oyuncak ve materyaller

– ARASTIRMA MAKALESİ –

CEREN ARI ARAT, cerenariarat@bayburt.edu.tr

Bayburt Üniversitesi

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5795-8901>

HÜLYA GÜLAY OGELMAN, hulya.gulay@gmail.com

Sinop Üniversitesi

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4245-0208>

Geliş Tarihi: 31.03.2021 • Kabul Tarihi: 10.10.2021

doi: <https://doi.org/10.47646/CMD.2021.233>

aldığı, 119 annenin aldığı 204 çeşit kitap, oyuncak ve materyal içinden 95'inin kitap olduğu ve bu kitapların 48'inin hikaye kitabı olduğu analiz edilmiştir. COVID-19 salgınına çocukların %73'ü anne-babalarından öğrenmiştir. Annelerin %72,3'ü COVID-19 salgınında uzaktan eğitimi yeterli bulmamışlardır. Annelerin %73'ü uzaktan eğitimde çeşitli konularda (alt yapı yetersizliği, çocuğun dikkatini toplama, etkinlik yaptırma vs.) zorluklar yaşamışlardır. Annelerin %92'si çocukların hareket etme ihtiyacını çeşitli yollarla gidermeye çalışmışlardır.

Anahtar kelimeler: COVID-19, küçük çocuklar, sosyal izolasyon, okul öncesi, günlük rutin

Abstract

This study aims to examine the reflections of the COVID-19 “stay at home” period on the daily lives of children according to the mothers’ views. The study group consists of 137 children (n= 70 girls, n= 67 boys) selected among the 5-year-old children attending preschool education in Bayburt and indicating normal development characteristics along with their mothers. An Online Survey Form developed by the researchers was used in the study. The study was carried out with a scanning model. The data obtained were analyzed by descriptive analysis method. Among the findings of the study, it was determined that 86.9% of the children asked questions about COVID-19 and 37.8% of the mothers felt sufficient in answering the questions asked by the children. In addition, it was determined that 61.3% of the children had a disrupted sleep pattern and 40.1% had a disrupted diet during this period. It was determined that children gave negative reactions to the curfew such as feeling sad, depressed, bored, afraid and angry along with positive reactions such as comprehending and adapting. Besides these reactions, some children reacted variously while some did not even react. It was analyzed that 119 of the mothers bought books, toys and materials for their children during this period. Of 204 kinds of materials bought by those 119 mothers, 95 were books of which 48 were storybooks. 73% of children learned about the COVID-19 pandemic from their parents. 72.3% of the mothers did not find distance learning sufficient during the COVID-19 pandemic. 73.0% of the mothers had difficulties in various issues (lack of infrastructure, concentration of children, doing activities etc.) related to distance learning. 92.0% of the mothers tried to find alternative ways to meet the need for movement of their children.

Keywords: COVID-19, young children, social isolation, preschool, daily routine

Giriş

İnsanlarda genellikle soğuk algınlığı seviyesinde belirtiler gösteren ve RNA virüs ailesinden olduğu bilinen koronavirüsler (CoV) aynı aileden olan SARS-CoV ve MERS-CoV ile daha ciddi hastalıklara sebebiyet

verebildiğini göstermiştir. Yüzeyinde yer alan çubuksu uzantılarının taç şekline benzemesinden dolayı, Latince karşılığı taç olan corona kelimesiyle birlikte bu virüs Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından koronavirüs olarak adlandırılmıştır (WHO, 2020b; T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020).

Yeni Koronavirüs (COVID-19), 2019 yılının son aylarında ilk olarak Çin'de görülmeye başlanmıştır. Başlangıçta vakaların %80'i Çin'de görülürken 2020 Mart ayı itibari ile yaklaşık 3 ay gibi bir sürede dünya genelinde küresel bir salgın halini almaya başlamıştır (Jiao vd., 2020). COVID-19, bu hızlı yayılımı sebebiyle Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından salgın olarak ilan edilmiştir. DSÖ'nün 23 Ağustos 2021 verilerine göre Covid-19'dan kaynaklı doğrulanmış 213 milyondan fazla vaka tespit edilmişken 4 buçuk milyon kişi Covid-19 salgınına bağlı olarak hayatını kaybetmiştir (WHO, 2021).

Tüm dünyaya yayılım sağlayan COVID-19 halk sağlığı üzerinde ciddi etkiler göstermiştir. COVID-19 ortaya çıktıktan sonra virüsü kontrol altına almak için çeşitli tedbirler de alınmaya başlanmıştır. Alınan bu tedbirlerin uzun vadede çocuklar ve aileler üzerinde istenmeyen etkilerinin olabileceği öngörülmektedir. Örneğin, COVID-19'un yayılmasını yavaşlatmak için birçok ülkede okullar uzaktan eğitime geçmiş ve 2021 yılının son çeyreğine gelinen günümüzde hala uzaktan eğitim devam etmektedir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'ne (UNESCO, 2020a) göre, okul öncesi, ilkokul ve ortaokul seviyelerinde çocukların okula gittiği 106 ülkede 1,05 milyardan fazla öğrenci (toplam kayıtlı öğrencilerin% 60,5'i) okulların kapanmasından etkilenmiştir. Buna karşılık, eğitimciler müfredatlarını öğrencilerin uzaktan eğitime katılabilecekleri şekilde uyarlamışlardır. Okulların uzaktan eğitime sunmaya hazır olma durumları, okul ve ailenin çocuğa sunabilecekleri kaynaklara bağlı olarak bazı eşitsizlikleri de beraberinde getirecektir (Tran vd, 2020). Küçük çocukların evde öğrenmeleri, ebeveyn desteği ihtiyacı olduğunu da göstermektedir. Uzaktan öğrenmeye bu ani geçiş ve bunun getirdiği zorluklar bir yandan da endişe vericidir. Çünkü ebeveynlere uygun destek sağlanmadan, ani bir şekilde meydana gelen bu değişiklikler ebeveynlerin, ebeveynlik stresi ve ebeveyn tükenmişliği yaşama olasılığını artırabilir ve bu da çocukları olumsuz yönde etkileyebilir (Griffith, 2020).

COVID-19 ile ilişkili olarak kamusal alanda meydana gelen risk faktörlerini en aza indirmek, yeterli sağlık hizmeti sunabilmek kısacası salgının etkilerini en aza indirmek amacıyla sinema salonlarının, müzelerin, tiyatroların geçici olarak kapatılması gibi birçok tedbir alınmıştır. Bu tedbirlerin eğitimi ilgilendiren kısmı ise 16 Mart 2020 tarihi itibariyle yüz yüze eğitime ara verilmesidir. Aranın ardından 23 Mart 2020 tarihi itibariyle

eğitim kurumları uzaktan eğitime geçmiştir. 3 Nisan 2020 tarihi itibariyle de en fazla 20 yaş altı ve 65 yaş altını kapsayan tedbirler içeren sokağa çıkma yasakları uygulanmaya başlanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, 2020). Sokağa ıkma yasağı önce belirli illerde, belirli yaş gruplarında ve belirli günlerde uygulanmış, daha sonra yasak ülke genelini kapsamıştır. Bu yasak en fazla çocukları ve 65 yaş üstü yaşlıları etkilemiş, onların evde kalma sürelerini ve günlük yaşam rutinlerini değiştirmiştir.

COVID-19 salgınında 65 yaş ve üstü bireyler en savunmasız ve etkiye en çok açık grup olduklarından dolayı kısıtlamalara maruz kalırken 20 ve daha küçük yaş grubu ise özellikle taşıyıcı olarak ifade edilmelerinden kaynaklı sosyal izolasyon için önemli gruplar olarak belirlenmişlerdir (Üstün ve Özcifti, 2020). Almanya, Birleşik Krallık ve Amerika'yı kapsayan bir çalışmada bireylerin genel yaşam tarzlarında meydana gelen değişiklikler ortaya koyulmuştur (Kunst, 2020).

Tablo 1. COVID-19 salgını sürecinde Almanya, Birleşik Krallık ve Amerika'da genel yaşam tarzında meydana gelen değişiklikler

	Almanya (%)	Birleşik Krallık (%)	Amerika (%)
Evde kalma süresindeki artış	71	84	77
Ellerin daha fazla yıkanması	70	75	73
Sosyal mesafeye uyulması	61	78	69
Dışarıda koruyucu yüz maskesi kullanma	52	20	66
Bar ve restoran gibi alanlardan kaçınma	58	67	65
Alışverişe gitmeyi azaltma	59	71	62
Seyahat etmeyi azaltma	51	69	56
Arkadaşlar ya da aile ile yapılan planları iptal etme	54	62	53
Online alışverişi artırma	30	46	52
Evi daha fazla temizleme	20	40	43
Ödemelerde nakit para kullanımını azaltma	35	63	36
Belirli saatlerde (yoğun) alışveriş yapmamaya özen gösterme	50	60	36
Yaşam tarzında değişiklik yapmama	37	43	35
Egzersiz yapmada azalma	20	19	16

Kaynak: Kunst, 2020

COVID-19 salgını sürecinde sokağa çıkma yasakları sırasında bireylerin düşük seviyede fiziksel aktivite gerçekleştirdiği ve buna bağlı olarak yaşam kalitesi, genel sağlık algısı ve ağrı düzeylerinin etkilendiği belirlenmiştir (Tural, 2020). COVID-19 salgını sürecinde egzersiz yapan bireylerde yaşam kalitesinin egzersiz yapmayanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Çağlayan-Tunç vd., 2020). Maske kullanımı, sosyal mesafeye uyulması ve hijyen konularında dikkatli olunması gibi önlem unsurlarının işleyişi sosyal yaşamda bireylerin yaşam tatminlerini artırmaktadır (Bilgin ve Diğer, 2021).

Küresel olarak COVID-19 salgını bireylerin sağlığını önemli ölçüde etkilemiştir. Bu salgın yeni bir normale uyum sağlama ve günlük yaşamda yeni rutinler oluşturma gerekliliğini de beraberinde getirmiştir (WFOT, 2020). Okula giden, sokağa çıkan, akrabaları ya da tanıdıkları ile bir araya gelen çocukların günlük yaşamlarında da önemli değişiklikler olmuştur. Alanında uzman kişiler, ev içerisinde yapılabilecek aktiviteler ya da yeni rutinler oluşturma konusunda yol gösterici bilgiler sunmuştur (Karaaslan, 2020). COVID-19 özellikle yoksulluk yaşayan ve dezavantajlı durumda bulunan küçük çocuklar ve aileleri için büyük bir tehdit oluşturmaktadır (Andrew vd., 2020). Yeni süreç çocukların günlük rutinlerinde büyük oranda değişiklikler meydana getirmiştir. Sosyal anlamda daha öncesinde farklı hayatlara sahip bireyler ev içerisinde tüm zamanlarını birlikte geçirmeye başlamışlardır. Bu değişiklikler ev içerisinde çocuk ve aile arasındaki etkileşimlerin daha yoğun bir şekilde yaşanmasına da sebep olmuştur (Sağlam ve Kay, 2020). Covid-19 sürecinde çocukların evde kalma süreçlerinin etkilerini inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Mert ve Kesicioğlu (2020) çocukların evde oyun oynamalarına yönelik görüşlerini, Çaykuş ve Çaykuş (2020) çocukların evde kalma sürecindeki psikolojik dayanıklılıklarını artırma ile ilgili yolları açıkladıkları çalışmalar yapmışlardır. Okul öncesi dönem çocuklarının ruh sağlıklarını (Pilan vd., 2021), davranış değişikliklerini (Tarkoçin vd., 2020), pandemi sürecinde çocukluk dönemi korkuları (Alisinanoğlu vd., 2020) araştırılmıştır fakat “Evde Kal” sürecinde Covid-19 sürecinde okul öncesi dönem çocukların günlük yaşantılarını ortaya koyan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada COVID-19 “evde kal” sürecinin anne görüşlerine göre okul öncesi dönem çocukların günlük yaşamlarına yansımalarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Alt Problemler

1. COVID-19 ile ilgili çocukların soru sorma ve annelerin bu sorular karşısında kendilerini yeterli hissetme durumlarının dağılımları nasıldır?
2. COVID-19 sürecinde çocukların uyku ve beslenme düzenlerinde bozulma olup olmama durumlarının dağılımları nasıldır?

3. COVID-19 sürecinde çocukların sokağa çıkma yasağına verdiği tepkilerin dağılımları nasıldır?
4. COVID-19 sürecinde annelerin çocuklarına aldıkları oyuncak, kitap ya da materyallerin dağılımları nasıldır?
5. Çocukların COVID-19 salgınına öğrendikleri kaynakların dağılımları nasıldır?
6. Annelerin COVID-19 sürecinde uzaktan eğitimde zorlandıkları durumların dağılımları nasıldır?
7. COVID-19 sürecinde annelerin çocuklarının hareket etme ihtiyaçlarını karşılama durumlarının dağılımları nasıldır?

Yöntem

COVID-19 “evde kal” sürecinin anne görüşlerine göre küçük çocukların günlük yaşamlarına yansımalarının incelendiği bu çalışma betimsel araştırma niteliğindedir. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, var olan şekliyle bir durumun betimlenmesini amaçlayan araştırma yaklaşımları olarak tanımlanırlar. Bu model; olayların, grupların, objelerin, çeşitli alanların ve kurumların ne olduklarını betimleyen ve açıklayan araştırmalarda kullanılmaktadır (Karasar, 2005).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Bayburt ilinde okul öncesi dönem 5 yaş 137 çocuk ve anneleri oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu tüm birimlere seçilmede eşit şans verdiği için basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırmaya katılan çocuklara ilişkin bilgiler Tablo 2’de, annelere ilişkin bilgiler Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 2. Çalışma grubundaki okul öncesi dönem 5 yaş çocukların cinsiyetlerine göre yüzde ve frekans dağılımları

Çocukların Cinsiyeti	f	%
Kız	70	51,1
Erkek	67	48,9
Toplam	137	100,0

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan 137 çocuğun %51,1’ini (n=70) kızların, %48,9’unu erkeklerin oluşturulduğu görülmektedir.

Tablo 3. Çalışma grubundaki annelere ilişkin demografik bilgiler

Demografik Bilgiler		f	%
Yaş	20-28	29	21,2
	29-37	81	59,1
	38 ve üstü	27	19,7
	Toplam	137	100,0
Çocuk Sayısı	Tek çocuk	36	26,3
	İki çocuk	66	48,2
	Üç ve daha fazla çocuk	35	25,5
	Toplam	137	100,0
Eğitim Durumu	İlkokul	19	13,9
	Ortaokul	19	13,9
	Lise	37	27,0
	Üniversite	62	45,3
	Toplam	137	100,0
Çalışma Durumu	Çalışıyor	56	40,9
	Çalışmıyor	81	59,1
	Toplam	137	100,0

Tablo 3 incelendiğinde çalışma grubundaki 137 annenin %21'i (n=29) 20-28 yaş aralığında, %59,1'i (n=81) 29-37 yaş aralığında, %19,7'si (n=27) 38 ve üstü yaş aralığındadır. Bu annelerin %26,3'ü (n=36) tek çocuk sahibi, %48,2'si (n=66) iki çocuk sahibi ve %25,5'i üç ve daha fazla çocuk sahibidir. %13,9'u (n=19) ilkokul mezunu, %13,9'u (n=19) ortaokul mezunu, %27,0'si (n=37) lise mezunu ve %45,3'ü (n=62) üniversite mezunudur. Annelerin %40,9'u (n=56) gelir getirici bir işte çalışırken %59,1'i (n=81) gelir getirici bir işte çalışmamaktadır.

Veri Toplama Aracı

Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından geliştirilen çevrimiçi anket formu kullanılmıştır. COVID-19 salgınında kısıtlamaların getirilmesinin ardından bu sürecin çocuklara etkileri ve sürecin yönetilmesi ile ilgili alanında uzman kişilerin "Youtube" üzerinden verdiği röportajlar izlenerek Çevrimiçi Anket Formu oluşturulmuştur (Güneş, 2020). Oluşturulan

Çevrimiçi Anket Formunun kapsam geçerliliğini arttırmak için okul öncesi eğitim alanında çalışan üç akademisyenden uzman görüşü alınmıştır. 10 kişi ile pilot çalışması yapılan Çevrimiçi Anket Formuna son hali verilmiştir. Çevrimiçi Anket Formu, çocuklar ve anneler ile ilgili demografik bilgiler ile COVID-19 “evde kal” sürecinin anne görüşlerine göre küçük çocukların günlük yaşamlarına yansımaları incelemek için oluşturulmuş sorulardan oluşmaktadır.

1. Çocuğunuz COVID-19 ile ilgili sorular soruyor mu?
2. Çocuğunuzun COVID-19 ile ilgili sorduğu sorularına cevap verirken kendinizi yeterli hissediyor musunuz?
3. COVID-19 sürecinde çocuğunuzun uyku düzeni bozuldu mu?
4. COVID-19 sürecinde çocuğunuzun beslenme düzeni bozuldu mu?
5. COVID-19 sürecinde çocuğunuz sokağa çıkma yaşağına nasıl tepki verdi?
6. COVID-19 sürecinde çocuğunuza herhangi oyuncak/materyal/kitap aldınız mı? Aldıysanız nelerdir?
7. Çocuğunuz COVID-19 salgınına ilk kimden öğrendi?
8. COVID-19 sürecinde uzaktan eğitimi yeterli buluyor musunuz?
9. COVID-19 sürecinde uzaktan eğitimde zorlanıyor musunuz? Cevabınız evetse hangi konularda zorlanıyorsunuz?
10. COVID-19 sürecinde çocuğunuzun hareket etme ihtiyacını karşılayabildiniz mi? Cevabınız evetse hareket etme ihtiyacını nasıl karşıladınız?

Verilerin Toplanması

Çevrimiçi Görüşme Formu oluşturulduktan sonra sorular “Google Formlar’a” yüklenmiştir. Çevrimiçi Anket Formu sokağa çıkma kısıtlamalarının uygulanmaya başlamasının üzerinden belli bir zaman geçtikten, çocukların günlük rutinleri belirli düzeyde değiştikten sonra aileler tarafından 26 Haziran 2020 tarihinden itibaren doldurulmaya başlanmıştır. Oluşturulan Çevrimiçi Anket Formu Bayburt ili bağımsız anaokulu ve ilkokul müdürlerine gönderilmiştir. Müdürler, Çevrimiçi Anket Formunun bağlantı adresini öğretmenler aracılığı ile ailelere iletmiştir. 155 kişi Çevrimiçi Anket Formu’nu doldurmuştur. Anneler dışındaki kişiler tarafından doldurulan ve eksik bilgiler veren formlar araştırma kapsamına

alınmamıştır. Araştırmaya 137 anne ve 137 çocuk dahil edilmiştir. Veriler, Çevrimiçi Anket Formu'ndan Microsoft Excel programına aktarılmıştır. Microsoft Excel ile elde edilen veriler "SPSS 22.0" paket programına aktarılmıştır.

Verilerin Analizi

Çevrimiçi Görüşme Formu ile elde edilen bilgiler betimsel analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analiz, araştırma sorularından elde edilen verilerin ortaya çıkan temalar altında organize edilip sunulduğu yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Bulgular

Çalışmanın bu kısmında araştırma verilerinin çözümlenmesiyle elde edilen bulgular araştırmanın alt problemleri sırasına bağlı kalınarak sunulmuştur.

Tablo 4'te çocukların Covid-19 ile ilgili ailelerine soru sorma durumlarının dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 4. Çocukların COVID-19 ile ilgili soru sorma durumlarının yüzde ve frekans dağılımları

Çocuğun COVID-19 ile ilgili soru sorma durumu	f	%
Sorular soruyor.	119	86,9
Herhangi bir soru sormuyor.	18	13,1
Toplam	137	100,0

Tablo 4'e göre çocukların %86,9'unun COVID-19 ile ilgili sorular sorduğu, %13,1'inin süreçle ilgili sorular sormadığı görülmektedir.

Tablo 5'de çocukların COVID-19 ile ilgili sordukları sorulara annelerin yanıt verirken kendilerini yeterli hissetme durumlarının yüzde ve frekans dağılımları gösterilmiştir. Tablo 4'de görüldüğü üzere 137 çocuktan 119'u Covid-19 ile ilgili soru sorduğundan dolayı bu tabloda 119 katılımcı gösterilmiştir.

Tablo 5. Çocukların COVID-19 ile ilgili sordukları sorulara annelerin yanıt verirken kendilerini yeterli hissetme durumlarının yüzde ve frekans dağılımları

Annelerin sorulara yanıt vermede kendini yeterli hissetme durumu	f	%
Yeterli hissediyorum	45	37,8
Bazen yeterli bazen yetersiz hissediyorum	67	56,3
Yetersiz hissediyorum	7	5,9
Toplam	119	100,0

Tablo 5'e göre annelerin %37,8'i (n=45) çocukların sordukları soruları yanıtlamada kendilerini yeterli hissettiği, %56,3'ünün (n=67) kısmen yeterli hissettiği ve %5,8'inin (n=7) kendini yetersiz hissettiği görülmektedir.

Tablo 6'da COVID-19 sürecinde çocukların uyku düzenlerinin bozulma durumlarının yüzde ve frekans dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 6. COVID-19 sürecinde çocukların uyku düzenlerinin bozulma durumlarının yüzde ve frekans dağılımları

Çocuğun uyku düzeninin bozulma durumu	f	%
Uyku düzeni bozulmadı.	53	38,7
Uyku düzeni bozuldu.	84	61,3
Toplam	137	100,0

Tablo 6 incelendiğinde çocukların %61,3'ünün (n=84) uyku düzeninin bozulduğu, %38,7'sinin uyku düzeninin bozulmadığı görülmektedir.

Tablo 7'de COVID-19 sürecinde çocukların beslenme düzenlerinin bozulma durumlarının yüzde ve frekans dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 7. COVID-19 sürecinde çocukların beslenme düzenlerinin bozulma durumlarının yüzde ve frekans dağılımları

Çocuğun beslenme düzeninin bozulma durumu	f	%
Beslenme düzeni bozuldu.	55	40,1
Beslenme düzeni bozulmadı.	82	59,9
Toplam	137	100,0

Tablo 7 göstermektedir ki çocukların %40,1'inin (n=55) beslenme düzeninin bozulduğu, %59,9'unun (n=82) ise beslenme düzeninin bozulmadığı görülmektedir.

Tablo 8’de COVID-19 sürecinde çocukların sokağa çıkma yaşağına verdikleri tepkilerin yüzde ve frekans dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 8. COVID-19 sürecinde çocukların sokağa çıkma yaşağına verdikleri tepkilerin yüzde ve frekans dağılımları

Tepkiler		f	%
Olumsuz Tepkiler	Üzülme	29	21,2
	Bunalma	15	10,9
	Kızma	7	5,1
	Sıkılma	6	4,4
	Korkma	3	2,2
Olumlu Tepki	Uyuma yönelik tepkiler	13	9,5
	Anlayışla karşılama	45	32,8
Değişkenlik	Değişken tepkiler	8	5,8
Tepkisizlik	Tepkisiz kalma	7	5,1
	Toplam	137	100,0

Tablo 8 verilerine bakıldığında çocukların %21,2’si (n=29) üzülerek, %10,9’u bunalımla, %5,1’i (n=7) kızarak, %4,4’ü (n=6) sıkılarak, %2,2’si (n=3) korkarak olumsuz tepkiler vermiştir. Çocukların %32,8’i (n=45) durumu anlayışla karşılamış, %9,5’i (n=13) uyuma yönelik tepkiler vermiş, %5,8’i (n=8) değişken tepkiler sergilemiş ve %5,1’i (n=7) tepkisiz kalmıştır.

Tablo 9’da annelerin COVID-19 sürecinde çocuklarına oyuncak, materyal ve kitap alıp almama durumlarının yüzde ve frekans dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 9. Annelerin COVID-19 sürecinde çocuklarına oyuncak, materyal ve kitap alıp almama durumlarının yüzde ve frekans dağılımları

Alıp Almama	f	%
Evet	119	86,9
Hayır	18	13,1
Toplam	137	100,0

41

Çocuk ve
Medeniyet
2021/1

Tablo 9’da görüldüğü üzere annelerin %86,9’u (119) COVID-19 sürecinde çocuklarına oyuncak, materyal ya da kitap almış, %13,1’i (n=18) ise almamıştır.

Tablo 10'da annelerin COVID-19 sürecinde çocuklarına aldıkları oyuncak, materyal ve kitapların yüzde ve frekans dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 10. Annelerin COVID-19 sürecinde çocuklarına aldıkları oyuncak, materyal ve kitapların yüzde ve frekans dağılımları

Alınanlar	f	%
Kitap	95	46,6
Oyuncak	47	23,0
Eğitici Oyun	44	21,6
Etkinlik Materyali	18	8,8
Toplam	204	100,0

Tablo 10 incelendiğinde çocuğuna oyuncak, materyal ya da kitap aldığını belirten 119 annenin 95'i kitap (%46,6), 44'ü eğitici oyun (%21,6), 47'si oyuncak (%23,0) ve 18'i etkinlik materyali (%8,8) almıştır.

Tablo 11'de annelerin COVID-19 sürecinde çocuklarına aldıkları oyuncak, materyal ve kitapların türlere göre yüzde ve frekans dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 11. Annelerin COVID-19 sürecinde çocuklarına aldıkları oyuncak, materyal ve kitapların türlere göre yüzde ve frekans dağılımları

Alınanların Türlerine Göre Dağılımları		f	%
Kitaplar	Boyama Kitabı	22	23,2
	Hikaye Kitabı	48	50,5
	Dikkat Seti	8	8,4
	Çocuk Dergisi	2	2,1
	Etkinlik Kitabı	11	11,6
	Kodlama Kitabı	2	2,1
	Masal Kitabı	2	2,1
	Toplam	95	100,0
Eğitici Oyun	Kutu Oyunları	19	43,2
	Yapboz	17	38,6
	Lego	5	11,4
	Zeka Kartları	3	6,8
	Toplam	44	100,0

Oyuncak	Bebek	10	21,3
	Hareket için oyuncaklar(bisiklet, scooter, salıncak, top)	13	27,7
	Oyun için oyuncaklar (doktor seti, evcilik seti, asker, çeşitli oyuncaklar)	24	51,0
	Toplam	47	100,0
Etkinlik Materyali	Malzeme (yapıştırıcı, makas, boya kalemi)	9	50,0
	Oyun hamuru	9	50,0
	Toplam	18	100,0

Tablo 11'e göre alınan kitapların %23,2'sini (n=22) boyama kitapları, %50,5'ini (n=48) hikaye kitapları, %8,4'ünü (n=8) dikkat setleri, %2,1'ini (n=2) çocuk dergileri, %11,6'sını (n=11) etkinlik kitapları, %2,1'ini kodlama kitapları ve %2,1'ini (n=2) masal kitapları oluşturmaktadır. Eğitici oyunların %43,2'sini (n=19) kutu oyunları, %38,6'sını (n=17) yapbozlar, %11,4'ünü (n=5) Legolar, %6,8'ini zeka kartları (n=3) oluşturmaktadır. Oyuncakların %21,3'ünü (n=10) bebekler, %27,7'sini (n=13) hareket için olan oyuncaklar, %51'ini oyun için olan oyuncaklar oluşturmaktadır. Etkinlik materyallerinin %50'sini (n=9) malzemeler, %50'sini (n=9) oyun hamuru oluşturmaktadır.

Tablo 12'de çocukların COVID-19 salgınına öğrendiği kaynakların yüzde ve frekans dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 12. Çocukların COVID-19 salgınına öğrendiği kaynakların yüzde ve frekans dağılımları

Çocuğun COVID-19 Salgınına Öğrendiği Kaynaklar	f	%
Anne Baba	100	73,0
Öğretmen	16	11,7
Televizyon	15	11,0
Ailedeki kişilerin kendi aralarındaki konuşmalardan	4	2,9
Aile dışındaki kişilerden	1	0,7
Kimden öğrendiği tam olarak bilinmeyen	1	0,7
Toplam	137	100,0

Tablo 12'de çocukların %73'ünün (n=100) COVID-19 salgınına anne-babasından öğrendiği, %11,7'sinin (n=16) öğretmeninden öğrendiği,

%11'inin televizyondan öğrendiği, %2,9'unun ailedeki kişilerin kendi aralarındaki konuşmalarından öğrendiği, %0,7'sinin aile dışındaki kişilerden öğrendiği ve %0,7'sinin kimden olduğu bilinmeyen bir kaynaktan öğrendiği görülmektedir.

Tablo 13'de COVID-19 sürecinde annelerin uzaktan eğitim yeterli bulma durumlarının yüzde ve frekans dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 13. COVID-19 sürecinde annelerin uzaktan eğitim yeterli bulma durumlarının yüzde ve frekans dağılımları

Annelerin uzaktan eğitimi yeterli bulma durumları	N	%
Yeterli değil	99	72,3
Yeterli	38	27,7
Toplam	137	100,0

Tablo 13 incelendiğinde annelerin %72,3'ü (n=99) COVID-19 sürecinde okul öncesi eğitimi yeterli bulmamaktadır. %27,7'si bu süreçteki eğitimi yeterli bulmaktadır.

Tablo 14'de annelerin COVID-19 sürecinde uzaktan eğitimde zorlanma durumlarının yüzde ve frekans dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 14. Annelerin COVID-19 sürecinde uzaktan eğitimde zorlanma durumlarının yüzde ve frekans dağılımları

Zorlanma Durumu	f	%
Zorlandık	100	73,0
Zorlanmadık	29	21,2
Uzaktan Eğitim Almadık	8	5,8
Toplam	137	100,0

Tablo 14 incelendiğinde annelerin %73'ü COVID-19 sürecinde uzaktan eğitimde zorlanmış, %21,2'si (n=29) zorlanmamış ve %5,8'i (n=8) uzaktan eğitim almamıştır.

Tablo 15’de annelerin COVID-19 sürecinde zorlandıkları konuların yüzde ve frekans dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 15. Annelerin COVID-19 sürecinde zorlandıkları konuların yüzde ve frekans dağılımları

Zorlanılan Konular	f	%
Etkinlik yaptırma	26	26,0
Çocuğun dikkatini toplama	14	14,0
Çocuğun isteksizliği	11	11,0
İnternet alt yapı yetersizliği	10	10,0
Etkinlikleri anlama ve çocuğa anlatma	9	9,0
Sürecin genel olarak zorlaması	6	6,0
Uzaktan eğitime adapte olma konusundaki sorunlar	6	6,0
Zamanla ilgili sorunlar	4	4,0
Çocukla iletişim kurmada yaşanan sorunlar	4	4,0
Materyal temin etme	4	4,0
Çocuğu teknolojik araçlardan uzak tutma	4	4,0
Çocuğa hareket alanı sağlama	2	2,0
Toplam	100	100,0

COVID-19 sürecinde uzaktan eğitimde zorlandığını söyleyen 100 annenin zorlandıkları konular Tablo 15’de gösterilmiştir. Bu annelerin %10’u (n=10) alt yapıdan , %14’ü (n=14) çocuğun dikkatini toplamaktan, %6’sı (n=6) süreçten genel olarak zorlanmaktan, %9’u etkinlikleri anlama ve çocuğa anlatmaktan, %26’sı (n=26) çocuklara etkinlikleri yaptırmaktan, %4’ü (n=4) zamanla ilgili sorunlardan, %11’i (n=11) çocuğun isteksizliğinden, %6’sı uzaktan eğitime uyum sağlama konusundaki sorunlardan, %4’ü (n=4) çocukla iletişim kurmada yaşanan sorunlardan, %4’ü (n=4) materyal temin etmekten, %2’si (n=2) çocuğa hareket alanı sağlamaktan ve %4’ü (n=4) çocuğu teknolojik araçlardan uzak tutmaktan kaynaklı konularda sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 16’da COVID-19 sürecinde annelerin çocukların hareket etme ihtiyaçlarını karşılama durumlarının yüzde ve frekans dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 16. COVID-19 sürecinde annelerin çocukların hareket etme ihtiyaçlarını karşılama durumlarının yüzde ve frekans dağılımları

Hareket ihtiyacını karşılama durumu	f	%
Karşılatabildim	126	92,0
Karşılamadım	11	8,0
Toplam	137	100,0

Tablo 16 incelendiğinde annelerin %92'si (n=126) çocukların hareket etme ihtiyaçlarını karşılayabilmiş, %8'i (n=11) çocuğun hareket etme ihtiyacını karşılayamamıştır.

Tablo 17'de COVID-19 sürecinde annelerin çocukların hareket etme ihtiyaçlarını karşılama şekilleri gösterilmiştir.

Tablo 17. COVID-19 sürecinde annelerin çocukların hareket etme ihtiyaçlarını karşılama şekilleri

Hareket etme ihtiyacını karşılama şekli	f	%
Evde Oyun oynayarak	49	38,9
Evin bahçesine/evin terasına/sitenin bahçesine çıkararak	25	19,9
Spor/ Doğa yürüyüşü yaparak	22	17,4
Hareket alanları sağlayarak	11	8,7
Parka giderek	6	4,8
Hareket sağlayan araçlarla (scooter, bisiklet, oyuncak at)	5	4,0
Kardeşi ile vakit geçirmesini sağlayarak	5	4,0
Ev işlerinde görev vererek	3	2,3
Toplam	126	100,00

Tablo 17 incelendiğinde annelerin 38,9'u (n=49) evde oyun oynayarak, %17,4'ü (n=22) spor/doğa yürüyüşü yaparak, %19,9'u (n=25) evin bahçesine/evin terasına/ sitenin bahçesine çıkararak, %4,8'i (n=6) parka giderek, %2,3'ü ev işlerinde görev vererek, %8,7'si (n=11) hareket alanları sağlayarak, %4'ü (n=5) hareket sağlayan araçlarla (scooter, bisiklet, oyuncak at) ve %4'ü (n=5) kardeşi ile vakit geçirmesini sağlayarak çocuklarının hareket etme ihtiyaçlarını karşılamışlardır.

Tartışma ve Öneriler

Bu çalışma kapsamında, sokağa çıkma yasaklarının yoğun olarak yaşandığı Nisan ve Haziran 2020 ayları arasında beş yaş çocukların uyum süreçleri, eğitim durumları, ev yaşamları çeşitli açılardan ele alınmıştır. Araştırmada, küçük çocukların önemli bir bölümünün COVID-19 ile ilgili soru sordukları, konu ile ilgilendikleri görülmektedir. COVID-19, küçük çocukların hayatını akranlarından, öğretmenlerinden uzak kalmalarına ve izolasyon sonucunda evden çıkamamalarına sebep olarak, doğrudan ve ciddi bir şekilde değiştirmiştir (UNICEF, 2020a). Küçük çocuklar gerek kendi yaşamlarındaki değişiklikler gerekse çevreyle ilgili gözlemleri sonucunda COVID-19 sürecini ve beraberinde getirdiği maske, dezenfektan, sosyal mesafe gibi kavramları merak etmişlerdir.

Bu araştırmadaki annelerin çoğunluğu COVID 19 ile ilişkili sorular karşısında kendini bazen yeterli bazen yetersiz hissettiğini ifade etmiştir. Konu ile ilgili yapılan çeşitli araştırmalarda da COVID 19'un ailelerin iyi oluş durumlarını olumsuz yönde etkileyebildiği, ebeveynlerin öz yeterliklerinde düşüş olabildiği ortaya konulmuştur (Prime vd., 2020).

Küçük çocukların rutinlerine bakıldığında çoğunluğunun uyku düzeninin bozulduğu, yemek düzeninin ise bozulmadığı görülmektedir. Ancak Carroll vd. (2020) orta ve üst düzey gelire sahip Kanadalı aileler ile yaptıkları çalışmalarında ailelerin yarısından fazlası çocuklarının beslenme düzeninin bozulduğunu bildirmiştir. Beslenme düzenindeki değişiklikte en büyük sorunu ise abur cubur tüketimindeki artış olarak göstermişlerdir. Uyku düzeni ile ilgili alanyazında yapılan çalışmalar ise farklılıklar göstermektedir. Liu vd. (2020) COVID-19 sürecinde çocukların gerçekten uyku düzenlerinin bozulup bozulmadığını inceledikleri çalışmalarında aynı çocuklardan 2018 yılında elde ettikleri veriler ile COVID-19 sürecinde elde ettikleri verileri karşılaştırdıklarında bir farklılık bulunmadığını belirlemişlerdir. COVID-19 sürecinde çocukların uyku düzenlerinin bozulduğunu ortaya koyan ilk çalışma ise Lecuelle vd. (2020) tarafından yapılmıştır.

Çocukların sokağa çıkma yasağına karşı olumsuz, olumlu ve diğer olmak üzere üç tür tepki geliştirdiği ortaya konulmuştur. Olumsuz tepkiler beş tepki türü ile en çeşitlilik gösteren tepki türüdür. Olumlu ve olumsuz tepkiler oran açısından birbirine yakın iken çocukların değişken tepkiler gösterebildikleri ve tepkisiz de kalabildikleri ortaya konulmuştur. Çocuklar olumsuz tepkilerde en çok üzülmüş, olumlu tepkilerde de en çok anlayışla karşılaşmıştır. Saurabh ve Ranjan (2020) kısıtlamalara maruz kalan çocukların en çok yaşadıkları duyguları; endişe, çaresizlik ve korku olarak bulmuşlardır. COVID-19 dönemindeki bazı çalışmalar, küçük çocukların

günlük hayatındaki kaygıda artış olduğunu ifade etmektedir (Howes vd., 2020; Singh vd., 2020). Ayrıca küçük çocukların hayatında akranlarının ve öğretmenlerinin önemi göz önünde bulundurulduğunda (Erbay ve Durmuşoğlu Saltalı, 2020; Howes, 2001), okul öncesi eğitimden uzak kalmanın çocukları sosyal ve duygusal açıdan oldukça zorlayabileceği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. İki-yedi yaş arası çocuğu olan 351 İsraili aile ile yapılan bir çalışmada (Shorer ve Leibovich, 2020), COVID-19 sürecinde çocukların en sık kaygı, saldırganlık, ayrılık kaygısı, anne-babanın yanından ayrılmama şeklinde tepkiler geliştirdiği ifade edilmektedir. Pascal ve Bertham (2021), İngiltere, İskoçya ve Yeni Zelanda'da yaşayan okul öncesi dönem çocuklarıyla yaptıkları çalışmada, çocukların COVID 19 deneyimleri sonucunda en çok arzu ettikleri şeylerin günlük hayata ve rutinelere geri dönmek, arkadaşlarıyla vakit geçirmek, daha uzun süre oyun oynamak ve açık alana çıkmak olduğunu ortaya koymuştur.

Annelerin büyük bir çoğunluğu COVID 19 sürecinde çocuklarına oyuncak, materyal ve kitap gibi ürünlerden almıştır. Alınan ürünlerin içinde kitaplar önemli bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Kitaplardan en çok hikâye kitabı, eğitici oyunlardan ise en çok kutu oyunları tercih edilmiştir. Oyuncakta doktor/evcilik seti, asker gibi çok parçalı oyuncaklar alınmıştır. Etkinlik malzemesi olarak da oyun hamuru, boya gibi malzemeler tercih edilmiştir. Bu çalışmada yer alan annelerin, çocuklarının eğitici ürünlerle zaman geçirmesine yönelik çaba sarf ettikleri söylenebilir. UNICEF (2020b) konu ile ilgili olarak hazırladığı bir kitapçıkta anne-babalara çocuklarıyla kaliteli zaman geçirme açısından hareketli oyunları, kart oyunlarını, hikaye okumayı, şarkı söylemeyi, nesnelere değişiklik yapma gibi yaratıcılığa dönük oyunları tavsiye etmiştir.

Okul öncesi dönem çocukların önemli bir çoğunluğunun COVID 19'u anne-babasından öğrendiği belirlenirken, çocukların bilgi kaynaklarının öğretmen, televizyon, aile çevresi, aile dışındaki kişiler ve bilinmeyen kaynak şeklinde çeşitlilik gösterebildiği ortaya konulmuştur. Anne-babalar, özellikle okul öncesi dönem çocuğunun hayatında bilgi kaynağı olarak da çok büyük bir etkiye sahiptir (Kırman ve Doğan, 2017).

Annelerin büyük bir çoğunluğu, çevrimiçi eğitimi yetersiz bulurken, çevrimiçi eğitim sürecinde zorlandığını da ifade etmiştir. Hong Kong'da %93'ü anne olan 6702 ebeveyn ile gerçekleştirilen bir çalışmada (Lau ve Lee, 2020), çocukların büyük bir bölümünde çevrimiçi eğitim sürecine ilgisizlik, öğrenmeye yönelik motivasyon düşüklüğü görülmüş ve ev ortamındaki yetersizliklerin çevrimiçi / uzaktan eğitimi zorlaştırabildiği ortaya konulmuştur. Aynı çalışmada, ebeveynler çevrimiçi/uzaktan eğitimde

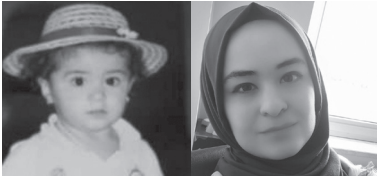
daha etkileşime dayalı yöntemlerin kullanılmasını, eğitim saatlerinde esnekliğin olmasını talep etmişlerdir (Lau ve Lee, 2020).

Bu çalışmada, annelerin bu süreçte uzaktan eğitimde en çok zorlandıkları konu, çocuğa etkinlik yaptırmak olmuştur. Bunun yanı sıra annelerin internet alt yapısı gibi çevresel koşullar açısından ve çocuğa etkinlikleri anlatma, çocukla iletişim kurma gibi kendilerinden de kaynaklanabilecek konularda da zorlanabildikleri görülmüştür. Putri vd. (2020) yaptıkları çalışmalarında ebeveynlerin uzaktan eğitimde en çok zorlandıkları durumları; çocukların evde çalışma disiplinin olmaması ve evde öğretim yapabilmek için normalden çok daha uzun süre harcamaları olarak belirtmişlerdir.

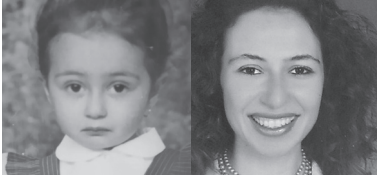
Bu sonuçlar doğrultusunda, çalışma grubundaki anneler için COVID 19 sürecinde, çocuk, çevresel şartlar, var olan durumun ortaya koyduğu durumlar, ekonomik şartlar ve bireysel yeterlilikleri gibi geniş bir konu ağında zorlanabildikleri söylenebilir. Anneler zorlandıkları durumların çeşitlilik gösterdiğini ifade etmelerine karşılık, büyük bir çoğunluğu çocuğunun ev içinde hareket ihtiyacını karşılayabildiğini ifade etmiştir. Anneler, çocuklarının hareket ihtiyacını karşılamada en sık yararlandıkları stratejinin onlarla oyun oynamak olduğunu ifade etmişlerdir. COVID-19, Dünya genelindeki her yaş grubundan bireyin iş, eğitim, aile başta olmak üzere tüm günlük yaşamını çeşitli şekillerde etkilemiştir (Priyadharsini ve Chiang, 2020). Anne-babalar, bu süreçte özel yaşamlarında uyumu sağlamaya çalışırken çocuklarıyla ilgili COVID-19 öncesinden daha büyük sorumluluklar almak durumunda kalmışlardır. Örnek olarak, var olan süreçle ilgili doğru bilgiyi sağlayabilmek ve eğitim faaliyetlerinin kesintisiz bir şekilde devamını sağlamak için çocukları için bir eğitimci, duygusal sağlığını koruyabilmeleri için rehber ve yaşam koçu; oyun ve eğlence ihtiyacını gidermek için bir arkadaş haline gelmişlerdir. Bahsedilen bu roller, anne-babalık içerisinde her zaman olabilecek durumlar iken (Erbay ve Saygın, 2020), COVID-19'da daha da iç içe geçmiş, sosyal izolasyon sonucunda sürekli birlikte bulunduğu için de yoğunluğu artmıştır. Dolayısıyla anne-babalar COVID-19 sürecinde çok farklı değişkenler arasında dengeyi sağlayıp, rollerinin gereğini en iyi şekilde yapabilme adına her zamankinden fazla çaba sarf edip, zorlanabilmişlerdir (Morelli vd., 2020). Priyadharsini ve Chiang (2020), COVID-19'da ailelerin kendilerini çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamakla ilgili yalnız ve bunalmış hissedebildiğini ifade edip ailelere psikolojik destek sunmanın önemine dikkat çekmişlerdir. Oyun açısından, Shorer ve Leibovich, (2020) yaptıkları çalışmada, özellikle babaların oyun oynamayı seven bir yaklaşım içinde olmasının çocuktaki stresi azaltabildiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla anne-babaların çocuklarıyla

kaliteli zaman geçirme, oyun oynama gibi konularda bilgilendirilmeleri çocukla iletişimleri, çocuğun ruh sağlığı, anne-babanın kendisi yeterli hissedebilmesi açısından önemlidir. Toran vd., (2020) Çin ve Türkiye'den aileleri karşılaştırdıkları çalışmalarında hem Türk hem Çinli ebeveynlerin COVID-19 sürecinin evde kalma ile ilgili zorluklarına ve psikolojik etkilerine odaklandıklarını ve ayrıca Çinli ebeveynlerin sosyal izolasyon sürecinin her gün benzer etkinlikler ve faaliyetler yapmak anlamına geldiğini belirttiklerini ortaya koymuşlardır. Çinli aileler hem değişen ebeveynlik rollerine bağlı olarak hem de çok uzun süre evde kalmaktan kaynaklı olarak okul aktiviteleri, yemek pişirme ve oyun oynama gibi etkinlikleri günlük yaşam rutinlerine de dahil etmişlerdir. Amerika'nın beş eyaletinde okul öncesi dönem çocukları ile ilgili yapılan çalışmada aileler kısıtlama sürecinin olumlu yanları olarak kardeşler arasındaki ilişkilerin artması ve aile içinde geçirilen zamandaki olumlu artışı göstermişlerdir (Jones, 2020).

Görüldüğü üzere gerek Türkiye'de gerekse farklı ülkelerde COVID-19 süreci ile ilgili yapılan çalışmalar, küçük çocukların sürece uyum sağlamakta zorlanabildiğini, ailelerin çeşitli nedenlerle zorluklar yaşayabildiğini ortaya koymuştur. Bulgular, ailelere uyum sağlayıcı ve kriz odaklı rehberlik hizmetlerinin verilmesinin, çevrimiçi eğitim ile ilgili gerek alt yapı gerek içerik açısından düzenlemeler yapılmasının önemini göstermektedir. Ayrıca değişen bu günlük yaşam rutinlerinin şu anda ve gelecekte hangi durumları etkileyeceğine dair çalışmalar yapılması önem taşımaktadır. Covid-19 sürecinde okul öncesi dönem çocuklarıyla yapılan çalışmaların meta analizi yapıp çocukların gelişimlerine etkisi de tespit edilebilir.

Ceren Arı Arat

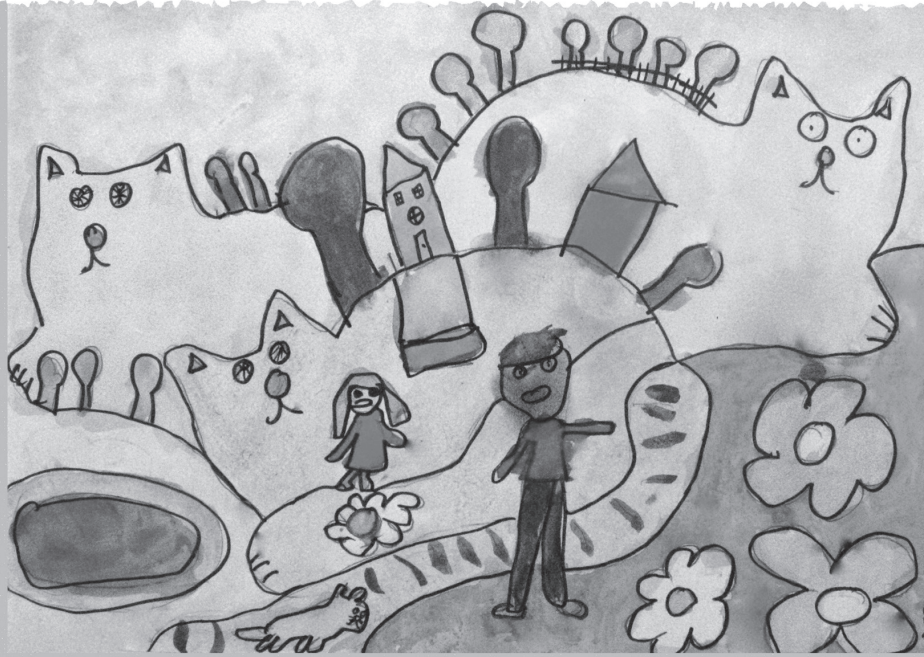
Hülya Gülay Ogelman

Kaynakça

- Alisinaroğlu, F., Türksoy, E., & Karabulut, R. (2020). Pandemi sürecinde çocukluk dönemi korkuları. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 6(14), 447-568.
- Andrew, A., Cattan, S., Costa-Dias, M., Farquharson, C., Kraftman, L., Krutikova, S., ... & Sevilla, A. (2020). *Learning during the lockdown: real-time data on children's experiences during home learning*. London: The Institute for Fiscal Studies.
- Bilgin, R., & Diger, H. (2021). Küresel salgın (covid-19) sürecinde evde yaşam tatmini. *Alternative Politics/Alternatif Politika*, 13(2), 409-438. <https://doi.org/10.53376/ap.2021.14>
- Carroll, N., Sadowski, A., Laila, A., Hruska, V., Nixon, M., Ma, D. W., & Haines, J. (2020). The impact of COVID-19 on health behavior, stress, financial and food security among middle to high income Canadian families with young children. *Nutrients*, 12(8), 1-14. <https://doi.org/10.3390/nu12082352>
- Çağlayan Tunç, A., Zorba, E. & Çingöz, Y. E. (2020). Covid 19 salgını döneminde egzersiz yaşam kalitesine etkisi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 127-135.
- Çaykuş, E. T., & Çaykuş, T. M. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde çocukların psikolojik dayanıklılığını güçlendirme yolları: ailelere, öğretmenlere ve ruh sağlığı uzmanlarına öneriler. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 95-113.
- Erbay, F., & Saltalı, N. D. (2020). Do the school adaptation levels of preschoolers vary according to their relationship with their teachers?. *International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE)*, 9(4), 857-864. <http://doi.org/10.11591/ijere.v9i4.20540>
- Erbay, F., & Saygın, Y. (2020). *Boşanma ve çocuklar*. (Ed. H. Gülay Ogelman). Dezavantajlı Çocuklar. (s. 161-180). Ankara: Eğiten Kitap.
- Griffith, A. K. (2020). Parental burnout and child maltreatment during the COVID-19 pandemic. *Journal of Family Violence*, 1-7. <https://doi.org/10.1007/s10896-020-00172-2>
- Günther-Bel, C., Vilaregut, A., Carratala, E., Torras-Garat, S., & P rez-Testor, C. (2020). A mixed-method study of individual, couple, and parental functioning during the state-regulated COVID-19 lockdown in Spain. *Family process*, 59(3), 1060-1079. <https://doi.org/10.1111/famp.12585>
- Howes, C. (2000). Social-emotional classroom climate in child care, child-teacher relationships and children's second grade peer relations. *Social Development*, 9(2), 191-204. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00119>
- Howes, S., Monk-Winstanley, R., Sefton, T. & Woudhuysen, A. (2020). *Poverty in the pandemic: The impact of Coronavirus on low income families and children*. London: Child Poverty Action Group.
- Jiao Jiao, W. Y., Wang, L. N., Liu, J., Fang, S. F., Jiao, F. Y., Pettoello-Mantovani, M., & Somekh, E. (2020). Behavioral and emotional disorders in children during the COVID-19 epidemic. *The Journal of Pediatrics*, 221, 264-266. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2020.03.013>
- Jones, D. (2020). The impact of COVID-19 on young children, families, and teachers. *Defending the Early Years*. 1-16. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED609168.pdf>
- Karaaslan-Sert, Y. (2020). Sosyal izolasyon sürecinde "evde kal sağlıklı kal". <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/sosyal-izolasyon-surecinde-evde-kal-sporla-saglikli-kal/1801546> [Erişim tarihi: 05 Mart 2021].
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler ve teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kırman, A., & Doğan, Ö. (2017). Anne-baba çocuk ilişkileri: bir meta-sentez çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(1), 28-49.
- Kunst, A. (2020). Changes to The General Lifestyle due to COVID-19 in Selected Countries 2020. Erişim Adresi: <https://www.statista.com/statistics/1105960/changes-to-the-general-lifestyle-due-to-covid-19-in-selected-countries/>, [Erişim Tarihi: 24.08.2020].

- Lau, E. Y. H., & Lee, K. (2020). Parents' views on young children's distance learning and screen time during COVID-19 class suspension in Hong Kong. *Early Education and Development*, 1-18. DOI: 10.1080/10409289.2020.1843925.
- Lecuelle, F., Leslie, W., Huguélet, S., Franco, P., & Putois, B. (2020). Did the COVID-19 lockdown really have no impact on young children's sleep? *J Clin Sleep Med*, 16(12), 2121. <https://doi.org/10.5664/jcs.m.8806>
- Liu, Z., Tang, H., Jin, Q., Wang, G., Yang, Z., Chen, H., ... & Owens, J. (2021). Sleep of preschoolers during the coronavirus disease 2019 (COVID-19) outbreak. *Journal of Sleep Research*, 30(1), 1-7. <https://doi.org/10.1111/jsr.13142>
- Mart, M., & Kesicioğlu, O. S. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde ailelerin evde oyun oynamaya ilişkin görüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 945-958. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44381>
- Morelli, M., Cattellino, E., Baiocco, R., Trumello, C., Babore, A., Candelori, C., & Chirumbolo, A. (2020). Parents and children during the COVID-19 lockdown: the influence of parenting distress and parenting self-efficacy on children's emotional well-being. *Front. Psychol.* 11, 584-645. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.584645>.
- Pascal, C., & Bertram, T. (2021). What do young children have to say? Recognising their voices, wisdom, agency and need for companionship during the COVID pandemic. *European Early Childhood Education Research Journal*, 29(1), 21-34. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2021.1872676>
- Pılan, B. Ş., Özbaran, B., Yüksel, G., Tortop, E., Çalışan, R., Yuluğ, B., ... & Bildik, T. (2021). COVID-19 ve okul öncesi yaş grubu ruh sağlığı. *Ege Tıp Dergisi*, 60(2), 128-135. <https://doi.org/10.19161/etd.951006>
- Prime, H., Wade, M., & Browne, D. T. (2020). Risk and resilience in family well-being during the COVID-19 pandemic. *American Psychologist*. 75, 631-643. <https://doi.org/10.1037/amp0000660>
- Priyadharsini, H., & Chiang, J. J. (2020). Embracing telehealth: supporting young children and families through occupational therapy in Singapore during COVID-19. *World Federation of Occupational Therapists Bulletin*, 76(2), 90-93. <https://doi.org/10.1080/14473828.2020.1822574>
- Putri, R. S., Purwanto, A., Pramono, R., Asbari, M., Wijayanti, L. M., & Hyun, C. C. (2020). Impact of the COVID-19 pandemic on online home learning: An explorative study of primary schools in Indonesia. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(5), 4809-4818.
- Sağlam, M., & Kay, M.A. (2020). COVID-19 Salgını Sürecinin Ailede Ebeveyn Tutumları İle Çocuklarda Duygusal ve Davranışsal Durumlar Açısından Değerlendirilmesi. *EJERCongress*, 61.
- Saurabh, K., & Ranjan, S. (2020). Compliance and psychological impact of quarantine in children and adolescents due to Covid-19 pandemic. *The Indian Journal of Pediatrics*, 87, 532-536. <https://doi.org/10.1007/s12098-020-03347-3>
- Shorer, M., & Leibovich, L. (2020). Young children's emotional stress reactions during the COVID-19 outbreak and their associations with parental emotion regulation and parental playfulness. *Early Child Development and Care*, 1-11. <https://doi.org/10.1080/03004430.2020.1806830>
- Singh, S., Roy, D. K., Parveen, S., Sharma, G., & Joshi, G. (2020). Impact of COVID-19 and lockdown on mental health of children and adolescents: A narrative review with recommendations. *Psychiatry Research*. 293, 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113429>
- Tarkoçın, S., Alagöz, N., & Boğa, E. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının pandemi sürecinde (COVID-19) davranış değişiklikleri ve farkındalık düzeylerinin anne görüşlerine başvurularak incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 15(6), 1017-1036. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44338>

- Toran, M., Sak, R., Xu, Y., Şahin-Sak, İ. T., & Yu, Y. (2021). Parents and children during the COVID-19 quarantine process: Experiences from Turkey and China. *Journal of Early Childhood Research*, 1-19. <https://doi.org/10.1177/1476718X20977583>
- Tran, T. , Hoang, A. D. , Nguyen, Y. C. , Nguyen, L. C. , Ta, N. T. , Pham, Q. H. , Pham C. X., Le Q. A., Dinh V. H., & Nguyen T. T. (2020). Toward sustainable learning during school suspension: Socioeconomic, occupational aspirations, and learning behavior of Vietnamese students during COVID-19. *Sustainability*, 12(4195), 1-19. <https://doi.org/10.3390/su12104195>
- Tural, E. (2020). COVID-19 pandemi dönemi ev karantinasında fiziksel aktivite düzeyinin yaşam kalitesine etkisi . *Van Sağlık Bilimleri Dergisi* , 13(COVID-19 Özel Sayı) , 10-18.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. (2020). Şehir Giriş/Çıkış Tedbirleri ve Yaş Sınırlaması. <https://www.icisleri.gov.tr/sehir-giriscikis-tebirleri-ve-yas-sinirlamasi>. [Erişim tarihi: 20 Şubat 2021]
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2020). COVID-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) Rehberi. https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/rehberler/COVID-19_Rehberi.pdf [Erişim Tarihi: 02 Mayıs 2020].
- United Nations Educational Scientific and Cultural Organization . (2020). *COVID-19 impact on education* . <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> [Erişim tarihi: 10 Mart 2021].
- UNICEF, (2020a). COVID-19 and the impact on children's rights: the imperative for a human rights-based approach [online]. UNICEF Programme Division, Human Rights Unit. Available from: https://d3n8a8pro7vnm.cloudfront.net/childrightsconnect/mailings/851/attachments/original/UNICEF_COVID19_and_Child_Rights_Imperative_for_a_Human_Rights_Approach_Final_April_2020.pdf?1588854658 [Erişim tarihi: 6 Mart 2021].
- UNICEF, (2020b). COVID-19 Parenting. <https://www.unicef.org/media/66146/file/COVID-19%20parenting%20tips.pdf> [Erişim tarihi: 6 Mart 2021].
- Üstün, Ç., & Özçiftçi, S. (2020). COVID-19 pandemisinin sosyal yaşam ve etik düzlem üzerine etkileri: Bir değerlendirme çalışması. *Anatolian Clinic the Journal of Medical Sciences*, 25(Special Issue on COVID 19), 142-153.
- World Federation of Occupational Therapy . (2020). *Public statement. Occupational Therapy and rehabilitation of people affected by the COVID -19 pandemic*.
- World Health Organization. (2020a). Coronavirus disease (COVID-19) pandemic. Retrieved May 19, 2020 from https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019?gclid=CjwKCAjw2 a32BRBXEiwAUcugiLkHUvUSXotOHRiKIM8uQmuDWm3TFhEODjA FCAo53S5jT-HaVAwfMRoCQeQQAvD_BwE
- World Health Organization. (2020b). Q&A on coronaviruses (COVID-19). <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/q-a-coronaviruses> [Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2020].
- World Health Organization. (2021). WHO coronavirus (COVID-19) dashboard. <https://covid19.who.int/> [Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2021].
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (3.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Aile İçi Rollerde Babalığın Önemi

HATİCE BALİN

Özet

İyi bir anne baba olmanın yolu sevgi, sabır, bilgi ve emekten geçmektedir. İdeal ebeveynin tanımı yoktur. Her ailede çocuk farklıdır. Dolayısıyla gereksinim ve iynin tanımında da farklılıklar olur. Toplumların yapılarına ve kültürel kodlarına göre anne ve babalığın aile içi rolleri hakkında farklılıkların olduğu görülür. Bu değişkenlik çocuğun yetişmesindeki ebeveyn tutumlarına da yansır. Genel olarak, tüm toplumlarda çocuğun eğitiminde babalar çok uzun dönem unutulmuşlardır. Bu yüzden çocuğun eğitimi ile ilgili kuramlarda genellikle anneler ile ilgili çalışmalar daha fazlayken, babalar hakkında yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Aile içi ve kamusal alandaki rollerde, toplumsal değişimlerin yaşanmasıyla beraber babalığa dair çalışmalar belli bir oranda artsa dahi daha fazla çalışmaya gereksinim duyulmaktadır. Farklı toplumlarda özellikle de Türkiye’de aile içi çözümlerin çoğunlukla annelerin çalışma hayatına katılması ve kamusal alandaki varlığının sonucunda ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Aile içi rol paylaşımında çocuğun fiziksel bakımı haricinde, eğitiminden de büyük ölçüde annenin sorumlu tutulduğu görülmektedir. Çalışmamızda çocuğa ilişkin rol ve sorumluluk paylaşımında babalık rolünün önemi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada literatür taraması ile aile içinde babalığın rolü sorgulanmış, toplumsal cinsiyet bağlamında yer yer açılarak baba-çocuk ilişkisi düzeyinde babalık rolünün sosyolojik analizi yapılmıştır. Böylece tarihsel süreçte babalık rolünün şekillenışı, toplumsal cinsiyet tarafından belirlenimi ve bu rolün çocuğun gelişimindeki etkisini değerlendirmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Babalık, Toplumsal Cinsiyet, Aile İçi Roller, Çocuk.

– ARASTIRMA MAKALESİ –

HATİCE BALİN, haticebalinn@gmail.com

Uzm. Sosyolog, Mutlu Aile Mutlu Çocuk Derneği

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1551-6443>

Geliş Tarihi: 01.08.2021 • Kabul Tarihi: 18.10.2021

doi: <https://doi.org/10.47646/CMD.2021.247>

Abstract

The way to be a good parent is through love, patience, knowledge and effort. There is no definition of the ideal parent. In every family the child is different. Therefore, there are also differences in the definition of what is necessary and good. According to the structure and cultural codes of societies; One can also see that there are differences about the role of mother and father in the family. This diversity is also reflected in the attitude of the parents in raising the child. In general, in all societies, fathers are forgotten for a very long time in the upbringing of the child. Therefore, while there are studies on the mother in theories of child rearing, studies on the fathers are quite limited. Even though there are studies on fatherhood in family roles and roles in the public sphere, with the experience of social change more studies are needed. It is argued that in different societies, especially in Turkey, family dissolution mostly occurs as a result of mothers' participation in working life and their presence in the public sphere. In family role sharing, it is seen that the mother is largely responsible for the education of the child, as well as for the physical care of the child. In our study, the importance of the role of fatherhood in the sharing of roles and responsibilities regarding the child has been tried to be revealed. In this study, the role of fatherhood in the family was questioned by literature review, sociological analysis of the role of fatherhood at the level of father-child relationship was made by explaining in the context of gender. Thus, it is aimed to evaluate the shaping of the fatherhood role in the historical process, its determination by gender and the effect of this role on the development of the child.

Keywords: Fatherhood, Gender, Family Roles, Child.

Giriş

Ebeveyn olmak, kültürel ve toplumsal bağlamların içinde yer almaktadır (Kağıtçıbaşı,1998, s.56). Bir toplumsal bağlam içinde gerçekleşen annelik ve babalık, o toplumsal bağlam içinde belirlenen kadınlık ve erkeklik hakkında toplumun belirlediği şekiller içinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle annelik ve babalık, bireysel bir deneyim olduğu kadar yaşanılan toplum ve kültürden de etkilenerek biçimlenmeye açıktır (Akçınar, 2017, s.16). Genelde annelik rolü konuşulur fakat son dönemlerde babalık rolü hakkında da konuşmak gerekmektedir. Ailede ev içi sorumluluğun yanında çocuğu büyütmeye sorumluluğu da anneye ait bir görev olarak algılanır. Babanın anne ve çocuk arasındaki ilişkiye dâhil olması, çocuğa alternatif bir ilişki biçimi sunmaktadır. Babanın bu 'araya girme' süreci çok değerlidir. Çünkü anneye kadın kimliğini hatırlatırken, çocuğa annesi dışında bir

ötekinin de olduğunu göstermesi bakımından oldukça değerlidir (Atalar, 2017, 58). Gelişimin çok hızlı olduğu ve çocukların bütünsel gelişimleri açısından oldukça önemli olan erken ve orta çocukluk dönemlerinde, ailenin ehemmiyeti birçok çalışma ve kuram tarafından desteklenmiştir. Bu kuramlardan biri olan, Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Kuramının, babalık ve ebeveynlik üzerine öne çıkan tartışmaların gelişiminde mühim bir katkısı bulunmaktadır (Bronfenbrenner,1979, s.35). Gelişim için temel olarak görülen ebeveynlik becerilerinin annenin yanı sıra babadan da beklenmesi, babalığın niteliğini zenginleştiren unsurlar arasındadır (Eslek, 2018, s.347). Bu sorumluluğun sadece anneye yüklenmesi sonucunda çocukların ergenlik döneminde cinsel kimlik hoşnutsuzluğu ve kimlik bunalımı gibi birtakım sorunlar yaşadığı gözlenmiştir. Problemlerin kaynağında ebeveyn tutumlarının olduğu görülmektedir. Babanın, büyüme sürecinde çocuğuyla nitelikli vakit geçirmediği ve anne ile bu sorumlulukta paydaş olmadığı yapılan literatür çalışmalarında tespit edilmiştir.

Toplumsal cinsiyet rolleri açısından bakıldığında, topluma ilintili olan, toplumun gelenek sistemi ile geçişkenlik gösteren bu yapı üzerinde geleneği artı ve eksisi ile yaşayan aileler bulunmaktadır (Bayhan, 2012, s.147). Geleneksel bağlamda aileye ve topluma etki eden bir diğer önemli nokta ise toplumsal ve aile içi cinsiyet rolleridir. Toplumsal cinsiyet biyolojik olarak cinsiyet ayrımını ifade eden kadınlık ve erkeklik yerine kadın ve erkek olma durumu ile alakalıdır. Kavram, toplumun ve kültürün erkek ya da kadın olmaya yüklediği anlamları ve beklentileri ifade eder. Toplumsal cinsiyet bağlamında aile içindeki bu geleneksel rol dağılımı babalık ve annelik kimliğinde de kendini göstermektedir. Şöyle ki baba aile içerisinde güç hiyerarşisinin tepesinde bulunmaktadır. Buna karşın anne, eşine tabi olmakla birlikte en önemli görevi çocuk yetiştirmek ve aileyi çekip çevirmek olan kişidir. Bu durumu J.J.Rousseau "Kadınlar annelik görevini iyi bir şekilde yerine getirdikleri takdirde erkekler de iyi bir koca ve baba olacak; çocukları ile arasında ise hakiki bir anne-çocuk ilişkisi oluşacaktır." (Rousseau,1966, s.24) cümlesiyle onaylamaktadır.

Böylesi bir ortam ailenin sağlıklı ve huzurlu bir şekilde sürekliliğini sağlarken, toplumun da geleceğine aynı şekilde etki edecektir. Mary Wollstonecraft yazmış olduğu eserlerde, özellikle yaptığı tartışmalarda, kadının erkeğin güdümünde bir varlık olarak yaratılmadığını, bilakis kadın ve erkeğin insan olarak eşit yaratıldığını vurgular. Wollstonecraft, "Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi" kitabının giriş kısmından başlayarak kitabın sonuna kadar Rousseau'ya hitaben yazar ve kitabında onun kadınlar ile ilgili düşüncelerine yer verir. Rousseau'nun düşüncesine göre, kadının hiçbir koşulda bağımsız hissetmesine izin verilmemesi

gerektiği gibi kadının doğal kurnazlığını yönetebilmek için korkutulması ve erkeğin rahatlama konusundaki ihtiyacının giderilmesine her zaman cevap vermesi zorunluluğu vardır. Kısacası, Wollstonecraft Rousseau'nun kadını alımlı bir nesneye dönüşen köle olarak gördüğünden bahseder. Rousseau bu kadın tanımlamasında, doğaya dayanarak geliştirdiği iddianın savlarını daha da ileri götürerek, tüm erdemlerin temelini oluşturan doğruluk ve cesaretin yayılmasında belli sınırlar çizer. Çünkü Rousseau kadınlar için en büyük erdem, erkeklere itaat eden bir nesne olmalarında yattığını vurgulamaktadır (Wollstonecraft, 2007, s.56). Aslında bu ve benzeri görüşleri sosyal bilimler literatüründe eleştirel bir bakışla ele alan ve tartışan Mary Wollstonecraft “Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi” kitabında Rousseau'nun “Emile” kitabındaki ideal kadın tipine dair düşüncelerine de cevap vermektedir. Verdiği cevapta Rousseau'nun kitapta bahsettiği, erkeğe boyun eğen, erkekleri memnun etmeye programlanmış süslü, narin, zayıf, güzel kadın tipine karşı; eğitilmiş, akıllı, düşünen ve muhakeme edebilen, ayakları üzerinde güçlü bir şekilde durabilen bir kadın profili çizmektedir. Muhakeme edemeyen bir insanın iffetli oluşunun hiçbir anlam taşımadığını ifade ederek, böyle bir insanın sadakatini hayvanın sadakatine benzetmektedir (Balın, 2019, s.7). Wollstonecraft ve Rousseau'nun bu karşıtlığı kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet rolleri algısının boyutunu ortaya koymaktadır. Bu algının sonucunda aile içi rollerin nasıl etkilendiğini görmekteyiz. Babalık ile ilgili çalışmalarda da bu etki görülmektedir. Çalışmamızda babalığın toplumsal cinsiyet açısından aile içi rollerde incelenmesi ve babalık rolünün önemine değineceğiz. Öncesinde babalık rolünün tarihsel tanımı ve Türkiye'deki babalık anlayışından bahsedeceğiz.

Babalık Rolünün Tarihsel Tanımı

Freud'un (1996) “Beş Konferans ve Psikanalize Toplu Bakış” ve Bowlby'in (1992) “The Origins of Attachment Theory”¹ çalışmalarına bakıldığında anneliğin önemini anlatan görüşün daha yaygın olduğunu görülmektedir. Bu çalışmalarda annenin çocuk üzerindeki etkisinin babadan daha fazla olduğu, çocuğun kişilik gelişiminden sosyalleşmesine kadar annenin büyük ölçüde çocuğu şekillendirdiği vurgulanmaktadır. Babanın rolü ise anneyi destekleyen, ona yardımcı olan bir aktör olarak ortaya çıkar. Toplumsal yapının değişmesiyle kadın ve erkeğin rolleri arasında da belirgin değişimler yaşanmıştır. Geleneksel dönemde katı sınırlar ile ayrılan anne ve babalık, modern dönemde eskiye oranla daha çok birbirine yaklaşmıştır. Genel olarak

1 Bağlanma Kuramının Kökenleri

ev işi yapan ve çocuk bakımına dair sorumluluk alan baba figürü ile ilgili modeller görülmeye başlanmıştır. “Babalık tanımı ülkeden ülkeye, kültürden kültüre, hatta dönemden döneme değişebilmektedir. Ancak değişmeyen iki ortak özellik vardır: iyi bir baba olmak ve çocuğuna iyi bakabilmek.” (Özkardeş, 2006, s.19-20).

Batı’da babalık rolü ile ilgili çalışmaların başlangıcına baktığımızda aile içi rollerdeki değişimin etkili olduğu görülmektedir. 1950’li yıllardan önce kadınların toplumsal olarak birincil rolleri, aileleri ile ilgili işleri olmuştur. Aynı zamanda kadınlar evlenene kadar bir işte çalışırken, evlendikten sonra ailelerine karşı sorumlulukları nedeniyle işlerinden ayrılmaları beklenmektedir. Ancak 1950’li ve 1960’lı yıllardan itibaren kadınların işgücüne katılım oranları giderek artmış; erkeklerin aile içindeki “tek başına ekmek parası kazanan” sosyal pozisyonları değişerek, ortak katılımı evin giderleri karşılanmaya başlamıştır (Cabrera ve ark.,2000; McDonough,Walters ve Strohschein,2002,s.23). Babaların çocuklarının yaşamlarına daha fazla katılım göstermelerine yönelik oluşan toplumsal bilinç, 1970’li yılların ortalarından 2000’li yıllara doğru olan süreçte şekillenmiştir (Finley ve Schwartz, 2004, s.29). Kwok ve Li’ye (2015) göre, babaların rolüne ilişkin bu toplumsal farkındalık sadece bireyci kültürlerde değil, toplulukçu kültürlerde de ön plana çıkmaya başlamıştır.

Bu artan toplumsal bilinç ile paralel olarak baba katılımı konusunda pek çok araştırma yürütülmüştür. Babalar ile ilgili çalışmalar 1980’li yıllardan önce başlamış fakat uluslararası düzeye taşınması 1990’lı yıllarda olmuştur. Babalığın rolüne dair yayınlar, dünyada ve ülkemizde bu yıllardan sonra çoğalmıştır. Baba katılımı hakkında yapılan araştırmalara baktığımızda ABD’de yapılan Kathleen Mullan Harris, Frank F. Furstenbeg ve Jeremy K.Marmer (1998) “Paternal Involvement With Adolescents in Intact Families: The Influence of Fathers Over The Life Course”² adlı çalışma ön plana çıkmaktadır.

Harris, Furstenbeg ve Marmer yaptıkları araştırmada Ulusal Çocuklar Araştırması’ndan elde edilen boylamsal verileri kullanarak, bozulmamış ailelerde babaların ergen çocuklarla yeterli düzeyde vakit geçirmesinin niteliğini ve niceliğini ölçmüşlerdir. Babaların katılımındaki farklılıkları ailenin ve çocukların özelliklerine göre inceleyerek, babaların katılımının çocukların yetişkinliğe geçişi üzerindeki uzun vadeli etkilerini modellemişlerdir. Çalışma sonucunda ise babalar ergenlik dönemindeki çocuklarıyla ilgilenmediğinden, eşler arasında artan evlilik çatışması

sonucunda boşanmalar meydana gelir. Araştırmacılar, babanın katılımının çocuklar için üç alanda faydalı etkileri olduğunu tespit etmiştir. Bu üç etkiden ilkinin eğitimsel ve ekonomik kazanım, diğerlerinin ise suçlu davranış ve psikolojik refah olduğu ortaya çıkmıştır. Ergenlik boyunca duygusal ilişkilerin seyrinin, suç davranışı ve psikolojik iyi oluş üzerinde de olumlu bir etkiye sahip olduğu yapılan araştırmalar sonucu ulaşılan bulgulardır.

İngiltere’de Elniri Flouri ve Ann Buchanan (2002) “Life Satisfaction in Teenage Boys: The Moderating Role of Father Involvement and Bullying”³ başlıklı çalışmalarında, okulda zorbalık ve düşük sosyal desteğin, çocuklarda nispeten zayıf ruh sağlığı ile ilişkili olduğunu öne sürmüşlerdir. İngiltere’de 13-19 yaşları arasındaki 1344 ergen erkekte elde edilen verilere dayanarak, araştırmalarda hafife alınan bir sosyal destek kaynağı olarak baba katılımının düşük yaşam doyumuna karşı bir koruma sağlayıp sağlamadığı araştırılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda, çoklu regresyon analizi ile düşük baba katılımı ve akran mağduriyetinin, ergen erkek çocuklarda düşük yaşam doyumunu düzeylerine önemli ölçüde ve bağımsız olarak katkıda bulunduğuna dair bulgular elde etmişlerdir. Ayrıca baba katılımının çocukları aşırı mağduriyetten koruduğuna ve tampon etkisi oluşturduğuna ilişkin kanıtlar da ortaya çıkmıştır.

Kanada’da Daniel Paquette, Christine Bolté, Geneviève Turcotte, Diane Dubeau ve Camil Bouchard (2000) “A New Typology of Fathering: Defining and Associated Variables”⁴ adlı çalışmalarında babaların öz bildirim ölçümlerine dayalı olarak ebeveynlikte babanın ailedeki rolü, katılımı ve ebeveyn tutumlarını araştırmışlardır. Mevcut araştırmada 468 ebeveyni incelemişlerdir. 0 ila 6 yaş arasında en az bir çocuğu olan, Fransa’da dezavantajlı bir ortamda yaşayan Kanadalı aileler ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Babalardan oluşan bir örneklem üzerinde yapılan bu araştırma sonucunda ise tanımlanan üç temel ebeveynlik türünün varlığı ortaya çıkmıştır. Otoriter, otoriter ve izin verici, yeni bir ebeveynlik türü olan uyarıcı ebeveynlik. Bu üçüncü gruptaki babalar psikolojik durumum kanıtladığı gibi daha fazla duygusal destek sağlayan babalar olarak görülmüştür. Ayrıca bu tür babaların çocuklarıyla ilgilendiğini ve onlarla daha sık etkinliklere katıldığını ortaya koymuşlardır. Bu babaların daha çok güvenli, sosyal ilişkileri olan babalar olduğu sonucuna varılmıştır. Ebeveynlikte stres düzeyini yoğun yaşayan otoriter ve disiplinli babaların fiziksel ceza uygulama riskinin yüksek olduğu sonucu çıkmıştır.

3 Genç Erkeklerde Yaşam Doyumu: Baba Katılımının Yatıştırıcı Rolü ve Zorbalık
4 Yeni Bir Babalık Tipolojisi: Değişkenlerin Tanımlanması ve İlişkilendirilmesi

Fransa’da ise Abigail Gregory ve Susan Milner’in “Fatherhood Regimes and Father Involvement in France and the UK”⁵ (2008) adlı çalışmasında iki ülke dikkate alınarak, babalık ve babaların çocuk bakımına ve ev işlerine katkısına ilişkin araştırma sonuçları karşılaştırılır. Erkeklerin bu tür faaliyetlere katkısı hem Fransa’da hem de Birleşik Krallık’ta artıyor gibi görünse de değişimin yavaş olduğu ve baba katılımının, kadınların işgücüne katılım biçimleriyle veya kurumsal çerçeve tarafından sunulan destekle doğrudan ilişkili görünmediği ortaya konulmaktadır. Yazarlar, bulgularını açıklamak için en uygun teoriyi araştırmakta ve öncelikle Pfau-Effinger’in toplumsal cinsiyeti teorileştirme bağlamında ortaya koyduğu çalışmalardan istifade etmektedirler. Yazarlar, baba katılımındaki değişim yavaş olsa da toplumsal cinsiyet düzenini değiştiren yasal ve örgütsel iş-yaşam dengesi önlemlerinin getirilmesinin, evdeki iş bölümünde pazarlıklı değişim için fırsatlar yarattığı sonucuna varmışlardır.

Mathijs Kalmijn (1999) “Father Involvement in Childrearing and the Perceived Stability of Marriage”⁶ başlıklı Hollanda’da yürüttüğü çalışmasında, babaların çocuk yetiştirmeye yaptığı büyük yatırımların yüksek evlilik istikrarı ile ilişkili olduğu iddiasındaki ana hipotez, evlilik istikrarıyla ilgili iki rakip hipoteze karşı test edilmiştir. Hipotezler, Hollanda’daki hane halklarıyla ilgili ulusal bir anketten elde edilen veriler kullanılarak incelenmiştir. Yatırımlar, babaların çocuk yetiştirme görevlerine ne derece dâhil olduklarına ilişkin geriye dönük sorularla ölçülmüştür. Boşanma, karı kocaların evliliklerinin istikrarına ilişkin algıları hakkındaki sorularla dolaylı olarak ölçülmüştür. Çok değişkenli analizler, babaların çocuk yetiştirmeye daha fazla dâhil olduklarında daha istikrarlı bir evliliğe sahip olduklarını göstermektedir. Ancak eşlerin evlilik doyumunun yüksek olduğu durumlarda baba katılımının etkisi ortadan kalkmaktadır. İlgili babalar, olası bir ayrılıktan sonra kaybedecek çok yatırımları olduğu için değil, kocası çocuklarla güçlü bir şekilde ilgilendiğinde kadın daha mutlu olduğu için daha istikrarlı evliliklere sahiptir.

Babalık ile ilgili çalışmalar Batılı ülkelerle sınırlı değildir. Porto Riko’da Nancy Landale ve R.S. Oropesa’nın (2001) “Father Involvement in the Lives of Mainland Puerto Rican Children: Contributions of Nonresident, Cohabiting and Married Fathers”⁷ isimli çalışması, baba katılımının doğasını ve belirleyicilerini incelemektedir. Porto Rikolu anneler ile görüşmeler

5 Fransa ve Birleşik Krallık’ta Babalık Rejimleri ve Baba Katılımı

6 Çocuk Yetiştirmede Baba Katılımı ve Evlilikte Algılanan İstikrar

7 Anakara Porto Rikolu Çocukların Yaşamına Baba Katılımı: Katkıları Yerleşik olmayan, Birlikte Yaşayan Ve Evli Babalar

yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde çocukların fiziksel bakımında babaların annelere destek olup olmadığı araştırılırken, evli olmadan birlikte yaşayan babalar ve evli olan babalar arasında karşılaştırma yapılır. Araştırmada genel olarak ortaya çıkan sonuç kritik sorunun altını çizmektedir: Babaların Porto Rikolu çocuklara yaptığı katkılar nelerdir? Bu katkıların en önemlileri sosyo-ekonomik yeterliliğin olması ve çocuğun fiziksel bakımında babanın anneye yardımcı olmasıdır.

Diğer bir çalışma örneği ise Japonya’da yapılan Ishii-Kuntz, Makino, Kato ve Tsuchiya’nın (2004) “Japanese Fathers of Preschoolers and Their Involvement in Child Care”⁸ adlı çalışmasıdır. Yapılan bu çalışmada göreceli kaynaklar, zaman mevcudiyeti, cinsiyet ideolojisi, yaşam düzenlemesi, çocuk bakımı talebi ve iş memnuniyeti faktörlerinin, genç Japon babaların okul öncesi çağıdaki çocuklarının çocuk bakımına katılım düzeyleri ile nasıl bir ilişki içinde olduğu incelenmiştir. Bu faktörleri içeren teorik bir model, okul öncesi çocukları olan 442 Japon anne - baba çiftinden 1994 yılında toplanan veriler kullanılarak test edilmiştir. Babaların daha kısa çalışma saatleri, annelerin tam zamanlı çalışması, hanede daha az yetişkin ve daha fazla çocuk ve daha küçük yaşta çocuk bulunması gibi pratik düşüncelerin baba katılımının daha yüksek seviyeleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Ulaşılan bulgular, Japon erkeklerinin çocuk bakım sorumluluklarını eşleriyle paylaşmalarını teşvik etme yönünde tartışılmıştır.

Bilim dünyasında, babaların çocuk gelişimindeki önemli rolünün anlaşılması ile aynı dönemde birçok ülkede aile içindeki rolleri etkileyecek mühim bir sosyal politika değişikliği gerçekleşmiştir. Çocuğun babasının soyadını alması dışında, sosyal politikalarda babalık rolüne fazla vurgu yapılmazken, 1980’li yıllardan sonra çocuğun dünyaya gelmesinin ardından yalnızca annelere verilen doğum izninin babalara da verilmesine yönelik yasal haklar getirilmiştir. Bu yasal değişiklik, politika yapımcılar tarafından babanın rolüne önem verilerek, babaların da çocuğun bakımında yer almalarının desteklenmesi, çocuğun yaşamında sadece annenin değil, babanın da önemli olduğunun üst kurumlar tarafından onaylandığını göstermesi açısından son derece önemlidir. Bu kapsamda ülkelerin uygulamalarına bakıldığında babalık izni, Fransa’da 1984 yılında getirilmiş; 2002 yılında izin süresi iki haftaya çıkartılmıştır (Gregory ve Milner, 2011). Benzer şekilde İngiltere’de de 2003 yılında yapılan yasal düzenlemeyle babalar için iki haftalık babalık izin süresi getirilmiştir (Lewis ve Campbell, 2007). Amerika Birleşik Devletleri’nde ücretli bir babalık izni politikası bulunmazken (Nepomnyaschy ve Waldfogel, 2007) son yıllarda politika yapımcılar, çocuğun

yetiştirilmesinde babaların da artık daha aktif rol almalarını desteklemek amacıyla baba eğitimi ve ekonomik yardımlar üzerinde durmaya başlamışlardır (Lawrence, Watson ve Stepteau-Watson, 2013). Sosyal reformlar açısından dünyada önde gelen İskandinav ülkelerine bakıldığında; genel olarak annelere verilen doğum izin süresi yüksek olmakla birlikte bu izin süresi istenirse babalar tarafından da kullanılabilir. Ancak babaların çocuğun bakımına katılımlarının artırılması amacıyla bu izin süresi içinde babalar için ayrı bir kota belirlenmiştir. Bu kotaların süresi, İskandinav ülkeleri arasında iki hafta ile üç ay arasında değişmektedir (Datta-Gupta, Smith ve Verner, 2008). Ülkemizde de 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 104. maddesinde 2011 yılında yapılan değişiklikle, "Memura, eşinin doğum yapması hâlinde, isteği üzerine on gün babalık izni verilir." şeklinde düzenleme yapılmıştır (Resmî Gazete, 2011).

Babalık rolünün merkeze alındığı aile çalışmalarının öneminin vurgulanmasında ve sosyal politikalarda babanın rolüne ilişkin verilen yasal hakların oluşmasında kadının kamusal alanda çalışması belirleyici olmuştur. Toplumsal değişimin etkisine bağlı olarak;

1. Kadının özel alandan çıkarak tam gün kamusal alanda çalışmasıyla erkeklerin ev içi sorumlulukları paylaşma zorunluluğu ve çocukların bakımı ile yeni aile içi düzenlenmelerin yapıldığı,
2. Aile içi sorumluluğun çoğunlukla kadının üzerinde kalmaya devam ettiği,
3. Eğitim alanında yeterli düzeye ulaşamayan kadınların artık yüksek eğitim görebilme olanağına eriştiği,
4. Çalışan ve ekonomik özgürlüğe kavuşan kadın sayısında artış olması ve buna bağlı olarak erkek rolünün etkilenmesi ve her iki cins arasında benzer şartların ortaya çıktığı savunulmuştur.
5. Ayrıca Batı'daki toplumlarda daha çok sayıda boşanmış ya da dul erkeğin tek başlarına çocuklarının bakım ve eğitim sorumluluğunu üstlenmeleri,
6. Geleneksel aile yapısının çekirdek aileye dönüşmesi, aile destek sistemlerinin zayıflaması ve çekirdek aile içindeki bireye düşen rol ve sorumlulukların değişmesi,
7. Küreselleşen dünyada göçün artması gibi durumlar da modern dönemde görülen değişimler arasında sıralanabilir.

Toplumda yaşanan bu değişimler, aile içi rollerde değişkenliğe ve baba rolünün öneminin artmasına neden olmuştur. Babalığın tarihsel süreçteki

tanımına baktığımızda, Batı'da bu tanım dört farklı aşamadan geçmiştir. (Özkardeş, 2006 s.27).

1. Ahlâk öğretmeni babalar (18. yy.-19. yy.)

18. ve 19. yüzyılın başlarına kadar babaların en önemli görevi çocuklarına ahlâk öğretmektir. Çocukların eğitiminden erkek çocukların meslek seçimlerine kadar bütün görevlerden baba sorumluydu. Annelerin bu sorumluluğu almamasının nedeni ise kadınların duygusal, naif olmaları ve güvenilir bulunmamalarıydı. Onlara göre kontrol edilemeyen kadınlar yoldan çıkabilirdi. Bu yüzden bu sorumluluğu baba üstlenmişti. İncil bu eğitimin kaynak kitabıydı. Yahudi ve Hıristiyan kutsal metinlerinde, ailedeki birlik ve otoritenin simgesi olan baba aynı zamanda çocuk için de en önemli rehber ve her durumda sığınılacak limandır. Babalık sıfatını aldıktan sonra hayatın yükünü ve sorumluluğunu daha fazla omuzlarında hissetmeye başlayan erkek, bu vakitten sonra evladının maddi ve manevi açıdan en güzel şekilde yetişmesinin birinci derecede sorumlusu haline gelmiştir. Çünkü artık o sıradan bir insan değil, çocuğu için rol modeldir. Ailesini her türlü tehdit ve tehlikeden korumak için var gücüyle mücadele edendir. Tabi bu esnada etrafa karşı her ne kadar gaddar ve zalim olsa ya da görünse dahi kendi evladına karşı merhametlidir (İpek, 2021). İslam dininde ise, çocuğun eğitiminde diğer dinlerde olduğu gibi öncelikli olarak baba sorumludur. Hz. Muhammed çocuğunun eğitiminden sorumlu olan babalara şöyle tavsiyelerde bulunmuştur: “Bir baba çocuğuna güzel edepten (ahlâktan) daha iyi bir şey hediye etmez.” Hadislerin bildirdiğine göre babaların çocuklarına hem kendileri hem çocuklar hem de toplum için gerekli olan güzel ahlâkı kazandırması istenmektedir. Hatta İbn Kayyim, “Çocukların çoğundaki bozukluğun sebebi babalardır. Onlar babalarının ihmali, dinin farz ve sünnetlerini öğretme işini terk etmeleri yüzünden bozulmuşlardır.” demektedir. Üç semavi dinde de babanın ahlâk öğreticiliği tanımının var olduğu görülmektedir (Yılmaz, 2019, s.45).

2. Evinin ekmeğini kazanan babalar (19. yy. başları – 20. yy. ortaları)

19. yüzyılın başlarında endüstrileşmeyle birlikte babalar artık dışarıda çalışmaya başlar. Mesai saatlerinin uzun ve iş yerlerinin uzak olmasından dolayı annenin sorumlulukları artar. Çocukların eğitim ve ahlâki sorumluluğu da annelerin rolüne dâhil olur. Bu dönemde babaların çocuklar üzerindeki etkisi giderek azalır. Artık ahlâk öğretmeni babadan evine ekmeğini getiren babalar tanımlamasına doğru bir evrim olur. Bu dönemde annenin çocuk eğitimindeki rolünün artmasından dolayı erken çocukluk döneminde anne-çocuk ilişkisinin doğası ve önemi daha çok araştırmaya

konu edilir. Freud'un (1996) psikonalitik kuramında anneliğe vurgusu ve Bowlby'in (1992) bağlanma kuramı bu konu hakkındaki araştırmaların temelini oluşturur.

3. Çocuğun cinsel kimliğini kazanmasına yardımcı olan babalar (1940 ile 1965 yılları arası)

1940-1965 yılları arasında dünya savaşlarının yoğun olduğu dönemde babaların savaşa gitmesi, savaştan dönmemesi babalık kavramına yeni bir tanım getirdi. Babaların yokluğundan dolayı kadınlar mecburi olarak çalışmaya başladılar ve kamusal alana dâhil oldular. alışan kadınlar artık erkeği yanında olmadan bağımsız olarak yaşamalarını sürdürmeyi öğrendiler. Çocukların babasız olarak büyümesi araştırmacıların çocuklar için babanın varlığının ne denli önemli olduğunu vurgulamalarına neden oldu. Ahlâk öğreten, ekmek parası kazanan babadan ziyade çocuğun cinsel kimlik kazanmasında etkin rol oynayan baba modelini ne çıkarmaya başladılar. Bu dönemde aile içi yaşanan değişimlerde anne-babanın yokluğu, her iki ebeveynin dışarıda olması farklı alışkanlıkları da beraberinde getirdi. Artık baba savaştan dönse bile dışarıda çalışan, evde emredici ve önemli kararları alan, örneğin taşınmaz mülklere alımı-satımı gibi ya da siyaset ve politika konuşan tanımlamalarla var oldu. Ailede otoritenin ve disiplinin sağlanması yine babadan beklendi. Evine dönen anne ise ev içi sorumluluğunu yerine getirirken çocuğun bakımını da yüklendi. Ailede ara buluculuk görevi üstlenen duygusal destek verme annenin rolüne dhildi. Bu dönemde, babalığın tanımında çocukların üzerinde doğrudan ama sınırlı bir yetkiye sahip bir anlayış hkimdi.

4. ocuklarına bakan babalar (1965'ten günümüze)

Annenin alışma hayatına atılması, ailede babanın görev ve sorumluluklarında değişmelere neden olmuştur. Çocuğun bakımı ve büyütülmesine ilişkin sorumlulukların eşler arasında paylaşılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu gelişim ve değişmelere paralel olarak baba, ailenin gelirini sağlamanın yanı sıra, çocukların bakım ve eğitimlerinde önemli rol oynamaya başlamıştır. Annelerin mesaiye ya da nöbete kalması durumunda çocukları yataklarına götürme, yıkama, onlarla oynama gibi işleri babalar üstlenmiştir (Güngörmüş zkardeş, 2012, s.23). Öte yandan anne ve baba aynı anda içten eve dönseler bile anne çoğunlukla evi toplayıp yemek hazırlama ile uğraşırken ocuk ile ilgilenmek babalara düşmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturduğu baskı, babanın bu yöndeki desteğinin istenilen düzeye ulaşmasını engellemektedir. Genel olarak baba -ocuk ilişkisinin değişmesi; ekonomik alandaki değişimlerin kadın-

erkek rollerini etkilemesi, çalışan kadın sayısının artması, kadının tam gün dışarıda çalışmasına bağlı olarak erkeklerin evle ilgili sorumlulukları paylaşmaları zorunluluğunun oluşması çocukların bakımı ile ilgili yeni düzenlemelerin gerekliliği ve ev içi sorumlulukların çoğunlukla kadının üzerinde olması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır (Çağdaş, 2012, s.37).

Türkiye’deki Babalık Anlayışı

Türk toplumu değerlendirilirken babalık rolüne dair birçok özellik her ne kadar gündelik söylemde İslam’a atfedilse de çoğu, toplumsal cinsiyet etkisinde gelişmektedir. İslam kültürel değerlerine göre babalık rolünü Hz. Muhammed’in aile içindeki tutum ve davranışlarında okuyabiliriz. Örnek göstermek gerekirse; babası Uhud savaşında şehit düşen Beşir’i mahzun görünce onu teselli etmiş ve “Ben senin baban olayım, Aişe annen olsun istemez misin?” diyerek küçük bir çocuğun gönlüne yenibaharlar getirmiştir (el-Askalânî,2011, s.258). Çocukları mutlu etmeyi kendine şiar edinen Hz. Muhammed’in biricik kızı Hz. Fatıma ile olan ilişkisi bu bağlamda dikkate değer bir örnektir. Ebû Dâvûd es-Sicistânî’nin Es-Sünen”inde aktardığına göre Hz. Muhammed, kızı Fatıma yanına geldiğinde onu ayağa kalkarak karşılayan ve hatta kendi yerine buyur eden bir baba (Deyba, 2021, s.252) ve torunu ile oyunlar oynayan bir dededir. Uzun yıllar onun hizmetini gören ve yanında yetişip büyüyen Hz. Enes, Hz. Muhammed için şöyle demektedir: “Ailesine karşı Hz. Peygamber’den daha şefkatli hiç kimseyi görmedim.” (Buhârî, 2010, s.315) Hadislerden de anlaşıldığına göre Hz. Muhammed baba olarak çocuklarına sevgi ve saygı göstermiş, ailesine şefkatle yaklaşarak çocuklarına karşı sorumluluğunu yerine getiren bir baba örneği sergilemiştir (el-Askalânî, 2011,s.235).

Batı’da ve İslam Medeniyetinde baba rollerine ilişkin örneklerin incelenmesinden sonra, Türkiye’deki örnekleri değerlendirebiliriz. Türkiye’deki baba modelinin değiştiği belirgin dönemler olmuştur. Tanzimat döneminde yaşanan birtakım değişikliklerle birlikte o dönemin aydınları, edebiyatçıları, sanatçıları eserlerinde maarif ve aile başlığını ele alırlar. Çünkü yaşanan bu köklü değişiklikleri toplumun kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal açıdan sağlıklı atlatabilmesi için insanları bilinçlendirmek ve farkındalık oluşturmak gerekiyordu. Güngörmüş Özkardeş ve Arkonaç (1998) Tanzimat Dönemi romanlarında baba temsiliyi incelemiştir. Ahmet Mithat (1844-1912) ve Namık Kemal (1840-1888) gibi dönem yazarlarının eserlerinden yola çıkarak, bu dönemde babanın anneden hem eğitim olarak hem de biyolojik olarak daha üstün olduğu ve çocuğun eğitimiyle babanın ilgilenmesi gerektiği görüşünün benimsendiğine dikkat çekmiştir. Bu

yazarlara göre anne, çocuğun bilgiden ziyade şefkate ihtiyaç duyduğu ilk üç yılında önemlidir. Baba bu dönemde anneyi kontrol etmelidir. Çocuğun ve kadının eğitiminden sorumlu kişi olarak görülen Tanzimat dönemi baba rolü, “Ahlâk Öğretmeni Baba” olarak tanımlanabilir (Güngörmüş, 2012, s.45). O dönemin edebiyatçılarından olan Ahmet Mithat, eserlerinde çocuk eğitimi, çocuk eğitiminde anne-babanın görevleri, kadın eğitimi, sanat eğitimi, lisan eğitimi gibi konular hakkında müstakil eserler vererek halkı bilinçlendirme amacını yerine getirir. “Hikmet-i Peder” (1898), “Çocuk Melekât-ı Uzviye ve Ruhîyesi” (1899), “Ana Babanın Evlat Üzerindeki Hukuk ve Vezaifi” (1899), “Peder Olmak Sanatı” (1899) özellikle pedagojik açıdan kaleme alınmış eserler olup çocuk gelişimi ve aile eğitimi hakkında önemli bilgiler sunar (Mithat, 2013). Ahmet Mithat bu eserlerinde çocuğun eğitiminden babanın sorumlu olduğunu savunmakta ve babanın hem eğitimi hem de doğası açısından anneden üstün olduğunu anlatmaktadır. Mithat’a göre bu dönemde anne, çocuk için üç yaşa kadar önem ifade etmektedir. Yazılan eserlerde aile başlığı yer alırken bu eserler “Modern aile nasıl olmalı?” sorusuna cevap şeklinde yazılıyordu. Namık Kemal, Ahmet Mithat’ın aile ile ilgili eserlerindeki düşüncesine katılıyordu (Akt: Yıldız, 2000, s.12).

Namık Kemal (2005) bir bireyin eğitiminin ailede başladığına ve anne-babanın çocuklukta aldığı eğitimin yetiştireceği çocukları etkilediğine inandığını belirtir. Bu konudaki fikirlerini ise “Aile” adlı yazısında açıkça ifade eder. Bireylerin çocukluk döneminde kötü bir eğitimden geçtikleri takdirde bunun ileride kuracakları aile hayatını da olumsuz etkilemesinin kaçınılmaz olduğunu söyler. Ayrıca Namık Kemal, anne-babanın çocuk eğitimindeki rolünün ne kadar önemli olduğunu da yazılarında vurgular (Akt: Yıldız, 2000, s.17, Kemal, 2005). Yine de ülkemizde o döneme ilişkin sosyolojik ve psikolojik alanda yapılmış çalışmaların az olması nedeniyle bu görüşlerin dönemin toplumsal özelliklerini bütüncül bir şekilde yansıttığını söylemek güçtür. Namık Kemal, Batı’daki ebeveynler gibi çocuğunun yetişmesinde sorumluluklarının bilincinde olan anne babaların çocuklarının da aile kavramının değerini anlayan, kişilik sahibi, iftihar edilecek bireyler olacağını vurgular. Ancak böyle bir düşünceye sahip olan ailelerin bahtiyar olabileceğini belirtir (Yıldız, 2000, s.19). Ayrıca Namık Kemal evlenip yuva kuran eşlerin anne baba olarak en önemli görevlerinin vatanına, milletine faydalı, hayırlı evlatlar yetiştirmek olduğunu, onları vatan için terbiye ve tahsil ettirmek gerektiğini sıklıkla hatırlatır. Babaların terbiye edemedikleri çocukların asırlar boyu kendilerini yetiştirmek için çalışsalar da hep bir yönden eksik kalacağını söyler (Yıldız, 2000, s.23).

Osmanlı’nın son dönemlerinde ailedeki değişim, kadın, çocuk eğitimi ve babanın rolü daha çok edebi eserlerde, köşe yazılarında, makalelerde yer

almaktaydı. Türkiye Cumhuriyeti'nin tek partili dönemde aile politikalarına yönelik uygulamaları Medeni Kanun'un kabulü ile başlatılabilir. Yeni bir dünya tasavvuruna, hayat nizamına geçişi temsil eden bu düzenlemeler devrimin topluma intikalinin ve bütüncül bir değişimin başlangıç aşamalarını teşkil etmektedir. Bu noktada Cumhuriyet ideolojisinin, çağdaşlık ve Türklük söylemleri ile pekiştirdiği kadın ve gençlik politikaları üzerinden aile kurumuna yön verdiği görülmektedir. Dolayısıyla, Cumhuriyet devrimlerinin topluma kabul ettirilmesi süreci olarak görülebilecek Tek Parti Döneminde -özellikle 1940'lara kadar olan dönem- aileye yönelik politikalar, bu süreci doğuran ideolojik kaygı çerçevesinde şekillenmiştir (Karagöz, 2015, s.3-10). Cumhuriyet'in ilk yıllarında sosyal yapı, Türk kültür ve aile yapısının geleneksel bir çizgide korunduğu yıllar olmuştur. Aile içi rollerde kadına, kurulan Cumhuriyet ideolojisine sahip çıkacak ve onu yaşatacak çocukların annesi rolü verilirken, baba için aile reisi rolü tanımlaması yapılmıştır (Akşit, 2012, s.157).

1950'li yıllar kırdan kente göçün yoğun yaşandığı bir dönemdir. Bu göç ile birlikte aile yapısında değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerinden biri geniş ailelerin çekirdek ailelere dönüşmesidir. Ailede yaşanan bir diğer değişiklik ise tarımla uğraşan aile üyelerinin kent yaşamında mesaili çalışma düzenine geçmesiyle bir arada olma zamanının kısılması olarak gösterilebilir. Bu nedenle aile içi iletişim ve bağlılık önceki dönemlere göre yoğun düzeyde değildir. Dolayısıyla baba-çocuk iletişimi ve birlikte geçirdikleri zaman azalmıştır. Bu yönde yapılan çalışmalar az olduğundan yeterli bilgiyi oluşturacak veriler bulunmamaktadır. Ülkemizde baba-çocuk ilişkisine dair yapılan çalışmalara baktığımızda (Özkardeş, 2006, s.30);

- 1) G. Özkardeş ve Arkonaç 1998 yılında ilkököl ve yüksekokul mezunu olan 80 baba ile nitel araştırma yöntemini kullanarak yüz yüze mülakatlar yapmıştır. Bu araştırmayı İstanbul'da gerçekleştirmişlerdir. Yapılan alan araştırmasındaki mülakat sorusunda kişilere,
 - a) Kendilerini nasıl bir baba olarak gördükleri,
 - b) İdeal bir babanın ve kendilerinden farklı bir babanın özelliklerini nasıl tanımladıkları sorulmuştur.

Araştırmanın sonuçlarına göre ilkököl mezunu olan babalar, kendileri ile ideal baba olma özellikleri arasında fark görmemiştir. Dikkat çeken bir başka nokta da babaların eğitim düzeyi arttıkça çocuklarıyla nitelikli vakit geçirmeye başlamaları ve çocuğu ile ilgili daha fazla sorumluluk almayı benimsediklerini belirtmeleridir. İlkokul mezunu babalar, çocuğa güven vermenin önemli olduğunu söylerken hoşgörölü davranmak gerektiğine

de vurgu yapmışlardır. Araştırmada tespit edilen en önemli bulgunun çocuğun yaşamında babanın daha aktif olması gerektiğidir. Babaların çeşitli yoğunluklardan çocukların hayatında yeterince aktif rol almadıkları yapılan araştırmanın sonuçları arasında yer almıştır (Özkardeş ve Arkonaç,1998).

- 2) Evans (1997) İstanbul ili içinde düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen, ilkokul mezunu kişilerin kendi babalık rollerine yönelik tutum ve katılımlarını incelemiştir. Araştırma 60 baba ile yüz yüze yapılan mülakatlar ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan alan araştırmasında babaların kişisel anlatımları ve tutumları hakkında alınan bilgilerle babaların davranışları karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın sonucunda babaların çocukların fiziksel bakımını genel olarak annelerin işi olarak gördüğü, kendilerinin üzerine düşen birinci dereceden sorumluluğun ise çocuğun maişetini kazanmak ve çocuğa zihinsel beceriler öğretmek, onun eğitimi ile ilgilenmek olduğunu belirtmişlerdir. Çocuğa toplumsal değerlerin öğretilmesini ise anne-babanın ortak sorumluluğu olarak görmektedirler. En önemli sorumluluk maddi açıdan çocuğa bakmak, sevgi ve şefkat göstermektir. En az önemli bulunan noktalar ise çocukla oynamak ve sıradan günlük ihtiyaçlarını gidermektir(Evans,1997, s.27).

- 3) Turan ve arkadaşları (2001) tarafından yapılan araştırma anne adayları ve eşleri ile gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada sosyo-ekonomik gelir seviyesi düşük olan kişiler tercih edilmiştir. Araştırma yüz yüze mülakat yöntemiyle yapılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre ev ve çocukla ilgilenmek annenin sorumluluğundadır, babanın en önemli görevi ise ailenin maişetini sağlamaktır.

Genel olarak bahsettiğimiz bu çalışmalarda kültürel olarak yerleşik olan alışkanlıkların cinsiyet rollerine yansıdığı, eğitim seviyesinin yüksek olduğu ailelerde özellikle babanın eğitim düzeyi yüksek ise çocuklarına vakit ayıran, onlarla birlikte zaman geçiren ebeveynlerin olduğu, babaların birinci görevinin ise bilhassa aileyi geçindirmek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Toplumumuzda süreç içerisinde babalık rolünün ne tür değişimler geçirdiğini, nelerden etkilendiğini anlayabilmek için yapılan çalışmaların yeterli olmadığı aşikârdır. Bu yüzden babalık konusu ile ilgili daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye’de yapılan babalık çalışmaları içerisinde AÇEV’in hazırladığı “Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi” önemli bir yer tutmaktadır. Bu seri üç rapordan oluşur. Güncel olarak hazırlanan araştırma raporu, Türkiye’de babaların ve babalığın durumunu ilk kez çok yönlü olarak sunmuştur. Bu çalışmanın arka planında üç temel amacı vardır (Kocatepe ve Bilgi, 2018, s.45).

AÇEV'in ilk raporunun araştırmasını yürüten Berna Akçınar ve ekibi (2017) "Türkiye'de Babalık ve İlgili Babalığın Belirleyicileri" adlı çalışmayı yapmıştır. Araştırmada, Türkiye'de Babalığı anlamak serisinin kapsamında babalığa yüklenen anlamın ne olduğu, babalık uygulamalarının neler olduğu ve bu uygulamaların nasıl öğretildiğinin saptanması hedeflenmiştir. Alan araştırması 0-10 yaş arası çocuğa sahip 3000'den fazla babanın katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucuna göre babaların %91'i, çocukların bakımından sorumlu birincil kişi olarak anneleri görmektedir. Katılımcıların geri kalan % 0.9'u ilgili babalık davranışı sergiler. İlgili babalık davranışı sergileyen babaların % 0.79'u ise çocukları ile yaptıkları ortak etkinlik olarak birlikte televizyon izleme eylemini sunmuştur. Türkiye'de aile içinde geleneksel rol dağılımının varlığına dikkat çeken ve kadına karşı cinsiyetçi tutumların "ilgili babalığın" önündeki en büyük engel olduğunun altını çizen araştırmanın bulgularına göre babaların önemli bir çoğunluğu (%78) kadınların doğaları gereği erkeklerden daha güçsüz ve duygusal olduğunu söylemiştir. "Kadın gerektiğinde kocasına karşı sessiz kalmasını bilmelidir." diyen babaların oranı %66 iken, "Erkek olmanın en önemli özelliklerinden biri gerektiğinde sözünü dinletebilmektir." şeklinde düşünenlerin oranı da %65 ile yine oldukça yüksektir (Kocatepe ve Bilgi, 2018, s.44).

AÇEV'in hazırlamış olduğu ikinci çalışmasında Mehmet Bozok'un 2018 yılında yaptığı "Ebeveynlik, Erkeklik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye'de Babalık" adlı araştırma raporu yer almıştır. Bu araştırma raporu yarı yapılandırılmış görüşmelere dayanmaktadır. Serinin ikinci çalışması olan rapor, Akçınar'ın hazırlamış olduğu rapordan esinlenmiştir. Bozok'un raporunda babalık kavramının toplumsal statüler ve roller üzerindeki etkisi incelenmiştir. Babalığa atfedilen rollerden biri, eve ekmek getiren babalık rolüdür. Bu tanım cinsiyetçi bir tutum içermektedir. Örneklem içerisinde sadece beşte biri erkek çocuklarının ev işlerinde yardımcı olmaları gerektiği görüşünü ortaya koymuşlardır.

AÇEV Serisinin üçüncü çalışmasında "Erkeklik ve Babalık Halleri" konulu araştırma raporu, Uğraş Ulaş Tol ve Demet Taşkan tarafından hazırlanmıştır. Çalışmada öncelikle dijital platformlarda babalık söylemleri araştırılmıştır. Yapılan bu çalışmada söylemler hiyerarşik ve ilerlemeci sıralamaya göre belirlenmiştir. "Çizgi dışı babalık" tanımlaması, yapılan serinin ilki olan "ilgili babalık" kavramının yerini almıştır. Çizgi dışı babalık tanımlamasında eşitlikçi, çocukları ile ilgilenen, onlarla yakın ilişkiler kuran, ev ve bakım işlerine paydaş olan baba ortaya koyulurken, hiyerarşinin en altında ise kapalı, otoriter ve çocuklarına mesafeli babaları tanımlayan "geleneksel babalık" yer almaktadır. Alan araştırması Ankara, İstanbul ve İzmir

illerinde yaşayan kişilerle yapılmıştır. Görüşmeler 220 baba ve 50 kadın ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı, babalık algısının yukarıda belirtilen kategorilerden hangisine tekabül ettiğini bulmaktır. Araştırma sonuçlarına göre, “çizgi dışı babalık” kategorisinin toplumdaki karşılığı yok denecek kadar azdır (%0,9). Babaların üçte birinden fazlası ise “geleneksel baba” özelliklerini sergilemektedir (%35,5). Öte yandan, “geleneksel babalık” algısında süre giden bir “aşınma” vardır (Tol ve Taşkan, 2018, s.33).

Margaret Mead’e (1935) göre babalık rolü yaşadığı toplum ve kültürün etkisinde kalmaktadır. Kültürler arası babalık algısının farklılık gösterdiği, bazı kültürlerde babalığın disiplini sağlayan kişi olarak görüldüğü, bazı kültürlerde ise çocuklarıyla oyun oynayan kişi olarak da tanımlandığı bilinmektedir (Akt: Harkness ve Super, 1992, s.12). Babalık rolü ve babalık rolü algısının toplum ve kültür tarafından nasıl şekillendiği açıkça görülmektedir. Toplumsal algı ve kültürel algının şekillenmesinde en etkili yollardan biri olan eğitim, toplumun bu konudaki ihtiyacına cevap vermelidir (Şahin ve Mercan, 2017,s.14).

Toplumsal Cinsiyet Açısından Babalık Rolü

Toplumsal cinsiyet bir taraftan cinslere yönelik tutum, inanç ve kalıp yargularla; diğer taraftan onun maddileşmesini sağlayan cinsiyete göre farklılaşan rol dağılımıyla varlığını devam ettirmektedir. Aile içi rol dağılımında bu anlayış görülür. Aile içi rol tanımlarının hepsinde toplumun bireylerden beklediği davranışlar vurgusu öne çıkarılmaktadır. Cinsiyetçi ideolojide kadınlık ve erkeklik, birbirinin zıttı ve birbirini dışlayan kategoriler olarak kurgulanır (Demren, 2007, s.40). Kadınlık evcimen, fedakâr, duygusal ve şefkatli olma gibi özellikler ile ilişkilendirilirken (Çetin, 2016, s.39), yine “kamusal alan” ile karşıtlık ilişkisi içinde tanımlanan “özel alan”, başka bir ifade ile ev, kadınlığın öncelikli mekânı olarak kabul edilir (Bora, 2014, s.37). Bu ikilikte, erkeklik, “kadınsı” olmayan, “kadın” olmayandır (Demren, 2007, s.34). Doğallığına ve gerekliliğine inanılan toplumsal cinsiyet, fırsat ve sonuçlarda kadın ve erkek arasındaki eşitsizliklerde kurucu rol oynar. Kadın ve erkeğin bir birey olarak yer aldıkları toplumdaki statülerini, rollerini, görev ve sorumluluklarını kapsar (Sancar, 2006). Sancar’ın bu yorumunu Robert Cornell da destekler; ona göre “Kadınlığı ve erkekliği kuran toplumsal ilişkiler cinsiyet rejiminin temelini oluşturur.” (Connell, 1998, s. 23). İktidar ilişkilerine bağlı olarak toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin erkek ve kadın olmalarına dair küçük yaşlardan itibaren bireylere birtakım şekiller sunulur. Örnek vermek gerekirse kız ve erkek çocukların küçük yaşta oynayacakları oyunlar ve

giyimleri hatta meslekleri cinsiyetlerine göre ayrıştırılmaktadır. Çocuklar toplumsal ve kültürel baskının etkisine göre yetiştirilmektedir (Cengiz, 2004, s.25). Aksu Bora da toplumsal cinsiyetin sosyalleşme sürecinin bir sonucu olarak açıklanamayacağını, toplumsal cinsiyetin bir durum olmadığını, sürekli devam eden bir süreç olduğunu vurgulayarak tartışmaya dâhil olur. Bu süreçte bireylerin pasif olmadıklarını, aksine kendi “cinsiyetlen(diril)miş” öznelliklerinin inşa sürecinde aktif rol oynadıklarını da ileri sürer (Bora, 2014, s.22).

Bu tanımlamalar cinsiyetçi yargılar üretir. Baba güven duyulan, koruyup kollayan, keyifli vakit geçirilen, evi geçindiren biri olur. Baba, kamusal alanla ilişkilendirilmiş, parka gidilen, oyunlar oynanan, eğlenceli vakit geçirilen kişi olarak tarif edilmiştir. Kendi anneleri çoğunlukla anlayışsız ve kuralcı olarak tasvir edilirken baba hata yapmayan, yapsa bile mazur görülen yüce bir figürdür; evde yaşanan sorunlardan annelerini sorumlu tutmuşlardır. Toplumsal cinsiyet açısından kadın ve erkeğin tanımlaması öznelliği de ortaya koyar. Öznellik, cinsiyetlen(diril)miştir (Bora, 2014, s.35). Özne kavramı Foucault (2016) tarafından iki şekilde tanımlanmıştır: Birincisi “Denetim ve bağımlılık yoluyla başkasına tabi olan özne”, ikincisi “vicdan ya da öz bilgi yoluyla kendi kimliğine bağlanmış olan özne”dir. Her iki tanım da Foucault’nun öznenin inşa ve nesneleştirilmesi sürecine ilişkin tartışmasında merkezi bir öneme sahip olan “iktidar” kavramsallaştırmasına dayanır. Foucault’a göre iktidar, bireyleri kategorilere ayırarak bireyselleştirir. Bireylere onların kendileri, birbirleri ve dünya ile kurdukları ilişkilerine şekil veren kimlikler sunarak günlük hayat pratiklerine doğrudan müdahale eder (Foucault, 2016, s.63). Foucault’ın öznellik ve kimlik tanımına Çağdaş Demren eserlerinde şu yorumu yapar; “Bu kimlik kategorileri ile şekillenen günlük yaşam deneyimlerinin öznesi olarak bireyler, bu kimlikleri icra ederler.” (Demren, 2007; 2008, s. 92). Aile içerisinde oluşturulan bu hiyerarşik tanım ile kadının bu ilişkide öncelikli rolü “görünmez kılınan” ve kapitalist üretim ilişkilerinde “değer” karşılığı olmayan ev ve bakım işlerini yürütmektir. Kadının burada diğer ve en önemli rolü anneliktir. Çünkü annelik kadın rolünün ana bileşenini oluşturur. Anneliğe dair tüm tanımlar, cinsiyetçi rejimin düalist kalıplarından gücünü almaktadır. Bora ve Üstün (2005)’e göre, kadınlığa atfedilen duygusallık, ilgi ve bakım verici, evcimen, şefkatli ve fedakâr olmak gibi tüm bu özellikler kadının birincil rolleri arasındadır. Diğer en önemli vazifesi ise, dünyaya çocuk getirmek ve bakımını sağlamaktır (Bora ve Üstün, 2005, s.22). Bora ve Üstün’ün bu yorumuna ek olarak Bayraktar (2011) aile içi yaşanan her türlü problemin kadının annelik görevini ihmal etmesinin bir sonucu olduğunu belirtir. Ancak babanın evin dışında

mücadele ederek para kazandığını vurgular ve bu sebepten dolayı evin içinde ailenin reisi ve karar alan konumunda olduğunu söyler.

Şahin ve Demiriz (2014) toplumsal cinsiyet bağlamında babalık tartışmalarına dair şu yorumu yapar: Ataerkil toplum yapısı, Türk erkeğinin geleneksel yetiştirilme tarzı ve babalık rolü algısını şekillendirir. Geleneksel cinsiyet kalıp yargılarının erkekleri evlerinin reisi, malların ve toplumsal yaşamın efendisi haline getirdiğini, bu durumun erkekleri, otoriter ve baskıcı kişiler haline dönüştürdüğünü savunurlar. Çocukla ilgili sorumluluklar, kadınlığa ve anneliğe atfedildiğinden, bir erkek tarafından bu rollerin benimsenmesi ve sürdürülmesinin erkeklik statüsünün kaybı şeklinde algılanabileceğini, böylece bu sorumlulukların babaların evden ve çocuk bakımından uzaklaşmasına sebep olduğunu belirtir. Babalık sadece biyolojik olarak baba olmaktan öte, toplumun babalığa yüklediği anlam ile şekillenmektedir (Şahin ve Mercan, 2017, s. 27). Cinsiyetçi tutumun yaşandığı aile içi rollerde son zamanlarda yaşanan toplumsal değişim ile birlikte toplum ve aile yapısı, babalık rolü ve babalık rolü algısının değiştiği görülür. Babalık rolü geleneksel dönemde olduğundan daha modern ve karmaşık bir hale gelmektedir. Böylece, eskiden sadece çocuğun ve ailenin geçiminden sorumlu kılınan babalar, çocuğun hayatına daha fazla katılan, katılımcı ve aktif babalar haline gelmektedirler. Küresel bağlamda yaşanan bu toplumsal değişimin, içinde yaşanan toplumun, toplumsal değerlerin ve kültürel yapının aile yapısı üzerinde etkisi olduğu tespit edilirken, bu oluşan etkinin babalık rol algısını nasıl değiştirdiğini ve şekillendirdiğini de ortaya koymuştur (Mercan ve Şahin, 2017, s.33). Bu değişimler yaşansa dahi ailede baba rolünün istenilen düzeye ulaşması zaman alacaktır. Çünkü toplumsal cinsiyet rollerine dair kültürel kodların değişimi ancak kadınların toplumda ve ailede fırsat eşitliğini yakalamasıyla olabilir. Hayatın her alanında özellikle aile içerisinde sorumlulukların adil paylaşılması, var olan yükü hafifletecek ve aile kurumunu sürdürülebilir kılacaktır.

Çocuğun Gelişiminde Babanın Önemi

Çocukların yetiştirilmesindeki sorumluluğun paylaşımı çok büyük önem arz eder. Özellikle, çocuğun büyüme dönemlerinde babanın paydaş olması, Mahler'e göre çocukta farklılaşmanın yolunu açar, onu bağımsızlaştırır ve ona yaratıcılık kazandırır (Mahler,1975, s.13). Bu durumda baba rolünün, bir çocuğun hayatındaki yerinin hem otoriteyle hem de dış dünya ile kurduğu ilişki biçimleriyle bağlantılı olacağını söylemek mümkündür (Atalar,2017, s.45). Bu iki ilişki biçimini biraz daha açarsak; çocukların, anneleriyle olduğu kadar babalarıyla da bağlılık ve güven ilişkisine, onların

ilgi ve sevgisine ihtiyaçları vardır. Çocuğun, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişiminde babanın rolü çok önemlidir. Baba çocuğuna karşı sıradan vakit geçiren bir ilişki içerisinde olmamalıdır. Çocuğuyla nitelikli vakit geçiren, ona rol model olan biri olmalıdır. Babanın çocuğuyla ilgilenmek için ayırdığı vakit onunla yaptığı etkinlikler çocuğa farklı tecrübeler kazandıracaktır. Ayrıca öğrenme ve zekâ gelişimini sağlayacaktır. Çocuğun özgüven gelişiminde babanın rolü çok önemlidir. Yapılan araştırmalarda babasız büyüyen çocukların okul hayatında başarılı olamadıkları ve sosyalleşemedikleri tespit edilmiştir. Çocukluk döneminde sürekli şiddete maruz kalan çocuklar ile babasız büyüyen çocukların aynı kaygıyı yaşadıkları gözlemlenmiştir (Kuzucu, 2011, s. 79-78).

Babanın çocuğun yetiştirilme sürecine aktif katılımı, yukarıda da belirttiğimiz gibi, çocuklarda ortaya çıkan davranış problemlerini azaltarak eşitlik ve adalet değerlerini içselleştirebilmelerine imkan tanır. “Ayrıca çocuğun doğumundan itibaren farklı ebeveyn tarzlarını görmesi, farklı tipteki insanlarla daha iyi ilişki kurmasına ve yeni koşullara daha kolay uyum sağlamasına yardımcı olmaktadır” (Ehrensaft, 1987, s.55).

Zeki Bayraktar’a göre çocuğun cinsel kimlik gelişiminde babanın rolü çok önemlidir. Erkek ve kız çocuğunun arasında farklılıklar olsa da sağlıklı cinsel gelişimde çocuklar anne ve babayı rol model olarak gelişir. Erkek çocuk küçük yaşlardan itibaren babayla kendini özdeşleştirerek onu taklit eder. Ergenlik döneminde bu süreç devam eder. Erkek çocukların zihninde erkeklik ile ilgili kavramların temeli oturur. Çünkü baba hayatlarında tanıdıkları ilk erkektir. Ailede babanın yokluğu çocuğun “özdeşleşme” sürecini yaşayamamasına neden olur. Bu rol model ailede yoksa örnek alacağı dayı, amca, dede gibi yakın akrabasının olmaması da bu dönemde çocuğun cinsel kimlik gelişimi için büyük risk oluşturmaktadır. Kendisini annesiyle özdeşleştiren erkek çocuk, annesinin davranışlarını taklit eder, zaman zaman onun eşyalarını ve makyaj malzemelerini kullanır. Klinik ortamda annesi gibi olmak isteyen erkek çocuk vakalarına rastlanmaktadır. Bu örnekler her geçen gün artmaktadır. Buradan da anlaşılıyor ki erkek çocuk için baba ile özdeşleşmesi ileriki yıllar için de büyük önem arz etmektedir. Kız çocuklarının da karşı cins olarak muhatap oldukları ilk kişi babalarıdır. Kız çocuğun babası ile kurduğu ilişki gelecekte karşı cinsle kuracağı ilişkiyi inşa eder. Kısaca çocukların sağlıklı cinsel kimlik kazanımında başta baba olmak üzere annenin de etkisi çok önemlidir. Anne, çocuğun yetişmesinde merkezi rol oynarken, babanın rolü yapbozu tamamlayan en önemli parçalardan biridir. Çocuklara “Baba sizin için neyi ifade ediyor?” diye sorulduğunda erkek çocuklardan babanın dış dünyayı tanımayı, güçlü olabilmeyi, hayat şartlarındaki rekabeti, iktidarı,

macerayı kısaca “erkek olmayı, erkek gibi davranmayı” temsil ettiğine yönelik cevaplar alınmıştır. Kız çocuklar ise baba ile kurdukları ilişkide diri ve sağlıklı olmayı, ayrıca özgüvenlerini pekiştirdiklerini belirtmişlerdir (Bayraktar, 2020, s.60).

Ayrıca baba, ailede “güven supabı” olarak değerlendirildiğinden, yokluğu durumunda çocukta bazı korkulara, güvensizlik belirtilerine ve sosyal gelişimde gecikmelere de rastlanabilir (Yavuzer, 2003, s.123). Ayşe Yalın (1979) “Baba ve Çocuk Etkileşimi” yazısında Spelke ve arkadaşlarının (1973) araştırmasından bahseder. Araştırmada özgüveni güçlü olan çocukların, babalarıyla en çok ilişki kuran çocuklar oldukları tespit edilmiştir. Okulda yapılan bu çalışmada uyumsuz davranışlarıyla dikkat çeken 12 yaşındaki bir erkek çocuk, babasıyla olan iletişim kopukluğu ve yaşadığı olumsuzluğu şu cümlelerle dile getirmektedir: “Unutamadığım üzücü olay babamın, öğretmenlerimin her şikâyetinden sonra bana, ‘Seni hastanelik edene kadar döverim.’ diye tehdit etmesiydi. Keşke anne ve babam ayrı olsa; anne ve babası ayrı olan çocuklar daha rahatlar. Şu dünyaya, keşke... isimli arkadaşımın yerinde gelseydim. Onun annesi babası ona çok iyi davranıyor” (Yalın, 1979, s.24).

Örnekten de anlaşılacağı gibi baba ile iletişim kuramayan çocuğun bazı korku ve güvensizlikler yaşadığı ortaya çıkmaktadır. Baba rolünün sağlıklı ve güçlü ailenin oluşumundaki etkisinin ne kadar önemli olduğu araştırmalardan anlaşılmaktadır. Tabi burada anne ve babanın da iyi ilişkiler içerisinde olması gerekmektedir. Anne ve babanın arasındaki ilişki, anne-çocuk arasındaki ilişkiyi de olumlu yönde etkileyebilmektedir. Babanın eşine verdiği destek, babanın varlığı, sevgi dilini kullanması ilişkilerde çözüm odaklı olması, anne-çocuk ilişkisinin daha sağlıklı olmasını sağlamaktadır. Bunun tam tersi olduğunda anne bu boşluğu doldurmak için ilgisini farklı şeylere yönlendirmektedir. Çocuğunu ihmal edebilir ya da çocuğuna odaklanarak ona karşı aşırı koruyucu bir tutum geliştirebilir. Bu da çocuğunun bağımsız kişilik gelişimini engellemesine neden olur. Anne-babanın sağlıklı iletişim halinde olması bu açıdan çok önemlidir. Tutum, davranış ve söylemlerinde daha dikkatli ve farkındalık içinde olmaları gerekir. Onları her daim gözlemleyen çocukları olduklarını unutmamalıdır (Karaköse ve Karaköse, 2012, s.56). Genellikle çocukların babaları hakkında “Babam çok yoğun çalışıyor, onunla yeterince vakit geçiremiyoruz.” gibi söylemleri çokça dile getirdikleri görülür. Ülkemizde babaların çok yoğun tempoda çalışmaları aile ve çocuklarına ayıracağı vaktin azalmasına neden olmakta ve çocuklarıyla ilgilenmelerini engellemektedir. Boş vakti olduğunda ise babalar bu imkânlarını farklı ailevi sorumluluklar veya kendi ilgi alanları doğrultusunda değerlendirmektedir. Aslına bakıldığında hangi

statüde olursa olsun babaların da ailelerine ve kendilerine vakit ayıracağı bir mesai anlayışı gerekmektedir. Ülkemizde çalışan ebeveynler, mesai saatlerinin uzun olmasından dolayı yalnız çocuklarına değil kendilerine de vakit ayıramamaktadır. Bu tempoda çalışan annelerin ev-içi sorumlulukları iki katına çıkmaktadır. Bu koşullar içinde çocuk da baba ve annesinden kendisine zaman ayıramayacak kadar meşgul insanlar olarak bahsetmekte, onlarla olan iletişiminin giderek koptuğunu ifade etmektedir. Babalık modern dünyada babanın fiziksel varlığına indirgenmiş, temsil ettiği kuşatıcı rol oldukça zayıflamıştır. Önceki dönemlere kıyasla modern dönemde babaların çocuklarıyla nerdeyse yarı yarıya daha az vakit geçirdiklerini vurgulayan Kemal Sayar (2019)'a göre;

“Sanayileşme dönemi öncesinde babalar çocuklarıyla daha fazla vakit geçiriyor ve çocuklarına bağlılıklarını daha çok gösteriyor, hatta bunu çocukları erişkin olsalar bile devam ettiriyorlardı. Ama sanayileşme iki önemli değişimi de beraberinde getirdi; ailelerden ayrı çalışma alanları ve eşyanın değerindeki düşüş. Babalar çocuklarından ayrılırken, anneler de çocuklarının bakımını üstlenerek aileye destek oldular.”

Değişen roller, anne babayı fonksiyonel açıdan birbirine yaklaştırmış, üstlenecekleri sorumluluklar noktasında iş birliğini gerekli kılmıştır (Akt: Yazıcı, 2019, s.23, Sayar, 2019). Sayar'ın da belirttiği gibi sağlıklı aile olmak için aile bireylerinin birbirlerine nitelikli vakit ayırması gerekmektedir. Özellikle aile içi sorumluluklar söz konusu olduğunda, ev ve çocuk ile ilgilenme anne ve baba arasında adil bir şekilde paylaşılmalıdır. Çocuklar aile içi sorumluluğun paylaşımını gördükçe ebeveynlerdeki bu dayanışma onlara özgüven sağlayacaktır. Sorumluluk alma konusunda çekingen ve tembel olmayacaklardır. Aile içi ekip çalışmasında çocuklar da kendi üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirme bilincine sahip olacaktır.

Sonuç

Shalini Mitra'ya göre günümüzde babalar aile içi sorumluluğu paylaşmada daha duyarlı olmaya gayret ediyorlar. Çocukları için farklı bir baba modeli oluşturma çabası içindeler. Yaşadığımız toplumda nelerin önemli olduğunu fark edebilmek açısından babalığı yeniden tanımlamak mühimdir. Mitra, toplumsal cinsiyet rollerinin küçük yaşlarda kız çocuklarını bebeklerle annelik rolüne uygun hazırlarken, erkek çocuklarını ise şiddete yöneltici oyuncak, oyun ve silahlarla geleneksel erkek rolünü pekiştirerek büyüttüğünü belirtir. Bu hatalı bakış açısını değiştirecek kadar eleştirel düşünmenin de cesaret gerektirdiğini söyler. Erkek çocukların toplumsal cinsiyet rollerine göre yetiştirilmesine rağmen yapılan birçok araştırma sonucunda babalığın annelik gibi içsel olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırmanın diğer bir sonucunda ise babaların çocuğun neye ihtiyacı olduğunu hissetme ve anlama konusunda anneler kadar yetenekli olduklarını ifade eder (Mitra, 2003).

Babalığı yeniden tanımlamak ve bu farkındalığı arttırmak çocuklar ve yaşadığımız toplum için çok önemlidir. Bu yeteneğin ortaya çıkmasını sağlamak ve babaların farkındalığını arttırabilmek günümüz şartlarına uygun babalığın nasıl yapılacağı ile ilgili aile eğitim programlarına baba katılım oranlarının arttırılması ile mümkün olabilir. Toplumların kendi inanç ve değerlerine göre öğrenilen bir baba anlayışı olduğunu da görmezden gelemeyiz. Önemli olan, örnekliği olan bu değerlerin hakkıyla uygulanmasıdır. İslam dininin peygamberi Hz. Muhammed'in örnekliği bu minvalde, Müslümanlara aile içi ilişkilerde nasıl bir tavır ve tutum sergilemesi gerektiği ile ilgili referans olmuştur. Kız çocuklarının diri diri gömüldüğü o dönemde kendisi kız çocuklarını bağrına basmıştır. Toplumu kuşatan ve batıl olan bu davranış ve tutumla inançla mücadele vermiştir. Ailede yaşanan tatsızlıkların tatlı dille, insanın gönlüne dokunarak çözüme ulaştırılması gerektiğini vurgulamış ve bunun örnekliğini birebir ailesi ile yaşamıştır. İslam dininin babalık statüsüne yüklediği sorumluluk peygamber Hz. Muhammed örnekliğinde tanımlanırken, toplum yaşadığı değişimlere göre bu tanımlamayı yeniden yapmaktadır. Bu tanımlamalar ne olursa olsun değişmeyen tek bir tanımlama şudur ki babanın çocuğuna vereceği sevginin üstünde bir şey yoktur. Nakledilen hadislerden de görüldüğü üzere Hz. Muhammed'in hayatı yalnızca babalık adına örnek teşkil etmediği gibi, aile içi rollerde toplumsal cinsiyet kavramını da ortadan kaldıracak örnekliği göstermektedir. Buhari kaynaklı hadiste; Esved İbni Yezid Hz. Ayşe'ye "Hz. Muhammed evinde ne yapardı?" diye sordu. O da şu cevabı verdi: 'Ailesinin hizmetinde bulunurdu. Namaz vakti gelince de namaza giderdi.'" (Kandemir, Çakan ve Küçük, 2017,s.289).

Bu çalışmamızda toplumsal cinsiyet bağlamında ailede babalık ve toplumsal statüsünün yanı sıra babalık rolünün ne kadar önemli olduğuna dair sahadan ve literatürden bulgular sunmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak toplumda babalık rolünün farkındalığı arttırılarak, bunun bilincine varılmasının çocuğun hayatında ne kadar önemli bir yere sahip olduğu ile ilgili daha çok araştırmanın yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu konunun önemini Kemal Sayar (2019) şöyle ifade etmiştir:

"Erikson'un tanımladığı erişkinlik kutuplarından olan 'üretkenlik', kişinin çıkar beklentisi olmaksızın kendini yeni kuşakların geleceğine ve refahına adayabilme yetisi olarak açıklanmıştır. Üretken babalık yapanlar, çocuklarının bakımına, sosyal, duygusal, zihinsel ve fiziksel gelişimine önem verirler. Böyle bir babalık için ise iyi

bir ahlâki gelişim ve tecrübe olması gerekir. Bu nedenle, babalık yapacak kişinin üretken babalık yapmasında kişinin nasıl bir aile yapısından geldiği, babasının aile içerisindeki rolü, annesinin iş ve eğitim hayatı, kendi hayatını ve benliğini nasıl anlamlandırdığı önemli etkenler olarak görülür. Erkeklerin çocuk yetiştirirken etkilendikleri faktörlerden biri de kendi babalarıdır. Ya kendi babalarının yaptıklarını model alarak onlar da babaları gibi davranacak ya da babalarına benzemek istemedikleri için babalarından farklı bir babalık sergileyeceklerdir.”

Hatice Balin

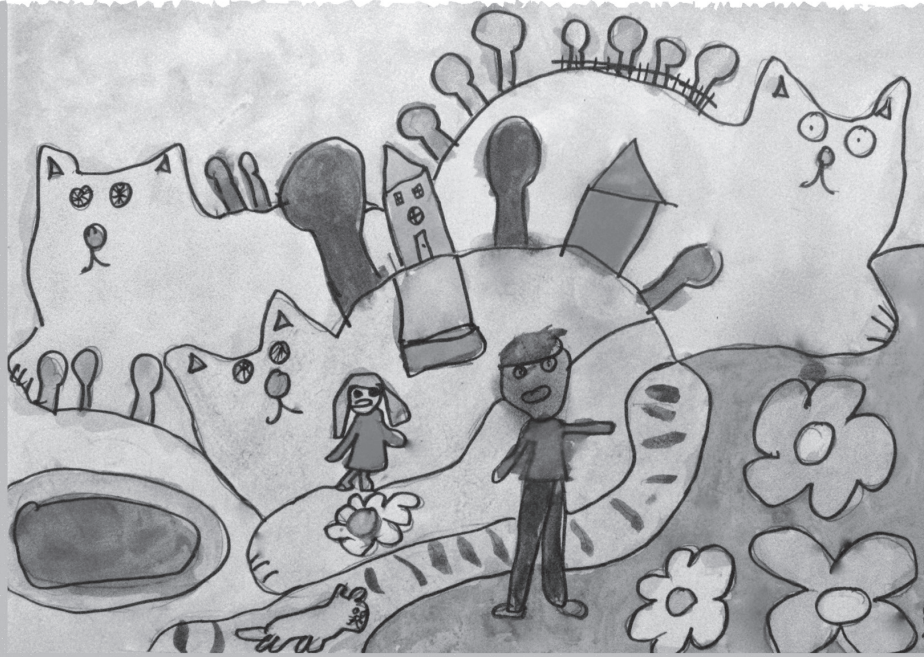
Kaynakça

- Akcınar, Y. Y. (2017). Türkiye’de ilgili babalık ve belirleyicileri. AÇEV. İstanbul: baskı Taymaz matbaacılık ve baskı çözümleri tic. ltd. şti.
- Aksit, E. (2012). *Kızların sessizliği*. İstanbul: İletişim yayınları, sayfa:157.
- Arkonac, S. Ö. O. (1998). İki farklı eğitim düzeyinde baba olma algısı. *Marmara Üniversitesi Dergisi*, İstanbul: <https://dergipark.com>. adresinde 2.07.2021 tarihinde erişildi.
- Atalar, Z. T. (2017). Biraz da babalara yer açsak. *Lacivert, Haziran* sayı: 36, 54-58. 2 Temmuz 2021 tarihinde <http://www.lacivertdergi.com/gundem/makaleler>. adresinden erişildi.
- Balin, Hatice. (2017). *Toplumsal cinsiyet açısından kadının siyasal katılımı ve önündeki engeller*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü sosyoloji Ana bilim dalı, İstanbul, 379-249.
- Bayraktar, Z. (2020). *İnterseks-hermafrodit ve eşcinsel (norm ve norm dışı cinsellik, farklar, nedenler, öneriler)*. İstanbul: Motto yayınları.
- Bayraktar, S.(2011). *Makbul anneler müstakbel vatandaşlar*. Ankara: Ayizi yayıncılık.
- Bayhan, V. (2012). “Beden sosyolojisi ve toplumsal cinsiyet”, *Doğu Batı Düşünce*, (63), 147-164.
- Bora, A. (2014). *Kadınların sınıfı ücretli ev emeği ve kadın öznelliğinin inşası*. İstanbul: İletişim yayınları.
- Aksu, B. ve Üstün, İ. (2005). “Sıcak aile ortamı” *Demokratikleşme sürecinde kadın ve erkekler*. İstanbul: TESEV yayınları.
- Bowlby j.ve Ainsworth M. Inge B., (1992). “The Origins Of Attachment Theory “*Developmental Psychology*”, (28), 759-775.
- Bozok, M. (2018). Ebeveynlik, erkeklik ve çalışma hayatı arasında Türkiye’de babalık. İstanbul: AÇEV yayınları.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology Of Human Development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Buhari, İ. (2009). *Sahih Buhari ve tercüme şerhi*, İstanbul: Sağlam yayınevi, 315.

- Cengiz, K., Uğraş U.T. ve Önder K. (2004), "Hegemonik erkekliğin pesinden." *Toplum ve Bilim*, no. 101 S: 50-70.
- Connell, R. W. (1998). *Kişi ve cinsel politika. toplumsal cinsiyet ve iktidar.* (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Cabrera, N. J., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R.H.İ, Hofferth, S. ve Lamb, M. E. (2000). Fatherhood İn The Twenty-First Century. *Child Development*, 71, 127-136.
- Cetin, Ö., Z., (2016). "Geleneksel Türk sinemasında erkeğin değişen imgesi." *Erkek kimliğinin değişemeyen halleri*, (ed. Huriye Kuruoğlu), 121-143. Ankara: Nobel yaşam.
- Çağdaş, A., (2012). *Anne-baba-çocuk iletişimi*, (1. Baskı). Ankara: Eğiten kitap.
- Deyba, İ. (2021). *Kütüb-i sitte muhtasarı, hadis kitabı 2.* cilt. Ebu Davut Es-Sünen-i İstanbul: Polen yayınları, 252.
- Demren, Ç.(2017). "Kahvehane erkekliği: Ankara'da bir gecekondu mahallesi örneği." Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2007
- Demren, Ç. (2008). "Kadınlık dolayımıyla erkeklik özneliği." *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler*,1(32), 73-92
- Datta Gupta, N., Smith, N. ve Verner, M. (2008). Childcare and parental leave in the nordic countries: a model to aspire to?, *Review Of Economics Of The Household*, (6) 65-89.
- Eslak, D. T. (2018). Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde göçmen. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler* 3(20), 347-362. 23 Mayıs 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr> adresinden erişildi.
- Ehrensaft, D. (1987). Parenting together men and women sharing the care of their children. *Newyork: Free Press.*
- El-Askalâni, İ. H. (2011). *El-İsabe Seckin sahabeler.* (çev. S. Erdoğan). İstanbul: Sağlık yayınevi, 288.
- Evans, C. (1997). "Turkish fathers' attitudes to and involvement in their fathering role: a low socio-economic sample". (*Türk Babalarının Babalık Rolüne Yönelik Tutumları Ve Katılımları: Düşük Sosyo-Ekonomik Bir Örneklem*) B.Ü. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Flouri, E. ve Buchanan, A. (2002). Life satisfaction in teenage boys: the moderating role of father involvement and bullying. *aggressive behavior*, 28, 126-133.
- Freud, S. (1996). *Beş Konferans ve psikanalize toplu bakış*, (çev. Kâmuran Şipal,). Cem Yayınevi, İstanbul.
- Finley, G. E. ve Schwartz, S. J. (2004). The father involvement and nurturant fathering scales: retrospective measures for adolescent and adult children. *educational and psychological measurement*, 64, 143-164.
- Foucault, M. (2016). *Özne ve iktidar.* İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Gregory, A. ve Milner, S., (2008). Fatherhood Regimes And Father Involvement in France and the UK. *Work & Family*, (11), 61-84.
- Günay, G. ve Özgün B.(2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri." *Türkiye Sosyal Araştırmalar*,3 (15), 158-171.
- Güngörmüş Ö.Oya (2012). *Baba olmak* (2. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Güngörmüş Ö., O. ve Arkonac, S., (1998) "İki farklı eğitim düzeyinde baba olma algısı", *M.Ü. Eğitim Bilimleri* (10), 253-263.
- Harris, K. M., Furstenbeg, F. F. ve Marmer, J. K. (1998). Paternal involvement with adolescents in intact families: The influence of fathers over the life course. *Demography*, 35, 201-216.
- Harkness, S. S. (1992). The cultural foundations of father's role: evidence from kenya and the united states, father-childrelations; cultural and biosocial contexts. s. h. barry içinde, father child relations cultural and biosocial contextst, New York: Aldine Gureyter, 192-200.

- Kağıtçıbaşı, Ç.(1998).*Kültürel psikoloji: kültür bağlamında aile ve insan gelişimi*, 1. baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Karagöz, L. (2005). Türkiye'de aile politikalarında bütünlük ihtiyacı. İstanbul: İlmî *Etüdler Derneği*, 3-10
- Karaköse, R.ve Karaköse, Ş. (2012). Çocuk eğitiminde babanın etkisi. İstanbul: Yediveren yayınları, 36
- Kemal, N. (2005); “*Bizde ahlâkın hâli*”, *Osmanlı modernleşmesinin meseleleri bütün makaleleri 1*, (Haz. Nergiz Yılmaz Aydoğdu, İsmail Kara), Dergâh Yayınları, İstanbul, 488-491.
- Kwok, S. Y. ve Li, B. K. (2015). A Mediation model of father involvement with preschool children in Hong Kong. *Social Indicators Research*, 122, 905-923.
- Kocatepe, B. ve Bilgi, S. (2018). *Toplumsal bir inşa olarak babalık: annelerin yaşam öykülerinde baba imgesi* Fe Dergi 10, no. 2, 43-59. 23.9.2021 tarihinde <http://cins.ankara.edu.tr/> adresinden erişildi.
- Kuntz,İ., Makino, K., Kato, K. ve Tsuchiya, M. (2004). Japanese fathers of preschoolers and their involvement in child care. *Journal of Marriage and Family*, 66, 779-791.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79-89.
- Kalmijn, M. (1999). Father involvement in childrearing and the perceived stability of marriage. *Journal Of Marriage And The Family*, 61, 409-421.
- Landale, N. S. ve Oropesa, R. S. (2001). Father involvement in the lives of mainland. *social forces*, 79, 945-968.
- Lawrence, S. K., Watson, J., Stepteu-Watson, D. (2013). President obama and the fatherhood initiative. *race, gender & class*, 20, 98-113.
- Lewis, J. ve Campbell, M. (2007). UK Work/family balance policies and gender equality 1997- 2005. *Social Politics*, 14, 4-30.
- Mahler, M. P. (1975). *The Psychological Birth Of The Human Infant*. New York: Basic Books.
- Mitra, s. (2003). *Başarılı anne baba olmak*. (N. Şekercioğlu, Çev.) İstanbul: Platform yayınları.
- Mithat, A. (2013/a); Ana-babanın evlat üzerindeki hukuk ve vezaifi, (Haz.:Gizem Akyol), İstanbul: Dergâh yayınları
- _____ (2013/b). *Menfa -sürgün Hatıraları-*, Kapı Yayınları, İstanbul 289
- _____ (2013/ C). *Peder olmak sanatı*, (Haz.:Gizem Akyol), Dergâh yayınları, İstanbul
- McDonough, P., Walters, V. ve Strohschein, L. (2002). Chronic stress and the social patterning of women's health in canada. *Social Science & Medicine*, 54, 767-782.
- Nevevi, İ. (1928). Riyazüs Salihin Hadisi şerif tercümesi, (Kandemir, M.Y., Çakan, İ.L., Küçük. R.(2017). Ravza yayinevi, İstanbul: 486
- Nepomnyaschy, L. ve Donnelly, L. (2015). Father involvement and childhood injuries. *journal of marriage and family*, 77, 628-646.
- Paquette, D., Bolt , C., Turcotte, G., Dubeau, D. ve Bouchard, C. (2000). A new typology of fathering: Defining and associated variables. *Infant and Child Development*, 9, 213-230.
- Resmi Gazete (2011). Bazı alacakların yeniden yapılandırılması ile sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası kanunu ve diğer bazı kanun ve kanun hükmünde karamamelerde değişiklik yapılması hakkında kanun, 25 Şubat.
- Rousseau, J. J. (1966). *Emilie* (6. Baskı), Çev. Hilmi Ziya Ülken vd. İstanbul: Türkiye yayinevi.
- Sancar, S. S. (2006.). *Bir de buradan bak: cinsiyet eşitsizliği bir “kadın” değil, toplumun sorunudur*. Ankara: KA-DER yayınları.
- Sayar, K. (2019). *Baba olmak*:12 Eylül 2021 <https://kemalsayar.com/insana-dair/baba-olmak> adresinden erişildi.

- Şahin, H. V. (2014). Beş altı yaşında çocuğu olan babaların, babalık rolünü algılamaları ile Aile. *Türkiye Sosyal Araştırmalar*, 181(181), 273-294.
- Şahin, F. ve Mercan, Z. (2017). Babalık rolü ve farklı kültürlerde babalık rolü algısı. (Hasan Kalyoncu Üniversitesi) *Uluslararası Erken çocukluk eğitimi çalışmaları /International Journal of Early Childhood Education Studies*, 2(2), 1-10.
- Şahin, H. ve Demiriz, S. (2014). Beş altı yaşında çocuğu olan babaların, babalık rolünü algılamaları ile aile katılım çalışmalarını gerçekleştirmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar*, 181(181), 273-294.
- Turan, J.M., Nalbant, H., Bulut, A., Sahip, Y., (2001). "Including expectant fathers in antenatal education programmes in Istanbul, Turkey" *Reproductive Health Matters*, (9) 18, Kasım.
- Tol, U.,U.ve Taşkan, D.(2018). Erkeklik ve babalık halleri. İstanbul: AÇEV yayınları.
- Ünüvar, Perihan (2008). *Babaların 3-6 yaş grubu çocuklarıyla geçirdikleri zamanın niteliğini belirleme ve geliştirme*. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 32.
- Wostonecraft, M. (2007). *Kadın haklarının gerekçelendirilmesi*.(D. Hakyemez, Çev.). İstanbul:Türkiye İş Bankası Kültür.
- Yasin İ., (2021).Yahudi ve Hristiyan kutsal metinlerinde çocuk algısı. Kayseri Üniversitesi *Develi İslami İlimler Fakültesi Felsefe Ve Din Bilimleri Bölümü*, (Bozok University Journal Of Faculty Of Theology), 19, 256.
- Yalın, A. (1979). *Baba ve çocuk etkileşimi. Psikoloji* (5).
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuğu tanımak ve anlamak*. İstanbul: Remzi.
- Yazıcı, K. (2019). Diyanet aile ve diyanet haber: 13 Eylül 2021 tarihinde <https://www.diyanehaber.com.tr/aile-dergisi/baba-olmak-h6143.html> adresinden erişildi.
- Yıldız, İ. (2018). *Tanzimat romanında eğitim sorunu* doktora Tezi Fırat Üniversitesi, Elâzığ.
- Yılmaz, Y. (2019). İslâm'da aile ve çocuk eğitimi. h. p. içinde, *ıı. Uluslararası Mevlidi Nebi Sempozyum Tebliğler Kitabı*, 349. Şanlı Urfa: 22. 9.2021 tarihinde <http://ilahiyat.harran.edu.tr/tr/sempozyum/sempozyumlar/>. Adresinden erişildi.

Çocukları Suça İten Nedenler ve Alınması Gereken Önlemler:

İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü Görevlilerinin Görüş ve Değerlendirmeleri

HAKAN ÖNGÖREN

AHMET KATILMIŞ

Özet

Çocukların suça sürüklenmeleri, günümüz dünyasının en temel sorunlarından biridir. Bu çalışma, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğündeki görevli personelin çocukları suça iten nedenler ve alınması gereken önlemler hakkında düşüncelerinin neler olduğunu saptamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmamız İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğünde farklı unvanlarda görevli olan ve farklı alanlarda görevli oniki katılımcıya yönelik nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Çocukları suça iten nedenler de bireysel-psikolojik faktörler, çevresel faktörler ve ailesel faktörlerdir. Katılımcıların görüş ve değerlendirmeleri doğrultusunda çocukları suça iten bireysel nedenler içerisinde kişilik gelişiminin sağlıklı tamamlanmaması, çevresel faktörler içerisinde sosyo-ekonomik ortam ve statünün olumsuz etkisi ve ailesel faktörler içerisinde ise ailenin olumsuz rol model olmasının etkili

– ARASTIRMA MAKALESİ –

HAKAN ÖNGÖREN, hackahn1907@gmail.com

Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı, Doktora Programı, Türkiye
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3142-8184>

AHMET KATILMIŞ, akatilmis@marmara.edu.tr

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü, Türkiye
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5776-850X>

Geliş Tarihi: 22.04.2021 • Kabul Tarihi: 21.10.2021

doi: <https://doi.org/10.47646/CMD.2021.235>

olduğu anlaşılmıştır. Buna karşın ailelerin alması gereken en etkili önlemlerden birisi de ailelerin çocukla ilgi ve iletişimini iyi sağlaması hususudur. Katılımcılar ülkemizde çocukları koruma kanunları ile alakalı olarak kanuni açıdan yetersizliğin bulunmadığını belirtmiş ve de “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi” ve “5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu” hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları anlaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Aile, çocuk, kanun, psikoloji, suçlu psikolojisi

Abstract

Juvenile delinquency is one of the most fundamental problems of today’s world. This study was carried out in order to determine what the employees of the Istanbul Police Department’s Children’s Branch think about the reasons that push children to crime and the measures that need to be taken. This study was carried out by using qualitative research method for twelve participants who worked in different titles in Istanbul Police Department Child Branch Directorate. The reasons that push children to crime are also individual-psychological factors, environmental factors and familial factors. The reviews and comments of the participants, in line with the personality of the individual within the healthy development of children failure to complete the pattern causes the environmental factors, socio-economic and familial factors in the environment and the negative effects of the status of the family in a negative role model are necessary. It is the issue that families provide good communication and interest with the child. It was understood from the participants that there is no legal deficiency in our country regarding child protection laws, and that they have sufficient knowledge about the “United Nations Convention on the Rights of the Child” and “Child Protection Law No. 5395”.

Keywords: Family, child, law, psychology, criminal psychology

Giriş*

Suç olgusunun varlığı ilk çağlardan itibaren bilinmektedir. İnsanların toplu halde yaşama geçmesi ile birlikte suç oranları ve çeşitlerinde artış gözlenmiştir (Sulan, 2013, s. 1). Çocuklar ile ilgili bağlayıcı nitelikte ilk uluslararası sözleşme olan, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanmış 20 Kasım 1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 1. maddesinde

* Bu çalışma, gerekli tüm yasal izinler alındıktan sonra İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü bünyesinde çeşitli alanlardaki görevli personelin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

belirtildiği üzere; daha erken yaşta reşit olma durumu hariç on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılmaktadır. Nicelik ve nitelik olarak çok yönlü bir kavram olan suç, bu özelliğinden dolayı farklı bilim dallarının konusu olmuştur. Türk Ceza Hukukunda suç, “*yasanın cezalandırdığı hareket*” olarak tanımlanmıştır; fakat nelerin suç olduğu veya olmadığı yer, zaman, toplumsal yapı gibi birçok değişkene bağlı olarak değişmektedir (Öter, 2005). Çocuk suçluluğu olgusu çocuk ve ergenlere özgü ayrı bir kavram olarak literatürde yerini almaktadır. On sekiz yaşından küçüklerin toplumsal norm ve değerlerden sapan davranışlar sergilemesi ve bu sapan davranışların yasalara göre suç sayılması çocuk suçluluğu olarak tanımlanmaktadır (Bağış, 2019, s. 204). Yücel (1993), “Çocuk ne doğuştan kötü ne de doğuştan iyi bir yaratıktır. O her canlı gibi değişen, çevresiyle etkileşen ve gelişen bir bireydir. İyiye de kötüye de açıktır. Sonucu belirleyen kuşkusuz eğitim ve yaşantılardır. Çocuk suçluluğu sorunu hukuksal olmaktan öte psikopedagojik ve sosyal niteliktedir” şeklinde bir yorumda bulunmuştur.

Çocuk suçluluğu dünyada çok uzun yıllardır yaşanan toplumsal bir olgu ve sorundur. 19. Yüzyıla kadar suça karışan bireylere çocuk yetişkin ayrımı yapılmaksızın aynı ceza kanunu hükümleri uygulanmıştır. 1899 yılında Chicago Illinois’de “Çocuk Mahkemesi”nin kurulmasıyla çocuk suçluluğuyla ilgili davalar bilimsel bir bakış açısıyla ele alınmaya başlanmıştır. Bu mahkemenin kurulmasında “*Hull-House Yerleşimcileri ve Kadınlar Kulübü*” önemli bir rol üstlenmiştir (Bradley, 2008).

Türkiye’de suça sürüklenen çocuklarla ilgili ilk araştırma 1931 yılında yapılmıştır (Öter, 2018, s. 741). Buna göre ülkemizdeki ilk çalışma 1931 yılında cezaevlerinde bulunan 732 suçlu çocuk üzerinde Hilmi A. Malik tarafından gerçekleştirilmiştir. Çocuk suçları ile ilgili araştırmanın geç başlamasının nedeni çocuk suçları ile ilgili istatistiklerin tutulmamasıdır (Fişek vd., 2008, s. 7-9). O zamandan günümüze çocuk suçluluğunun çözümüne yönelik nicel ve nitel araştırmalar sosyolojik, psikolojik ve hukuki boyutlarıyla geniş bir perspektiften ele alınmaya başlanmıştır (Öter, 2018, s. 741). Çopur, Ulutaşdemir ve Balsak (2015) “Çocuğu suça iten nedenler başlıca bireysel ve toplumsal olmak üzere ikiye ayrılır. Çocuğun suça yönelmesinde bireysel faktörlerin etkisi oldukça azdır. Çocuğun suçun bir parçası haline gelmesi, suç işlemesi toplum sorunlarının bir yansımasıdır. Dolayısıyla çocuk suçluluğunun çözümünde aile ve toplum temel noktadır. Çocuklar suçtan uzaklaştıkça sağlıklı, mutlu toplumlar var olacak, toplum sorunları çözüm buldukça da çocuklar suç kavramından uzaklaşacaktır” (s. 120) değerlendirmesinde bulunmuşlardır. Arabacı ve Taş (2017) “Çocukluk ve ergenlik döneminde sergilenen suç davranışlarını tanımak ve önlemek için çocukları suça sürükleyen faktörlerin ve bu konuda

riskli grupların belirlenmesinde erken dönemlerde bireyin yaşamına yön verilmesi, kişiliğinin geliştirilmesi ideale ulaşması açısından farklı bir değer ve öneme sahiptir” (s. 110), şeklinde değerlendirmede bulunmuştur. Ayrıca bu çalışmada “Günümüzde suça yönelmiş çocukların sayısındaki artış dikkat çekmektedir. Çocuklar çeşitli birçok faktörün etkisi ile suça yönelebilmekte ve çocukların suça sürüklenmesi, hukuksal sorunların yanında psikiyatrik sorunları da beraberinde getirmektedir. Suça sürüklenmiş çocukların birçoğunda psikiyatrik problemlerin görülmesi, bu çocukların sıklıkla psikiyatri kliniklerinde yatışına neden olmaktadır” sonucunu paylaşmışlardır. İslamoğlu (2017) yapmış olduğu çalışmasında çocukların suça sürüklenmesinin temelinde aile, okul, akran grubu, madde bağımlılığı, erken yaşta çalışmaya başlama ve yaşanan sosyal çevre gibi etmenler olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur (s. 145). Bağış (2019) “Bireysel ve çevresel nedenler çocukların suça sürüklenmesine etki etmekte, bireysel nedenlerin tek başına belirleyiciliği bulunmamaktadır. Çevresel nedenlerin başında aile gelmektedir. Ailede başlayan sosyalleşme sürecinin sekteye uğraması, bu sürecin okul, akran grupları, çalışma yaşamı ve kitle iletişim araçlarının etkisiyle hatalı ve eksik bir şekilde devam etmesi çocukların suça yönelmesine neden olmaktadır.” (s. 203) yorumunu yapmıştır.

Bridges (1927) tarafından yapılan çalışmaya göre “çocukların suça sürüklenmesine sebep olan faktörler arasında yalnızca bireyin zihinsel ve fiziksel yapısı değil, aynı zamanda şimdiki ve geçmiş çevresi de bulunmaktadır. Erken çocuklukta karşılaşılan sağlıksız etkiler ve zor durumlar, mevcut koşullar kadar suçluluğun önemli nedensel faktörleridir. Hatta daha önemli olabilirler. Zihinsel engel, suçluluğun bir nedeni değildir, ancak güçlü bir ego içgüdü, duygusal istikrarsızlık ve okulda uygun eğitim eksikliği ile nedensel bir faktör olabilir” yorumunu yapmıştır (s. 576). Calvin ve Bierman (2017) tarafından yapılan çalışma incelendiğinde geç yaşta sosyalleşen çocukların erken yaşta sosyalleşen çocuklara nazaran suça sürüklenmeleri daha yüksek ihtimal olduğu saptanmıştır. Bundan yola çıkarak çocukların suça sürüklenmesinde aile ve çevre etkisi ile çocuğun yetiştirilme tarzının önem arz ettiği görülmektedir. Dijk, Kleemans ve Eichelsheim (2019) yapmış oldukları araştırmada, daha önce suça bulaşmış ya da herhangi bir suçtan hapiste olan kişilerin, özellikle 19 yaş altındaki erkek çocukların, suça sürüklenmesi daha kolay olmakta iken kız çocuklarının erkeklere oranla daha az olduğunu saptamışlardır. Çocukların suça sürüklenmesinde ailede suça bulaşan kişilerin olumsuz rol model olmasının da çok etkili olduğunu ifade etmektedirler (s. 345-346).

Bu çalışma ile alakalı olabilecek daha önceden yapılan yerli ve yabancı çalışmalar incelenerek elde edilen genel değerlendirmelere bakıldığında

çocukların suça sürüklenmesinde ailesel, çevresel ve kişisel nedenlerin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Suça sürüklenen her çocuk hakkında bir takım adli işlemler yapılmaktadır. Bu adli işlemler, İl Emniyet Müdürlüklerine bağlı Çocuk Şube Müdürlüğü tarafından başlatılmaktadır. Dolayısıyla suça itilen çocuklara yönelik başlatılan adli işlemler sırasında çocuklarla ilk resmi irtibat Çocuk Şube Müdürlüğünde görevli personelce sağlanmaktadır. Bu durumdan dolayı söz konusu personelin suça itilen çocuklarla ilgili görüşlerinin oldukça önemlidir. Yapılan literatür incelemesinde, doğrudan bu konuyu ele alan bir çalışmaya ulaşılamaması sebebiyle bu araştırmada, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubede görevli personelin suça itilen çocuklarla ilgili düşünceleri temelinde genel bir durum değerlendirmesi yapılarak alandaki bilgi birikimine katkı yapmak amaçlanmaktadır. Bu çerçevede gerekli ve sıralı araştırma onayları alındıktan sonra emniyet personeli ile yapılan bu çalışma, alanda birçok ilki barındırmakta ve çocukların suça sürüklenmesi ile ilgili birtakım değerlendirmelerin yapılmasına imkân tanıyacak niteliktedir.

Amaç

Bu çalışmada, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü'ndeki görevli personelin çocukları suça iten nedenler ve alınması gereken önlemler hakkında ne düşündüklerini saptamak amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında aşağıdaki soruların cevapları aranacaktır:

1. Çocuk Şube Müdürlüğü görevlileri çocukları suça iten nedenler hakkında neler düşünmektedirler?
2. Çocuk Şube Müdürlüğü görevlileri çocukları suça iten nedenleri ortadan kaldırmak amacıyla yapılan faaliyetler hakkında neler düşünmektedirler?
3. Çocuk Şube Müdürlüğü görevlileri çocukları suça iten nedenleri ortadan kaldırmak için yapılması gerekenlere ilişkin neler düşünmektedirler?
4. Çocuk Şube Müdürlüğü görevlilerinin “Çocuk Hakları Sözleşmesi” ve “5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu” hakkındaki farkındalıkları nasıldır?

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yönteminin ilkelerine uygun olarak tasarlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi olgu ve düşüncelerin bütüncül bir bakışla derinlemesine analiz edilmek istendiği zaman tercih edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırmada çocukları suça sürükleyen nedenleri ve çocukların suça sürüklenmesini önlemek için alınması gereken önlemlerin derinlemesine analiz edilmesi amaçlandığı için nitel yöntem tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü Görevlileri oluşturmaktadır. Kamu güvenliğinden sorumlu kolluk kuvveti mensuplarının kişi ve unvan sayısı bakımından ifşa edilmesinde olası güvenlik zaafiyeti oluşturmasının önüne geçmek için 2020 yılı içerisinde amir, memur ve diğer hizmet sınıflarında (psikolog, sosyolog ve sosyal hizmet uzmanı) 100-200 personelin İstanbul Çocuk Şube Müdürlüğü kadrosunda görev yapmakta olduğu bilgisi bizlerle paylaşılmıştır. Çalışma grubu maksimum çeşitleme yöntemine göre belirlenmiştir. Bu kapsamda çalışma grubunun cinsiyet, lisans eğitiminde okunan bölüm, eğitim düzeyi ve görev süresi bakımından çeşitlilik göstermesine dikkat edilmiştir. Araştırma çalışma grubunu oluşturan katılımcılara ilişkin tanımlayıcı bilgiler aşağıda Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler (İstanbul Çocuk Şube Müdürlüğü-2020)

Kişi	Kod	Kadın Erkek	Yaş Aralığı	Eğitim Durumu	Mezun Olunan Bölüm	Meslek Yılı	Şubedeki Görev Unvanı	Şubedeki Görev Süresi
1.	KG1	Kadın	36-46	Doktora	Psikoloji	16-20	Psikolog	6-8 yıl
2.	KG2	Kadın	36-46	Y. Lisans	Psikoloji	11-15	Psikolog	0-2 yıl
3.	KG3	Kadın	36-46	Lisans	İşletme	11-15	Polis Memuru	+ 12 yıl
4.	KG4	Kadın	27-35	Lisans	Sosyal Hizmetler	5-10	Sos. Hiz. Uzmanı	9-11 yıl
5.	KG5	Kadın	18-21	Lisans	Çocuk Gelişimi	0-4	Çocuk Gelişimcisi	0-2 yıl
6.	EG1	Erkek	36-46	Lisans	Sınıf Öğretmenliği	11-15	Polis Memuru	+ 12 yıl
7.	EG2	Erkek	27-35	Lisans	İşletme	16-20	Amir	3-5 yıl
8.	EG3	Erkek	27-35	Lisans	Güvenlik Bilimleri	5-10	Polis Memuru	3-5 yıl
9.	EG4	Erkek	27-35	Lisans	Sınıf Öğretmenliği	5-10	Polis Memuru	6-8 yıl
10.	EG5	Erkek	27-35	Lisans	İşletme	0-4	Amir	0-2 yıl
11.	EG6	Erkek	27-35	Lisans	Uluslararası İlişkiler	0-4	Amir	0-2 yıl
12.	EG7	Erkek	22-26	Önlisans	PMYO	5-10	Polis Memuru	0-2 yıl

Çalışma grubu 5'i kadın 7'si erkek olmak üzere toplam 12 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıların yaşları 22 yaş ile 46 yaş ve meslekî kıdemleri ise 1 yıl ile 20 yıl arasında değişmektedir. İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubedeki görev süreleri iki katılımcının 12 yıldan fazla iken diğer katılımcıların görev süreleri ise 1 yıl ile 11 yıl arasında değişmektedir. Katılımcılardan 1'i Doktora, 1'i Yüksek lisans, 1'i Önlisans ve 9'u ise Lisans mezunudur. Katılımcıların lisans eğitimlerini 8 farklı alanda yaptıkları görülmektedir (Tablo 1).

Veri Toplama ve Analiz

Araştırma verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun geliştirilmesinde uzman görüşünden faydalanılmıştır. Araştırma verilerini toplamak için katılımcılarla yapılacak olan görüşmenin yüz-yüze gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Çin'in Wuhan kentinden başlayan ve kısa sürede bütün dünyayı etkisi altına alan, ayrıca Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization, 2020) tarafından da *Pandemi* olarak kabul edilen *Covid-19* salgını nedeniyle ilgili kurumun almış olduğu salgın tedbirlerinden dolayı yüz yüze görüşme gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle yarı yapılandırılmış görüşme formu katılımcılara e-posta ve fax kanalıyla iletilmiş, katılımcılara telefon veya çevrimiçi kanallar aracılığı ile formda yer alan sorularla ilgili gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Araştırma soruları şu şekildedir;

1. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu hakkında bildikleriniz nelerdir?
2. Çocukları suça iten nedenlerden bireysel faktörler hakkındaki düşünceniz nedir?
3. Çocukları suça iten nedenlerden çevresel faktörler hakkındaki düşünceniz nedir?
4. Çocukları suça iten nedenlerden ailesel faktörler hakkındaki düşünceniz nedir?
5. Çocukları suça iten nedenler karşısında alınması gereken önlemlerden yasal düzenlemeler yeterli midir?
6. Çocukları suça iten nedenler karşısında alınması gereken önlemlerden ailelerin alabileceği önlemler hakkındaki düşünceniz nedir?
7. Çocukları suça iten nedenler karşısında alınması gereken önlemlerden Milli Eğitim Bakanlığının alabileceği önlemler hakkındaki düşünceniz nedir?

8. Çocukları suça iten nedenler karşısında alınması gereken önlemlerden Emniyet Genel Müdürlüğünün alabileceği önlemler hakkındaki düşünceniz nedir?

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde, söylem analizi yöntemi tercih edilmiştir. Bu çerçevede öncelikli olarak katılımcılardan gelen metinler derinlemesine incelenmiş, daha sonra benzer ve farklı yönler kıstas alınarak kategorilere ulaşılmıştır. Analiz birimi olarak ortak cevaplar ve kelime öbekleri seçilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme metinleri okunarak analiz birimleri cevap veren katılımcı karşılığında kategori oluşturulmuştur. Her bir görüşme metni arasında sistematik olarak kategori oluşturulduktan sonra, katılımcıların görüşleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları tespit etmek amacıyla yine görüşme metinleri arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Benzer ve farklı kategoriler bir araya getirilerek sınıflandırma yapılmış, kategorilerden de temalara ve verilerdeki örüntülere ulaşılmıştır. Araştırma bulgularının toplanan verilere dayalı olarak ortaya çıktığını göstermek ve katılımcıların görüşlerini betimlemek amacıyla görüşme metinlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır.

Kategoriler ve kategorilere temel oluşturan katılımcı görüşleri dışardan bir göz olarak başka bir araştırmacının görüşüne sunularak araştırmanın güvenilirliği güçlendirilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında bulguların verilisinde katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Bu alıntılarda katılımcıların Tablo 1’de verilen kod isimleri kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analiz edilmesiyle ulaşılan bulgular aşağıda araştırma amaçlarına göre sınıflandırılarak verilmiştir.

Çocukları Suça İten Nedenlere Yönelik Bulgular:

Araştırmada çocukları suça iten nedenlerin ne olduğunu saptamak amacıyla katılımcılara “Çocuklar hangi nedenlerden dolayı suça sürüklenmektedir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soru kapsamında elde edilen verilerin analiz edilmesiyle katılımcıların bireysel-psikolojik, çevresel ve ailesel faktörlerden dolayı çocukların suç işlediğini düşündükleri görülmüştür. Ayrıca ortaya çıkan bu üç temel faktör kapsamında dile getirilen görüşlerin analiz edilmesiyle ortaya çıkan alt boyutlar aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 2. Çocukları Suça İten Bireysel-Psikolojik Faktörler

Boyut	Katılımcılar
Kişilik gelişiminin sağlıklı tamamlanmaması	KG2, KG3, KG5, EG1, EG5, EG6, EG7
Genetik sorunlar	KG1, KG2, KG4, KG5, EG1, EG2,
Kendini kabul ettirme ve ispatlama arzusu	KG3, EG3, EG5, EG6, EG7,
Suç işlemeye meyilli olmak	KG2, KG5, EG5, EG6
Fiziksel ve ruhsal problemler	KG4, KG5, EG4
Öz denetim yetersizliği	KG2, EG5, EG7
Alkol ve madde kullanımına bağlı nedenler	KG5, EG1
Kimlik arayışı	KG2

Katılımcı görüşlerinin analiz edilmesi neticesinde çocukları suça iten bireysel-psikolojik faktörler yukarıdaki tabloda sıralanmış olup tespit edilen boyutlar Tablo 2’de verilmiştir. Buna göre katılımcıların çocukların kişilik gelişiminin sağlıklı tamamlanmaması, genetik sorunlar, kendini kabul ettirme ve ispatlama arzusu, suç işlemeye meyilli olmak, fiziksel ve ruhsal sorunlar, öz denetim yetersizliği, alkol ve madde kullanımına bağlı nedenler, kimlik arayışından dolayı çocukların suça itildiği ile ilgili görüş ifade ettikleri saptanmıştır. Bu kapsamdaki katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

KG1: Çocuk basitçe davranışının anlamını ve sonuçlarını kavrayamayıp dürtüsel hareket etmiş olabilir. Çocuğun dürtüsellik düzeyi de her zaman ailenin verdiği eğitim veya ailenin özelliklerinden kaynaklanmıyor olabilir. Çocukta doğuştan gelen bir takım psikiyatrik bozukluklar da suç davranışı sergilemelerinde rol oynayabilmektedir. Örneğin hiperaktivite ve dikkat eksikliği bulunan çocuklar hem dürtüsel hem de duygularıyla kolaylıkla başa çıkamayabilir ve saldırgan davranışlar sergileyebilirler.

KG2: Kişilik özellikleri, tutum, eğilim, ilgi ve hobileri, özentî, yanlış model seçimi, mizaç, karakteristik yatkınlık, yanlış bilgi kaynaklarından beslenme, öngörü eksikliği, değersizlik hissi, ait olma ihtiyacı ve kimlik arayışı, kimlik karmaşası, nörokimyasal etkenler, düşük benlik algısı, yetersiz öz denetim, sınırların yeterince öğrenilmemiş olması.

KG4: Çocuğun yapısı, karakteri, madde kullanımı, genetik faktörler, zekâ, ruhsal ve fiziksel özellikler, gibi birçok faktör etkili olmaktadır.

KG5: ...genetik faktörler, alkol ve madde bağımlılığı çocukları suça iten önemli faktörlerdir.

EG1: ...bedensel – ruhsal hastalıklar, alkol ve madde bağımlılığı çocukları suça iten önemli faktörlerdir.

EG2: *Kural olarak çocuklar suç işlemez suça yönlendirilirler bunun da çevresel faktörlerden kaynaklı olabileceğini çok çok azının genetik nedeniyle suça itildiği düşüncesindeyim.*

Araştırmada katılımcıların çocukları suça iten çevresel faktörler kapsamında ele alınan görüşlerinin analiz edilmesiyle ortaya çıkan boyutlar Tablo 3'te belirtilmiştir.

Tablo 3. Çocukları Suça İten Nedenlerden Çevresel Faktörler

Boyutlar	Katılımcılar
Sosyo-ekonomik ortam ve statünün olumsuz etkisi	KG2, KG4, KG5, EG1, EG3, EG4, EG5, EG7
Suçta açık ortamların varlığından dolayı suça teşvik	KG1, KG3, EG2, EG3, EG4, EG7
Akran-grup zorbalığı	KG2, KG3, EG3, EG4, EG5, EG7,
Çocuğa yönelik yetersiz rehberlik	KG2, KG5, EG1, EG5, EG6
Göç nedeni ile çevreden kaynaklı oluşan dışlanmışlık hissi	KG5, EG1, EG5, EG6
Azınlık-suç gruplarında bulunma	KG1, KG2, KG3, EG3
Sosyal-görsel medya paylaşım ve içeriklerin olumsuz etkisi	KG3, EG5, EG6
Kolay yoldan menfaat sağlayan kişilerin varlığı	KG2, EG6
Cinsel istismara maruz kalma	KG1, EG2

Tablo 3'te de görülebileceği gibi katılımcıların çocukları suça iten çevresel faktörler olarak “suçta açık ortamların varlığı ve suça teşvik”, “sosyo-ekonomik ortam ve statünün olumsuz etkisi”, “akran-grup zorbalığının varlığı”nı yoğun bir biçimde vurguladıkları görülmektedir. Bunun yanında “çocuğa yönelik yetersiz rehberlik”, “çocuklarda göç nedeni ile çevreden kaynaklı oluşan dışlanmışlık hissi”, “sosyal medya paylaşımlarının olumsuz etkisi” ve “kolay yoldan menfaat sağlayan kişilerin varlığı” da çocukları suça iten diğer çevresel sorunlar olarak ifade edilmiştir. Bu kapsamdaki katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

KG3: *Çocukları suça iten çevresel etkenler arasında kötü arkadaşı ortamı ve sosyal medyalarından yapılan paylaşımlar, ayrıca girmiş olduğu ortamda üstünlük sağlamayı suç işleyerek yapabilecekleri kanaatidir.*

KG1: *...yaşadığı çevre, azınlık grupları arasında olup olmadığı, özellikle suça teşvik edilip edilmediği, yetişkinler tarafından işlenen bir suça zorla dâhil edilip*

edilmediği, daha önce travmatik bir olaya maruz kalıp kalmadığı önemli faktörler arasındadır.

- EG2: Çocuğun nasıl bir ortamda yetiştiği, hangi tür sosyal çevreden insanlarla arkadaşlık ettiği, etkileşimde bulunan sosyal çevrenin ekonomik, sosyal ve ruhsal durumu çocuğu suçta iten nedenler arasındadır.
- EG3: Yaşam alanı içerisinde uyuşturucu ve madde kullanımı suçu yoğun bir şekilde işleniyorsa bu bölgede yaşayan çocuklar da bu suç tipine sürüklenmektedirler. Yine çocuğun bedenini ve karşı cinsi tanımaya çalışmasıyla da cinsel konulu suç tiplerine sürüklendiklerini görmekteyiz. Dolayısıyla çocukları suçta büyük çoğunlukla çevresel faktörler sürüklemektedir diyebiliriz.
- EG7: Çocuğun arkadaş ortamında söz sahibi olmak, çevresine, ailesine kendini kabul ettirmek adına olumsuz örnek içeren olaylardan dolayı suçta sürüklendiği kamsındayım.
- EG4: Suça sürüklenen çocuklarda çevresel faktörler oldukça etkilidir. Çocukların maddi açıdan düşük geliri, toplumda varoş mahalleler diye tabir edilen yerlerde oturmaları birçok suçu da kendi yaşadıkları çevrede görmelerine sebep olmaktadır. Genelde mahallede kendisinden yaşça büyük şüpheli şahıslar tarafından kullanılabilirler gibi, o şüpheli şahısları örnek alarak da suçta karışabilirler.

Araştırmada katılımcıların çocukların ailesel nedenlerden dolayı suçta itildiğini vurgulayan görüşler de dile getirdikleri görülmüştür. Bu kapsamda dile getirilen katılımcı görüşlerinin analiz edilmesiyle tespit edilen çocukları suçta iten ailesel nedenler Tablo 4'te belirtilmiştir.

Tablo 4. Çocukları Suça İten Nedenlerden Ailesel Faktörler

Boyut	Katılımcılar
Ailenin olumsuz rol model olması	KG2, KG4, KG5, EG1, EG2, EG3, EG4, EG5, EG6
Ailenin çocuğa gerekli duyarlılığı göstermemesi	KG2, KG3, KG4, EG1, EG2, EG4, EG6
Ailenin eğitim düzeyinin düşük olması	KG1, KG2, KG4, KG5, EG4, EG7
Ailenin sosyo-ekonomik yapısı	KG1, KG5, EG1, EG2, EG4, EG5
Aile içi iletişimsizlik	KG4, KG5, EG1, EG4, EG6
Aile içinde suçta bulaşmış birinin varlığı	KG4, EG2, EG3, EG5, EG6
Aile içi değersiz görülme ve sevilmeme hissi	KG2, KG4
Ailenin yaşam tarzının olumsuz etkisi	KG1, KG4
Aile içi şiddetin varlığı	KG1, EG6

Ensest ilişkinin yaşanması	KG1
Ailenin çocuktan ekonomik beklentisinin olması	KG2
Ailedeki birey sayısının fazla olması	EG4
Ailede otoriter bir babanın var olması	EG5

Katılımcıların, çocukları suçta iten aile kaynaklı 13 nedeni vurguladıkları görülmüştür (Tablo 4). Bu kapsamda katılımcılar yoğun bir biçimde, ailenin çocuğa olumsuz rol model olmasını, ailenin çocuğa gerekli duyarlılığı göstermemesini, ailenin eğitim düzeyinin düşüklüğünü, ailenin sosyo-ekonomik yapısının, aile içi iletişimsizliğin ve aile içinde suça bulaşmış birinin varlığının çocukların suça itilmesinde etkili olduğunu vurguladıkları görülmüştür. Bu nedenlerin yanında katılımcıların, aile içi değersiz görülme ve sevilmemelik hissi, ailenin yaşam tarzının olumsuz etkisi, aile içi şiddet, ensest ilişkinin yaşanması, ailenin çocuktan yüksek ekonomik beklentisi, ailedeki birey sayısının fazlalığı ve ailede otoriter bir babanın olmasını çocukları suça iten diğer ailesel faktörler olarak ifade ettikleri saptanmıştır. Bu saptamaların yapılmasına neden olan katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

KG2: Ailenin eğitimsiz olması, çocuk için olumsuz rol model olma, ailede suça karışmış ya da cezaevinde olan ebeveynin olması, çocuğun eğitim hakkını ihmal, yetersiz şefkat gibi sorunlar önemli unsurlardır.

KG4: Çocuğun yetiştiği aile ortamı, parçalanmış aile, sevgisizlik ve ilgisizlik, yanlış eğitim, aile içi iletişim, ailedeki bireylerin suç geçmişi, anne baba tutumları da çocukların suça sürüklenmesinde pay sahibi olmaktadır.

KG5: ... Çocuğun yetiştiği aile yapısı, aile düzensizliği ve anne-baba ilişkisi, çocuğun ve ailenin içinde yaşadığı toplumsal ortam ve yaşam koşulları gibi etkenler çocuğu suça iten etkenler arasında gözükabilir.

EG1: Çocuğun yetiştiği aile yapısı, aile düzensizliği ve anne ve baba ilişkisi, çocuğun ve ailenin içinde yaşadığı toplumsal ortam ve yaşam koşulları gibi etkenler çocuğu suça iten nedenler arasındadır.

EG2: Çocuğun aile ile kötü olan bağları, aile ile olan iletişimsizlik, ailenin kendi içerisinde bozulmuş olan ruhsal durumu, ailenin ekonomik durumu, ailenin eğitim durumu, aile birey sayısı gibi etkenler çocuğu suça iten nedenler arasında önemli yere sahiptir.

EG3: Hırsızlık suçu işleyen aile bireyleri önce çocuklarını kamufle olmak için kullanmakta, çocuk belli bir yaşa geldiğinde ise onu bu suça yönlendirmekte, özellikle hırsızlık gibi mala zarar verme suçlarında çocuk kişiye doğrudan zarar

vermediğinden buna kolay alışarak bunu yaşamının olağan rutininin bir parçası olarak gördüğü düşüncesindeyim.

EG4: Bir çocuğun doğumundan yetişmesine, toplumda yer etmesine kadar her anına şahitlik eden ailedir. Aile bir toplumun temelidir. Bir ailede suça bulaşan biri var ise ve çocuk buna şahitlik ediyorsa, o çocuğun suça itilme ihtimali daha yüksektir. Aile ayna gibidir, çocuk anne ve babasından gördüğü şekliyle kendi kişisel gelişimini tamamlar.

EG5: Özellikle genç yaşta anne baba olanların yani çocukların çocuklarının olması, durumu tetikleyen önemli faktörlerden biridir. Parçalanmış aile yapıları, maddi yetersizlikler veya doğrudan ailenin suçlu tipler olması ve çocukları bu yola kanalize etmeleri durumları da söz konusudur.

EG6: Ailedeki zayıf iletişim ve ilgisizlik ve aile fertlerinin madde bağımlılığı çocukları olumsuz etkileyebilir. Ebeveynlerin çocuklara veya birbirlerine karşı olan davranış şekilleri, parçalanmış ailelerde görülen problemler, ebeveynlerin veya diğer aile fertlerinin kriminal geçmişleri ve bu eylemlerine devam etmeleri çocukları suça iten nedenlerden olabilmektedir.

Çocukların suça sürüklenmesini önlemek amacıyla yapılan faaliyetlere yönelik bulgular:

Araştırmada çocukların suça sürüklenmesini önlemek amacıyla yapılan faaliyetler, yasal düzenlemeler ve kurum görevlilerine verilen hizmet içi eğitimler boyutlarında ele alınmıştır. Bu çerçevede araştırmada çocukların suça bulaşmasını veya suça sürüklenmesini önlemek için icra edilen mevcut yasal düzenlemeler hakkında katılımcıların ne düşündüklerine ilişkin de veriler toplanmıştır. Bu verilerin analiz edilmesiyle ortaya çıkan boyutlar Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Çocukların Suça Sürüklenmesini Önlemek Amacıyla Yapılan Mevcut Yasal Düzenlemeler ve İlgili Mevzuat Yeterliliği

Boyut	Katılımcılar
Yasal düzenlemeler ve ilgili mevzuat yeterlidir.	KG1, KG3, KG4, KG5, EG1, EG7
Yasal düzenlemeler ve ilgili mevzuat yeterlidir, fakat aile ve çevre yasayı korumalı ve yasaya uymalıdır.	KG4, EG4
Yasal önlemler ve ilgili mevzuat yeterlidir, fakat caydırıcılığı artırılmalı ve güncellenmelidir.	EG2
Yasal önlemler ve ilgili mevzuat yeterlidir, fakat tutuksuz yargılama ve adli kontrol konusu üzerinde çalışılmalıdır.	EG3
Yasal düzenlemeler ve ilgili mevzuat yetersizdir.	KG2, EG5, EG6

Tablo 5’te verilen verileri incelediğimiz zaman katılımcıların önemli bir kısmının mevcut yasal düzenlemeler ve ilgili mevzuatı yeterli gördüğünü, bunun yanında uygulamada bazı sorunların olduğu yönünde görüş ifade ettikleri saptanmıştır. Bu kapsamda katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

EG3: Kanun koyucu çocuk suç işlemez suça sürüklenir demektir. Çocukların suç ile tanışabileceği alanlarda kolluk mevzuata uygunluk denetimleri yapabilmektedir, mevzuatımız buna yeterlidir. Ayrıca çocuğun suçun mağduru olması durumunda Türk Ceza Kanununda geçen suç tiplerinin çocuklara karşı işlenmesi halinde artırıcı sebep sayarak artırıcı oranda müeyyide uygulanacağı belirlenmiştir ancak caydırıcılık ne derecede başarılıdır tartışılır. Her durumda mevzuatı sürekli değişen, gelişen yaşsmla birlikte güncellemek gerektiği düşüncesindeyim.

Katılımcı EG3’ten verilen doğrudan alıntıyı incelediğimiz zaman katılımcının çocukların suça sürüklenmesini önlemek amacıyla var olan yasal düzenlemeleri yeterli gördüğünü fakat ilgili yasal düzenlemelerinin caydırıcılığı konusunun ise tartışmaya açık olduğunu düşündüğü ifade edilebilir. Yasal düzenlemeleri yeterli gören diğer bir katılımcı olan KG1 ise düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

KG1: Çocuğu suça iten nedenler Türk Ceza Kanunu’nda çocuğa karşı işlenen suçlar olarak ele alındığında yasal düzenlemeler yeterli görünmektedir. Elbette teknolojinin gelişimi, toplumsal değişimlerle beraber nelerin suç kabul edilebileceği, nelerin edilmeyeceği zaman içinde değişiklik gösterebilir. Yasal düzenlemelerde bir değişiklik gerektiğinde bunlarla ilgili çalışmalar zaman almaktadır. Yeni bir yasal düzenlemenin olması için, yasalarda karşılık bulamayan bir durumun ortaya çıkması, bunun defalarca ortaya çıkması, görünür hale gelmesi, üniversitelerde konuşulur olması, üzerine yayın yapılması ve açığa çıkartılması gerekmektedir.

Çocukların suça sürüklenmesini önlemek amacıyla icra edilen yasal düzenlemelerin amacına ulaşabilmesi için söz konusu yasal düzenlemeler kapsamında icra edilecek işlemlerin suça bulaşan çocuk ve ailesine çok iyi anlatılmasının gerekli olduğu görüşünü vurgulayan katılımcı EG4 düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

EG4: Suça sürüklenen çocukların karıştıkları ilk suçta kendisi ve ailesinin yeterince bilgilendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çocuklarda tutuklama en son çare olarak öngörölmüş bir tedbirdir. Dolayısıyla bir defa suça karışan çocuk, savcılık aşamasında serbest kaldığı takdirde “beraat ettim, bana bir şey olmuyormuş” şeklinde düşünebiliyor. Bu da çocuğun daha çok suça itilmesine, suç olan konunun ciddiyetinin çocuk tarafından anlaşılmadığına, çocuğun birden çok defa suça itilmesine, çocuğun polis-adliye-aile üçgeninde dönüp

durmasına sebep olabiliyor. Bu sebeple tutuksuz yargılanmak üzere serbest kalan suçta sürüklenen çocuklara uygun bir ortamda, anlaşılır bir dilde ailesi ile birlikte yargılamanın devam ettiği, bu suçtan dolayı ileride ceza alabileceği, bu eylemin bir suç olduğu ve şakaya gelmediği, suçtan ve suçludan uzak durması gerektiği anlatılırsa çocuğun sonrasında işlemesi muhtemel suçların önüne geçilmesi sağlanacaktır.

Çocukların suça bulaşmasını önlemek amacıyla uygulanan mevcut yasal düzenlemeleri yeterli gören katılımcılardan

- KG3: *“Kanun ile belirtilen yasal düzenlemelerin yeterli olduğunu düşünüyorum”*
- KG4: *“Yasal düzenlemeler yeterlidir fakat aile ve çevre yasayı korumalı ve yasaya uymalıdır”*
- KG5: *“Yeterli olduğunu düşünüyorum”*
- EG1: *“Yasal önlemler yeterlidir fakat caydırıcılığı arttırılmalı ve güncellenmelidir”*
- EG2: *“Yasal önlemler yeterlidir fakat tutuksuz yargılama ve adli kontrol konusu üzerinde çalışılmalıdır”*
- EG5: *“Yeterli değildir ve daha kapsamlı düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır”*
- EG7: *“Kanun ile belirtilen yasal düzenlemelerin yeterli olduğunu savunmaktayım”*

şeklinde görüş belirtmiştir.

Katılımcılardan KG2, EG5 ve EG6 mevcut yasal düzenlemelerin çocukların suça bulaşmasını önlemede yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu kapsamda Katılımcılardan EG6 *“Daha kapsamlı ve caydırıcı olabilecek şekilde düzenlemeler gereklidir. Mevcut haliyle yeterli değildir.”* ifadesini kullanmıştır. Katılımcı KG2 ise düşüncelerini *“Yasal düzenlemeler yetersiz görünmektedir.”* biçiminde açıklar iken EG5 *“Yasal düzenlemeleri yeterli görmüyorum.”* diyerek düşüncelerini açıklamıştır. Bu doğrudan verilen alıntılardan da anlaşılabilceği gibi mevcut yasal düzenlemeleri yeterli görmeyen katılımcılar bu düşüncelerinin nedenini ifade etmekten imtina etmişlerdir.

Araştırmada katılımcılara yaptıkları görevle ilgili hizmet içi ne tür eğitim faaliyetleri düzenlendiğini saptamak amacıyla *“Kurumunuzda çocukları suça iten nedenler karşısında alınması gerekenler ile alakalı hizmet içi eğitimler düzenlenmekte midir? Bu faaliyetlerle ilgili ne düşünüyorsunuz?”* sorusu yöneltildi. Bu soru kapsamında elde edilen verilerin analiz edilmesiyle, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubede görevli personele yapmış oldukları görev kapsamında ciddi anlamda eğitim faaliyetleri düzenlendiği ve bu faaliyetlerin katılımcılar tarafından faydalı bulunduğu tespit edilmiştir. Bu tespitlerin yapılmasına kaynaklık eden katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

- KG1: Kurumumuzda çocukları suça iten nedenler, çocuk ihmali ve istismarı, çocuk gelişimi, çocukla adli görüşme ve iletişim, pedofili, çocuğa karşı işlenen suçlarla ilgili soruşturma, okul polisi eğitimi gibi çeşitli eğitimler verilmektedir. Bu eğitimlerle ilgili bilgiyi Eğitim Şube Müdürlüğünden detaylı olarak almanız mümkün olabilir. Yılda birkaç kez hizmet içi eğitim düzenlenmektedir. Bunun dışında kurum içinde çocuk polisleri psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve çocuk gelişimciler tarafından sürekli desteklenmektedir. Çocuk polisleri de destek isteme konusunda kolayca iletişim kurabilmektedirler. Eğitimler faydalı olmakla beraber, sadece çocuk polisi için değil, çocukla karşılaşma ihtimali bulunan diğer polislere de verilmektedir. Bu eğitimler aracılığı ile hem bilgi alışverişi olmakta hem de diğer birimler arasında iletişim kurma kolaylaşmaktadır.
- KG2: Düzenlenmektedir faydalı olmaktadır. Bu eğitimler toplumdaki her bireye ulaşacak şekilde arttırılarak paylaşılmalıdır. Akademik birlikler oluşturularak ve bakanlıkların hep birlikte yürütebileceği uygulanabilir pratik projeler üretilmelidir. Anneler, 0-7 yaş arası çocuğu olanlar çocukla güven bağı, koşulsuz sevgi, ahlaki eğitim konusunda sağlık ocakları ve milli eğitim kuruluşlarınca birer birer ziyaret edilmeli ve bu konular annelere anlatılmalıdır.
- KG3: İstanbul Çocuk Şube Müdürlüğümüz kadrosunda görev yapan personele, İlçe Çocuk Büro Amirliği personeline ve genel hizmet dâhil birçok farklı birimden görev yapan personele değişik zaman aralıklarında ve tarihlerinde hizmet içi eğitimler verilmektedir.
- KG4: Kurumumuzda çocukla iletişim, aile içi iletişim, aile içi şiddet, çocuğun gelişim dönemleri, çocuk ve ergen psikolojisi, ana-baba yükümlülükleri, cinsel istismar, fiziksel istismar, ihmal, mağdur-korunmaya muhtaç- suça sürüklenen çocuklar, uyuşturucu madde bağımlılığı, siber suçlar ve bu suçlardan çocukların korunması gibi konularda hizmet içi eğitimler düzenlenmektedir. Faydalı olduğum düşünüyordum.
- EG2: Personelimize konu ile ilgili olarak yıl içerisinde uyuşturucu ile mücadele, ergen psikolojisi, etkili iletişim yöntemleri, cinsel istismar, çalışan çalıştırılan çocuklar, sokakta yaşayan çocuklar, aile içi şiddet, mağdur çocuklarla iletişim, mağdur ve suça sürüklenen çocuklara yaklaşım yöntemleri gibi konularda hizmet içi eğitimler düzenlenmektedir. Yapılan eğitimlerin pratikte etkili olduğunu düşünüyorum.
- EG3: İstanbul Çocuk Şube Müdürlüğümüz kadrosunda görev yapan personele, İlçe Çocuk Büro Amirliği personeline ve genel hizmet dâhil birçok farklı birimden görev yapan personele değişik zaman aralıklarında ve tarihlerde hizmet içi eğitimler gerçekleştirilerek personelde farkındalık oluşturduğu uygulamada da gözlemlenmektedir.
- EG4: Çocuk Şube Müdürlüğümüzde çocukları ilgilendiren hizmet içi eğitim ve kurslar yapılmaktadır. Faydalı olduğunu düşünüyorum.

EG5: *Evet düzenlenmektedir ve faydalı olduğunu düşünmekteyim. Yeterince kapsamlı hizmetçi eğitimlerin verildiğini düşünüyorum. Ayrıca çocuk ile çalışan kurumlar personelinin akademik anlamda donanımlı olmasında fayda olacağını düşünüyorum. Çünkü çocuk konusu önemli ve çocuğa karşı alınan önlem ve tedbirlerin daha bilimsel bir düzlemde yapılması, ülkemiz ve geleceğimiz için ciddi bir önceliktir.*

EG6: *Çocuk polisliği özelinde hizmet içi eğitimler yeterli derece düzenlenmektedir. Eğitimlerin faydalı olduğunu düşünüyorum.*

EG7: *Hizmet içi eğitimlerle bu hususlarda farkındalık oluşturulabilir.*

Katılımcılardan KG5 ve EG1 kurumlarında düzenlenen eğitim faaliyetleri ile ilgili soruya “Kurumuzda çeşitli eğitimler verilmektedir. Bu eğitimlerle ilgili detaylı bilgileri eğitim şube müdürlüğünden alabilirsiniz.” diyerek açıklamışlardır. Her ne kadar detay vermeden açıklanan bu cevaptan yola çıkarak ilgili eğitim faaliyetlerinin Eğitim Şube Müdürlüğü tarafından düzenlendiği anlaşılmaktadır.

Yukarıda verilen doğrudan alıntılardan yola çıkarak, çocuk şubede görevli personele çocuk polisliği özelinde hizmet içi eğitim faaliyetlerinin düzenlendiği ve söz konusu bu faaliyetlerin personelin farkındalığının yükselmesine katkı sağladığı ve görevlerini ifa etmelerini olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Çocukların suça sürüklenmesini önlemek için yapılması gerekenlere yönelik bulgular:

Araştırmada katılımcıların çocukları suça iten nedenleri ortadan kaldırmak için yapılması gerekenler konusunda ne düşündüklerine ilişkin veriler de toplanmıştır. Bu kapsamda elde edilen verilerin analiz edilmesiyle katılımcıların alınması gereken önlemleri aileyi merkeze alarak açıkladıkları görülmüştür. Bunun yanında katılımcılara çocukları suça iten nedenler karşısında Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler (araştırma tarihindeki adıyla Sosyal Politikalar) Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü uhdesinde yapılması gerekenlere ilişkin ne düşündükleri de sorulmuştur. Fakat katılımcılar bu sorulara cevap vermek istemediklerini beyan etmişlerdir.

Tablo 6. Çocukların Suça Sürüklenmesini Önlemede Aileye Düşen Sorumluluklar

Önlemler	Katılımcılar
Aileler çocukla ilgi ve iletişimini iyi yönde geliştirmelidir.	KG4, KG5, EG1, EG2, EG3, EG4, EG6
Aileler çocuğa iyi ve doğru bir eğitim vermelidir.	KG2, KG5, EG1, EG2, EG4, EG5, EG6
Aileler çocuğa sevgi, saygı göstermelidir.	KG4, EG2, EG3, EG4, EG5, EG6
Aileler çocuğu dışardan gelebilecek tehlikelere karşı korumalıdır.	KG1, KG5, EG3, EG4, EG5, EG6
Aileler çocuğu sıkıyarak çocuğu ve sosyal çevresini sürekli kontrol etmelidir.	KG3, EG3, EG5, EG6, EG7
Aileler çocuğa karşı olumsuz rol model olmaktan kaçınmalıdır.	KG1, EG1
Aileler çocuğun sosyalleşmesini sağlamalıdır.	EG1, KG5
Ebeveynler yetersiz olduklarında devlet/uzman desteğine başvurmalıdır.	KG2
Ebeveynlerin kendi geçmiş yaşamlarını çocuklarına dayatmamaları gerekir.	EG2

Tablo 6'dan da anlaşıldığı gibi katılımcıların "ailelerin çocuklarıyla iyi bir iletişim kurması ve onunla ilgilenmesi, çocuğa iyi ve doğru bir eğitim vermesi, çocuğa saygı, sevgi göstermeli, çocuğu dışardan gelebilecek tehlikelere karşı koruması, çocuğun sosyal çevresini kontrol etmesi, çocuğun sosyalleşmesine katkı sağlaması, kendi geçmiş yaşantılarını çocuklarına dayatmamaları ve herhangi bir nedenden dolayı kendilerini yetersiz hissetmeleri durumunda devlet/uzman desteğine başvurmaları halinde çocuğun suça sürüklenmesinde önleyici bir etki yaratır" şeklinde özetlenebilecek görüş ifade ettikleri saptanmıştır. Bu sonuçların ortaya çıkmasına kaynaklık eden katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

KG4: Çocuğun bir birey olarak ailede kabul görmesi, haklarına saygı gösterilmesi, doğru bir eğitim verilmesi, aile içi iletişimin sağlıklı ve güçlü olması, çocuğun suça sürüklenmesi ya da mağdur olması açısından risk faktörlerinden uzak tutulması, gerekli ilgi, sevgi ve şefkatin çocuğa verilmesi bu konuda alınması gereken önlemlerdendir.

KG5: Aile içerisinde kazanılan sosyal değerler ileride çocuğun sosyalleşmesinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu sebeple ailenin çocuğa nitelikli ve yeterli zaman ayırması çocuğun sosyalleşmesi, ahlak gelişimi, toplumsal normlara uyum sağlaması açısından önemli bir rol sağlar.

- EG1: Ailenin çocuğa nitelikli ve yeterli zaman ayırması çocuğun sosyalleşmesi, ahlak gelişimi, toplumsal normlara uyum sağlaması açısından önemli bir rol sağlar.
- EG2: İlk olarak çocuğun yetişme ortamında ailenin çocukla sağlıklı bir iletişim sağlaması gerekmektedir. Aile ortamının daha sıcak ve sevgi ile sağlanması sonucunda çocuk farklı taraflara bu ihtiyaçları karşılamak için yönelmeyecektir.
- EG3: Ebeveynlerin kendi çocukluklarında kalmamaları, yaşamın değişkenliğine ayak uydurmaları, çocuklarıyla iletişimi iyi kurarak sürekli ilgili olmaları, gerekiyorsa uzmanından eğitim alıp onları yetişkin bir birey olana değin sevgiyle büyütmelemlerinin çok büyük oranda çocukları suç kavramından uzak tutacağı düşüncesindeyim.
- EG4: Anne ve babalar çocuklarının her anına eşlik etmelidirler. Onlara zaman ayırmalı, onları dinlemeli, günlerinin nasıl geçtiğini sormalı, ona güvendiğini ve onun her zaman arkasında bir aile olarak var olduklarını, kendilerinden başka onu kimsenin karşılıksız sevemeyeceğini her defasında ona söylemelidirler. Çocuklarına her zaman güvenmeli ama temkinli olmalıdırlar. Çocuklarının nereye gittiğini, kimlerle arkadaşlık ettiğini, arkadaşlık ettiği kişilerin herhangi bir suç işleyip işlemediğini araştırmalı, çocuklarındaki kişisel ve psikolojik değişimleri sürekli izlemelidirler. Özellikle ergenlik dönemlerinde psikolojik yalnızlığa bürünen, asileşen çocuklarına daha alttan alan tavır sergileyip çocuğun değişen hal ve hareketlerini izlemelidirler.
- EG6: Aileler doğumdan başlayarak, çocuğa alınan oyuncak ve kitapların seçimlerine dikkat etmelidir. Sevgi bağının koptuğu yerlerde çocukların da aileden ve düzenden koptukları bilinmektedir. Aile çocukların kontrolünü baskı aracı olarak değil de onları koruyan kollayan bir şekilde yapmalıdırlar. Okul ve ders durumlarını takip etmesi ve gerekli motivasyonu verebilmelidir.

“Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi” ve “5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu” Hakkındaki Farkındalığa Yönelik Bulgular:

Araştırmada katılımcıların “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi” ve “5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu”na yönelik farkındalıkları hakkında veri toplamak için “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu hakkında bildikleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen katılımcı görüşleri analiz edildiği zaman genel olarak katılımcıların söz konusu sözleşme ve kanun hakkında tatmin edici bir farkındalığa sahip oldukları saptanmıştır. KG5 ve EG1 katılımcılar birebir aynı yönde cevap belirttiği için verdikleri cevaplar dikkate alınmamıştır. Bunun yanında katılımcılardan KG2 bu soruya “Her ikisi hakkında da bilgim yok” yönünde görüş belirttiği saptanmıştır (Tablo 7).

Tablo 7. “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi” ve
“5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu” Hakkında Değerlendirmeler

Değerlendirmeler	Katılımcılar
Suçta sürüklenen çocuklar yararına düzenlenmiştir.	KG1, KG3, EG2, EG4, EG5
Çocukların hayata kazandırılması hedeflenmiştir.	KG1, KG4, EG7, EG4, EG5
Çocukların kazanımları yasal olarak güvence altına alınmıştır.	EG4, EG6, EG7
Çocuk suçluluğunu en aza indirmeyi hedeflemektedir.	KG1, KG3, EG4
Yeterli bilgiye sahip değilim.	KG2

KG1: ‘BM Çocuk Hakları Bildirisi’ 20 Kasım 1959 yılında Birleşmiş Milletler teşkilatı genel kurulunca kabul edilmiştir. Bu bildirden önce de Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi 1924 yılında kabul edilmiş olup, 20 Kasım 1989’da ‘Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ imzalanmıştır. ‘Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’, taraf devletlerin çocukların korunmasına dair alacakları önlemleri ve yapılması gereken yasal düzenlemeleri ele alan bir sözleşmedir. Sözleşmeye taraf devletler çocukların özel” ilgiye ve yardıma hakkı olduğunu ‘Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ne taraf olarak zaten kabul etmiş bulunmaktadırlar. ‘5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’ 2005 yılında kabul edilmiştir ve korunmaya ihtiyacı olan ya da suçta sürüklenen çocukların korunması ile ilgili esasları ve usulleri düzenlemektedir. Türkiye’de 18 yaşın altında olan herkes çocuk olarak kabul edilmektedir ve kanun çocuk koruma sistemini çocuğun yüksek yararına olacak şekilde düzenlemiştir. Çocukla ilgili koruyucu ve destekleyici tedbirler ‘İstanbul Çocuk Şube Müdürlüğü’nde çalışan psikolog, sosyal çalışmacı ve çocuk gelişimcilerin başucu kitabı niteliğindedir. Aynı şekilde birlikte çalıştığımız polisler de bu kanuna göre uygulamalarını düzenlemektedirler.

KG3: ‘Çocuk Koruma Kanunu ve Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde din-dil-ırk gözetmeksizin 18 yaş altı çocukların yüksek yararı göz önüne alınarak haklarının savunması ve suç işleme alışkanlıklarının en aza indirmek için tedbir ve önlem alınmasını amaçlamaktadır.

KG4: Çocuk hakları sözleşmesi her bireyin 18 yaşına kadar çocuk olarak kabul edildiği, her çocuğun eşit olarak kabul edilmesi, bu sözleşmeden yararlanması, eşit olarak muamele görmesi, hiçbir çocuk için ayırım yapılmaması, çocuğun yaşama, eğitim, sağlık gibi haklarının korunması, çocuğun yüksek yararının göz önünde bulundurulması gerektiğini anlatan Türkiye tarafından da imzalanıp taraf olunmuş bir sözleşmedir. ‘Çocuk Koruma Kanunu’ da bu sözleşme doğrultusunda iç hukukta yapılan bir düzenlenmeyle ülkemizde 2005 yılında kabul edilmiş bir kanundur. Bu kanunda da çocuğun yüksek yararı göz önünde bulundurulmaktadır.

- EG2: ‘Çocuk Hakları Sözleşmesi’ ve ‘Çocuk Koruma Kanunu’ çocukların yüksek yararının gözetildiği, çocuklar için en iyi olanın yapılması gerektiği ve çocuklarımızı koruyan kollayan çoğu ülkenin de tarafı olduğu bildirge ve kanunlardır.
- EG3: 1800’lü yıllara kadar çocuklar küçük bireyler olarak değerlendirilmiş hatta soylu aile bireyelerine çeşitli unvanlar ile sorumluklar bile verilmiştir. 20. yy’ın başlarından itibaren çocuk haklarının yetişkin haklarından farklı olarak algılanması gerektiği düşüncesi yaygınlaşmaya başlamış ve 20 Kasım 1989 yılında benimsenen Birleşmiş Milletler ‘Çocuk Hakları Sözleşmesi’ 2 Eylül 1990 yılında yürürlüğe girmiş, Türkiye de dahil olmak üzere 196 ülke taraf olmuştur. Sözleşmenin özünde 18 yaşını doldurmamış her insan çocuk olarak kabul edilerek dil, din, ırk ve renk ayrımı yapılmaksızın eşit haklara sahip olduğu vurgulanmış, taraf olan devletlerin kendi iç hukukunu bu kaidede düzenlenmesi, bu düzenlemeler yapılırken devletin vatandaşına sağladığı doğuştan kazanılan klasik haklar, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların tümünde çocuğun yüksek yararı gözetilerek yapılması vurgulanmıştır. Bu minval üzerine ülkemizde 2001 yılında 5395 sayılı ‘Çocuk Koruma Kanunu’ yürürlüğe girerek suçta sürüklenen ve suçun mağduru olan çocukların örselenmeden içinde bulunduğu durumdan minimum seviyede etkilenerek çıkmalarını sağlamak amacıyla düzenlemelere yer verilmiştir.
- EG4: ‘Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ ve 5395 sayılı ‘Çocuk Koruma Kanunu’ ile çocuğun yaşantısının ve gelişiminin sağlıklı ilerlemesi, kanuni haklarının korunması, kişisel yararının gözetilerek yetişkin bireylerden farklı olduğunu hissetmesi amaçlanmıştır. Yaşı küçük şahısların mağdur olarak ya da suçta karışan olarak bir olaya müdahil olduklarında yasal haklarının korunması, kendilerini daha rahat koşullarda daha iyi ifade edebilmelerinin sağlanması hedeflenmiştir.
- EG5: Birleşmiş Milletler ‘Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin çocukları tüm dil ırk sınıf ve sosyal statü olmaksızın ayırım yapmadan değerlendiren bir yapısının olduğunu, 18 yaş altı herkesi çocuk olarak kabul ettiğini, dünyada birçok devletin bu sözleşmeye taraf olduğunu biliyorum. ‘5395 Sayılı Kanun’u iş hayatımızda en fazla karşılaştığımız kanun olması hasebiyle tam manası ile uyguladığımız için konuya tamamen vakıf olduğumu düşünüyorum. Amaç kapsam temel ilkler koruyucu ve destekleyici tedbirlerin hayata geçirilmesidir.
- EG6: Birleşmiş Milletler ‘Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin; on sekiz yaş altı herkesi çocuk olarak kabul ettiğini, dünyada birçok devletin bu sözleşmeye taraf olduğunu ve dil, ırk, sınıf ve sosyal statü olmaksızın ayırım yapmadan değerlendiren bir yapısı vardır. ‘Çocuk Koruma Kanunu’ ise korunma ihtiyacı olan veya suçta sürüklenen çocukların korunması, haklarının güvence altına alınmasına ilişkin esasların düzenlendiği kanundur.
- EG7: ‘Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde yer alan ilkeler ile alakalı dünya üzerindeki bütün çocukların din, dil, ırk, cinsiyet fark etmeksizin yaralanması, fiziksel

yada zihinsel engeli bulunan çocuk bireylerin her türlü ihtiyacının karşılanması, çocukların ne olursa olsun her durumda kurtarılması ya da korunması bakımından birinci sırada yer aldığı, çocuğun zararına olacak her türlü istismar, alıkoyma, zorbalığa karşı korunması gerektiğini biliyorum. '5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda ise korunmaya muhtaç ve suça sürüklenen çocukların korunması ve haklarına yönelik usul ve esaslar yer almaktadır.

Yukarıda verilen doğrudan alıntılar incelediğinde katılımcıların büyük ölçüde sözleşme ve kanun hakkında bilgi sahibi olduğu, bazı katılımcıların (EG3 ve KG1) hem sözleşme hem de kanun hakkında oldukça önemli bir farkındalığa sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Tartışma

Çocuk suçluluğu dünyada çok uzun yıllardır yaşanan toplumsal bir olgu ve sorundur. Bundan dolayı çocukların suça sürüklenmesi ile ilgili gerekli araştırmalar yapmak ve bunu önlemeye yönelik konunun muhatapları ile temas haline geçerek yapılan çalışmalardan da ilham alarak neler yapılması gerektiği üzerine birtakım öneriler geliştirilmesi oldukça önemlidir. Bu önemine binaen İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğünde görevli çeşitli pozisyon ve unvanlardaki personelle yapılan çalışmada çocukların suça sürüklenmesinde bireysel, çevresel ve ailesel faktörlerin etkili olduğu saptanmıştır. Bireysel faktörler “genetik ve nörokimyasal nedenler”, “kişilik gelişiminin sağlıklı tamamlanmaması”, “kendini kabul ettirme ve ispatlama arzusu” ve “suç işlemeye meyilli olmak” olarak tespit edilmiştir. Araştırmada ulaşılan bu sonuç literatürde çocukların suça bulaşmasına sebep olan nedenlerle örtüşmektedir (Bülbül ve Doğan, 2016).

Araştırmada “suça açık ortamların varlığı ve suça teşvik”, “sosyo-ekonomik ortam ve statünün olumsuz etkisi”, “akran-grup zorbalığının varlığı” ve “çocuğa yönelik yetersiz rehberlik” gibi faktörlerin çocukların suça bulaşmasında etkili olan en önemli nedenler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada ulaşılan bu sonuç Akalın (2000) tarafından dile getirilen fikirlerle de örtüşmektedir. Çünkü Akalın (2000) olumsuz çevresel özellikler çocuğun suça bulaşmasına zemin hazırladığını ifade etmektedir.

Araştırmada “ailenin eğitim düzeyinin düşük olması”, “ailenin çocuk üzerindeki olumsuz rol model etkisi”, “ailenin sosyo-ekonomik koşulları” ve “aile içi yetersiz denetim, rehberlik ve ihmal durumu” nun çocuğun suça bulaşmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada ulaşılan bu sonuç konu ile ilgili bazı araştırma sonuçlarını desteklemektedir (Arabacı, 2017; Bağış, 2019; Bright ve Jonson Reid, 2015). Çünkü Arabacı (2017) ailenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşulların, Bağış (2019)

ebeveynlerin çocuklara yönelik ilgi ve sevgi azlığının çocukların suça bulaşmasına neden olabileceğini vurgulamışlardır. Bright ve Jonson Reid (2015) yapmış oldukları araştırmada çocukların suça karışmasında ailenin olumsuz rol model olmasının etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmada katılımcıların çocukların suça bulaşmasını önlemek amacıyla icra edilen yasal düzenleme ve ilgili mevzuat önlemlerini yeterli gördüklerini fakat bazı iyileştirilmesi gereken boyutların olduğunu düşündükleri görüşü saptanmıştır. Bu kapsamda katılımcıların özellikle suça bulaşan ve suça bulaşma oranı yüksek çocuklar ve ailelerinin yasal düzenlemelere (tutuksuz yargılanma ve adli kontrol gibi) ilişkin bilgi düzeylerinin düşük olduğunu bu nedenle söz konusu çocuklar ve ailelere konu ile ilgili yeterli bilginin verilmesi gerektiğini düşündükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca araştırmada katılımcıların çocukları suça iten nedenleri ortadan kaldırmada en önemli görevin ailede olduğunu düşündükleri saptanmıştır. Bu çerçevede ebeveynlerin çocuklarla kuracakları saygı temelli iyi iletişimin, çocukları ve onların geleceğini önemsemelerinin, çocuklar ile yakından ilgilenmelerinin çocukların suça sürüklenmesini önleyebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada ulaşılan bu sonuç Çelik ve Efe (2018) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ulaşılan sonuç ile örtüşmektedir. Çünkü adı geçen araştırmacılar da ailelerin yeterince ilgilenemediği çocukların suça sürüklenmelerinin kolaylaşacağını ifade etmişlerdir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada elde edilen sonuçlar ekseninde gerçekleştirilen tartışmanın genel bir sonucu olarak, bireysel özelliklerin yanında ailevi sebepler, içinde yaşanılan sosyal çevrenin genel özellikleri ve söz konusu sosyal çevre içinde yer alan bazı bireylerin nitelikleri olumsuz rol model olarak çocukların suça sürüklenmesinde etkili olmaktadır. Ayrıca sadece yasal düzenlemelerle çocukları suça iten nedenleri ortadan kaldırmak mümkün görünmemektedir. Bu nedenle çocukların suça sürüklenmesini önlemek amacıyla gerçekleştirilecek faaliyetlerin çocukların hayatını kapsayan bütün boyutları içerecek şekilde planlanıp icra edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda suça sürüklenen bir çocuğun, sosyal ve ekonomik hayata geçişini kolaylaştıracak, sahip olduğu hakların farkına varması ve bu hakları kullanması konusunda çocuğa gerekli desteği sunmak, kültürel, sosyal ve sportif faaliyetlere katılımını teşvik etmek ve sağlamak amacıyla merkezi ve yerel idare ile sivil toplum kuruluşlarının işbirliği ve dayanışma içinde gerçekleştireceği projelere ihtiyaç duyulduğunu belirtmek gerekir. Bunun yanında Çocuk Şubede görevli personele suça itilen çocuklarla ilgili hizmet içi eğitimlere

ağırlık verilmesi gerekmektedir. Böylece personelin kendi faaliyet alanları ile ilgili güncel gelişmelere yönelik farkındalık düzeyleri yükseltilebilir, görev alanlarına yönelik yetkinlikleri artırılabilir. Çünkü araştırmada bu tür eğitimlerin olumlu neticelerinin olduğu sonucuna da ulaşılmıştır.

Katılımcıların yapmış oldukları görüş ve değerlendirmeler kendi aralarında değerlendirildiğinde polis memuru kadrosunda görevli personel psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve çocuk gelişimcisi kadrosundaki personele nazaran çocukların adli olaylardaki verdikleri tepkileri daha kesin ve sonuca yönelik ifadelerle belirtmekte ve bu personelin çocukların adli süreçle ilgili takındıkları tavırlar ile ilgili ön değerlendirme yapabildikleri anlaşılmaktadır. Bu durumun oluşmasında polis memurlarının olaylara ilk intikal eden unsurlar olması, ayrıca çocukların ifade alma sürecinde bizzat bulunması gibi nedenlerin etkili olduğunu belirtmekte yarar vardır. Buna karşılık ise psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve çocuk gelişimcisi kadrosundaki personelin de çocuk davranışlarını teorik açıdan anlamlandırmaları ve nedenleri hakkında net ifadeler kullanmalarında polis memurlarına nazaran davranış bilimine yönelik fakülte/lisans sürecinde almış oldukları eğitimin etkili olduğunu belirtmek mümkündür.

Bundan sonraki aşamada suça sürüklenen çocukların suç esnasındaki davranışları ve çocuğun geçmişi ile kurabildiği bağ ile alakalı olarak hem anket hem de gözlem ve tespite dayalı araştırmalar yapılabilir. Bu sayede suça sürüklenen çocuğun iç dünyası hakkında kendi yorum ve davranışından hareketle bazı çözümlenelerde bulunmak mümkün olacaktır.

Hakan Öngören

Ahmet Katılmış

Kaynakça

- Akalın, N. (2000). Çocukun suça itilmesinde toplumsallaşma öğelerinin etkisi. M. R. Şirin ve S. Usta Sayta (Haz). 1. İstanbul çocuk kurultayı bildiriler kitabı (1. baskı) (s. 524-533). İstanbul: İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları.
- Arabacı, L. B. ve Taş, G. (2017). Çocuklarda Suça Sürükleyen Faktörler, Ruhsal Problemler ve Hemşirelik Bakımı. Cilt: 8 (2), ss:110-117, İzmir: Psikiyatri Hemşireliği Dergisi.
- Bağış, R. C. (2019). Çocukları Suça Sürükleyen Çevresel Nedenler: Sosyal Bağ ve Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Bir Değerlendirme. Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi: Humanitas, sayı: 7 (14): 203-22, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/889380> adresinden edinilmiştir, (08.10.2020).
- Bradley, K. (2008). Juvenile Delinquency and the Evolution of the British Juvenile Courts. c.1900-1950", University of Kent, <https://www.history.ac.uk/ihr/Focus/welfare/articles/bradley.html> adresinden edinilmiştir, (02.04.2020).
- Öter, A. (2018). Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenlerine Sosyolojik Bir Bakış (Antalya Örneği). 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 7 (21), 739-769.
- Bridges, B. K. M. (1927). Factors Contributing to Juvenile Delinquency. Journal of Criminal Law and Criminology, <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2038&context=jclc> adresinden edinilmiştir, (05.10.2020).
- Bright C. L. ve Jonson-Reid M. 2015. Multiple Service System Involvement and Later Offending Behavior: Implications for Prevention and Early Intervention. Am J Public Health; 105: 1358-1364, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4458173/>, adresinden edinilmiştir, (07.10.2020).
- Bülbül, S. ve Doğan, S. (2016). Suça sürüklenen çocukların durumu ve çözüm önerileri. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi; 59: 31-36, http://www.cshd.org.tr/uploads/pdf_CSH_1529.pdf adresinden edinilmiştir, (05.10.2020).
- Çelik, E. ve Efe. A. (2018). Çocukların Suça Sürüklenmesinin Önlenmesinde Aile Kurumu ve Dinin Önemi. C.23, S.4, s.1425-1432, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.
- Çilingir, A. (2017). İletişim Alanında İçerik Analizi Yöntemi Kullanılarak Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Üzerine Bir İnceleme. Cilt (Volume): 5, Sayı (Number): 1, (148-160), Kayseri: Erciyes İletişim Dergisi.
- Copur, E. Ö., Uluşadimir, N., Balsak, H. (2015). Çocuk ve Suç. Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi "Erken Müdahale", ss: 120-125, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi.
- Dijk, M. V., Kleemans, E., Eichelsheim, V. (2019). Children of Organized Crime Offenders: Like Father, Like Child? An Explorative and Qualitative Study Into Mechanisms of Intergenerational (Dis)Continuity in Organized Crime Families. Faculty of Law, Department of Criminal Law and Criminology, VU University Amsterdam, Published online: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10610-018-9381-6> adresinden edinilmiştir, (07.10.2020).
- İslamoğlu, G. (2017). Çocuk Suçluluğunun Sosyolojik Olarak İncelemesi: İstanbul /Gaziosmanpaşa Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Kalvin, C. B. ve Bierman, K. L. (2017). Child and Adolescent Risk Factors that Differentially Predict Violent versus Nonviolent Crime. HHS Public Access, The Pennsylvania State University, 43(6): 568-577. doi:10.1002/ab.21715. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5640463/pdf/nihms878476.pdf> adresinden edinilmiştir, (07.10.2020).
- Öter A. (2005). Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri (Antalya Örneği). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

- Öter A. (2018). Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenlerine Sosyolojik Bir Bakış (Antalya Örneği). Araştırma Makalesi, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Cilt 7, Sayı 21, ss: 739-769.
- Sulan, Ö. N. (2013). Sosyolojik Açıdan Suçlu Çocuklara Özel Yargılama Usulleri ve Çocuk Suçları: "Gülşehir Örneği. Nevşehir Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Tezi.
- World Health Organization. (2019). <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/novel-coronavirus-2019-ncov>.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, B. (2015). İçerik Çözümlemesi Yönteminin Tarihsel Gelişimi Uygulama Alanları ve Aşamaları. B. Yıldırım (Der.). İletişim Araştırmalarında Yöntemler: Uygulama ve Örneklerle (s. 105-155), Konya: Literatürk Akademia.
- Fişek A.G., Cuciner C.U. ve Akpınar T. (2008). Çocuk Suçluluğu'nda Öncü Çalışmalar ve İki Doktora Tezi (Dr. Hicri Fişek ve Dr. Naci Şensoy)". Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 57 (2): 6-18.

Çocuk – Kültür ve Medeniyet İzleğinde: Prof. Dr. Medaim Yanık ile Söyleşi

SÖYLEŞEN: AYŞE KAYA KETECİ

Özet

Ruh sağlığı ve hastalıkları alanında uzman olan Prof. Dr. Medaim Yanık, uzmanlık tezini çocukluk çağı travmatik yaşantıları ve dissosiyatif bozukluklar alanında yapmıştır. Halihazırda İbni Haldun Üniversitesi Psikoloji Bölümünde çalışmalarını sürdürmektedir. Temel araştırma alanı çocukluk çağı travmalarının erişkinlerde uzun vadeli etkileridir. Ayrıca çift terapistidir. Eş / evlilik terapileri bağlamında “Eş Seçimi Eğitim Programı” ve “Evlilikleri Geliştirme Eğitim Programı” isimli özel programlar geliştirmiştir. Prof. Dr. Medaim Yanık tıp alanındaki bilgisini pratik alanda başarıyla uygulamış; eş seçimi, evlilik, ebeveynlik ve çocuk ilişkisine dair kapsamlı araştırmalar yürüterek önemli eserler vermiştir. Bu anlamda mesleğini ahlaken icra etmesi çalışmalarına özel bir konum kazandırmıştır. Görüşmedeki amaç bu önemli tecrübeyi çocuk ve aile ilişkisi minvalinde, kültür ve medeniyet izleğinde açmaktır. Toplumsal değişim sürecinde ailenin yaşadığı dönüşümü ele alarak aileye kendisini koruyabileceği temel düzeyde bir yol haritası sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Çocuk, aile, travma, kültürel aktarım, medeniyet.

Ayşe Kaya Keteci: Çocukların büyüdüğü aile ortamının onları hayat boyu etkilediği biliniyor. İyi bir aile ortamında büyümeyen çocuklar yetişkin olduklarında ne gibi eksiklikler yaşar ve bunlar nasıl telafi edilebilir?

– RÖPORTAJ –

AYŞE KAYA KETECİ, aysekaya1@istanbul.edu.tr
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Türkiye
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3174-9164>

doi: <https://doi.org/10.47646/CMD.2021.249>

Prof. Dr. Medaim Yanık: Çocukluğun nasıl geçtiği meselesi, bir insan tekini hayatı boyunca etkileyen bir mesele. Olumlu, pozitif, geliştirici bir çocukluk dönemi kişinin hayatını ömür boyu olumlu olarak etkilerken; travmatik bir çocukluk dönemi kişinin hayatını ömür boyu olumsuz etkileme eğilimindedir. Bu olumlu ve olumsuz etkileme birkaç yönden olur ve beyni etkileme kapasitesine sahiptir. İnsan beyni çocuklukta, değişim ve gelişim dönemindedir. O dönemde yaşanan şeyler zihni şekillendiriyor. Şekillenmekte olan bir zihne, direkt müdahalede bulunuyor. Mesela meşhur çocukluk çağı travmalarının beyne etkisi çalışmalarında ACE Çalışması (Advers Childhood Experiences studies) olarak bilinen çocukluk travmaları arttıkça, kişinin yaşam boyu hem fiziksel hem ruhsal sağlığında belirgin bir risk faktörü. Bu risk, travma sayısı arttığı zaman artıyor. Bunun yöntemi nasıl oluyor? Aslında birkaç yolla oluyor. Beyni direkt yapısal olarak etkiliyor. Beynin düşünme mekanizmalarını, beynin *impulsivite* dediğimiz hızlı gelen davranışları kontrol etme becerileri veya karar alma süreçlerini veya korkuyu, duygusal süreçlerindeki biyolojik mekanizmalarda anatomik değişiklik yaparak etkiliyor. İkincisi ise, bedenin stres hormonu düzenlemesini, strese karşı cevabını olumsuz etkileyerek yapıyor. Bunun sonucunda çocukluk çağı travması yaşamış ve özellikle de bunu yoğun yaşamış kişilerde; diyelim ki obezite, aşırı kilolu olma, kalp hastalıklarına yakalanma, hatta kanser olma, madde bağımlısı olma, depresyon geçirme, intihar etme riski gibi her alanda bariz risk yükselmesinde sebep oluyor. Bu artık psikiyatri içinde, psikoloji geleneği içinde, tıp geleneği içinde belgelenmiş bir durum. Bundan pek bir şüphemiz yok. Ters de geçerlidir. Çünkü çocukluk çağı döneminde olumlu yaşantılar yaşamış olmak beyinde pozitif anı *peak experiences* yani yoğun duygusal pozitif anı dediğimiz özel bir yaşantılar, deneyim dediğimiz şeyler yaşam boyu hafızada olağandan fazla ve farklı kayıt haline geliyor. Benim “Çocuk Yetiştirirken Travmatik Yanlılar, Geliştiren Doğrular” diye bir kitabım var. Bu kitabımda klinik ortamda gördüğümüz travmatik yaşantıların psikolojiyi nasıl etkilediğine dair örnekler görüyoruz. Bu kitabın ikinci bölümündeyse 750 kişiye çocukluklarında yaşadıkları, video gibi hatırladıkları pozitif anıları sorduk. Orada da enteresan bir şey var. Normalde bir hafıza, otobiyografik hafıza dediğimiz bir şekilde çalışıyor. Olayları öykü şeklinde anlatıyorsunuz. Ama bir yaşantı eğer travmatik olursa veya pozitif özel bir yaşantı olursa bunlar video gibi kayıt oluyor. Ve zihin sistemine, zihni istediğiniz zaman o ana gidencesine; daha canlı duygusuyla beraber, zaman ve mekanla beraber çağırabilme potansiyeliniz oluyor. Ve o an ve anılar, bizim bugünkü ruh halimizi bariz etkiliyor. Yine çocukluk çağı travmaları eğer bir çocuğun zihnini bölebilecek *dissosiyasyon* yaparsa, bu sefer de zihnen sakatlanma dediğimiz bir hal oluşuyor. Mesela diyelim bir kişinin bacağına kırılması,

onu hayat boyu etkileyebilirse, -iyileşmemişse eğer- tedavi edilmemiş, onarılmamış bir travmatik yaşantı da çocuğun zihninde bölünme yaratarak onda ömür boyu zihin bölünmesi dediğimiz *dissosiyatif kimlik bozukluğu* dediğimiz bir halin kalmasına neden oluyor. Bu bizim önemli bir ruh sağlığı sorunu diyebileceğimiz bir hal oluşturuyor. Özellikle özetle şunu diyebiliriz; kişinin bireysel ruh sağlığı, çocukluk çağının nasıl geçirildiği başka insanlarla ilişkileri, bedensel sağlığı, madde kullanıp kullanmaması açısından iki yönlü; pozitif ya da negatif yönlü olarak oldukça ilişkili.

Ayşe Kaya Keteci: Peki kendinde bu travmatik deneyimleri görüp yaşayan kişi bunu kendi kendine telafi edebilir mi yoksa muhakkak destek alması mı gerekir?

Prof. Dr. Medaim Yanık: Çalışmalar bize travmatik yaşantının şiddeti ve sıklığı, miktarı arttıkça sonuçlarının, ağırlığının da arttığını gösteriyor. Bir de tabii travmanın hangi konsept ve kontekste geliştiği önemli. Travma listelerini daha küçük ve incelikli hale getirirsek, birçok insan aslında çocukluk çağında bir şekilde bazı şeyleri yaşıyor. Ama daha büyük maddeler halinde söylersek; diyelim çocukluğunda fena halde dövülmüş olmak, tekrarlayıcı bir şekilde ortamda kalmış olmak veya cinsel bir tacize maruz kalmak veya sürekli kavga ortamının yaşandığı bir evde kalmak. Bunların şiddetleri yüksek olduğu için, sonuçları ağır olduğu için negatif bir sonuç üretme ihtimali de daha yüksek. Ama anne babanız makul ölçüde iyi geçiniyor. Ara sıra kavga ettiler ve siz o kavgaya şahit oldunuz. Bir saat sonra ya da bir gün sonra pozitif bir şekilde barıştılar. Çocuk, bir kavga ve barışma sürecini görüyor. Çocukla da ilgili toplam atmosfer pozitifse, bu bir negatif yaşantı olsa bile zihni bölebilecek, kalıcı olabilecek bir psikoloji oluşturmayabilir. Neden? Birincisi; burada düzeltici, onarıcı mekanizmalar var. Genel atmosfer pozitif, anne baba ilişkiyi onarmış, çocuk büyük bir şeyin içinde kalmamış. Bir de manzarayı şöyle bir tersten çevirelim: Çocuk her gün anne babanın kavgasını görüyor, evde kavga rutine binmiş durumda, evde boşanma lafları geçiyor. Diyelim ki anne, baba evden çekip gittiğinde arkasından "İnşallah bir daha bu eve gelmezsin!" diye dua (veya beddua) ediyor. Çocuk bunu görüyor. Çocuk başka bir odaya geçip "Allahım, annemin duasını kabul etme!" diyor. Çünkü çocuk, oradaki bağlamı anlamıyor. Belki o kişi gerçekten de dönüyor. Annenin söylediği de sahici bir şey değil, öfkeyle söylenmiş bir şey. Çünkü eşi gerçekten gitse arkasından belki de o anne ağlayacak. Bu böyle ama o çocuğun dünyasında, o büyük resimde sürekli kaldığı haliyle, çocuk zihni bunu negatif yorumlama eğiliminde, bir kere hassaslaşmış zaten. O çocuk, orada, babasının gideceği ve bir daha dönmeyeceği, annesinin de bunu Allah'tan çok içten istediği şeklinde

algılayabilir. Bakın burada konteks farklı, bu travmatik. Her evde sorun olur mu? Olur. Çocukları dünya cennetinde yetiştirmemiz gerekmez. Bazı şeylere de dayanıklı olması gerekir. Evin içinde olabilecek insani sorunlar ve bunların sonradan doğru dürüst ele alınarak çözülme süreci, çocukların problem çözme yeteneklerini bile artırabilir. Bu anlamda “Aman çocuğa bir şey olur!” diye suni bir ev atmosferi yaratmak gerekmez ama travmatik bir ev atmosferinin de birçok çalışma ve klinik gözlemlerde çocuğa kalıcı zarar verdiği de açık ve net.

Ayşe Kaya Keteci: Aile içi travmatik etkiler yaşamış birinin toplumsal katılımı nasıl olur?

Prof. Dr. Medaim Yanık: Benim mutlu evlilikler üzerine bir araştırmam var, aynı zamanda çift terapistiyim. Çocukluk çağı travmalarının erişkinlerde uzun vadeli etkilerini de çalışıyorum. İkinci uzmanlık alanım çift terapileri. Çift terapilerinde sorunları olan çiftleri görüyorum. Bir yandan da gerçeğin, bir tek bu yüzü olmadığını bildiğim için mutlu evlilik araştırması da yaptım. Hatta TRT Haber’de 13 program olarak yayınlanan ‘Mutlu Evliliklerin İzinde’ diye bir programım da vardı. Buradaki mantık şu: resmin diğer boyutunu görmek. Eş ilişkilerinin yıkıcı olabileceği kadar, oldukça olumlu olabileceğini görmek. Ortalamanın, çoğunluğun da bu ikisi arasında bir yerde olduğunu bilmek. İnsanların yetiştikleri ortamlar aile ilişkilerini nasıl etkiler? Bu sorunun cevabı şu: Aile içinde olumlu bir atmosferde büyümüş olmak, ilişkinin sevgi dolu olduğunu görmüş olmak, aile içinde iletişim halinde olmak, dayanışmayı görebilmek; kişinin kendi kurduğu ailesinde ve diğer insanlarla ilişkisinde böyle olma olasılığını artırır. İki, diyelim ki senaryo, çocuğun ailesinde sorunlar var. Çocuk, bu sorunların negatif etkilerini görüyor. Çocuk kalıcı izler almadan, zihni bölünmeden, ağır yaralanmadan buradan çıkabilmeyi başarmış. Ve böyle bir bilinçle ve bu çocuğun kendisinin de benzer bir aile ilişkisi kurma olasılığı yüksek. Bakın olasılık yükselir, mutlak son değil. Ama şöyle bir seçeneği de olabilir: “Ben çektim, kendi çocuklarıma çektirmeyeceğim.” Mutlu evliliklerde böyle bir izlek gördük biz. Anne babaların hepsi mutlu değil. Bir kısmının anne babasının mutsuz evlilikleri var. Ve kişi diyor ki: “Ben mutsuz bir evliliğin nasıl olduğunu gördüm, kendi aileme bunu yaşatmayacağım.” Onun için eş seçiminden eşle ilgili ilişkilere kadar çok özel bir hassasiyet göstererek evliliğini iyi tutmak için büyük bir çaba gösteriyor. Ama üçüncü senaryoda, eğer evde yaşananlar çocuğun zihnini bölecek seviyede ağır sonuçlar oluşturmuşsa çocuğun bu şeyden çıkıp kendi ailesiyle, topluma olumlu ilişkiler kurması zor. Çünkü burada artık yaralanmış biri var. Bu kişinin iyi ilişkiler kurma şansından ziyade, o zihnin bölüklüğünün diyelim

ki öfkelerini, korkusunu, güvensizliğini kendiyile beraber bütün ilişkilerine, ailesine, toplumsal yapıya da taşıyabileceğini düşünmemiz lazım. Yani üç tane büyük izlekten bahsediyoruz. İlişki pozitifse; çok büyük ihtimalle kendi pozitif taşıyacaktır. Ama yine de karşısındaki kişinin negatifiyle değişebilir. Hayat boyu devam eden bir süreç. İkincisi; aile ilişkileri negatife, burada negatif olma olasılığı artabilir. Ama kişi pozitifte çevirmeyi de başarabilir. Eğer aile ilişkileri çocuğa çok zarar verdiyse, bu üçüncü grup, çok büyük ihtimalle bütün aile ilişkilerine negatif olarak yansıtacaktır. Çünkü kişi “Aile içinde insanlara güvenilmez. Ancak kendini koruman gerekir. Bütün ilişkiler problemlidir. Yeryüzünde iyi şeyler olmaz.” diye düşünebilir. Çocuk, o şiddetli travmatik ortamla mücadele edebilmek için her türlü stratejiyi kullanır. Her türlü strateji sonra birbirleriyle ayrışır, uçlara gider. Sonra bunu kendi hayatında uyguladığı için de o çoklu ruh hali, ilişkileri bir şekilde bozar. O yüzden bu senaryoda negativitenin devamı daha mümkündür.

Ayşe Kaya Keteci: Çocukların duygusal gelişimini ve sosyal hayatını desteklemek isteyen aileler, çocuklarını yetiştirirken nelere özen göstermelidir?

Prof. Dr. Medaim Yanık: Anne babalık yapma tarzının bir çocuğu, çocukları, toplumsal yapıyı ve insan gücümüzü etkilediğini net olarak biliyoruz. O yüzden Türkiye'nin stratejik planında insan gücünü artırmanın yollarından biri de nasıl dil bilen, teknolojileri kullanan insan sayısını artırmayı hedefliyor isek, ruhsal olarak sağlıklı, az travmatize olmuş -ya da hiç olmamış- sağlıklı yetenekler, gelişkin bireyler oluşturmak için çabalamaktır. Bu, toplum mühendisliğinin ötesinde bir şey. Buna ihtiyacımız var. Nasıl ki Türkiye'de kadına şiddeti engellemek ve azaltmak ile ilgili büyük bir stratejik planımız varsa, ki bu mümkün, ama zor ve uzun vadeli bir iş. Çocukları travmadan korumak, ruhsal ve fiziksel daha sağlıklı bir nesil yetişmesi için de bir takım müdahale programlarının stratejik planlamasını yapmak gerekir. Türkiye'deki akıl bu noktaya gelmiş mi emin değilim, ama böyle bir mesele gerekli. Bunun için de benim tezim; anne babalık öğrenilebilir, öğretilir. En azından buldukları hal düzeltilebilir, iyileştirilebilir. Ben sürekli çocukluk çağı travması yaşamış kişilerin öykülerini dinliyorum. Bunların bir kısmı önlenbilir travma dediğimiz şeyler. Travmaların bir kısmı vahşi, kötü, zalim ancak adli yöntemlerle durdurulabilir insanlar üzerinden oluyor. Bunların bir eğitim programından ziyade, aynen kadına şiddeti engelleme/kadını korumada olduğu gibi adli yöntemlere ihtiyacı var. Bunların uygulanmaya devam etmesi ve güçlendirilmesi lazım. Ama önemli oranda travmatik

yaşantı önlenebilir. Belki anne babaların farkındalığı artsa veya aileler desteklenmiş olsa veya ailenin becerileri artsa önlenebilir bir alan var burada. Bu önlenebilir olanın önlenmesi için işte müdahale programları lazım. Bu yüzden Türkiye'nin hızla toplumsal düzeyde yaygınlık kazanabilen kurumsallaşmış anne babalık eğitim programlarına ihtiyaç var. Türkiye bu anlamda çaba içinde mi? Bireysel düzeyde çaba içinde. Anne baba rollerinin önemini, dünyadaki fikirler Türkiye'ye yansıyor veya kendimiz bunu zaten fark ediyoruz. Küçük kurumlar düzeyinde, belediyeler düzeyinde böyle çabalar var. Fakat bu çabalar yeterince kurumsal değil. Eğitim müfredatları üstüne uzun süreli çalışılmış değil. Üçüncüsü ise, toplumsal katmanlara yaygınlaşmış değil. Belediyelerde genellikle seminerler şeklinde. Halbuki, bu işin üzerine çalışılmış, workshop haline getirilmiş, eğitim içerikleri beceri öğretmeye planlanmış, yapısal olarak kurumsallaştırılmış ve toplumsal katmanlara yayılabilir hale getirilmiş olması gerekir. Türkiye'nin en az bu şekilde yürüyen ondan fazla anne babalık eğitim programına ihtiyacı var. Bunların da sürekli toplumsal düzeyde yaygınlaşması lazım. Ben şu aralar tam da böyle bir proje üstünde çalışıyorum. Bu kitabın içeriğini biraz daha geliştirilmiş haliyle, yedi saatlik bir workshopa çevirmeye çalışıyoruz. Benim geliştirmek üzere olduğum bir ekiple beraber çalışıyoruz. Programın dört tane modülü var. Bu dediğim kriterleri yapmaya yönelik. Birinci modül; çocuğu travmadan korumak, travmatize etmemek, travmaya uğramışsa da hızlı bir şekilde onarmak. Çocukluk çağındaki kötü şeyleri engelleme. İkinci modül, çocuğun gelişebileceği, büyüebileceği pozitif bir ilişkiler ağı, sosyal çevre, doğa veya hayvanlarla olan bir yaşam ortamı oluşturmak ki; burada doğal haliyle gelişsinsin. Şöyle düşünün; bir çiçek var. Birileri onun dalını koparmasın. İkinci olarak da güneşi, suyu bol olan bir yer olsun ki, kendi doğasıyla gelişsin çocuk. İlişkiler ağı olsun, çünkü yalnızlık yıkıcı bir şey. Çocuk evde, apartmanda kalmamasın. Doğayı keşfedebilecek bir ortamda olsun. Kuzenleriyle, arkadaşlarıyla bir bağ kurabilsin ki keşfedebilmek gelişsin. Çok makul bir şey, birinde dalı koparmayı engelliyorsunuz. Diğerinde çocuğun doğal ihtiyacı olan şeyleri verip çocuğun kendi serpilmesine müsaade ediyorsunuz. Üçüncü şey, biraz da böyle bahçıvan tarzında müdahale gerekir: "Bu çocuk acaba hangi yeteneklere sahip?", "Bu çocuk hangi spor, müzik alanında ilerleyebilir?", "Bu çocuğun karakter gelişimi nasıl olabilir, dinini, maneviyatını nasıl kazanabilir?", "Bu çocuğun akademik hayatında nasıl bir gelişme olabilir?" gibi çocuğun haline bakarak bu dört alanda gelişimi ile ilgili özel bir çaba gösteriyorsunuz. Bunun modellemesi bizim gelenekimizde şöyle var: Babasından şu eğitimi, dedesinden ve dayısından şu eğitimi, şu hocadan da şu eğitimi almış veya şu kişi onu keşfedip geliştirmiş. Modern versiyonlarıyla beraber düşünürsek böyle. Burada dalını kırmadık, yetişmesi

için doğal hale bıraktık ama biraz da bahçivanlık yapıyoruz. Bu çocukta ne var diye bakıp, onu travmatize etmeden, yarıştırmadan, zorlamadan ama onun birtakım araçlara sahip olması için, dili, becerisi olan alanların geliştirilmesi, dinini ve maneviyatını öğrenmesi, akademik gelişimi için erken dönemde çocuğun potansiyeline bakarak bunu nasıl geliştirebiliriz, anne babalara bu yeteneği vermek. Çünkü burada iki ihmal var: Çocuğu aşırı zorlarsanız travmaya dönüşüyor. Çocuğun potansiyeline bakıp o eğitim atmosferine aktiflik sağlamazsanız, ihmal oluyor. Çünkü ikincisinde çocuklarla arkadaş oluyor, oynuyor. Ama burada bir özel plan lazım çocuk için. İşte bunu doğru bir düzeyde yapmış olduk. Dördüncü modül, sonuçta çocuk yetiştirmede sıklıkla karşılaşılan bir dizi problem var. Mesela uyku problemleri olabilir. Geceyi gündüz, gündüzü gece yapmış olabilir. Yeme ile ilgili problemler olabilir. Yemek saatlerine uymama, sofraya kurallarına uymama, aile ile birlikte yemek yememe gibi. Ekran sorunları olabilir. Erken ilişkiler olabilir. Bir dizi 20-30 tane başlık altında sayabileceğimiz, sık sorun dediğimiz bir şey var. Bunlara karşı ailelerin meseleyi ele alma biçimlerini geliştirmemiz lazım. Bu sık sorunlar karşısında ailelere bir düşünme, meseleye yaklaşma biçimi, birtakım beceriler öğretmemiz lazım ki buralarda hata yapmasınlar ve gelişimlerine katkı sağlasınlar. Çünkü kim olursanız olun, bu problemlerin büyük kısmıyla kendi çocuğunuz karşılaşacaktır. Siz bunları nasıl ele alacaksınız? Anne babalara biraz bunu öğretmeliyiz. Muhtemelen yakın zamanda bu çalışmayı bitireceğiz. Çünkü çerçeveyi tamamladık, içeriğini dolduruyoruz. Bunun bir kitapçığının olması, bir slayt setinin olması, bir workshop materyali haline dönmesi, eğitimcilerin eğitilmesi, belli aralıklarla Türkiye’de devam etmesi ve İslam dünyasında da yaygınlaştırılması gibi bir hedefimiz var. İşte bu çocuk yetiştirmeye ilgili ailelere vereceğimiz bir katkı. Bu yapılan anne babalık denen doğal bir şeye karşı modern bir müdahale gibi düşünülüp entelektüel dille eleştirilebilir mi? Eleştirilebilir. Doğrudur. Burada anne babaların uzman bağımlısı haline getirilmemesi ve spontanitelerini kaybetmemeleri, yeni bir okul tarzına dönüşmemesi gerekiyor. Bunlar kabul, ama bu risklerin olmadığı bir modelle işler yürütülebilir. Çünkü aşırı entelektüelize edilmiş yaklaşım hareketsizliğe, eylemsizliğe, sorunu görmemeye yol açıyor. Bu türden çabaları, kişisel gelişim hareketini aşağılamaya dönüşerek yapılmasını Türkiye’ye veya insana büyük zarar verdiği kanaatindeyim ben. Bu kişisel gelişim hareketini aşağılayan entelektüel yaklaşımın vurgu yaptığı bazı noktalarda haklı olmakla birlikte büyük bir gerçekliği unuttuğu kanaatindeyim ben. Yani suyunun suyu olan sıradan şeyleri pazarlama taktiği ile kişilerin ön alması meselesiyle, sahiden geliştirilmiş ve emek verilmiş anlayışın toplumsal düzeyde yayılması arasında ciddi farklar olduğu kanaatindeyim.

Şimdi mesela diyelim ki Avustralya’da 25 yıldır yapılan Triple P (Olumlu Anne Babalık Eğitim Programı) diye bir program var. 25 dile çevrilmiş. Bu türden programlar Avustralya’da anne babaların %10-15-20’sine ulaşmıştır. Türkiye’de böyle bir programın ulaşmış olma oranı %0.1’in altında. Şu anda nasıl kendi arabamızı yapamadık, yapmaya çalışıyoruz ya, bunun gibi kendi ana babalık eğitimimizi yapıp toplumsal düzeye yaymalıyız. Bence Türkiye’nin kendi arabasını yapması gibi bir strateji veya kadına karşı şiddetle mücadele etme gibi benzer bir parçası olmak zorunda.

Bunu şundan söylüyorum. ‘Mutlu Evliliklerin 7 Özelliği ve Mutlu Evlilik Atölyesi’ diye bir atölye hazırladım. Programı aşağı yukarı iki yılda tamamladım. Bu program İngilizceye de çevrildi. Amerika’daki Müslüman topluluklara uygulanıyor. Türkiye’de yaklaşık 10. veya 11. kez yaptık. Bir günlük bir program. Çiftler, eşler yan yana oturuyor. Karı koca katılmazsa, programa almıyorum. Aralarında mahremiyet korunuyor. Kendi aralarında, kendileri için çalışıyorlar. Topluluğa kendi sırlarını vermiyorlar. O anlamda güvenliklerinin de sağlandığı bir program ama bu programın toplumsal düzeye yayılmasıyla ilgili ciddi zorluk var. Proje ekonomik olarak batık, ben destekliyorum. Erkekleri, eşleriyle beraber oturup kendi evlilikleri için çalışmaya pek ikna edemiyoruz. Bu türden bir program batıda oldukça yaygın. Neredeyse 40-50 yıllık bir geleneği var. Bunların Türkiye toplumu içinde kabul görmesi için çabaya ve zamana ihtiyacımız var. Türkiye toplumundaki alışkanlık ya vaaz kültürü ya da seminer kültürü. Diyelim ki beni insanlar bir yere davet ediyor. Ne istiyorsunuz? 40-50 kadını bir yere toplayacaklar, ben onlara konuşma yapacağım. Bunların hiçbirine gitmiyorum artık. Neden, çünkü gidiyorsunuz, sadece kadınlara konuşuyorsunuz. Kadınların bilgi düzeyleri artıyor. Gidip eşine yardımcı mı oluyor, kavgaya mı ediyor? Bunu anlamak zor oluyor. İkinci yönü ise, biri anlatıyor diğerleri dinliyor. Pasif, kendilerine özgü bir şey yapmış olmuyor. Bunları küçümsemek istemem ama bu bir eğitim programı değil benim için. Benim gözümde eğitim programı olabilmesi için, iki eşin birlikte katılması gerekiyor. Çocuk yetiştirme programında ise anne babadan biri olabilir. Orada belki daha esnek olabilirim. Anne babanın beraber olup, üzerine iyi çalışılmış bir programda kendi çocuklarıyla ilgili ya da kendi evlilikleri ile ilgili özel düşündüğü, ilerisi için planlar yaptığı; ilerisi için geliştirme planı, normali artırma planı. Bunlar tedavi planı değil. Bu türden şeyler bir terapi değil. Normali geliştirme, iyileştirme, koruma dediğimiz şeyler. Yoksa terapi yerine geçmez. O yüzden bütün topluma yayılabilir. Bu türden konferans-seminer-vaaz formatı yerine -onların yeri olabilir, yıkıcı davranmak istemem ama- bizim bu türden bir formatı yerleştirmemiz lazım. Bununla ilgili çabaların çok uzun yolu var. Kimse şöyle sanmasın: Ben anne babalar için

güzel bir eğitim programı hazırladım, anne babalar buna gelecek. Hiç öyle olmuyor. Programınızın kurumsallaşması gerekiyor, kitlelere ulaşması gerekiyor, mesajın kampanya şekline dönüştürülmesi gerekiyor, bunun ulaşılabilir ekonomik mekanlarının olması gerekiyor. Hatta bu eğitimi veren kişilerin kurumsal düzeyde güvenlerinin çok olması ya da toplum düzeyinde tanınır ve kabul edilebilir hale gelmesi gerekiyor. O yüzden bu tür çabaların çoğu yarım kalıyor. Yani küçük işletmeler gibi düşünün. 100 tanesi açılıyor, 95'i eleniyor. 5 tanesi kalıyor. Bizim bu anlamda gelişmiş, oturmuş bir tane programımız yok. Yani benim kriterlerimde Türkiye'nin şu anda anne babalık ya da evlilik güçlendirme programı yok. Çabalar var, Aile Bakanlığının da çabaları var ama benim saydığım kriterlerde benim programım da dahil olmak üzere, onu karşılayabilen herhangi bir şey şu anda yok. Ama olmaz mı, olur. Bal gibi olur. Bu alanda mücadele etmek lazım.

Ayşe Kaya Keteci: Aile içi problemlerin temel sebepleri nelerdir? Çocukların zarar görmemesi için neler yapılmalıdır?

Prof. Dr. Medaim Yanık: Burada odağımız çocuk olacak. Çünkü eşler arası problemlerin çok sayıda sebebi var. Çocukla ilgili boyutunda, anne babalar çocuk yetiştirirken nerede hata yapıyor? Birincisi ya fark etmeden travmatize ediyorlar ya da travmadan koruyamıyorlar. Yahut çocuğun yetiştiği ortam, bir çocuğun yetişmesi için uygun bir atmosfer değil. Çok fazla ev eksenli, dar bir alan, az sayıda insan ilişkisi, çok yapılandırılmış eğitim kurumlarında geçen zamanlar yani bizzat sürecin kendisinde problem var. Veya anne baba çocuğu anlama ile ilgili, çocuğu yetiştirmeye ilgili üzerine düşünülmüş bir program ve anlayışa sahip değil. Veya zor problemlerle nasıl baş edileceği konusunda bilgiye sahip değil. Sorunlar buradan kaynaklanıyor. Toplumsal halk sağlığı düzeyinde en temel birkaç şey söyleyeyim. Çocuğun yalnız kalmış olması çok önemli. Çocuğun kendi başına vakit geçirmesi çok hoş bir şey, kendi oyuncaklarıyla oynayabilmesi, kendi başına kalabilmesi çok güzel. Ama yalnız çocuk dediğimiz; *görülmez çocuk*. Bazen bizim hastalarımız kendilerini şöyle ifade ederler. Sosyoloji okumamışlardır ama kendi yaşamlarından kavramsallaştırırlar: “Ben evde görülmezdim, ben sanki yokmuşum gibi. Ben kendi başımaydım, kimse bana dikkat etmezdi. Sadece karnım doyurulur, üstüm başım giydirilirdi. Ben kendi başıma yaşardım.” derler. Çocuk kendi başına çok fazla yalnız kalırsa aşırı bir hayal dünyası geliştiriyor. Hayal dünyası iyi bir şey gibi duruyor ama hayal dünyanızda çocuklar yaratıp sonra da bu çocuklardan ibaret bir dünya, yapay zekayla kalıcı kişilik bölünmelerine sebep oluyor. İkinci en önemli sorun, anne babanın şiddetli geçimsizliği çocukları çok kötü etkiliyor. Şu anda bizim zihin bölünmesi dediğimiz şeyin en sık

sebebi cinsel taciz değil. Cinsel tacizin travmatik olduğu herkes tarafından kabul edilen bir şey. Anne babanın çocuğun hissedebileceği şekilde açık ve ağır şekilde geçimsizliği hali, diyelim ev içindeki şiddet, uygun olmayan psikolojik atmosfer çocuk için en yaralayıcı şey. Çocuklar, bunun altından çok zor çıkıyorlar. Üçüncü şey, çocuğu anne babanın büyütmede esas rolden vazgeçmesi. Bu ne demek? Bir yandan şöyle bir şey istiyoruz; bir çocuğu sadece bir anne baba büyütmesin. Bu çocuğun teyzeleri, dayıları, amcaları, dedeleri olsun, ilişkiler ağı içinde olsun, kuzenleri olsun, mahallede büyüsün, bir yandan bunu istiyoruz. Ama esas büyüteni anne babası olsun. Anne babası varken diğerlerine alan açıyoruz. Ama çocuğu anne babanın büyütmemesi sorun. Mesela Almanya'ya işçi giderseniz, çocuğu anneye bırakırsınız, bu travmatiktir. Ya da anne baba çok çalışıyor, çocuğu anneye bırakıyor, hafta sonları görmeye geliyorsa bu travmatiktir. Bu anne babanın, anne babalık görevini başkasına devretmesi anlamına gelir. Bu kabul edilebilir bir şey değildir. Bir çocuk, bir anneye babaya aittir. Temel anne babalık, bir başkasına özel şartlar yoksa, ölüm yoksa, sakatlık yoksa, ağır hastalık yoksa; orada hastalıkta bile içinde olması lazım yani, çocuğun bir başkasına verilmesi, esas sorumluluğun alınmaması, sanki emaneten kendisindeymiş gibi olması büyük problem. Bağlanma gerçekleşmiyor. Çocuk sanki istenmediğini düşünüyor. Bağı kuramıyor anne babasıyla. Annesi annesi mi nenesi mi; babası dedesi mi babası mı karıştırıyor. Bu düzeydeki bir şeyi istemiyoruz. Bir anne babanın çocuğu tek başına, ufacak bir apartman katında başkalarından kopuk yetiştirmesi problemlidir. Aileden kimse yok, anne çocuğu tek başına büyütüyor. Annenin hayatı mahvoluyor. Bir hayat alanı kalmıyor. Çocuk tek bir ilişki ağı içinde büyüyor. Bunun eleştirisi çok doğru bir eleştiri. Bunun tamamlanmış hali ne? Akrabalarla, kuzenlerle, arkadaşlarla, mahalleyle bağlantı kurarak çocuğu büyütme. Ama anne babanın anne babalıktan vazgeçtiği, çocuğun başkası tarafından büyütüldüğü, anne babanın esas olmadığı model doğru kabul edilemez.

Ayşe Kaya Keteci: 'Mutlu Evliliklerin 7 Özelliği' kitabınızda evlilikte ortak yaşamdan kaynaklanan sorunlar hususunda bir bölüm var. Burada mutlu bir evlilik için 'boş zamanların nasıl değerlendirileceği' konusunda bir uzlaşma sağlanması gerektiğinden bahsediyorsunuz. Benim zaman zaman sorduğum bir soru var. Medya araçlarına yönelmek, özellikle birlikte TV izlemek ortak bir boş zaman aktivitesi midir? Aile ve medya araçları-TV ilişkisi nasıl düzenlenmelidir?

Prof. Dr. Medaim Yanık: Aslında belki internette bulunabilir, ben bir öğrencime tez yaptırđım. 'Ailede Sosyal Medya Kullanım Kılavuzu' diye. Yani "Ailede sosyal medyayı nasıl kullanacağız?" sorusuna odaklanıldı.

Çalışma biraz köşede kaldı, önerileri bakımından toplumsal katmanlara yayılmadı. Bir şey yapıyorsunuz. Onu kitlelere ulaştıracak mekanizmaları kuramadığınız zaman olan emek kenarda kalıyor. Programın temel önerilerinden biri ekranın kontrol edilmesi şeklinde. Neden? Ekrandaki olan şey çok hızlı, çok fazla mesaj veriyor. O yüzden insan zihninde, özellikle çocuğun zihninde çok fazla dopamin salgılamasına sebep olarak bir nevi bağımlılık yapıyor. Ekrandaki çizgi film ya da Youtube dünyasındaki şeyler veya sosyal medyanın kendisi çok fazla uyarı vererek zihni bir şekilde çok hızlı dopamin yoluyla bağımlı hale getiriyor. Fastfood gibi. Üç şey birbirine çok benzer. Pornografi izlemek, fastfood yemek yemek ve çocukların internette uzun kalması. Bunların üçü de çok hızlı bir şekilde beyinde dopamin salgılatıp, bu aktiviteye kişiyi bağımlı hale getirir. Bağımlı olduğunuzda dozajı artırmamız gerekir. Bağımlılığın özelliği budur. Dozajını artırarak sizi çeker. Daha fazlasını istersiniz. Aslında sizin doğal yapınızı bozar, çünkü insan zihni aralıklı zevke ayarlanmıştır. Sürekli dopamin zevkine giderseniz, bir zamandan sonra sizi bozar. Daha fazla bağımlılığa sebep olur. Kontrolsüz, saatler süren sosyal medya kullanımı haline bir düzen getirmemiz lazım. Oldukça zor bir meseleyle karşı karşıyayız. Tekil olarak soruyu şöyle soruyorsanız; bir ailenin aktiviteleri arasında beraber film seyretmek varsa, bu eşler arası bir şey, çocukla da olabilir, evet bu bir aktivitedir. Çünkü aile beraber bir şey yapıyor, bunu da beraber yapıyor. Baba-çocuk ya da aile aktivitesi ya da eşler aktivitesi de olabilir. Bunun pozitif bir eylem olarak kabul edilmesi gerekir. Ama klasik haliyle herkesin elinde cep telefonu, herkesin elinde tablet, herkes kendi dünyasında bir ekran karşısında ise; evin rutini bozulacak şekildeyse, herkes ayrı bir dünyada yaşayacak hale geldiyse, bu ana aktivite haline gelmişse, uzun zaman alıyorsa, burada açıkça bir problem var. Çünkü beraber yapılan bir aktivite olarak kabul edilemez. Bir aile beraber çok şey yapıyor, belli bir saatte de oturup beraber film izliyorsa bu pozitif bir aktivite. Ama aileler, işte herkes kendi dünyasında, herkesin kendi ekranının başında olması problemlidir. Sürekli ekran başında olmak, sürekli yemek yemek gibi bir şey. Bunlar aynı şey. Aileyi bozuyor. O yüzden bizim kılavuzda ailelere en önemli tavsiyelerimizden birisi, akşam yemeği vakti ailenin bir araya gelme zamanıdır, bir ritüeldir. Ritüel sırasında telefonlar dahil olmak üzere bir kenara bırakılmalıdır. Bizim için iki şey; ailenin akşam yemeğinde birlikte olması ve akşamleyin çay-meyve faslı ailenin bir araya geldiği bir ritüeldir. Herkesin kendi başına zaman aralıklarıyla aile ritüelleri arasında denge öneriyoruz. Ama mutlaka ailelerin bir araya geldiği, ekranın olmadığı, onların bir nevi bilinçli olarak da uzaklaştığı özelleştirilmiş aile zamanları, eş zamanları, anne-çocuk, baba-çocuk zamanları oluşturulmalı.

Ayşe Kaya Keteci: Günümüzdeki COVID-19 salgınında yeni bir durum söz konusu oldu. Çocuklar olabildiğince ev koşullarında aileleriyle zaman geçiriyor. Hem bedensel hareketlilik hem de sosyal anlamda sınırlı şartlar içinde hayatlarına devam ediyorlar. Bu durum çocuk gelişimini nasıl etkileyecektir?

Prof. Dr. Medaim Yanık: Bu süreç insanlık için hayırlı bir süreç değil. Birçok aile ve kişi bu koşullardan olumsuz etkilendi. Örneğin COVID döneminde toplum olarak kilo ortalamamız arttı. Daha obez bir topluma döndük. Araştırmalar onu gösterdi. Neden, çünkü daha az fiziksel aktivite yapıyoruz. Salgının getirdiği hayat biçimi, doğal hayat biçimimizi bozdu. Biz sadece eve ait değiliz. Ev bizim mekanımız, üssümüz ama biz aynı zamanda mahalleye, çarşıya, iş yerine; çocuksak parka, okula aitiz. Çoklu alanda, mekanda zaman geçirmemiz gerekir. Çoklu aktivite ile uğraşmamız gerekiyor. Bunun için de fiziksel aktivitenin zihinsel aktivite ile beraber olması gerekiyor. COVID bize mekanı daralttı. Aktiviteleri sınırladı, hareketliliğimizi azalttı. Tamam, buna mecburuz. Bir takım uzman kılavuz önerileri oluşturduk. Mesela benim internete yazarsanız 'Aileler İçin COVID Döneminde 10 Öneri' diye grafikleştirilmiş bir öneri paketimi görebilirsiniz. Orada ailelere bu dönemde ne yapacaklarını önerdik. Mesela tipik önerilerimizden biri, sonradan gelişti o kültür, ev içinde mutlaka ailece fiziksel egzersiz yapın. Aileyle beraber vakit geçirme. Çünkü kendi kulağımla da birkaç kez duydum. Bazı kadınlar COVID sürecinden çok memnun. Eşini evde neredeyse hiç görmeyen, eşi sürekli dışarılarda olan, hızlı bir hayat yaşayan kişiler; hayatın yavaşlaması, eşin evde olması, birbirlerine daha fazla vakit ayırabilme yakınlığı artırdı. Şöyle bir şey oldu: COVID ortalama düzeni bozdu. Benim tezim şu, bazı aile ilişkilerini iyileştirdi. Zor zamanlar böyle yapar. Çünkü dayanışma ve birbirine vakit ayırma arttı. Hayat yavaşladı, daha fazla konuşabilecekler. Ama çoğunlukla negatif arttı. Çünkü zaten geçimi zor olan insanlar dar alanda oldu. Biraz sağlık problemleri ve ekonomik problemler oluştu. Çocukların eğitimiyle ilgili süreçler bozuldu. Toplamda ağırlıklı olanın aileye zarar verdiği şeklinde. Bizim bütün çabamız ailenin bu zararını azaltmak yönünde. O yüzden klasik öneriler; çocukla da COVIDi konuşun, anlamlansın. İkincisi de ailede birine bir şey olması durumunda, yasını yaşama ile ilgili süreçlerin konuşulması gerekiyor çocukla. Hastalık ve ölümlerle ilgili meseleler. Ailenin beraber COVIDe karşı önlemler konusunda uzlaşması gerekiyor. Bu dönemde aile rutinleri oluşturmak önemli. Bir de aile aktivitesi ile bireysel alan dengesini sağlamak da çok önemli. Çünkü eskiden eşler, çocuklar bir şekilde kendi özel alanlarını oluşturabiliyorlardı. Çok kapandığınız zaman kendi özel alanınızı oluşturmak zor. Çünkü modern evler, kutu evler. Bu dönemde nasıl bir evde

oturduğumuz o kadar önem kazandı ki. Çünkü yaşam alanı oluşturması lazım; bahçesi var mı, balkonu var mı, çıkabileceğiniz güvenli alanı var mı? Birçok aile maalesef buna sahip değil. O yüzden de bireysel alanlar kalmadı. Bizim bireysel alan ve zamanla, aileyle olan zaman arasında bir nevi dengeyi bulmamız lazım. Özel alanı da yok etmememiz lazım. COVID biraz eşler ve çocuklar için özel mekanı ve zamanı da yok etti. Bunun da dengesinin sağlanması lazım.

Ayşe Kaya Keteci: Bu aşamada sorularımı aile ve kültürel aktarım başlığı altından seçiyorum. Ailelerin toplum yapısı üzerindeki etkisinden bahsederek günümüzde ailelerin çocuklarına toplumsal kültürü ne kadar aktarabildiklerini söyleyebiliriz?

Prof. Dr. Medaim Yanık: Bence hala bir numaralı rol ailede. Ama bu rol çözüyor. Ben hala bir numaralı belirleyicinin aile olduğunu düşünüyorum. Ama bir oran varsa, ailenin etkisi azalıyor. Daha çekirdek aileye iniyor, geniş ailenin etkisi giderek azalıyor. Çekirdek aile hala yüksek olmakla beraber, dış dünyanın etkisi, sosyal medya araçları giderek büyüyor. Artık ailelerin şöyle açık bir derdi var: çocuklarını kendi kimlikleriyle uyumlu bir halde tutabilme mücadelesi var. Bu hep vardı. Her zaman aileler kendi kimliklerini bir sonraki nesle aktarmak isterler. Doğal hal, böyle de olur. Sosyal psikoloji bize bunu gösteriyor. Diyelim ki, bir çocuğun anne babası Galatasaraylı ise, o çocuk %80 ihtimalle Galatasaraylı olur. Bir kız çocuğunun annesi örtülüyse, çocuk büyük ihtimalle örtülü olur; annesi açık ise büyük ihtimalle açık olur. Sosyal değerlerin yaşam yoluyla, doğal haliyle aktarılması sosyal psikolojinin temel şeyi. Ailelerin buna hakkı da var. Çocuk aileye aittir. Çocuk insan teki, kendisidir ama aileyle beraber büyüyor. Devlete, başka gruplara değil çocuk aileye aittir. Ama giderek daha fazla sayıda aile kendi çocuğuna kendi kimliklerini geçirme ile ilgili endişe içinde. Niye? Çünkü ailenin kendi kültürel kodlarını çocuğa geçirebilme gücünde azalma, dış dünyanın belirleyici olma gücünde artma oluyor. Bu oran dengesiz hale geliyor. Eskiden çok fazla aile lehineydi. Büyük aile vardı. Toplumsal bir değer, yakın ilişkilerden oluşmuş bir kültür vardı. Şimdi dünyanın her tarafından oluşan akımlar, sosyal kodlar, sosyal medya, değişen hızlı dünya aracılığıyla ailenin etki gücünü baskılayarak yeni bir etki gücü oluşturuyor. O yüzden birçok aile; çocuklarının inançlarının kendine benzer olup olmaması, çocuklarının giyimlerinin kendileri için en azından kabul edilebilir düzeyde olup olmaması, çocukların gündelik hayat akışlarının inandıkları şekilde olup olmasıyla ilgili başları büyük dertte. O yüzden de anne babalık görevi, her zamankinden biraz daha emek gerektiren bir iş. Çocuğun kimlik kazanma sürecine, o kimlikle gelişme sürecine eşlik

etmek gibi bir görevimiz var. Bu görevi başkasına da devredemeyiz. Başka kurumlara devretmenin zorluklarını gördük. Yani çocuğun dinini öğrenmesi için filan yere giderse -başka kurumlara da ihtiyacımız var olabilir ama-bunların süreçlerini de denetlemesi gerekiyor. Batıda çocuk yetiştirmede *homeschool* denen, çocuğun eğitiminin anne babanın kontrolünde evde verilmesi yaklaşımları var. Çocuğun hem karakter olarak hem akademik olarak yetiştirilmesinde esas rolün aile içinde kalması gerektiğiyle ilgili bir akım var. Yani insanlar şunu görüyor: Daha büyük dış dünyada bir heykeltıraşın bir çamura şekil vermesi gibi çocuğunuza şekil veriyor, bunda sizin etkinizin kalmadığını fark ediyorsunuz. Anne babaların bununla ilgili daha bilinçli bir çaba içinde olması gerekiyor. Anne baba aktif olmazsa sizin tarlayı başkaları ekiyor. O yüzden de anne babalık giderek daha fazla donanım gerektiren bir işe dönüşüyor. Maalesef modern dünya bize yük üstüne yük veriyor. Ama hayatta daha önemli neyiniz var? O yüzden en önemli şeye yatırımı başka zamanlardan kısıp buraya yapmanız lazım. Deyimiyle; “Ben çocuğumu sokakta bulmadım.” Başkasının tarlamı sürmesine, şekillendirmesine karşı mücadele edeceğim. Bu açlığını gidermek gibi bir çaba, çocuğun kimlikleşme sürecine rehberlik etmek anne babanın görevidir. Bunu başka kurum ve kişilere mutlak tamamı ile devredemeyiz. Modern dünya kurumların güvenilirliğinin problem olduğu bir yer. Bunun sorumluluğunun toplumsal denetlenemediği sonuçları oluyor. “Ne yapayım ben? Ekmek parası peşindeyim. Çocuğu da şunlara teslim edeyim. Onlar da çocuğu dine uygun yetiştirsin.” dediğinizde, iş kontrol edilemeyen noktalara gidiyor. Çünkü hiçbir kurum bu düzeyde güvenilirliği hak etmiyor. Herhangi bir okul, okul dışı bir kurum veya devlet veya başka bir şey. O yüzden anne babaların kendi çocuklarına rehberlik etme yetkinliği peşinde olması gerekir. Bu vazgeçilmez bir problem.

Ayşe Kaya Keteci: Post modern topluma geçişler yaşadığımız bir süreçteyiz. Yani yerleşik otoriteler sarsılırken yeni iktidar kaynakları ve biçimleri ortaya çıkıyor. Bundan etkilenen en önemli kurum da aile. Ailenin ahlaki ve doğru bilginin kaynağı olma hususunda eski konumunun zayıfladığını görüyorum. Yeni nesil üzerinde bu anlamda otoritesi de daha zayıf. Bir anlamda *kendi çocuğumuzu yetiştiremiyoruz*. Bu durumun aile ve uzun vadede toplum üzerindeki etkileri nasıl olacak? Yani akış nereye doğru?

Prof. Dr. Medaim Yanık: Bütün dünyada ailede bir değişim var. Ailedeki değişimde gerçek düzeyde olan şu: Bir, ailedeki üye sayısında azalma oluyor. Geniş aileden çekirdek aileye, çekirdek ailenin çözülme sürecine geçiyoruz. Hane halkında yaşayan kişi sayısı giderek azalıyor. Aynı trend artık Türkiye’de de oluyor. İki, evlenme yaşları büyüyor. Diyelim ki bir İskandinav

ülkesinde bir kadının evlenme yaşı 33, erkeğin de 35-37 civarına yükselmiş durumda, Türkiye’de son elli yılda kadının ilk evlenme yaşı neredeyse beş yaş falan arttı. Şu anda kadınlar için ortalama evlenme yaşı Türkiye’de 24,5-25 arası, erkekler için 27. Bu trendin giderek artacağını biliyoruz. Türkiye geriden Batı trendini, modernleşme sürecini takip eden bir ülke. Üçüncü, çocuk sayısındaki azalma. Doğurganlık trendinin bütün dünya ile beraber Türkiye’de de azaldığını biliyoruz. Yani bunu engelleme çalışmaları çok kolay bir iş gibi görünmüyor. Türkiye’de nüfus, doğum oranlarında düşme trendi devam edecek. Yalnız yaşama oranları artacak, artıyor. Beşinci şey, boşanma trendleri artıyor. Türkiye’de son 70 yılın istatistiklerine baktığınızda dramatik şekilde değil ama basamak basamak boşanma süreçleri artıyor. Şimdi bu modernleşme sürecinin aileye olan etkileri, bütün dünyada da böyle oldu. Türkiye de bu trendin içinde, o yolda gidiyor. Bu büyük bir değişim demektir. Ailelerin, bu toplumsal yapıdaki değişiminin endişe edilecek tarafları olduğu kanaatindeyim. Bu bir değişim, tamam. Bazı kişiler, ne yapalım böyle oluyor diyebilir ama bu trendlerin nereye kadar gideceğini, bir insan gücü, toplumsal yaşamı etkileyen bir unsur olduğu kanaatindeyim. Yani buralara karşı etkin araçlarla iyileştirme çabaları yapmak anlamlı. Bence boşanmanın bir optimal hali var. Fazlası da azı da zarar. Ucuzdan boşanma zarar, gereken boşanmayı engellemek de zarar. Bu işin doğru bir optimal yeri var. Mesela buralarda toplumsal kılavuzlar oluşması gerekiyor. Yerli yerindelik dediğimiz bir halin oluşması gerekir. Buralarda toplumsal mühendislik biraz sert olur ama akıllı sosyal politikalar gerekir.

Bir toplum için insan gücü en kıymetli şey. Sizin vakfınızın da medeniyet ifadesi, medeniyeti oluşturan en temel şey aslında insan gücü. İnsan gücü, bir ülkenin, bir topluluğun, bir medeniyetin en önemli unsurudur. İnsan niteliğimizi artırmak, korumakla ilgili bir çaba rasyonel ve gerekli. Bunun etkili mücadele araçları hakkında, neyin işe yaradığı, neyin yaramadığı konusunda biraz daha gelişkin fikirlere ihtiyacımız var.

Ayşe Kaya Keteci: Bu soru bir önceki sorunun devamı niteliğinde. Ailenin bireyler üstündeki eski etkinliğinin zayıflaması bağlamında, bu durum aile ve kültürel aktarım hususunda ne gibi zorluklara yol açacak?

Prof. Dr. Medaim Yanık: Medeniyet dediğimiz şey, bir öze bağlı olarak yeni eklemeler yaparak değişimi gösterir. Medeniyet çünkü şöyle bir kavram; *süreklilik* gösteriyor. Kesinti göstermiyor. Ne demek? Mesela İslam, medeniyetinin parçasıysa diyelim ki kutsal dinler, Allah’ın dinleri dediğimiz şey, bunun son formu İslam dini. Bunun oluşturduğu medeniyet anlayışı var. Medeniyet dediğimiz şeyin sürekliliği olur. Bir şey özüne bağlı olarak yeni şartlarda gelişerek, zenginleşerek, derinleşerek yürümek anlamına

da gelir. Çünkü medeniyetlerin böyle salınımı vardır. Dümdüz bir şey değildir, yükselişi inişi vardır. Daralması, genişlemesi, zenginleşmesi, fakirleşmesi vardır. Ama medeniyet dediğimizde birtakım değerler var. Bu değerlerin sürekliliğiyle birlikte bizim istediğimiz şey derinliğinin artması, zenginleşmesi, yeni araçlara ulaşması ama özünü kaybetmeden devam etmesi. Değer aktarımı, tutum aktarımı, inanç aktarımı, yaşam biçimi aktarımı en temel mesele. Bu değer aktarımı diyelim ki; her zaman bütün medeniyetler bunu aile, okul, eğitim kurumları üstünden yapar. Cemaatler, dini organizasyonlar ya da kurumlar üstünden yapar. Bizim bunların her birinde iyi bir hale gelmemiz lazım. Ama şu gerçeklikteki en önemli şey aile gibi görünüyor. Hala en sağlam şey, en sağlam kale, tutulacak yer, en değer verilecek yer hala aile. Medeniyet sürecinin işleyebileceği, aktarılabilceği yer aile gibi görünüyor. Ama ailenin kendi yapısını koruyarak bir sonraki kuşaklara değer aktarımı risk altında. Modernizasyonun riski altında. Bu sebeple aileyi güçlendirebilme mücadelesi içinde olmamız lazım.

Son on yıldır, kendime bu kalan ahir ömrümde topluma hayırlı ne yapabilirim diye soruyorum. Ben bir doktorum, hasta tedavi ediyorum. Bireyleri tedavi etmenin ötesine geçmek istiyorum. Benim şu andaki yaşam projem; aile ile ilgili dört eğitim programını, atölye şeklinde geliştirip, kurumsallaştırıp, bunları sadece Türkiye içinde değil İslam dünyasında da, ulaşabilirsek insanlığın diğer kısmına da uygulamak.

Ayşe Kaya Keteci: Bir çocuk büyürken bir mahalleye ihtiyacı olduğu söylenir. Günümüzde çocuklar büyürken akraba ve komşu ilişkilerinin önemi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Prof. Dr. Medaim Yanık: Anne babalık atölyemde anne babalara vermeye çalıştığım mesajlardan biri tam da bu. Bir bitkinin ışığa, suya ihtiyacı gibi çocuğun bir sosyal çevreye ve ilişkiler ağına ihtiyacı var. Anne babanın kendileriyle ve çocukla birlikte oluşan kapalı bir dünyaya övgü yapmaları yanlış. Bir nevi nenelerinden, dedelerinden uzaklaştırıp onların kendi iç dünyalarında yaşaması, çocuğa zarar veren bir şey. Çocuğun ilişkiler ağına, deneyimler, anılar kazanmasına ihtiyacı var. Mesela benim kitabın yeşil tarafına bakın; dedelerle, nenelerle, teyzelerle, halalarla ilgili çok sayıda pozitif anı var. Çocuğun bir mahalle ortamında yaşamış olmasının çok büyük katkısı var. Modern çocuk şöyle bir çocuk, her anı gözetilmiş bir çocuk, keşfetmesi biraz az bir çocuk. Keşfetmede en ileri tetkikler bile bir okul ortamındaki, duvar arasındaki keşfetme. Halbuki çocuğun doğayı, hayvanları biraz gözetim altında olmaksızın keşfederek var olmayı, doğal ortamda insan ilişkilerinde beceri kazanmayı, doğa ve hayvanlarla bağ kurabilecek, keşfedebilecek deneyimler yaşaması, bir nevi evden çıkıp mahallede zaman

geçirip geri dönebilmesi. Hedefimiz bu. Burada çok ikili bir şey var, onu dengelememiz gerekiyor. Bir yandan travmadan korunurken, diğer taraftan dış dünyada deneyim kazanmasını sağlamalıyız. Bu sebeple benim mesajım şu; aşırı korumanın kendisi de travma. Dünya o kadar da güvensiz değil. Binlerce çocuk bu şekilde bir araya gelip başına bir şey gelmeden eve dönüyor. Bir nevi eğitimle çocukla iyi bir bağ kurarak, makro gözetimleri yaparak çocuğun ilişkiler ağı içinde ya da mahalle ortamında kalmasını sağlamak. Ama bunları derken bu öyle bir yere kadar gidiyor ki, bir şehrin mahalle örgütlenmesine kadar geliyor. Yani çocuğunuzun sokağa çıkıp gelebileceği bir mahalle atmosferinin olup olmaması. Çocuk sokağa çıktığı anda trafiğe giriyor. İşte sosyal çevrenin dizaynı bu anlamda çok önemli. Çocuklar için yaşam alanlarının oluşturulması, şehrin bir mahalle dizaynı şeklinde olması çocuk yetiştirmenin çok önemli bir parçası.

Ayşe Kaya Keteci: Aslında son soru anlattıklarınızın özü niteliğinde, aile ve çocuk ilişkisinin kültür ve medeniyete katkısını nasıl değerlendirirsiniz?

Prof. Dr. Medaim Yanık: Evet, bir medeniyet iddiasına inananlardan biriyim. Medeniyetimizin ayakta kalmayı başarmasına rağmen zor bir dönemde olduğunu biliyoruz. Birkaç yüzyıldır en büyük derdimiz o. Ama medeniyetler yedi canlıdır derler. Düştüğü yerden kalkıp yeniden yükselir. Buradaki en önemli şey kültürün yeniden inşası, değerlerin yeniden inşası ve aktarımı ile ilgili yeni yollar bulabilmek. Burada da en önemli şey insan yatırımı. İnsan yatırımındaki en önemli şey, çocuğa olan yatırım. Çocuğa olan yatırımda olan temel şey de aile olduğu kanaatindeyim. Yani bir nevi medeniyet güçlendirilmesi ailenin güçlendirilmesiyle çok ilişkili bir şey. O yüzden diyelim ki, uzay çalışmalarına başlayan bir Türkiye'nin aileye emek vermesi, aile-çocuk yetiştirme ile ilgili onlarca programı da beraberinde geliştirmesi gerekiyor. Yani bir nevi aileleri güçlendirmenin ASELSAN'ını kurmamız gerekiyor. ASELSAN'ın projeleri var ve teknoloji üretiyor. Benzer şekilde aileyi güçlendirmeye yönelik desteklenmiş yüzlerce kuruma, müdahale programlarına ihtiyacımız var. Aileyle ilgili iş yapan ASELSAN'lara ihtiyacımız var. Bu bir kültürel ve medeniyet dirilmesini, ailenin güçlenmesini sağlayabilir. Aile, sözle güçlenmiyor. Koronavirüs için aşı geliştirdik değil mi? Aileyi de iyileştirme, daha zor bir şeydir o aşı geliştirmekten. Uzaya araç göndermekten de zordur. O, paranız varsa teknik bir grup mühendisle yapılabilir. Ama aileyi iyileştirme ile ilgili sosyal şeyler daha zor şeylerdir. Ama bu anlamda Türkiye'nin insan gücüne yatırım yapma ile ilgili bir akla, planlamaya, yüzlerce birime ihtiyacı olduğu kanaatindeyim. Bunun zamanı, şu anda bunu yapmamız gerekiyor.

Ayşe Kaya Keteci: Değerli vaktinizi bize ayırdınız. Anlattıklarınız, gündelik hayatından itibaren türlü araçlarla, açık ve gizli müdahalelerle etki altına alınmaya çalışılan modern insan bilincine güncel bir farkındalık kazandırıyor. Tüm bu maruziyete rağmen bir 'karşı koyma-bozma' motivasyonu sağlıyor. Bu çizgide ilerleyebilmek için yenilenen bir motivasyona ihtiyacımız var. Teşekkür ederim.

Medaim Yanık

Ayşe Kaya Keteci

Türkiye’de Çocukluğun Tarihi: Eski Harfli Süreli Çocuk Yayınları

İNCELEYEN: ELİF BÜŞRA DEMİR

Eski harfli süreli çocuk yayınları günümüzde araştırılacak çok yönü olan bir alan. Bu alanda ilk çalışma 1991’de *Türkiye’de Süreli Çocuk Yayınları* kitabıyla İsmet Kür’e ait. 1928’e kadar çıkan çocuk dergilerini inceleyen çalışma, Cüneyd Okay tarafından; akademik ve bilimsel yöntemlerden uzak, metotsuz ve yanlış hükümlerle dolu olmakla eleştirilmiştir. Cüneyd Okay bu eleştirilerin ardından 1999’da, *Eski Harfli Süreli Çocuk Dergileri* ismiyle bir çalışma hazırlamıştır. Okay bu çalışmada, Türkiye kütüphanelerinde tespit ettiği 50 eski süreli yayın hakkında genel ve kısa bibliyografik bilgiler vermiştir. Alandaki üçüncü ve en güncel çalışma Öztürk Emiroğlu’na aittir: *Eski Harfli Süreli Çocuk Yayınları (1869-1928)*.

Eski harfli süreli çocuk yayınları üzerinde iki defa çalışılmışken üçüncü bir çalışmaya neden ihtiyaç duyulduğu sorusuna Öztürk Emiroğlu, kitabının arka kapak yazısında cevap vermektedir. Daha önce yapılan çalışmaların genel incelemeler olması, süreli yayınlar üzerine kapsayıcı, bütünlüklü ve ayrıntılı incelemelere ihtiyaç duyulması Emiroğlu’nun bu alanda yeni bir çalışma yapmasını gerekli kılmıştır. Üç kitap içerikleri bakımından karşılaştırıldığında Emiroğlu’nun Kür ve Okay’dan farklı olarak eski harfli

– KİTAP İNCELEMESİ –

127

Çocuk ve
Medeniyet
Cilt: 6 Sayı: 11
2021/1: 127-132

ELİF BÜŞRA DEMİR, elifbusrademir@etu.edu.tr
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Yeni Türk
Edebiyatı, Yüksek Lisans Programı
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8101-496X>.
doi: <https://doi.org/10.47646/CMD.2021.236>

sürelî çocuk yayınlarının genel bilgilerini vermekle kalmadan içeriklerini detaylandırdığı; döneme hâkim olan sosyal ve siyasî havanın eserlere nasıl yansıdığını tahlil ettiği görülmektedir. Diğer çalışmalarda eski harfli sürelî çocuk yayınlarından metin örnekleri bulunmazken, Öztürk Emiroğlu çalışmasını söz konusu dergilerden hikâye, şiir örneklerine de yer vererek hazırlamıştır. İlk iki çalışmanın yayınlanış tarihleri göz önünde bulundurulduğunda, yeni bir çalışmaya duyulan ihtiyaç daha iyi anlaşılmaktadır. Eski harfli sürelî çocuk yayınları hakkında güncel ve derinlikli bir çalışma hazırlayarak Türkiye’de çocukluğun tarihine ışık tutmayı amaçlayan yazar, çocuk sürelî yayınlarının önemine işaret etmektedir.

Eski Harfli Sürelî Çocuk Yayınları, önceki iki çalışmadan farklı yaklaşımlarla hazırlanmış, güncel bir çalışmadır. Kitap, çocuklara yönelik ilk Türkçe sürelî yayın olan *Mümeyyiz*’den başlayarak, harf inkılâbına kadar (1869-1928) geçen 60 yıllık süreçte yayımlanmış genel çocuk sürelî yayınlarını içermektedir. Öztürk Emiroğlu, eski harfli çocuk sürelî yayınlarını Kür ve Okay’dan farklı olarak dönemlere ayırarak tanıtmış ve incelemiştir. Yazar, çalışmasında, toplumsal ve siyasal gelişmelere göre içerik değişikliklerini dikkate alarak, sürelî çocuk yayınlarını üç bölüme ayırmıştır.

Kitabın birinci bölümünde Tanzimat devrinden 2.Meşrutiyet’e kadar (1869-1908) yayımlanan; *Mümeyyiz*, *Sadâkat-Etfâl*, *Arkadaş*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Bahçe*, *Mecmua-i Nevresidegan*, *Çocuklara Arkadaş*, *Çocuklara Kırâat*, *Vâsıta-i Terakkî*, *Etfal*, *Numune-i Terakki*, *Çocuklara Ta’lim*, *Çocuklara Mahsûs Gazete*, *Çocuklara Rehber*, *Çocuk Bahçesi* isimli on beş sürelî yayın tanıtılmaktadır. İkinci bölümde Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e kadar (1908-1923) çıkan; *Musavver Küçük Osmanlı*, *Mekteplilere Arkadaş*, *Çocuk Dünyası*, *Ciddi Karagöz*, *Çocuk Yurdu*, *Mektepli*, *Çocuk Duygusu*, *Türk Yavrusu*, *Çocuk Bahçesi*, *Çocuk Dostu*, *Mini Mini*, *Küçük Gazetesi*, *Hür Çocuk*, *Haftalık Çocuk Gazetesi*, *Lane*, *Bizim Mecmûa*, *Yeni Yol*, *Musavver Çocuk Postası*, *Çıtı Pıtı* isimli on dokuz sürelî yayın yer almaktadır. Üçüncü bölümde Cumhuriyet devrinden harf inkılâbına kadar (1923-1928) yayımlanan; *Haftalık Resimli Gazetemiz*, *Resimli Dünya*, *Sevimli Mecmûa*, *Mektepliler Alemi*, *Gürbüz Türk Çocuğu*, *Çocuk Dünyası*, *Çocuk Yıldızı* isimli yedi sürelî yayın incelenmektedir. Bu dönemlere bakıldığında yazı ve şiirleriyle özellikle Meşrutiyet döneminde ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında devrin meşhur şairlerinin çocuk sürelî yayınlarında yer aldığı görülmektedir. Tevfik Fikret, Cenap Şehabettin, Mehmet Emin Yurdakul, Faik Ali Ozansoy, Celal Sahir Erozan, Yusuf Ziya Ortaç gibi isimler çocuk sürelî yayınlarında adı geçen isimlerdendir. Kitapta yapılan tasnifte Tanzimat dönemi dergilerinin çocuklara gösterdiği saygı dikkat çekmektedir. Dönem içerisinde yer alan dergilerdeki yazılarda “Küçük Beyler”, “Kıymetli Okuyucularımız”,

“Beyler Efendiler”, “Sevgili Kariler” hitaplarıyla neşredilen yazılar çocuğa verilen önemin göstergesidir.

İncelediği çocuk süreli yayınlarını hitap ettiği yaş gruplarına göre sınıflandıran Emiroğlu, çocuk sınıfına girmeyen yayınları çalışmasının dışında tutmuştur. Yaptığı tasnif ve elemeler neticesinde 41 dergiyi çocuk edebiyatına katkıları yönüyle, tanıtma ve tahlil üzerine, ayrıntılı bir biçimde inceleyen yazarın çalışması, söz konusu yöntem ve yönleriyle diğer çalışmalardan ayrılarak öne çıkmaktadır.

Öztürk Emiroğlu bu çalışmayı Milli Kütüphane başta olmak üzere birçok kütüphanenin katalogunu tarayarak hazırlamıştır. Çalışmada incelenen süreli çocuk yayınlarının kütüphane bilgisi, kapak, kâğıt, sayı, sayfa düzeni, yayım yılları, sahipleri, müdürleri, baskı tekniği gibi dış özellikleri de ayrıntılı bir şekilde yazılmıştır. Yazar kadrosu, dil kullanımı, hedefe ulaşılabilirlik boyutu ve içerik bakımından beyanname ya da mukaddimeden başlayarak çeşitli yazı, hikâye, şiir ve makale, vs. kitapta incelenmiştir.

Emiroğlu çalışmasında, incelediği dergilerin dış özelliklerinden, sayfa düzeninden ve yazı puntosundan hangi yaş grubuna daha çok hitap ettiği çıkarımlarında bulunmaktadır. Yazar tanıttığı dergiler hakkında önce araştırmalarını paylaşmakta, ardından dergileri kendi bakış açısı ile değerlendirmektedir. Devam etmeyen, kısa ömürlü dergilerin neden devam etmemiş olduğu hakkındaki fikirlerini araştırmalarından çıkardığı neticelerden hareketle ifade etmektedir.

Tarihle paralel olarak, yaşanan dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik durumlarının, zihniyetin eserlere nasıl yansıdığını yayınlardan birebir örnekler vererek neden-sonuç ilişkisi içerisinde paylaşan yazar, tanıttığı dergilerin birbirlerine benzeyen ve birbirlerinden ayrılan yönlerini muhakkak belirtmiştir. Başarılı bulduğu dergilerden daha çok alıntıyla, daha detaylı bahseden yazar, başarısız bulduğu dergilere kısaca değinmektedir. Emiroğlu, dergilerin mukaddimelerinde belirttikleri hedeflere ulaşım ulaşılamadıklarının kritiğini yaparken öznel yorumlarda da bulunmaktadır.

Öztürk Emiroğlu kitabına çocuk edebiyatına genel bir bakışla başlar. Çocuk edebiyatının terim tartışmasından sonra çocuk ve gençlik edebiyatının gerekliliğine dair yapılan tartışmalara değinir. Çocuk edebiyatı ayrımına karşı çıkan ve destek veren isimlerin çocuk edebiyatı hakkındaki görüşlerine yer vererek, ülkemizde çocuk edebiyatına nasıl yaklaşıldığına dair bir çerçeve çizer.

Dünyada çocuk edebiyatının ortaya çıkışından, gelişiminden ve Türkiye’de çocuk edebiyatının ilk yazılı örneklerinden bahsettikten sonra süreli

yayınlar geçiren Emiroğlu, çalışmasında incelediği her derginin çıkış tarihinden başlayarak derginin yazılış amacı hakkında bilgi vermeyi ihmal etmemiştir.

Öztürk Emiroğlu, çalışmasının sonuç bölümünde ocuk süreli yayınlarında belirgin bir şekilde işlenen konu ve temaların amacına dair değerlendirmelerde bulunur. İncelenen dergilerden süreli ocuk yayınlarını hazırlayanların bir kısmının bu işi vatana hizmet olarak telakki ettikleri, bir kısmının ocuk edebiyatı alanındaki boşluğu doldurmayı amaçladığı görülmektedir. Çocuklara Rehber (1898) gibi süreli yayınlarınsa gayeleri çocukları eğlendirmektir. Hangi amaçla yola çıkılırsa ıkılısın bütün yayıncıların ortak amacının ocuk edebiyatını kurmak ve bu sahaya yeni ürünler kazandırmak olduğu yazarın tespitleri arasındadır. Dergilerin muhtevaları incelendiğinde ocuk süreli yayınlarının; okuldaki eğitime destek vermek, çocukları eğlendirirken bilgilendirmek, alışkan nesiller yetiştirmek gibi hedeflerde bulunduğu fark edilmektedir. Aile, saygı, sevgi, vatan, milli duygular, kardeşlik, arkadaşlık, eğitim, güzel ahlak, alışkan olmanın önemi vs. gibi konu ve temalar süreli yayınlar içerisinde yer alan yazıların genelinde ne çıkmaktadır. Emiroğlu bu bölümde incelediği ocuk süreli yayınlarında çok belirgin bir şekilde ortaya çıkan zihniyete de değinir. Bütün eski harfli ocuk süreli yayınları çocuğu aileden, içinde yaşadığı devlet ve toplum düzeninden ayrı düşünmemiştir. ocuk toplumun önemli bir ferdidir ve çocuğa “adam gibi” muamele edilmelidir. Süreli yayınlara çocukların gönderdiği mektuplarda çocuklar; büyükler tarafından ciddiye alınmayı, eğitimdeki sorunların dile getirilmesini, yabancı ülkelerdeki okullar ve eğitim durumları hakkında bilgi verilmesini, ocuk ve aile ilişkileri hakkında daha çok yazılmasını, sosyal ve kültürel olaylardan anlaşılır bir dille haberdar edilmeyi talep etmişlerdir. Çocuklar, dünya ve yurt olaylarından haberdar olurken, büyüklerin kendi kavga ve ideolojilerine çocukları alet etmelerine karşı çıkar. Nitekim ocuk Bahçesi (1904) ocuk yayıncılığı altında büyüklere yönelik siyasi mesajlar vermek yoluna girdiği gerekçesiyle kapatılmıştır.

Emiroğlu'nun sonuç bölümünde yaptığı değerlendirmelerin arasında eski harfli süreli ocuk yayınlarının ocuk eğitimi ve psikolojisi ile uyumayan yönleri de bulunmaktadır. Yazara göre süreli yayınlarda, eski hikâye geleneğinden kaynaklanan anlayışın devam etmesi sebebiyle, hikyelerden çıkarılacak sonuç bölümünün çocuğa bırakılmaması, bizzat yazar tarafından verilmesi çocukların serbest düşünmesine imkân tanımamıştır. Bazı hikyelerde ise sonuç atasözleri ile açıklansa da Emiroğlu ıkarılan sonuçların verilen atasözü ya da hikâye ile ilgisiz olduğunu tespit etmiştir. Bazı yazılarla ve hikyelerle uyumayan resimlemeler de yazarın süreli

yayınlarda dikkatini çeken hatalardandır. Sadece sayfa doldurmak için yazılmış yazılar, basılmış resimler, tesadüfen seçilmiş konular, özensiz içerikler de Emiroğlu'nun çocuk süreli yayınlarında fark ettiği estetik, sanat ve pedagojik kusurlar arasındadır. Bu tarz dergilerin çocuğu ciddiye almadığını söyleyen yazar, çocukların da böyle dergilere ilgi göstermediğini, dergilerin kısa sürede kapandığını belirtir. Eski harfli süreli çocuk yayınlarının neredeyse tamamının promosyonla çocukların dikkatini çekerek devamlılık sağladığını iddia eden Emiroğlu, *Sevimli Mecmua*'nın çocukları bedava tiyatro ve sinemaya götürerek hem kendi reklamını yaptığı hem de çocuklara sinema ve tiyatro kültürü kazandırdığı örneğini verir.

Öztürk Emiroğlu günümüzdeki çocuk süreli yayıncılarına, çocukların yaş gruplarını göz önünde tutarak çocuk psikolojisine uygun yazılarla neşriyat yapmalarını tavsiye ettikten sonra çocuklar için ayrı gençler için ayrı kaliteli dergi çıkarmanın önemini vurgulayarak kitabının sonuç bölümünü tamamlar.

Çalışmada yer alan süreli çocuk yayınlarının hepsinin amaç, ilke, yöntem, yaklaşım, dil, içerik, yazar kadrosu, şekil ve süre açısından benzer özellikler taşıdığını görebilmekteyiz. İncelenen dergilerin arasında Çocuklara Mahsus Gazete, uzun süre yayın hayatını sürdürmesi ve edebiyat verimliliği yönüyle dikkat çekmektedir.

Süreli yayının çocuk edebiyatındaki önemine vurgu yapan bu çalışmanın sonunda bibliyografyadan sonra eski harfli süreli çocuk yayınlarının kronolojik sıralaması, çıkış tarihleri, sahipleri, müdürleri, idare yerleri, çıkış süresi ve fiyatları hakkında bilgi cetveli yer almaktadır.

Kitabın önsözünde, kitabın sonunda süreli yayınların Osmanlıca asıllarından örneklerin yer aldığı bilgisi yazılmışsa da Akçağ Yayınları 1. Baskı: Ankara 2020 künyeli, 173 sayfadan oluşan kitabın sonunda, belki baskı hatasıyla, herhangi bir örnek bulunmamaktadır.

Kitabın adı, içeriğin eski harfli süreli çocuk yayınlarının tamamından oluştuğu kanaatini uyandırır da yazar üç döneme ayırarak, betimsel tarama modeli ile incelediği süreli çocuk yayınlarını, hacim ve başarılarına bağlı uzunluklarda, dergilerin önemli gördüğü eserlerinden kısa alıntılarla tanıtmıştır. Kitapta eski harfli süreli çocuk yayınlarının tamamını değil, yazarın önemli görerek paylaştığı kısımlar yer alırken, paylaşılmayan kısımlar merak uyandırmaktadır.

Tanıtilen dergilerin yayınladığı eserler hakkında, verilen örnekler yetersiz kaldığı için çocuk süreli yayınları hakkında tam anlamıyla objektif çıkarımlarda bulunamıyoruz. Yazar incelediği dergilerde yer

alan metinlerden kendi tercihlerine göre örnekler verdiği için dergilerin içeriklerini tam manasıyla mukayese edemiyoruz.

Önsözde ve arka kapak yazısında vaat edilen detaylı ve bütünlüklü incelemenin çalışmanın tamamında gerçekleşmediğini görmekteyiz. Emiroğlu'nun çalışmasının içeriğinin de bir yöntemi olsaydı, *Eski Harfli Süreli Çocuk Yayınları* bilimselliği ile hedefine daha başarılı ulaşırdı.

Çocuk süreli yayınları hakkında çalışan araştırmacılar, bu alana ilgi duyanlar, tanıtım ve incelemesi yapılan dergilerde; belirtilen dönemlerin edebiyat anlayışı, ürünleri, çocuk süreli yayınlarının içerikleri, çocuğun toplumdaki yeri ve önemi hakkında fikir edinirken, sosyal ve siyasal yapının edebiyata etkilerini de gözlemleyebilir. Çalışma, muhataplarını çocukluk tarihinde bir yolculuğa çıkartırken, onların çocuk edebiyatına bakışında bir farkındalık oluşturabilir.

Dönemin çocuğunun sanat ve estetik zevkinin gelişimini özetleyen ve süreli çocuk yayınları hakkında genel bilgiler veren *Eski Harfli Süreli Çocuk Yayınları*, genişletilmeye, detaylandırmaya ve devam ettirilmeye müsait, kıymetli bir çalışma olarak çocuk edebiyatı alanında yerini almıştır.

Elif Büşra Demir

Kaynakça

Kür, İsmet (1991). *Türkiye'de Süreli Çocuk Yayınları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Okay, Cüneyd (1999). *Eski Harfli Çocuk Dergileri*. İstanbul: Kitabevi.

Emiroğlu, Öztürk (2020). *Eski Harfli Süreli Çocuk Yayınları(1869-1928)*. Ankara: Akçağ Yayınları

Duygusuzlaş(tır)madan Korumanın Yol Haritası: Koruyucu Psikoloji Çocuk Eğitiminde Duygusal Rehberlik

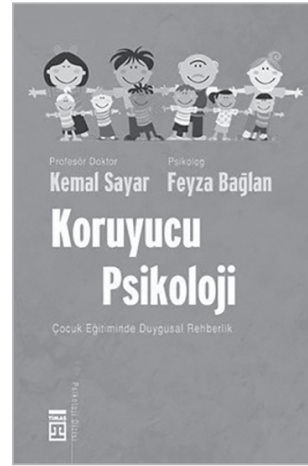
İNCELEYEN: HİLAL KAZICI

“Mükemmel değil,
merhametli çocuklar yetiştirmeyi hedefleyin.”

Doğan CÜCELOĞLU

İnsan iç dünyasında envâi çeşit duyguyu bir arada barındırır. Hayatın manâsını kavrayabilen ve kendisiyle barışık bireyler yetiştirmenin yolu bu duyguları layıkıyla tanımaktan geçer (Cüceloğlu, 2008, s. 195-209). Duygulardan çok duygulara önem verilen modern çağda, insanın iç dünyasında barındırdığı duyguları layıkıyla tanımak ise oldukça meşakkatli bir hâl almıştır. Çağımıza özgü önemli bir sorun olan bu durum iki profesyonel ruh bilimcimizin gözünden kaçmamıştır.

Prof. Dr. Kemal Sayar ile Uzman Psikolog Feyza Bağlam'ın birlikte kaleme aldığı *Koruyucu Psikoloji* adlı eserin ilk baskısı 2010 yılında, son baskısı ise 2015 yılında Timaş Yayınları'ndan çıkmıştır. Çocukların eğitiminde duygusal rehberliğin önemine dikkat çekmek amacıyla kaleme alınan eser on bir bölümden oluşmaktadır. Sunuş yazısında

– KİTAP İNCELEMESİ –

133

Çocuk ve
Medeniyet
Cilt: 6 Sayı: 11
2021/1: 133-136

HİLAL KAZICI, hilalkazici@hotmail.com
Rehber Öğretmen
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8084-5748>
doi: <https://doi.org/10.47646/CMD.2021.242>

eserin temel sorusu şu şekilde ifade edilmiştir: “vicdan ve merhamet sahibi, ahlaki ve duygusal zekâları yüksek, dayanışma duygusuna sahip mütevazi ve diğerkâm çocuklar yetiştirmek için ne yapabiliriz?” (Sayar, Bağlan, 2015, s. 18). Bu sorunun yanı sıra çocukları dış dünyanın saldırılarından ve getirebileceği gerginlikten nasıl korunabileceği de tartışılmıştır. Günümüzde çocuk yetiştirmenin giderek zorlaştığını ifade eden yazarlarımız, geleneksel ebeveynlik anlayışı ile günümüz ebeveynlik anlayışı arasındaki farklılığa dikkat çekmişlerdir. Geçmişte iyi anne babalık denildiğinde çocukları beslemek, duygusal ve sosyal açıdan gelişmelerine yardım etmek anlaşılırken günümüzde iyi anne babalık, bunların yanı sıra çocukların ne yaptığını yakından gözlemek anlamına gelmektedir. Yazarlarımıza göre bu durum kuşkucu ebeveynliğin giderek yaygınlaştığını göstermektedir. Yirmi dört saat boyunca çocuklarını gözlemlemek isteyen, güvenlik konusunda adeta saplantılı bir korkuya sahip bu ebeveynlik tutumunun ortaya çıkmasına neden olan en önemli etken ise çocukların kolayca incinebilen ve zayıf varlıklar olduğu düşüncesidir. Psikolojide hâkim görüş olan bu düşüncenin zihinlerde kalıplaşmasından doğabilecek sorunları dile getiren yazarlarımız aslında çocukların zorluklar karşısında bir hayli güçlü mukavemetle sahip olduklarını vurgulamışlardır (Sayar, Bağlan, 2015, s. 15-16). Samimi bir üslupla kaleme aldıkları giriş yazısında, ebeveynleri, çocuklarının bu güçlü yönünü tanımaya davet etmişlerdir.

İnsanın karanlık yönünü kurcalayan klasik psikoloji çalışmalarının sınırlarını aşarak, insanın güçlü yönünü gün yüzüne çıkartmayı amaçlayan yazarlarımız, eserin ilk bölümünde gelişim dönemlerini farklı bir bakış açısıyla ele almaya çalışmışlardır. İlk olarak, ruhsal hastalığı olan kişilerle aynı süreçleri geçirdiği hâlde bir patolojisi olmayan insanları hangi unsurların koruduğunu araştırmaya koyulmuşlardır. Çok sayıda araştırma raporunu analiz ederek, ulaştıkları bilgiler doğrultusunda kişilik gelişimini etkileyen risk faktörlerini ve koruyucu faktörleri; bireysel ve toplumsal boyutlarıyla objektif bir bakış açısıyla değerlendirmişlerdir. İnsanın ruhsal gelişimini etkileyen koruyucu faktörlerin en az risk faktörleri kadar fazla olduğunu tespit eden yazarlarımız konuyla ilgili tezlerini şu şekilde ifade etmişlerdir: “Maruz kaldığımız ve hayatımızda mutlaka etkisinin olduğunu ön gördüğümüz olumsuz olaylar var olsa bile, elimizde onların etkilerini en aza indirebilecek imkânlar da mevcuttur. Bunların başında *Sevgiye Dayalı, Hoşgörülü, Destekleyici ve Sınırları Belli* bir aileye sahip olmak gelmektedir.” (Sayar, Bağlan, 2015, s. 27).

Eserin devamında ise aile konusunu daha detaylı biçimde ele almışlardır. Aile içindeki ilişki biçimlerini evlilik ilişkisi, ebeveyn – çocuk ilişkisi ve kardeşler arasındaki ilişkiler olmak üzere üç boyutta açıklamışlardır. Kendi içlerinde bağımsız ama birbiriyle bağlantılı olan bu ilişki döngüsünün, sağlıklı bir şekilde işlevini sürdürebilmesi için ailede sınırların net olarak belirlenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Aynı zamanda bu sınırların; tutarlı, sevgiyle belirlenmiş ve

aile fertlerinin bireysel varlıklarına saygı duyar nitelikte olması gerektiğinin de altını çizmişlerdir. Yazarlarımız ideal aile yapısının özelliklerini tasvir ederken bir taraftan da problemlili aile yapılarının özelliklerini açıklamışlardır. Bu noktada problemin iki zıt ucunu temsil eden, katı sınırlı aile ve muğlak sınırlı aile yapılarını mercek altına almışlardır. Sınırların katı ve aşılmaz olduğu ailede bireylerin duygusal destek alıp-verme konusunda zorluklar yaşayabileceği ve hatta aidiyet hissinin eksilebileceğini belirtmişlerdir. Sınırları muğlak olan aile yapısında ise hastalıklı bir “biz bütünü/sen, ben fark etmez” anlayışının hâkim olduğuna dikkat çeken yazarlarımız, bu tür aile yapılarında ise bireylerin kişisel karar verme yetisinden mahrum kalabileceğini ifade etmişlerdir. Ayrıca eserin bu bölümünde problemlili ebeveyn – çocuk ilişkilerini, çeşitli alt başlıklar kullanarak tanımlamışlardır (Sayar, Bağlan, 2015, s. 43-48).

Eserin ilk dört bölümünde duygusal rehberlik eğitimine dair merak uyandıran yazarlarımız, beşinci bölümde, duygusal rehberlik konusunu incelemişler ve eserin anahtar kavramı olan “duygusal zekâ” yı şu şekilde tanımlamışlardır: “İnsanın kendi duygularını ve karşısındaki insanın duygularını anlaması ve anlamlandırması, hissedilen farklı duyguları ayırıştırarak analiz edebilmesidir.” (Sayar, Bağlan, 2015, s. 81). Ebeveynlerin duygusal rehberlik yapabilmesi, çocukların duygusal zekâsının gelişimine önemli ölçüde katkı sağlayacaktır. Yazarlarımız, ilk duyuşt kulağa yabancı gelen bu ifadeyi daha anlaşılır kılmak için, duygusal rehberlik konusunu çocuğun gelişim dönemlerine göre sınıflandırarak açıklamışlardır. Ayrıca ele alınan konuyla yakından ilişkili olan empati kavramını tanımlayarak, empati gelişimini sekteye uğrattak faktörleri sıralamışlardır. Her çocuğun empati kurabilme yeteneği ile doğduğunu, ancak bu yeteneğin aile tarafından desteklenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Böylesi bir desteğin ise ancak çocuğa karşı empati duymakla sağlanabileceğini, çeşitli örnekler vererek açıklamışlardır. Konunun bağlamından fazla uzaklaşmadan, duygusal rehberlik eğitimini beş aşamada anlatmışlardır. Birinci adım; çocuğun duygularının farkında olmak. Çocuğun duygularını keşfetmenin ancak ve ancak ebeveynlerin kendi duygularını tanımlarıyla mümkün olacağını vurgulayan yazarlarımız, bu aşamanın duygusal rehberliğin bel kemiğini oluşturduğunu vurgulamışlardır. İkinci adım; duyguları tanımayı samimiyet kurmak ve çocuğa bir şeyler sunabilmek için fırsata dönüştürmek. Bu aşamada, olumsuz hisleri henüz düşük seviyede fark etmenin önemine değinilmiştir. Üçüncü adım; çocuğu empatik bir şekilde dinlemek ve duygularını değerli bulduğumuzu ifade etmek. Ebeveynlerin çocukları ile aynı frekans yakalayabilmeleri için, çocuğun beden diline, jest ve mimiklerine dikkat etmeleri gerektiğini belirten yazarlarımız bu aşamada ebeveynlerin çocuklarını anladıklarını açıkça belli etmesi gerektiğini örnekler vererek açıklamışlardır. Dördüncü adım; çocuğun duygularını isimlendirmesine yardımcı olma. Yazarlarımıza göre bu adım duygusal rehberliğin en önemi aşamasıdır. Bu adımda anne-babalar çocuklarına korku, üzüntü, öfke gibi günlük hayatta karşılarına çıkabilecek duyguları

öğretmelidirler. Beşinci adım; çocuğa problem çözerken, yardımcı olurken sınırları çizmek. Bu aşamadan ebeveynlerin birazcık zorlanabileceğini ifade eden yazarlarımız, çocuğa sorunlarla baş etme becerisinin kazandırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca istenmedik davranışlar sergileyen bir çocuğun duygularına değil, davranışlarına sınır koyulması gerektiğini vurgulamışlardır (Sayar, Bağlan, 2015, s. 83-108).

Bütün tespitlerini bilimsel verilerle temellendirerek açıklayan yazarlarımız eserin son altı bölümünü de büyük bir titizlikle kalem almışlardır. Anne-baba anlaşmazlığı, boşanma, ailedeki riskler gibi önemli konuları etraflıca tartışmışlardır. Çocukların da krizi fırsata çevirme gücüne sahip varlıklar olduklarını önemle vurgulamışlardır. Ayrıca eserin son kısmına, anne-babaların kendi ebeveynlik tutumlarını tespit edebilecekleri, pratik bir test çalışması eklemişlerdir.

Yüreğindeki heyecanı satır aralarına serpiştiren yazarlarımız; duygusal rehberlik konusuna ilgi duyan ebeveynlere, ihtiyaç duyabilecekleri her türlü imkânı sunmaya çalışmışlardır. Modern dünyanın tüm tehlikesine rağmen; adil, hoşgörülü, mutlu, zarif ve aynı zamanda cesur çocuklar yetiştirmenin ne kadar mühim ve mümkün olduğunu hatırlatmışlardır.

Hilal Kazıcı

Kaynakça

Cüceloğlu, D. (2008). *Korku Kültürü* (7. B.). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Sayar , K., & Bağlan, F. (2015). *Koruyucu Psikoloji* (7. B.). İstanbul : Timaş Yayınları.

İstanbul Sözleşmesi İçin Çocuk Vakfından Açıklama ve Öneri Notu

–11 Ağustos 2020–

Açıklamanın Gerekçesi

İstanbul Sözleşmesi ile ilgili açıklama ve öneri notu, Sözleşme'nin onaylanmasından bu yana ilgili mevzuatın düzenlenmesi, uygulama sonuçları, çocuk, kadın ve erkeklerin yaşadıkları mağduriyetlerin giderilmesi konusunda Çocuk Vakfı Danışma Kurulu Üyelerinin değerlendirme ve önerileri, Sözleşme'yi imzalayan ülkelerdeki tartışmalar, henüz Sözleşme'yi onaylamayan ülkelerin yaklaşımları ve İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Grubu (GREVİO) Raporu (2018) dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Açıklama ve öneri notu okunduğunda anlaşılacağı gibi Çocuk Vakfının yaklaşımı, günlük politikanın dışında kalarak kamuoyu önünde Sözleşme'yi savunan ve Sözleşme'den çekilmesini öneren tarafların yanında değil, sorunun öznesi olan kadına karşı ve aile içi şiddet karşısında ve kadına saygı temelinde KADIN'dan yana taraf olarak somut önerilerde bulunan bir tutumu ortaya koymaya yöneliktir. Çocuk Vakfının varoluş gerekçesi hiçbir ayırım gözetmeksizin çocuktan ve onu doğrudan ve dolaylı ilgilendiren her gerçeklikten yana tereddütsüz taraf olmaktır. Bu bağlamda tarih boyunca kadına yönelik bütün eşitsizliklerin çocuk sorununa da dönüştüğünü görmekteyiz. Üçüncü maddede problemleri bir şekilde tanımlanmasına karşın, İstanbul Sözleşmesi'nin kız çocuklarına yönelik şiddeti Sözleşme kapsamında kabul etmesi bizce tesadüf değil yerinde bir kabuldür...

Cinsiyet, bireylerin siyasi, kültürel, ideolojik, ırki ve kültürel tercihi değil, doğuştan kazanılmış ve hiçbir gücün ve yasanın değiştiremeyeceği evrensel bir haktır. Unutulmamalıdır ki kadın önce insan'dır. Çok sık vurgu yapılan, pozitif ayrımcılık söylemi kadına karşı bir koruma kalkanı oluşturuyor gözükse bile baştan insan onuruna aykırıdır.

– RAPOR –

ÇOCUK VAKFI

İstanbul Sözleşmesi İçin Çocuk Vakfından Açıklama ve Öneri Notu

doi: <https://doi.org/10.47646/CMD.2021.256>

Bugün Türkiye'nin asıl beka meselesi aile ve çocuk meselesidir. Kadın ise bu sorunların biriktiği öbektir. Bu öbekten bakıldığı zaman sorunların hem ana kaynağı hem de yayılım alanı açıkça görülecektir.

İstanbul Sözleşmesi Sarmalı

İstanbul Sözleşmesi, Türkiye'nin Avrupa Konseyi Dönem Başkanlığı ve Avrupa Konseyi Parlamentosu Meclis Başkanlığı döneminde inisiyatif alması ile hazırlanmasına öncülük ettiği ve ilk olarak Türkiye tarafından imzalanan (11 Mayıs 2011), 47 ülkenin imzaladığı bir sözleşmedir. Sözleşme, TBMM Genel Kurulu'nda oy birliğiyle onaylandığı tarihten (24 Kasım 2011) yürürlüğe girdiği (1 Ağustos 2014) tarihine kadar toplumda tartışılmadığı gibi, TBMM aşamasında Sözleşme'nin bugün tartışılmakta olan boyutu üzerinde ülke yaklaşımı ortaya konulamamış ve Sözleşme çekincesiz kabul edilmiştir.

İstanbul Sözleşmesi İzleme Grubu GREVİO ilk raporunda (2018), Türkiye'nin kadına yönelik şiddetin etkin şekilde önlenmesi yönündeki çalışmalarından “endişeli” olduğunu açıklamıştı. Sözleşme'nin uygulanmasıyla ortaya çıkan sonuçlar karşısında, 6284 sayılı kanunun geliştirilerek yeniden düzenlenmesi yanında Aile Hukuku, Çocuk Hukuku, Ceza Hukuku çerçevesinde ve bütün bileşenlerini kapsayacak şekilde kadına karşı ve aile içi şiddetin önlenmesi için düzenleme yapılması gerekirken Sözleşme tartışmaya açılmıştır. Kadına yönelik şiddetin siyasi görüş bağlamında tartışılması neticesinde herhangi bir çözüm üretilmediği gibi, söz konusu şiddetin önlenmesi yönünde adımlar da atılamamış oldu. Türkiye'de düşünce hareketlerinin insan hakları temelinde kadın sorunlarını çözmeye yönelik bakış açıları geliştiremediği sonucuna da ulaşılmıştır.

Dünyada cinsiyetsizlik ve farklı cinsel yönelimlerin yaygınlaştırılmasına yönelik akımların olduğu ve bu akımların medya ve iletişim gücünü kullanarak toplumları dönüştürücü emellerinin olduğu bilinmektedir. Bu konuda gösterilen duyarlılık anlaşılmak ve paylaşılmakla birlikte tartışma zemini olarak İstanbul Sözleşmesi'nin sembolleştirilmesi sorunu odağından uzaklaştırmaktadır. Aile kurumunu güçlendirici, aile sorunlarını çözmeye yönelik politikalar geliştirilmediği sürece hiçbir enstrümanın, propagandanın yardımı olmaksızın toplumsal erimenin artarak devam edeceği unutulmamalıdır. Ülke ölçekli bir aile politikası olmadıkça ne aile, ne kadın, ne de çocuk korunamaz. Çok uzun yıllardan beri ihmal edilen aile kurumu, bütün bireyleri ile birlikte zayıflatıcı unsurlara açık hâle gelmiştir. Asıl endişelenilmesi gereken budur.

Bu durum ise, İstanbul Sözleşmesi'nin eksiksiz, hatasız bir Sözleşme olduğu anlamına gelmemektedir. İstanbul Sözleşmesi'ne yüklenen aşırı anlamlar, sözleşme ortadan kalkınca her şeyin düzeleceği veya sözleşmeye taraf olmakla kadına yönelik şiddetin ortadan kalkacağı gibi bir yanılgıya yol açmaktadır. Sözleşme'ye dair şüphe ve endişelerin aşılması zor değildir. Aşağıda öneri 1'de belirtilen beyanda bulunma usulü ile tereddütler giderilebilir. Ancak meselenin esası; Sözleşme'den önce de var olan ve artarak devam eden kadına yönelik ve aile içi şiddetin temel kaynağı olan aile kurumunun zayıflamasıdır. Kadın, çocuk, erkek; kime yönelirse yönelsin aile içi şiddetin temel sebeplerinden biri aile kurumunun zayıflamasıdır.

İstanbul Sözleşmesi'ne yöneltilmesi gereken temel eleştiri, şiddeti önleyici değil şiddet ortaya çıktıktan, adli bir vakaya dönüştükten diğer bir ifade ile kadın mağdur olduktan sonra onu korumaya alan anlayışa ağırlık vermesidir. Sözleşme, şiddet ortaya çıktıktan sonra devreye giren mekanizmaları esas alan, şiddetin ortaya çıkmasını önleyici hizmet ve mekanizmaları ise yeterince barındırmayan bir görünüme sahiptir. Özellikle aile içi şiddetin hiçbir surette ortaya çıkmaması aile kurumunun sağlıklı işleyişi için gerekli sosyal hizmet ve desteklerin verilmesi ile mümkün olabileceksen Sözleşme aile boyutunu ihmal etmekte, önleyici tedbirler konusunda herhangi bir vizyon ortaya koymamaktadır 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun da Sözleşme ile benzer bir içeriğe sahiptir. Kanunun adında "ailenin korunması" ifadesi geçmekte ancak kanun metninde ailenin korunmasına dair en ufak bir hükme yer verilmemektedir. Korumanın öncelikli koşulunun, koruma gerektiren olumsuzlukların ortaya çıkmasını engellemek olduğu gerçeği, bu düzenlemelerde ihmal edilmiştir. 6284 sayılı Kanunun, Sözleşme'den kopuk ve genel hükümler içermesi ve uygulanmasında ortaya çıkan adaletsiz sonuçlar bu kanunun yeniden düzenlenmesini zorunlu duruma getirmiştir.

İstanbul Sözleşmesi'nin bir başka eksikliği, şiddeti doğuran sosyal ve ekonomik farklı sebepleri kapsamı içerisine almayarak şiddetin dayanağını toplumsal cinsiyet ile sınırlandırmasıdır. Bu tesadüfi değildir ve Sözleşme bir tercihte bulunmaktadır. Bu sınırlandırma, kadına karşı şiddet ile mücadele kapsam ve içeriğini zayıflatma pahasına yapılmış politik bir tercihtir. Uluslararası sözleşmeler daha çok ülkenin imzalaması ve etkin bir uygulamanın ön şartı olan içeriğin benimsenmesi bakımından mümkün olduğunca geniş kapsam ve esneklikte hazırlanan belgeler olmalarına rağmen İstanbul Sözleşmesi bu sınırlandırıcı yaklaşımı tercih etmiştir. Cinsiyetsizlik ve farklı cinsel yönelimlerin yaygınlaştırılması için elverişli bir hukuki zemin ve meşruiyet sağlayacağına yönelik endişeleri giderecek hükümlerin bulunmaması da sözleşmenin eksikliklerindedir.

İstanbul Sözleşmesi'nde tartışılan kavramlar, Türkiye'nin onayladığı çok sayıda Çocuk/Genç/Kadın/Aile/İnsan Hakları belgesinde yer almış kavramlardır. Modern uygarlığın insan hakları bağlamında seküler dil ve söylemi karşısında çözüm üretemeyen toplumlar, çözüme yönelik dil ve söylem geliştirmedikçe bu çaresizlik sarmalı devam edecektir.

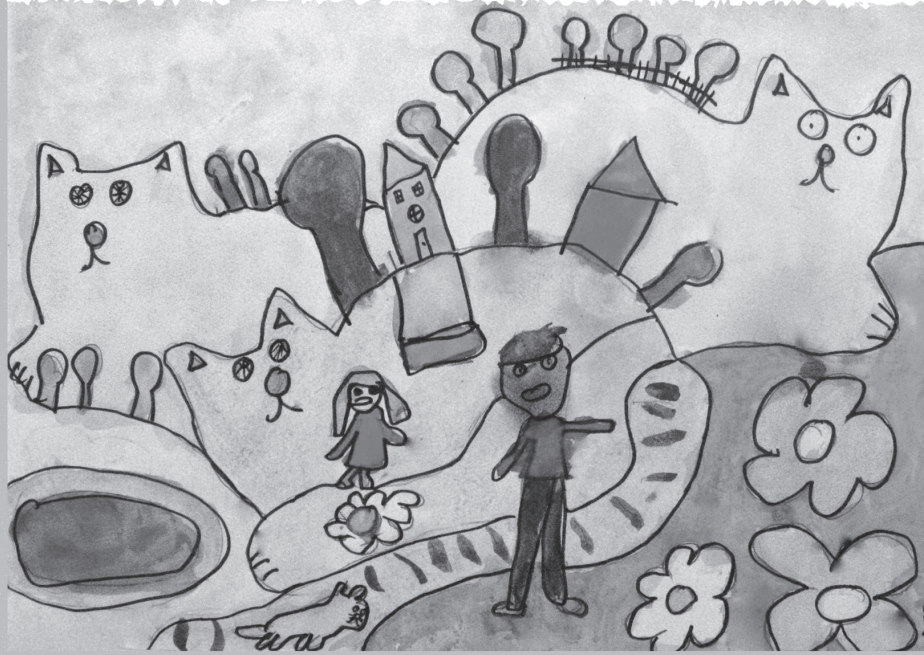
Sözleşme, bu sorunlarına rağmen kadınlara yönelik ve aile içi şiddetle mücadele bakımından önemli bir referans olma özelliğini korumaktadır. Bu nedenle; Türkiye, Sözleşme'den çekilmek yerine Sözleşme'nin eksiklerinin giderilmesi için Avrupa Konseyi nezdinde üye ülkeleri harekete geçirecek inisiyatif almalıdır. Sözleşme'nin 10. yılı olan 2022 yılında Avrupa Konseyi'ne sunulacak ve 10 yıllık uygulamanın analizini içerecek kapsamlı ortak çalışmalar ile Sözleşme'nin daha etkin hâle getirilmesi, eksikliklerinin giderilmesi, aile kurumunun güçlendirilmesi ve şiddetin ortaya çıkmasını önleyici hizmetlerin sözleşmenin esaslı unsuru hâline geleceği değişiklik önerileri ortaya konulmalı ve Türkiye bu konuda öncü bir rol üstlenmelidir. Bunu yaparken, ülkemizde etkin mücadelenin sağlanabilmesi için öncelikle ülke ölçekli aile politikası geliştirilmeli ve iç mevzuattaki eksiklikler de ivedilikle giderilmelidir.

İstanbul Sözleşmesi özelinde Sözleşme'nin imzalanması ve onaylanması aşamalarında diğer belgelerde izlenen yol izlenebilir, Sözleşme kavramlarına ve hükümlerine yaklaşımı ve çekinceler ortaya konulabilirdi. Türkiye, Sözleşme'ye taraf ülke olarak uygulama sürecini ve toplumdaki tartışmaları dikkate alarak Sözleşme'nin 72. maddesine dayanarak Sözleşme'yi nasıl anladığını ve yaklaşımını Avrupa Konseyi'ne bildirebilir. Türkiye, bir adım daha ileri giderek Sözleşme'yi imzalayan ülkelerdeki tartışmaları ve Sözleşme'yi henüz onaylamamış 13 ülkenin gerekçelerini de dikkate alarak Sözleşme'nin yenilenmesine de öncülük edebilir.

İstanbul Sözleşmesi, 6 yıllık uygulanma aşamasında kadına yönelik ve aile içi şiddetin önlenmesinde yeterli olmadığı gibi bu dönemde şiddet daha da artış göstermiştir. Türkiye, bu aşamada İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmek yerine, hem kadına yönelik hem de aile içi şiddetle etkin mücadele edeceğini açıklamalıdır. Çünkü kadına yönelik ve aile içi şiddetin nedeni İstanbul Sözleşmesi olmadığı gibi, bu sözleşme kadına karşı şiddetin önlenmesi için yol haritalarından yalnızca biridir. Kaldı ki; Türkiye bu tür sorunlarını kendi hukuku ve kavramları ile çözebilecek potansiyele ve birikime sahiptir. Dileriz Türkiye bu potansiyel ve birikimi ile koronavirüs salgını sonrası ortaya çıkan dünyadaki *insan açığı* karşısında bölgesel değil, küresel çözüm önerileri geliştiren, kadına yönelik ve aile içi şiddeti asgari düzeye indiren örnek bir ülke durumuna gelir...

Çocuk Vakfından Beş Öneri

1. Türkiye'nin, taraf olduğu İstanbul Sözleşmesi'nin başta çekince konulamayacak maddeler olmak üzere, tartışılan bütün kavramlar ve söylemler ile Sözleşme'nin uygulanmasından kaynaklanan sorunların ve eksikliklerinin nasıl giderileceği noktasında bütün tarafların görüşlerini yansıtacak bir rapor hazırlayarak Sözleşme'nin güncellenmesine öncülük etmesi; Sözleşme'de tereddüt oluşturan hükümlerin Türkiye tarafından ne şekilde anlaşıldığı ve uygulanacağı hususunda Avrupa Konseyi'ne bildirimde bulunulması; bu çabaların sonuçsuz kalması hâlinde Sözleşme'nin askıya alınması veya çekilme kararının gündeme alınması.
2. Koronavirüs salgını sonrası ortaya çıkan yeni sosyolojiyi dikkate alarak kadına yönelik ve aile içi şiddetin boyutlarını kapsayan politika ve strateji geliştirilmesi, İstanbul Sözleşmesi ve ilgili sözleşmelerin hayata geçirilmesi amacıyla temel yaklaşımı mağdur kadının korunması değil, kadının mağdur edilmesinin önlenmesi olan Aile İçi Şiddet ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Stratejisi ve Acil Eylem Planı hazırlanması.
3. İstanbul Sözleşmesi'nin uygulanmasına yönelik hazırlanan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu'nun Medeni Hukuk, Aile Hukuku, Çocuk Hukuku, Ceza Hukuku çerçevesinde ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 4721 sayılı Medeni Kanun, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ailenin korunması, çocuğa karşı şiddet, aile içi şiddet, kadına karşı şiddet ve toplumsal şiddeti önleyici, koruyucu ve caydırıcı gücün artırılmasını kapsayacak yasal düzenlenmelerin gerçekleştirilmesine öncelik verilmesi.
4. Toplumsal bütün özne ve paydaşların katılımı ile Aile, Çocuk, Genç, Kadın, Yaşlı Politikalarının güncellenmesi ve geliştirilmesi.
5. Aile ve Çocuk Bakanlığı'nın kurulması: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın birleştirilmesi aile, çocuk, genç, kadın, yaşlı ve engellilerin sorunlarını çözümsüzlüğe ittiği gibi Bakanlık, aile, çocuk, kadın, genç, yaşlı ve engelli sorunlarının çok uzağına düşmüştür. Hiç zaman kaybetmeden toplumsal etkinliği ve işlevi ailenin bütün öznelerinin sorunlarını çözmeyi amaçlayan, işlevi yardım dağıtmakla sınırlı olmayan, icracı yönü etkin bir Aile ve Çocuk Bakanlığı kurulması.

Türkiye’de “Uyuşturucu ve Çocuk” -Genel Değerlendirme ve Öneriler-*

– Nisan 2021 –

Bu çalışmada “uyuşturucu ve çocuk” kelimelerine yer verdiğimiz için dünyada doğmuş ve doğacak bütün çocuklardan özür dileriz.

Çocuk Vakfı

Sunuş: Yedi Zayıf Halka

Ülkemizde uyuşturucu ile mücadele konusunda bir türlü yeterli ilerleme kaydedilememesi neticesinde “uyuşturucu ve çocuk” sorununun can yakıcılığı ile büyüyerek devam etmesi; konunun çok alanlı değerlendirilmesini ve öncelikle zayıf halkaların fark edilmesini gerekli kılmaktadır. En zayıf halka ise çocuk’tur.

Birinci zayıf halka ailedir. Türkiye’de güç koşullardaki aileler uyuşturucu ile nasıl baş edileceğini bilemez durumda olduğu gibi sorunun da bir parçasıdır. Bu kapsamda son yıllarda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı işlevini yerine getiremez duruma gelmiştir. Türkiye gerçeği yanında evrensel değer ve çözüm önerilerine yönelmek yerine, çözülebilecek sorunlar sorun alanına dönüşmüştür.

İkinci zayıf halka, örgün eğitim sistemidir. Okullara güvenlik kamerası, 783.245 öğretmene eğitim verilmesi, Yeşilay Kulüplerinin kurulması ve

* Türkiye’de “Uyuşturucu ve Çocuk” -Genel Değerlendirme ve Öneriler Belgesi bu alanda 2001 yılından bu yana ülke ölçekli politika ve stratejilerin belirlenmesi amacıyla düzenlenen Çalıştay, Şûra, TBMM Araştırma Komisyonu Rapor ve Tutanakları, Strateji ve Eylem Planları, 5 Yıllık Kalkınma Planları, Uygulama Raporları, Uluslararası Sözleşme ve Antlaşmalar incelenmek suretiyle çocuk hakları, eğitim, hukuk, sosyoloji, sosyal hizmet, çocuk sağlığı, adli tıp ve iletişim alan uzmanı Çocuk Vakfı Danışma Kurulu Üyelerinin görüşlerinden yararlanarak hazırlanmıştır. Belgenin hazırlanması sırasında görüşlerini paylaşan değerli danışma kurulu üyelerimize teşekkür ederiz.

Okulda Bağımlılıkla Mücadele Programı (OBM) gibi arayışlara rağmen Millî Eğitim Bakanlığı “uyuşturucu, madde bağımlılığı ve çocuk” konusunda çekingen ve izleyici bir tutum içindedir. Böylece alanın eğitim ve sosyal boyutu önemli bir şekilde ikincil durumda kalmıştır.

Üçüncü zayıf halka, Sağlık Bakanlığı’dır. “Uyuşturucu ve çocuk” konusunun sağlık boyutu ilgili bileşen ve paydaşlarla uyumlu olması gerekirken, bu hizmetler temel bir sorun kaynağına dönüşmüştür.

Dördüncü zayıf halka, Çocuğa Özgü Adalet Sistemi’nden yoksun Adalet Bakanlığı’dır. Cezalandırma ile sorunun çözüleceği yanılgısı belirsizliğin kaynağı durumundadır.

Beşinci zayıf halka, Türkiye’de “uyuşturucu trafiği”ni yeterince kontrol edemeyen İçişleri Bakanlığı’dır.

Altıncı zayıf halka, yaygın eğitim, medya ve uzman STK eksikliğidir.

Yedinci zayıf halka, Denetleme ve İzleme yetersizliği.

Giriş

Günümüz dünyasında çocuk konusu yerel boyutları aşmış, çok bileşenli küresel bir sarmala dönüşmüştür. Artık hiçbir ülke çocuk sarmallarını yerel ölçekte sınırlı yaklaşımlarla çözemeyecek duruma gelmiştir.

Çocukla ilgili birinci derecedeki risk alanlarından biri olan “uyuşturucu” konusu küreselleşmeyle birlikte sınır ötesi dolaşımın en örgütlü yapılarından birine dönüşmüştür. Jean Baudrillard’ın vurgusu çok yerinde: “Küreselleşme peşinen kazandı.”. Sosyal devletin çöküşüyle birlikte güç koşullardaki bütün gruplar görünür duruma gelmiştir.

Her küresel krizin, çocukları kıyıya vuran tsunami etkisi yaptığı bir dünyada yaşıyoruz. 2008 küresel krizi ve içinde bulunduğumuz Covid-19 salgını ülkemizde ve dünyada “uyuşturucu, madde bağımlılığı ve çocuk” konusunu yeni boyutlara taşımıştır. Böyle bir süreçte bağımlılık ve müptela durumu gibi bedensel, psikolojik ve sosyal alandaki etki ve etkenler çok katmanlı sarmallara dönüşmüştür.

Covid-19 salgınıyla ortaya çıkan yüksek işsizlik ve gelir kaybı, var olan gelir dağılımı eşitsizliğini ve yoksulluğu derinleştirmiştir. Sosyal koruma boyutunun göz ardı edilmesi nedeniyle bu salgında şüphesiz en çok etkilenen, güç koşullardaki aileler ve ilgili sosyal yapılar olmuştur. Kurum ve yapı konusundaki eksiklikler ile birlikte güç koşullardaki gruplara yönelik sosyal hizmet alanları ise çöküşün eşiğine gelmiştir. Bu durum toplumsal dayanışma, hayırseverlik ve/ya yardımseverlik için de geçerlidir.

Anayasasında sosyal devlet ilkesine yer vermiş bir ülkede sosyal sorunların önlenmesi ve çözümü önce Devletin görevidir. Sosyal devlet özelliği bağlamında sosyal korumaya yönelik endişeler, sosyal politika için de önemlidir. Sosyal politikanın en alt basamağı olan maddi yardımla sosyal politika amaçlarının gerçekleşmediği bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Türkiye, sosyal ihtiyaçlara göre değil, ekonomik göstergelere göre sosyal harcamalara pay ayıran bir anlayışla, başta aile ve çocukla ilgili hiçbir sosyal ve kültürel sorunu çözemez. Ayrıca, son yıllarda Türkiye, aile, çocuk, genç, kadın, engelli ve yaşlılara yönelik sosyal politikayı ertelemiş, bu alanlarda koordinasyon gücü olmayan ve ortak dil kullanamayan bir ülke izlenimi vermektedir.

A. Sosyal Boyutu İhmal Eden Adli ve Tıbbi Boyutlara Odaklı Anlayış

Türkiye genelinde 2017 yılında toplam 118.482 uyuşturucu olayı görülmüşken, 2018 yılında % 22,23 artışla 144.819 olay meydana gelmiştir. 2019 yılında ise % 2,8 artışla 148.821 olaya müdahale edilmiştir. 2018 yılında önceki yıla göre % 21,13 artışla 206.134 kişi hakkında adli süreç başlatılmışken, 2019 yılında bu sayı 220.010'a çıkmıştır. Tedavi merkezlerine yapılan ayakta tedavi başvuru sayısı da her geçen yıl artmaktadır. 2017 yılında 211.126, 2018 yılında 251.593 olan bu sayı 2019 yılında 270.006'dır. (EGM, Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2019 ve 2020). Ülkemizde kaç kişinin uyuşturucu madde kullandığına dair net veriler ise ortaya konulamamaktadır.

Madde bağımlılığı öncelikle bir çocukluk ve gençlik sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayatında en az bir kere madde kullananların % 35,4'ü 15-24 yaş grubundadır. Madde kullananların % 5'i lise öğrencisi iken, % 10'u üniversite öğrencisidir. 2019 yılında yataklı tedavi merkezlerine başvuran 17.079 kişinin % 12,1'i 0-19 yaş, % 57,1'i ise 19-29 yaş grubundadır. 2018 yılında madde bağlantılı 657 ölüm meydana gelirken bu sayı 2019'da 342'ye düşmüştür. 2018'de ölenlerin yaş ortalaması 32,6 iken, 2019'da yaş ortalaması 30,9 olmuştur. 2018 yılında 15 yaş altında 1, 15-24 yaş aralığında ise 154 ölüm vakası meydana gelmişken 2019 yılında 15 yaş altında 1 ölüm olmuş, en yoğun ölüm oranı ise % 33,3 ile 15-24 yaş grubunda görülmüştür (EGM, Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2019 ve 2020).

Ana Soru: Türkiye'de 2000'li yıllar boyunca "madde bağımlılığı" ve "uyuşturucu" ile mücadele amacıyla çok sayıda çalıştay ve şûra düzenlendiği, raporlar hazırlandığı, strateji ve eylem planları geliştirildiği

hâlde niçin bu strateji ve eylem planları yeterince uygulanmamış, önleyici ve koruyucu politikalar başarısız olmuştur?

Türkiye, “uyuşturucu ve çocuk” konusunda ağırlıklı olarak adli ve tıbbi boyutuyla sınırlı bir anlayışı sürdürmektedir. Çünkü önce uyuşturucu kullanılmasının tespiti ile başlayan adli boyut, devamında çocuğun tedavisine odaklanan sağlık hizmetleri boyutu devreye girmektedir. Sorunun temelinde yatan sosyal gerekçeler ise göz ardı edilerek sosyal boyut ihmal edilmektedir. Bu ise çocukları ihmal eden ve korumayan bir anlayıştır. Sürdürülen bu anlayışla aile ve çocuğa yönelik çok bileşenli, çok paydaşlı ve çok amaçlı bütüncül bir sosyal koruma ve sosyal politika öngörülemediği. Böylece kurumların kendi bakış ve alanını korumak daha öncelikli olmuş, sorumluluk ya çocuklara ya da ailelere yükletilmek istenmiştir.

Çocukları uyuşturucuya iten temel sebeplere bakıldığında, madde kullananların yaklaşık % 50’sinin arkadaş ısrarı, kişisel ve aile içi sorunlar sebebiyle uyuşturucu kullanmaya başladığı görülmektedir (EGM, Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2019 ve 2020). Dolayısıyla sosyal alan ve sokak önemlidir. Ayrıca, çok sayıda çocuğun maruz kaldıkları ihmal ve istismar sonucu olarak yaşadıkları bunalımdan kaçışı denediği ve uyuşturucu maddelere yöneldikleri de bilinen evrensel bir veridir.

2019 yılında yatarak tedavi görenlerin % 20,1’inin işsiz, % 40,2’sinin ise düzenli işi olmayan kişiler olması da uyuşturucu meselesinin sosyal arka planını göstermektedir. Bu sebeplerden de anlaşılacağı gibi, uyuşturucu meselesi öncelikle sosyal bir meseledir. Bağımlılık ise çocuğun başta yaşama, gelişme ve sağlık hakları olmak üzere bütün haklarını olumsuz etkileyen bir çocuk hakları ve insan hakları sorunudur.

Uyuşturucuya bulaşan çocuk, suçta sürüklenmiş değil korunmaya ihtiyacı olan çocuk olarak görülmelidir.¹ “Uyuşturucu ve çocuk” konusu, kolluktan

1 “Uyuşturucu ve çocuk” meselesini mevzuatımızda aradığımızda temel hükümler Türk Ceza Kanunu’nda kamunun sağlığına karşı suçlara başlığı altında karşımıza çıkmaktadır. 2019 itibarıyla kamunun sağlığına karşı suçlara sürüklenen çocuk sayısı 9 256’dır. Bu çocuklarla ilgili davalarda 2019 yılında 4 880 mahkumiyet kararı verilmiştir (Adli İstatistikler, 2019). Çocuğun uyuşturucu ile neden buluştuğu sorunu suç odaklı adli yaklaşımla çözülemez. TCK 191. maddede uyuşturucu madde satın alan, kabul eden veya bulunduranlara yönelik kamu davasının açılmasının ertelenmesi; yine aynı maddede öngörülen Denetimli Serbestlik uygulamaları, uyuşturucu kullananları suç odaklı adli boyutun yakıcı sürecinden uzak tuttuğu için olumlu gözükse de bu uygulamalar “uyuşturucu ve çocuk” sorununun çözümüne değil sadece ertelenmesine hatta üzerinin örtülmesine neden olmaktadır. Ayrıca, kamu davasının açılmasının ertelenmesi ile Denetimli Serbestlik uygulamaları çocuklara özgü uygulamalar değildir. Ülkemizde Çocuğa Özgü Adalet Sistemi olmayışından kaynaklanan genel sorunların bir tezahürü “uyuşturucu ve çocuk” konusunda da görülmektedir.

önce kamu hizmeti meselesidir. Çocukların kullanıcı olduğu durumlarda, suç odaklı adli boyuta geçilmemeli, çocuğa korunmaya ihtiyacı olan çocuk olarak yaklaşılmalı ve sosyal tedbirler gündeme gelmelidir.

Ülkemiz uygulamasında adli boyut sonrasında tedavi sürecine dayalı tıbbi boyut gündeme gelmektedir. Uyuşturucu kullandığı tespit edilen çocuk, suç odaklı adli süreçle bağlantılı olarak uyuşturucunun olumsuz etkilerinin giderilmesi ve bir daha uyuşturucu kullanmaması amacıyla tedavi sürecine tâbi tutulmaktadır. Bu hizmetler, Sağlık Bakanlığı bünyesinde faaliyet yürüten AMATEM ve ÇEMATEM’ler tarafından yerine getirilmektedir. Günümüz itibariyle sadece 11 ÇEMATEM olması, tedavi merkezlerindeki personelin bu alanda uzmanlaşmış olmaması, ihtisaslaşmaya olanak sağlamayan geçici görevlendirme yöntemiyle personel çalıştırılması gibi sorunlar dikkat çekmektedir. Madde bağımlısı çocuklara yönelik 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında uygulanan sağlık tedbiri de etkili bir biçimde uygulanmamaktadır.

Tıbbi tedavi, çocukların yeniden uyuşturucuya bulaşmaması için önemlidir ancak yetersizdir. Koruyucu ve önleyici çalışmalarda biyo-psiko-sosyal boyuta en az medikal boyut kadar önem vermek gerekir. Mevcut programlarda uygulanan ilaç tedavisi yöntemi sadece bir tür detoks işlevi görmektedir. 2019 yılında yataklı tedaviye başvuranların % 60,4’ünün daha önce tedavi görmüş kimseler olması tıbbi boyutun yetersizliğinin bir göstergesidir. Sokak dâhil sosyal uygulamalarla, tıp ve sosyal hizmetin uyumlu olması sağlanmadan yaşanan sorunu yönetebilmek mümkün değildir.

Yukarıda paylaşılan çeşitli verilerin gösterdiği çocuğu uyuşturucuya iten aile ve çevre koşulları değişmedikçe, tıbbi tedavi tek başına çözüm değildir. Tıbbi tedavi ile sosyal hizmet yaklaşımını bir araya getiren multidisipliner anlayışa dayalı merkezlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun için sosyal hizmet yöntem ve araçları çerçevesinde iyileştirme programlarına sahip bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Bu bakış açısı ile şekillenen yeni bir yapılanma gereklidir. (ÇEMATEM’ler, Aile Bakanlığı bünyesinde faaliyet yürüten ve kısmen bağımlı çocuklara da hizmet sunan Çocuk Destek Merkezleri ve Yeşilay bu anlayışa göre yeniden yapılandırılmalıdır.)

B. Önleyici Yaklaşım Eksikliği

Uyuşturucu ile çocuğun buluşmaması için ülkemizde, hangi kurumların hangi önleyici hizmetleri sunduğu sorusunun tatmin edici bir cevabı bulunmamaktadır. Bugüne kadar çok sayıda hazırlanmış Strateji ve Eylem Planlarının en zayıf yönleri ise “önleyici amaç ve uygulamalar” bölümleridir.

Türkiye’de “uyuşturucu ve çocuk”la ilgili önleyici çalışmalardan sonuç alınamaması, aile ve okul odaklı önleyici programların oluşturulamaması, bağımlılıkla mücadelede çok alanlı çalışmaların yetersizliği, okullarda Psikolojik Danışmanlarla sınırlı çalışmaların yapılması, madde bağımlılığı ve davranış bağımlılığı konusunda eğitimlerin yetersizliği ile açıklanabilir.

Çocukların uyuşturucu maddeye erişiminin tüm yollarının engellenmesi ve uyuşturucu ile mücadele ve madde kullanımına ilişkin çocuklara ve aileye yönelik bilinçlendirme ve farkındalık eğitimleri düzenlenmesine acilen ihtiyaç vardır. Bu bilinçlendirme ve farkındalık eğitimlerinin küçük ölçekte çocuk ve ailelerle, orta düzeyde mahalle ve okullarda örgütlenmeyle ve büyük ölçekte ise programlar ve politikalar geliştirerek uyuşturucu ile mücadelede ilerleme kaydedilebilir.

En yetersiz kalınan 05-14 yaş grubu için Acil Eylem Planları öngörülmelidir. Okullarda temel eksiklik ise içinde hayat becerilerinin yer aldığı programların okul öncesinden başlanarak uygulanamamış olmasıdır. (Bu konuda Gilbert J. Botvin’in “Hayat Becerisi Eğitim Modeli” gibi modeller geliştirilebilir.) Keza, önleyici hizmetler bağlamında örgün ve yaygın eğitim sisteminin sürece uyumlu olması gerekmektedir. Bu noktada, okul sosyal hizmetlerinin kurumsallaşması, uyuşturucu gibi çocukların karşı karşıya kaldığı çok sayıda risk alanına zamanında müdahale edilebilmesi için hayati öneme sahiptir.

C. Bütüncül Koruma Sistemi İhtiyacı

Hayat çemberi içinde çocuğun, korunabilmesi için en dış halkada değil en iç halkada olması gerekmektedir. Uyuşturucu ile mücadelenin, ‘çevresi içinde birey’ kavramından yola çıkılarak öncelikle aileden başlayan, sonrasında çocuğun etkileşimde olduğu tüm sistemleri/bireyleri/grupları kapsayan bütüncül bir bakış açısıyla önleyici ve koruyucu bir şekilde yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

Uyuşturucu, çocukların karşı karşıya kaldığı çok sayıda riskten birisidir. Her bir risk alanı için farklı koruma sistemleri değil, her bir riske yönelik hizmetlerin tek bir koruma sisteminin parçası olacağı şekilde düzenleme yapılmalıdır. Bütün risklerden çocukları korumak için ülke ölçekli bütüncül bir Çocuk Koruma Sistemi’ne ihtiyaç vardır.

Çocuk Vakfı’nın yıllardır ısrarla vurguladığı gibi, Türkiye’de etkin bir Aile ve Çocuk Koruma Sistemi’nin olmayışı, üzerinde düşünülmesi ve odaklanılması gereken temel bir konudur. Bu nedenle çocukların karşı

karşıya kaldığı riskler gün geçtikçe artmakta, sosyal politikalar ise olduğu yerde saymaktadır.

Sağlık hizmetlerinden ve sosyal hizmetlerden yararlanan çocukların sosyal bütünleşme ve uyumlarının sağlanması için izlenmeye devam edilmeleri ise bütüncül korumanın önemli bir parçasıdır. Ülkemizde Çocuk Koruma Sistemi'nin gelişmemiş bu boyutu, uyuşturucudan kurtulan çocukların tekrar aynı duruma düşmelerinin önüne geçilmesi bakımından Denetleme ve İzleme hizmetlerinin yetersizliği sebebiyle büyük bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

D. Anlayış Değişikliği İçin Öneriler

Sonuç olarak, neden-sonuç ilişkilerine dayalı çok yönlü, çok bileşenli ve çok paydaşlı bir ekosistem kurulabilmesi için, Çocuk Vakfı'nın Türkiye'de Aile ve Çocuk Koruma Sistemi için anlayış değişikliğine dair başlıca önerileri şöyle sıralanabilir:

- a. Hiç zaman kaybetmeden il ve ilçelerde örgütlenecek icracı Aile ve Çocuk Bakanlığı'nın kurulması.
- b. "Uyuşturucu ve çocuk" konusu, öncelikle bir sosyal politika/hizmet meselesidir. Bu sorunla mücadele edilebilmesi ise iki ön şarta bağlıdır:
 - Ülke ölçekli Aile ve Çocuk Politikalarının geliştirilmesi.
 - Mevcut zayıf Aile ve Çocuk Koruma Sistemi'nin sosyal yardımla sınırlı olmayan, Hak Temelli sosyal hizmet anlayışına dayanan, önleyici hizmetleri kurumsallaşmış, yeterli bütçe ve donanımlı insan kaynağına sahip gerçek bir koruma sistemine dönüştürülmesi.

Bu ön şartlar yerine getirilmedikçe Türkiye'de "uyuşturucu ve çocuk" başlığı tek başına dünyanın en etkili politika, strateji ve eylem planına dönüştürülse bile tam anlamıyla amacını ve işlevini yerine getiremeyecektir.

- c. Aile ve Çocuk Koruma Sistemi içerisinde uyuşturucu riskine yönelik özgün mekanizma ve tedbirler geliştirilmelidir:
 - Çocuğun öncelikli yüksek yararı ilkesi doğrultusunda çocukların güvenli ve huzurlu bir çevrede yaşama hakkını hayata geçirebilmek amacıyla uyuşturucunun riskleri konusunda aileye yönelik bilgilendirme ve sosyal destek hizmetlerinin yeniden yapılandırılması,
 - Aile içi etkili iletişim; ailenin sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının doğru belirlenmesi; aile ortamında olumsuz rol model varlığı

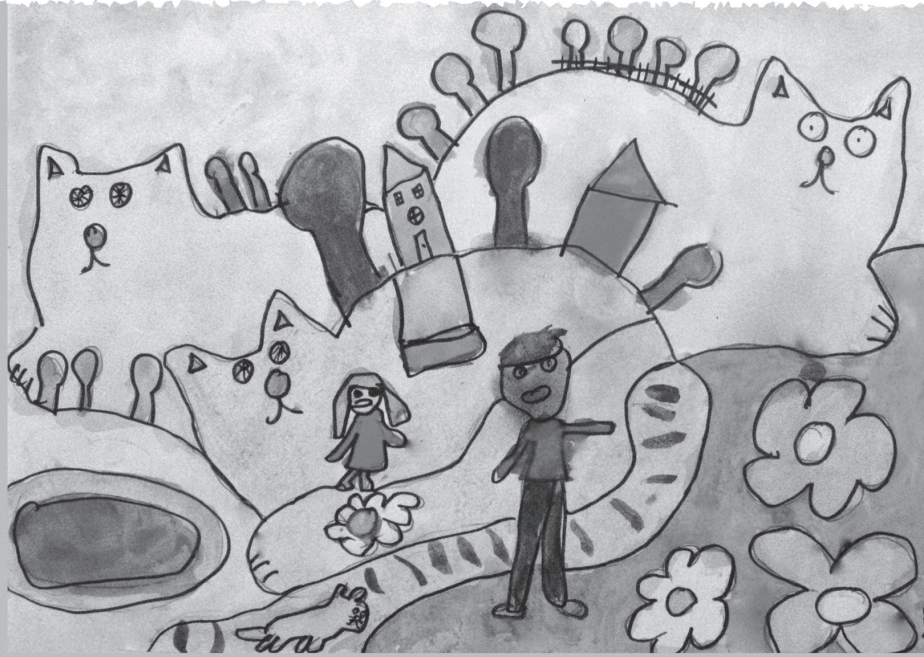
hâlinde çocuğun öncelikli olarak korunması için tedbirler alınması; okul öncesinden başlanarak çocuğun önleyici çalışmalarını içine alınması; çocuk ve genç kuşağın sosyal ve kültürel programlara erişimlerinin sağlanması; akranlar arası iletişim ve ortak çalışmaların teşvik edilmesi; medyanın söz konusu maddelere özendirici yayın yapmasının engellenmesi yönünde önleyici hizmetlerin ve mekanizmaların geliştirilmesi,

- Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı gibi uyuşturucu ile mücadelede rol alan aktörlerin şu an aile ve çocuklara yönelik sosyal hizmetlerin baş aktörü olması gereken Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinasyonunda iş birliği içerisinde çalışacağı mekanizmaların kurulması,
- Yerel yönetimlerin uyuşturucu ile mücadelede daha etkin hâle geleceği düzenlemelerin yapılması, mevcut programların işleyişi hakkında eğitimler verilmesi ve rollerinin belirlenmesi,
- Medya ve sivil toplum örgütleri ile iş birliğinin gönüllülük ve uzmanlaşmaya dayalı bir anlayışla geliştirilmesi,
- Risk önleme çalışmaları için gerekli olan durum tespiti ve uygulama etkinliğinin anlaşılabilmesi bakımından ölçeklere dayalı geniş tabanlı ve tekrarlanan ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin geliştirilmesi,
- Tıbbi tedavi ile sosyal hizmet yaklaşımını bir araya getiren disiplinler arası çalışmayı esas alan merkezlerin yaygınlaştırılması,
- Uyuşturucu ile tanışmış çocukların sonraki hayatlarında yeniden uyuşturucuya bulaşmamalarını sağlayacak Denetleme ve İzleme mekanizmalarının kurulması.

Kaynakça

1. Türkiye Çocuk Hakları Stratejisi ve Uygulama Planı (2013-2017) (Çocuk Vakfı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, İstanbul Üniversitesi, TÜBİTAK/TÜSSİDE).
1. Türkiye Çocuk ve Medya Stratejisi ve Uygulama Planı (2014-2018) (Çocuk Vakfı, Başbakanlık Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü, RTÜK).
1. Uyuşturucu ile Mücadele Şurası Sonuç Bildirgesi (28-29 Kasım 2014).
- 8., 9., 10. ve 11. Beş Yıllık Kalkınma Planları.
- Uyuşturucu ile Mücadele Acil Eylem Planı ve Uyuşturucu ile Mücadele Koordinasyon Kurulları Çalışma ve Usul Esasları, 2015.
- 2018-2023 Ulusal Uyuşturucuyla Mücadele Eylem Planı.
- Millî Eğitim Bakanlığı Uyuşturucu ve Bağımlılıkla Mücadele Stratejisi ve Uygulama Planı, 2008-2018.
- Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler 2019.
- Avrupa Uyuşturucu Raporu, Eğilimler ve Gelişmeler, 2019.
- Avrupa Uyuşturucu Raporu, Temel Sorunlar, 2020.

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, Yıllık Rapor, 2018.
Dünya Sağlık Örgütü Uyuşturucu Bağımlılığı Uzmanlar Komitesi, 2017 Raporu.
İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, Türkiye Uyuşturucu Raporları.
İHH İnsani Yardım Vakfı, Madde Bağımlılığı ve Bağımlılıklarla Mücadelede Sivil Toplumun Rolü, Saha Raporu, Ocak 2018-Aralık 2020.
MEB 2018-2023 Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı.
Ulusal Politika ve Strateji Belgesinin Uygulanması İçin Eylem Planı (2007-2009).
Uyuşturucu ile Mücadele Acil Eylem Planı, 2014.
Uyuşturucu ile Mücadele Acil Eylem Planı Hazırlıkları, 2014.
Uyuşturucu ile Mücadele Yüksek Kurulu Faaliyet Raporu, Temmuz 2014-Temmuz 2015.

Niçin Aile ve Çocuk Bakanlığı Kurulmalı?

-GÜNLÜK-

MUSTAFA RUHİ ŞİRİN

Maltepe (Ankara), 17 Aralık 1990

1. *Aile Şûrası* nedeniyle dün akşam saatlerinde Ankara'ya gelmiştim. Devlet Bakanı Cemil Çiçek'in öncülüğünde kurulan Aile Araştırma Kurumu, Türkiye'de ilk defa aileyle ilgili bir şûra düzenlenmesine karar vermiş. Aile Araştırma Kurumu'nun Başkanı Necmettin Turinay, kısa sayılabilecek bir süre içinde hem kurumun kurulması hem de şûra hazırlıklarına öncülük etmiş. İlgili Devlet Bakanı Cemil Çiçek ve Turgut Özal'ın başbakanlığı döneminde "muhafazakârların" Türkiye'de aileye yönelik en kapsamlı çalışmaları böylece başlamış oldu. Öngörülen araştırmalar, aile envanter çalışmaları, yayınlar ve filmler gerçekleşirse Türkiye'de Aile ve Çocuk Politikası için yeni bir anlayış ortaya çıkabilir. Şûranın açılışında Cemil Çiçek ve Başbakan Özal'ın konuşmalarını dinlerken Necmettin Turinay'ı dinlediğim duygusuna kapıldım. Şûranın kararları çocuk konusunu da kapsayacağı için merak ve heyecan içinde kararların nasıl hayata geçirileceğini bekleyeceğiz.

Ataköy, 28 Ekim 1998

Çocuk Vakfı'nda gerçekleşen *Cumhuriyet Dönemi Aile ve Çocuk Politikaları* oturumunda Ümit Meriç Yazan, Necmettin Turinay, Kürşat Bumin'i dinledik. Edibe Sözen'in yönettiği oturumdan çıkan sonuç şu oldu: Devlet, aile ve çocuğa bütçesinden ayırdığı payla ihtiyaç temelli politikaları sürdürüyor. Bu nedenle de 'çocuğa' müdahale hakkını kendinde görüyor. Uygulamalara

153

Çocuk ve
Medeniyet

Cilt: 6 Sayı: 11
2021/1: 153-192

-GÜNLÜK-

MUSTAFA RUHİ ŞİRİN, dunyaninenkucukcocugu@hotmail.com

Sair, Yazar, Çocuk Vakfı Kurucusu

doi: <https://doi.org/10.47646/CMD.2021.258>

koruyucu anlayış egemen. Aile ve çocukla ilgili vaat çok, icraat yok. Necmettin Bey ise Aile Araştırma Kurumunun kurucu başkanı olarak Türkiye’de sosyal politika eksikliğinden söz etti. Konuşmacılar, ülke ölçekli “sosyal devlet” anlayışının “sosyal politika” ile uyumlu hâle getirilmesini önerdiler.

Tarabya, 21 Şubat 2002

Türkiye, çocuk yoksulluğunu erteleyen bir ülke görüntüsü içinde. 1 milyon 250 bin kişi yoksulluk sınırının altında. Her beş çocuktan biri yoksul. Yardımla yoksulluğun önlenemeyeceğini söylemeye bile gerek yok. Cumhurbaşkanı Sezer’in Başbakan Ecevit’e Anayasa fırlattığı günden bu yana ekonomisi çöken bir ülkede istihdam, üretim, sosyal devlet politikaları da çökmüş durumda. Kalkınma Planlarında yer alan yoksulluğun önlenmesi hedeflerinin de çok uzağındayız. Yoksulluğu önlemeye yönelik politika değişikliğine cesaret edecek politik irade eksikliği devam ediyor.

Nişantaşı, 29 Mart 2002

Çocuklara yönelik istismar türlerindeki artışın yoksullukla ilişkilendirilmesinden rahatsızlık duyuyorum. Eğitimsizliğin hiç payı yoktur iddiası ne kadar yanlışsa, tek neden olarak yoksulluğun gösterilmesi de o kadar yanlıştır. Dünya neoliberal ekonomilerle tam bir kuşatma altında. Şiddet, küresel bir olguya dönüşmüş. Çocuğun ekonomik istismarının yaygınlaşma nedenleri giderek çeşitleniyor... Çiğdem Kâğıtçıbaşı’nın 1979 ve 1989 yıllarında sonuçlandırdığı *Çocuğun Değeri Araştırması*’na göre Türkiye’de çocuk, ekonomik değer algısı sarmalı içinde. Son yıllarda çocuğun cinsel istismarının görünür duruma gelmesi üzerinde daha ciddi çalışmalar yapılması gerekecek. Şiddetin ve cinsel istismarın görünür olmasında medyanın etkisinin önemli bir payı var.

Tarabya, 20 Ocak 2003

Aile ve Çocuk Bakanlığı kurulması amacıyla 20 sosyal bilimciden gelen görüşleri içeren dosyayı hazırladık. Önerimizi mektup ekinde Başbakan Abdullah Gül’e göndereceğiz. Bakanlığın kurulması için yaptığımız çağrı şöyle:

Aile ve Çocuk Bakanlığı’nın Kurulması İçin Çağrı

Aileye, çocuğa, kadına, yaşlı ve özürliülere hizmet veren kuruluşların, öncelikli hizmet alanına girmeyen Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bağlanması ile bu alandaki hizmetler durma noktasına gelmiştir. Bu adres değişikliğinin içerdiği zaafaların bir

an önce giderilmesi gerekir. İlgili birimlerin yerinden yönetim anlayışı ile yerel yönetimlere devredileceği açıklanmış olmasına rağmen, bu yönde yapılacak düzenlemelerin ülke ölçekli stratejisi de henüz belirlenmemiştir.

Türkiye’de aile odaklı çocuk merkezli sosyal politikaların başarıya ulaşabilmesi, aileye yönelik koruyucu, destekleyici ve geliştirici yaklaşımlarla mümkün olabilir. Ekonomik gelişme ve büyümeye paralel olarak sosyal yatırımlara öncelik verilmedikçe aile ve çocuk politikalarının başarıya ulaşma olanağı yoktur. Güç koşullardaki ailelerin önceliği ile ailenin bütün öznelerine hizmet verecek, ülke ölçekli toplumsal aile ve çocuk politikalarını sürdürecektir ve etkin koordinasyonu sağlayacak icracı niteliği olan Aile ve Çocuk Bakanlığı’nın kurulması gereklidir.

Türkiye’nin sosyal sorunlarının aile odaklı çocuk merkezli çözümü için icracı ve koordinatör, ülke ölçekli teşkilatlandırılacak, sosyal politikaları aile üzerinden gerçekleştirecek Aile ve Çocuk Bakanlığı’nın kurulmasını öneriyoruz.

Ankara, 5 Nisan 2003

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’a Aile ve Çocuk Bakanlığı’nın kurulması önerisini makamında sundum. Başbakanımıza, aile, çocuk, kadın, engelli ve yaşlı hizmetlerinin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bağlanmış olmasını endişeyle izlediğimizi ifade ettim. Niçin icracı bir Aile ve Çocuk Bakanlığı’nın kurulması gerektiğini gerekçeleri ile anlattım. Yeni Bakanlık kurulamayacaksa Başbakanlığa bağlı Aile, Çocuk ve Sosyal İşler Müsteşarlığı’nın kurulmasını tavsiye ettim. Başbakanımız, Turizm Bakanı Güldal Akşit’in Aile ve Çocuktan sorumlu Bakanlığa getirileceğini, müsteşarlıkla ilgili ön hazırlık yapılmasını ve Ömer Dinçer’le bir araya gelmemizi söyledi.¹ Başbakanımız ayrıca Aile Araştırma Kurumu, Özürlüler İdaresi ve SHÇEK için isim arayışı içinde olduğunu ve yardımcı olmamı rica ettiler. Yoğun gündemine rağmen görüşmemiz 40 dakika sürdü. Diyanet İşleri Başkanlığı ve TRT Genel Müdürlüğü bölümünü bu günlüğüme yansıtmayacağım.

Ankara, 23 Nisan 2003

Başbakanımız Recep Tayyip Erdoğan’la bugünkü görüşmemizde Aile Araştırma Kurumu’na Nesrin Aşar Çelik’i, Özürlüler İdaresi’ne Dr. Mehmet Aysoy’u önerdim; SHÇEK için düşündüğü Dr. Cafer Tatlıbal’ın da uygun olmadığını söyledim...

1 Başbakanlık Müsteşarlığı’na atanan Ömer Dinçer’le görev süresi içinde bu konuda bir telefon görüşmesi dışında hiçbir iletişim kurulamamış, Aile ve Çocuk Müsteşarlığının kurulması amacıyla Çocuk Vakfı’ndan giden önerileri yok saydığı gibi, hükümetin sosyal programını yürütecek birimlerin sınırlandırılması yönünde bir tutum içinde bulunmuştur.

Ankara, 7 Mayıs 2003

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'la makamında kısa bir görüşme yaptık. Aile ve Çocuk Müsteşarlığı kurulması için hazırladığım özet raporu sundum. Başbakanlık Müsteşarı ile görüşme talebinden sonuç alınmadığını söyledim.

Nişantaşı, 25 Mayıs 2003

İdare Hukukçusu Aydın Gülan ve Aile Araştırma Kurumu'nun ilk Başkanı Necmettin Turinay'la Çocuk Vakfı'nın kurulmasını önerdiği Aile, Çocuk ve Sosyal İşler Müsteşarlığı'nın kuruluş gerekçesinin amacı, işlevi ve kurum modeli üzerinde yaptığımız değerlendirmeyi tamamladık. Başbakan Erdoğan, Müsteşar Ömer Dinçer'le bir araya gelmemizi ve bu çalışmanın sonuçlandırılmasını rica ettiği hâlde Ömer Bey'le bir türlü görüşemedik. Ömer Bey'i de 1994'ten bu yana tanırım. Niçin iletişim kurmak istemediği hakkında şimdilik hiç fikrim yok.

Tarabya, 26 Kasım 2003

Bugün, Alman ilahiyatçı Hans-George Ziebertz'in çoğulculuk karşısında değer eğitimi modelleri konulu konuşmasını dinledim. Dört model olarak, değer aktarımı, değer açıklaması, değer gelişimi ve değer iletişimi yöntemlerini yorumladı, Ziebertz. Neyi öğreneceğine kilisenin karar verdiği süreçten, değer eğitiminde asıl öznenin çocuk olması gerektiği ve çocuğun kendisini gerçekleştirmesine imkân sağlamayı öneren bu yaklaşım, değerler eğitiminde özne çocuk anlayışına geçişin de iyi bir örneği sayılır.

Değer eğitimini ciddi anlamda gündemimize aldığımız söylenemez. Henüz sitem ve şikâyet aşamasındayız. Dünyada yaşanan çok yönlü değişimi okumada geç kaldığımız gibi, yürüyeceğimiz yolu da henüz belirleyemedik. Yüzünü Batılı değerlere çeviren yalnızca biz değiliz. Hangi değer ve amacın ahlâki olup olmadığından mı işe başlayacağız? Yoksa medeniyet merkezli değer eğitimini hayata mı geçireceğiz? Evet, her iki ödeve de yönelmemiz gerekecek.

Ankara, 19 Nisan 2004

59'uncu Hükümet döneminde 58'inci Hükümet Programı uygulanıyor. *I. Sosyal Hizmetler Şûrası* ilk olmasına rağmen Durum Tespiti Raporları düzenleyerek gerçekleştirilecek. Ancak, ülke ölçekli ana strateji üzerinde hiç çalışılmadığı gibi, *Kamu Yönetimi ve Mahalli İdareler Kanunu* tasarısı ile de ilişkilendirilmemiş. Üç komisyon için hazırlanan raporlar ana

strateji üzerinde çalışılmadığını ortaya koyuyor. Komisyon başlıkları şunlar: *Yoksulluk ve Risk Gruplarına Yönelik Hizmetleri, Toplumsal Gelişme ve Sivil Toplum Örgütlerinin Etkililiği, Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Sosyal Hizmetlerin Yeniden Yapılanması*. Üç komisyonun Durum Tespit Raporu birkaç gün önce Şûra üyelerine ulaşmış olsaydı, ülke ölçekli temel yaklaşımın ne olması gerektiği üzerinde yoğunlaşmak mümkün olabilirdi. İlk gün bilgilendirme süreci ile geçti. İkinci komisyondaki buluşmada Hıfzı Özcan Hoca'nın bendenizi komisyon başkanlığına önermesi güzel bir jestti fakat gruplaşma eğilimini sezdiğim için üye olarak katkı vermeyi tercih ettim.

SHÇEK'in hizmet birimlerinin yeni yasa ile İl Özel İdarelerine ve Büyükşehir Belediyelerine devrini öngören yasa tasarısı TBMM gündemindeyken ideolojik gruplaşma eğilimleri öne çıkmıştı. Gün boyu şaşkınlık içindeydim: Daha önceki yılları hatırlıyorum. 1983'te 2828 sayılı *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu* hazırlanırken de benzer tartışmalar yapılmıştı. Kimilerine göre *Çocuk Esirgeme Kurumu* kapatılıyordu. Yerinden yönetimi savunanlar o zaman da bugün de azınlıktaydılar. Şaşkınlığının nedeni de buydu. Sosyal hizmet, sosyal, ekonomik ve kültürel göstergeleri zayıf olan nüfus grubuna verilmesi gereken hizmet türü. Merkezden bu hizmetin yürütülmediği de ortada. Teorik olarak konuyu bilenler sosyal hizmetin yerinden verilmesini destekleyici açıklama yapmaktan kaçınıyor. SHÇEK'i tekellerinde tutmak isteyen sosyal hizmet uzmanları hizmeti değil kurumlarını savunma psikolojisi içinde. SHÇEK'in bugünkü yöneticileri işin esasına vâkıf olmadıkları için eleştirilere savunma psikolojisi içinde cevap veriyorlar.

Kimsesiz çocukların, gençlerin ve kimsesiz yaşlıların, *belediyeçilere veya sivil toplum kuruluşlarına emanet edilemeyeceği* ise, bugünkü merkezden yönetim savunucularının tezi. Yerinden yönetim modeline karşı çıkmalarının nedeni ise dönemin iktidarına muhalefetten kaynaklanıyor. Bürokratik ve otoriter devlet savunucuları benzer muhalefeti diğer kurumlarda da sürdürüyorlar. Sistemin vazgeçemediği bu zihniyet zaman zaman kendini hissettirse de asıl eksiklik, iktidarın ülke ölçekli sosyal politika dersine çalışmamış olmasıdır. Hazırlıksız, derinliksiz ve bütüncül bakıştan yoksunluk hâli bu. Bu nedenle şûranın ilk gününde oluşan endişem şu: *I. Sosyal Hizmetler Şûrası*, etkinlik düzeyinde kalmaya aday bir ilk.

Ankara, 20 Nisan 2004

Toplumsal Gelişme ve Sivil Toplum Örgütlerinin Etkililiği Komisyonu'nda ikinci gün de sosyal hizmetlerin merkezden mi yerinden mi yönetilmesi gerektiği tartışmalarıyla geçti. En önemli açmaz, kavram kargaşası tartışmalarının

hâlâ sürüyor olması. Devletin, vereceği sosyal hizmeti tanımlarken, fertlerin iradeleriyle kuracağı ve gerçekleştireceği gönüllü hizmeti kontrolünde tutması gerektiği yönündeki görüşe itiraz ettim ve itirazımın gerekçesini de açıkladım. Komisyon, açıklamalarımı destekledi. Bu konudaki asıl problem ise devletin sivil toplum kuruluşlarına (vakıf ve derneklere) ayrımcılık yapmasıdır. Komisyonun benimsediği ittifak noktalarından biri de buydu. Her zaman savunduğum, yaşadığım ve bin yıl yaşasam sürdürmek istediğim düşüncemi de komisyonda paylaştım: İnsanlar kendi iradeleri ile ve hiçbir dünyevi mülhaza içinde olmadan, gönüllü olarak iyilik edebiliyorsa bu tam anlamıyla sivil harekettir. 14 yıldır Çocuk Vakfı'nda sürdürdüğümüz felsefe budur.

İkinci günün sonuna doğru komisyonumuzda iki blok oluşmaya başladı. Sosyal hizmetlerin merkezi yönetim aracılığıyla yürütülmesini savunan grup, bu yönde karar almak için yönlendirme yapmaya başladı. İtirazlarımı gerekçeleriyle tekrar açıklamak zorunda kaldım. İçişleri Bakanlığı temsilcisinin sosyal hizmetlerin merkezde kalmasını, aksi hâlde, ehven-i şer olarak il özel idarelerinin tercih edilebileceğini ve yerel yönetimlere devredilmemesi yönündeki açıklaması ise gerilimi artırdı. Ehven-i şer sözünün sürçülisan olup olmadığını sordum; İçişleri Bakanlığı temsilcisi ısrarla görüşünü savununca, bunun talihsiz bir açıklama olduğunu ve geri alınmaması halinde bu yaklaşımı kınadığımı belirttim. Ankara boyasına boyanmış mülkiyeli vali ve vali yardımcılarının devletçi zihniyeti savunmaları anlaşılır bir durum. Ancak, komisyonumuzdaki diğer mülkiyeliler içinde farklı düşünenler olmasına rağmen açıklama yapmaktan kaçındılar. Muhafazakâr eğilimli mülkiyelilerin susma hakkını ısrarla sürdürmeleri tam anlamıyla Ankara korkusudur. Oylamada iki oy farkla sosyal hizmetlerin merkezi yönetim aracılığı ile yürütülmesi kararı alındı. SHÇEK temsilcileri de bu yönde oy verdi. Birinci günkü endişemde haklıymışım. *Kamu İdaresi ve Mahalli İdareler Kanunu* konusunda SHÇEK'in de hazırlığı yok. Yazık! Hem de çok yazık!

Ankara, 21 Nisan 2004

Şûra Genel Kurulu'nda Birinci Komisyon Raporu görüşülürken, sosyal hizmetlerin tek çatı altında toplanması ve ilçe düzeyinde teşkilatlanması önerisine açıklama getirme ihtiyacı hissettim. Ülke ölçekli ana stratejinin oluşturulması, standartların belirlenmesi, eğitim, koordinasyon ve izlemenin yapılması amacıyla SHÇEK'in yeniden yapılandırılmasını savundum. Yerinden yönetim yaklaşımının; hizmetin yaygınlaştırılması, niteliği, maliyetin düşürülmesi amacı ile hükümet kuruluşları, yerel yönetimler ve

uzman ve gönüllü sivil toplum kuruluşların iş birliğiyle sağlanabileceğini öngören yaklaşımı savundum.

Genel Kurul bu yönde eğilim gösterdi ve sosyal hizmetlerin ülke ölçekli teşkilatlanması yönündeki öneriyi III. Komisyon müzakereleri sırasında değerlendirmeyi uygun buldu.

Genel Kurul'un en tartışmalı anları ise yaşlılara yönelik sosyal hizmetlerin tartışılması sırasında yaşandı. Öneri şuydu: *Yaşlıların ölüm korkusunu azaltmaya yönelik gerekli dini ve psiko-sosyal yönlendirmelerin yapılmasını sağlanması...* Bir üye, bu önerinin laikliğe aykırı olduğu gerekçesi ile çıkarılmasını önerdi. Alkışlanmasından rahatsız oldum. Söz aldım ve yönlendirme kelimesi yerine destek kelimesinin konularak maddenin aynen kalmasını önerdim. Geriatri bilimi ve yaşlılara yönelik ruh sağlığı ihtiyacı dikkate alınarak konunun anlaşılmasını, İnsan Hakları temelinde ve hasta hakları özelinde ferdin talebi üzerine moral desteğine ihtiyaç olduğunu ve yerine getirilmesi gerektiğini belirttim. Dünyada bu yönde yaygın bir uygulama olduğunu, laikliği ödünsüz biçimde uygulayan birçok ülkede bu hizmetin verildiğini ve bu uygulamanın laiklikle çelişmediğini ifade ettim. Destekler mahiyetteki alkışlardan ise rahatsız oldum. Önerim, redaksiyon yapılmak üzere benimsendi.

Birinci Komisyon müzakereleri sırasında ortaya çıkan durum, şûranın arka planının okunması bakımından önemli idi: Güç koşullardaki yoksullara yönelik sosyal hizmetlerin sivil toplum kuruluşlarından satın alınması eğilimi ortaya çıktıkça rahatsızlığım arttı. Böylece, Üçüncü Komisyonun sosyal hizmetleri tanımlamadaki yaklaşımı bu eğilimle örtüşmüş oldu.

Sosyal Hizmetlerde Yeniden Yapılanmanın İlkeleri başlığı altındaki Üçüncü Komisyonun 10 ilke, -kamu ve özel hukuk tüzel kişileri arasındaki koordinasyon ve iş birliği- devletçi-bürokratik merkezîyetçi yaklaşımı özetleyen bir anlayışı içeriyor. Bugünkü SHÇEK'i yönetenlerin hiçbir temel öngörüsü olmadığı için şûra durum tespiti düzeyinde kaldı.

Sosyal hizmet ve sosyal yardım çalışmalarında merkezi ve yerel yönetimin farklı ağırlıklarda temsil edildiği, sivil toplum ve özel girişim ayağını da dışlamayan bir karma yapı üzerinden örgütlenme modeli önerisinin geliştirilmesi gerekir. Önce ana strateji hazırlanmalı ve politika oluşturacak kurum yapılandırılmalıdır. Bu ise standartları koyan, eğitim, izleme, koordinasyon ve iş birliği için uygulama programı düzenleyen bir yapının kurulmasını gerektirir. Uygulamayı yerinden yönetime bırakan anlayış sosyal hizmetleri yaygınlaştıracığı gibi mali yönden de kaynak israfını önleyebilecektir.

Şûranın tutanaklarını ve karar metinlerini merak ediyorum. Genel Kurul süresince birkaç kez düşüncelerimi açıklama imkânı buldum. Şûra notlarımla tutanaklardaki düşüncelerimi yeniden değerlendirmek istedim. Ancak, şûra sonunda şu noktaya ulaştım: Daha dar bir grupla Durum Tespit Raporu hazırlayarak model üzerinde çalışılıysa daha yararlı ve verimli bir sonuç alınabilirdi.

Asıl mesele ise yine göz ardı edildi: Cumhuriyet Dönemi boyunca sosyal hizmetler şehirlerle sınırlı bir uygulama alanı buldu. Köy, kasaba ve ilçeler bu hizmetten yararlanamadı. Bunun da temel nedeni ülke ölçekli icracı bir bakanlığın kurulamamış olmasıdır. Aile ve Çocuk Bakanlığı'nın kurulmasını önermeyi sürdürmemiz gerekecek.

Ankara, 18 Mayıs 2004

6 Eylül 2002 tarihinde Recep Tayip Erdoğan'ın daveti üzerine Ankara'da görüşmüştük. Seçim öncesi sürecin yaşandığı günlerdi. Sosyal politikalara hazırlıklı olmadıklarını fark edince, Türkiye fotoğrafını şu bilgi notları çerçevesinde yorumlamıştım: Türkiye, dünyada en fazla küçülen dördüncü ülke. 2001'de küçülme oranı 7,8. 1990-2001 döneminde yüzde 1.5'lük ortalama büyüme hızı. Dış borç 166 milyar doları aşmış. Nüfusun yüzde yarımı (335 bin kişi) aşırı yoksul. Gelir dağılımı eşitsizliği yaygın. En zengin yüzde 10'lük bölümün gelirden aldığı pay yüzde 32,3. Nüfusun en yoksul oranı yüzde 2,3. Toplam nüfusun yüzde 19'u yoksul. İnsani gelişmenin belirleyicileri olan gelir dağılımı, eğitim ve sağlık alanında köklü ve dönüştürücü çözümlerin üretilmesi gerektiği ise en öncelikli sosyal politika gerçeği. Bütçe paylarının artırılmasından önce sistemin kilitlenen noktalarının da gözden geçirilmesi gerekecek.

Bu duruma nasıl gelindi? Borçlanmanın siyasi baskıyla sonuçlanacağı göz ardı edildi. Türkiye muhafazakârlığının 50 yılda çözüm üretemeyişi neticesinde bu noktaya gelindi. Değişim sürecindeki dünya ve Türkiye ilişkisi doğru okunmadığı için en ağır bedeli aile kurumu ve yoksullar ödemiştir. Hatta aile dayanışmasına güvenmek sorunu ertelemeye de neden olmuştur.

Acemi demokrasilerde sermaye tekelleşirken yoksulluk çoğalır. Türkiye'de yaşanan da birebir bu süreçtir. Asıl tedbir nedir? Ülke ölçekli ekonomik politikaları sosyal politikalarla birlikte sürdürmeye yönelik stratejinin belirlenmesine öncelik verilmesi kaçınılmaz olmuştur. Ailenin yapabilirliği ve değer üretimine geçmesi sağlandıkça kamunun yükü de doğal biçimde azalacaktır. Değer üretebilen ailenin problem çözme kabiliyeti arttıkça iyileşme süreci de hızlanacaktır. Yoksulluğu hafifletmek için bir süre acil mali destekler düşünülebilir.

Kalıcı ve köklü çözümleri aile üzerinden gerçekleştirmek sosyal politikanın ilk tercihi olmalıdır. Aradan iki yıldan az bir süre geçti. Erdoğan Başbakan ve bugün IV. Aile Şûrası'nın açılışında yaptığı konuşmadan bu alanda temel tercihlerini yapmış bir iktidar izlenimi edinemedim. *IV. Aile Şûrası*, yoksullukla ilgili Durum Tespiti Raporu'yla bu temel tercihlerin yapılacağı kararları da alamaz. Çünkü geçen süre içinde çözüme ilişkin stratejik ön bilgi de hazırlanmamış. Geçen yılın ekonomik büyüme oranı 5.7 olmasına karşılık, yoksulluk oranı artmış. DİE 2003 rakamlarına göre 936 bin kişi mutlak yoksul. Ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltacağı tam bir sosyal yalan. Gıda dışı ihtiyaçlarını karşılayamayan nüfus 19 milyon sınırına dayanmış.

Klasik iktisat teorilerinden öğrendiğimiz bilgiye göre, ekonomi politikalarının ne ölçüde başarılı olduğu beş kriterle değerlendirilir: İstikrarlı büyüme, düşük enflasyon, dış ekonomik denge, adaletli gelir dağılımı ve düşük işsizlik oranı. Bizdeki ekonomik büyümeye rağmen diğer dört gösterge hâlâ zayıf. Enflasyon tek haneli rakamlara yaklaşmasına rağmen etkileri henüz hissedilmedi. Dış ekonomik denge borçlanma lehine bir eğilim içinde. Adaletsiz gelir dağılımı değişmedi. Yüksek işsizlik oranı da ortada. Hane Halkı İş Gücü Anketi'ne göre açık işsizlik oranı 2003'te yüzde 10,5. Eksik istihdamla bu oran yüzde 15,3'e ulaşmış.

IV. Aile Şûrası'nın ana konusunun yoksulluk olarak belirlenmesi iyi fikir. Ancak, 1990'da katıldığım ilk şûradan bu yana iki şûra daha yapıldı. Yoksullukla ilgili kararlar dikkate alınarak Durum Tespiti Raporu üzerinden ülke ölçekli bir strateji ve eylem planı hazırlanabilirdi. Açıkçası bu kadar sınırlı çalışma yapılması için şûra düzenlemeye de gerek yoktu. Kamu kuruluşlarının şûra-kurultay etkinliği yarışı da kabak tadı vermeye başladı. Bu çalışmalar üniversitelerden talep edilmeli ve stratejik bilgi üretimine katkı sağlayıcı yöntemler tercih edilmelidir.

Gün boyu İkinci Komisyonda, yoksulluğun ekonomik, kültürel ve psiko-sosyal yönlerini müzakere ettik. Bilgi akışı bakımından yararlı da olsa, bu müzakerelerin sonuç almaya yönelik bir işlevi olamayacak. Adı yoksulluk olan modern filii herkes, kendince tanımlama yarışına girmiş oldu. Benim modern filim mahşerin üç atlısına benziyordu: IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü mahşerin üç atlısıdır ve dünya sisteminin bu ekonomik öznelere doğru okuyamadan küreselleşen yoksulluğu anlayamayız. Kadim dünyada yoksulluk ferdin bire bir kendi hayatı ile ilgiliydi. 20. yüzyılın başında yoksullarla ilgili tavrı alınması gerektiği savunulmuştu. Bugünkü küresel dünya ise yoksulluktan sorumlu olmadığını açıklamıştır.

Devlet, yüzde 40'lara ulaşan sosyal yatırım bütçesine direnmiyor. Hem fikir hem de gündem değişikliğiyle karşı karşıyayız. Ve küreselleşme sürecinin

dünyayı çok yönlü ve hızlı biçimde kuşatması karşısında yoksulluğun yeniden tanımlanması aşamasına gelinmiş oldu. Küreselleşmenin isim babası sosyolog Roland Robertson, küreselleşmeyi “dünyanın sıkıştırılması ve bir bütün olduğu bilincinin artması” biçiminde tanımlamıştı. Malcolm Waters’ın küreselleşme vurgusu ise şöyle: *Toplumsal ve kültürel düzenlemeler üzerindeki coğrafya ile ilgili sınırların ortadan kalkması süreci ve insanların da bu sürecin farkında olmaları...* Notlarıma bakıyorum: Küreselleşme ekonomisi alışılmış bir ekonomi değil. Teoman Duralı’ya göre geliştirilmiş olan, alışılagelmiş iktisat modelidir: *Alışılagelmiş iktisatta, var olan temel ihtiyaçlara göre üretim yapılır. Geliştirilmiş iktisatta ihtiyaçlar üretilir ve tüketim kamçılanır... Bir yanda sömürgeleştirilmiş bir dünya, öbür yanda yeryüzünün tek mil nimetini devşiren bir anavatan: emperyalizm...*

Türkiye, Batılılaşma süreci boyunca hemen her alanda ödünç kavramları kullanan bir ülke. Bu da bizim hemen her sorunu ödünç kavramlarla açıklamamıza neden oluyor. Türkiye, bilgi üretimi yapamayışı ve kendi modernliğini üretmeyişi nedeniyle her yeni gündem sırasında aynı kolaycılığa düşmüş oluyor. Kültürel kodlarına göre kavramlaştırma yapamadığı gibi, düşünce de üretmiyor. Küreselleşme alanındaki durum da farklı olmadı: Ödünç kavramlarla küreselleşmeye muhalefet ettik veya küreselleşme sürecini kabullendik. Ya küreselleşmenin yararlı olduğu tezini savunduk ya da toptan reddine yöneldik. Küreselleşme ve yoksulluk ilişkisini hem neden hem de imkân ve fırsat olarak görenler de oldu. Tıpkı M. Chossudovsky gibi: *Yoksulluğun global bir tehdit hâline gelmesi, çözümünün de küresel bağlamda ele alınmasını zorunlu kılmaktadır...* Benim burada sorduğum soru ise kendi ev ödevimiz ile ilgili: Biz bu ekonomik ve kültürel yoksullaştırma kuşatmasından nasıl kurtulabiliriz? Bir, modern dünya mahşerinin üç atlısına karşı tam bağımsızlık. İki, bütün toplumda üretimin verimliliğini artırarak katılım süreçlerini yaygınlaştırmak. Bunun sonucunda şeffaflaşma ile birlikte adil ve mümkün olan eşit dağılımı sağlamaya yönelebiliriz.

Ankara, 19 Mayıs 2004

Yoksulluğun nedenlerini tartışmak. Yıllardır yapılan da bu. Hemen herkes yoksulluğu sonuçları üzerinden değerlendiriyor. Cesur, cüretkâr ve tepeden. Önleyici politikaları merkeze alan yok gibi. Orhan Türkdöğân yıllar önce *Yoksulluk Kültürü*’nü ilk gündeme getirenlerden biri olmuştu. Sabri Ülgener bu konuyu zihniyet ilişkisiyle açıklamıştı. Din-fakirlik ilişkisini dinin yoksulluğu tamir etme gücü ile açıklayanlar dün olduğu gibi bu gün de az değil. İki yorum yapılıyor: Tevekkül, azla yetinme, zühd anlayışı yoksulluğu kabule neden oluyor. Buradan hareketle dinin yoksulluğu beslediği

sonucu çıkarılıyor. İkinci yorum daha gerçekçi: Din, yoksulluğun ortadan kaldırılması ve önlenmesinde etkin güce sahiptir.

İlahi dinlerin hiçbirinde yoksulluğa övgü yok. Fakire yardım ise övülüyor. Dinler yoksulluğu erdem olarak açıklamadığı gibi, dindar olmanın şartı olarak da açıklamazlar. Fakirin yoksulluğa karşı direncini sağlayan temel iki kavram ise kanaat ve sabır. Yoksulluğun kabullenilişinde itaat kültürü de etkindir. Burada sorulması gereken soru şu olmalıdır: İtaat kültürü kimin işine yarıyor? Adil olmayan düzenlerin ve iktidarların. Bu noktadan hareketle iktidarların yoksulluk problemini çözmeye cesaret edemediği sonucunu çıkarmak da mümkündür.

Temel bir nokta olarak şu kaydı düşmemiz gerekir: Yoksulluğu konuşmak aynı zamanda dini konuşmaktır. Dinin de yoksulluğun da öznesi insandır. Bir insanda bütün insanlığı düşünmek ve konuşmak. İnsanlığın hâllerini düşünmek. Yoksulluğun yerine kendini koyabilmeyi öğrenmek. Paylaşmak, yoksulda kendini hissetmek: Sosyal duygu ile yoksula yani insana yönelmek. Mustafa Kutlu'nun, kulakları çınlasın: Kanaatten uzak yaşıyorsak *Yoksulluk İçimizde'* dir.

Türkiye nüfusunun yüzde 15'i yoksul. Hatta açlık sınırında. Bu gerçekle yaşayan bir toplumun toplumsal psikolojisi nasıl düzgün olabilir ki! Yoksulluğun hâkim psikolojisi ise umutsuzluk üretir. Değer üretmeyen aile ortamlarında yoksulluğun eşikleri daha ağır bedellere neden olabilir. Yoksulluk gerçeği ile modern yüzyılda daha da iç içeyiz. Yaşadığımız gerçeklik de bunu bize zaman zaman hatırlatıyor. Öyle ağır örnekleri görmeye alışıyoruz ki halimizden memnun oluyoruz. Aslında bu bir ikiyüzlülük. Yoksulluğun nedenlerini dışta aramak da bir kaçıştır. Ülkenin mali ilişkilerinde belirleyici olan dış mali kaynağın ise yoksulluğu beslediği muhakkak.

Son on yılı değerlendirelim: Toplumsal masraflardan kaçınılan politikalar uygulanmıştır. Aynı zamanda toplumsal tüketim harcamaları alt düzeylere çekilmiştir. Bunun sonucunda ise özel mali sermaye birikimini destekler nitelikteki harcamaların genişlemesine yol açılmıştır. Kamu alanının ideolojik, siyasal ve ekonomik olarak yitirilmesi, toplumsal yoksullaşmanın da en önemli gerekçesini oluşturmuştur. Kürselleşmeye bağlı olarak sosyal devletin zayıflaması ve kamu alanının yoksullaşması sonucu, beraberinde mutlak ve göreceli yoksulluk artırmıştır.

Türkiye, ekonomik olarak büyüyen bir ülke olduğu hâlde, gelir dağılımı adaletini sağlayamadığı ve ekonomik büyümeye paralel etkin sosyo-kültürel politikalar uygulayamadığı gibi, bu olumsuzluklar da henüz kontrol altına

alınmamıştır. Tek parti hükümeti, psikolojik yönden güven verse de bu yeterli değil. İşsizlik probleminin çözümü de ertelenmiş görünüyor. Dahası muhafazakâr bir partinin “yardım” yaklaşımı dışında ülke ölçekli somut sosyal politikası yok. Güç koşullardaki gruplara yapılan yardımlarla yetiniliyor. Sıkı İMF politikalarının uygulanması yoksulluğu derinleştirdiği yoksulların çaresizliği ve sarmalı daha da genişleyecek. Yoksulluğu önleyecek ekonomik, sosyal ve kültürel programların sosyal maliyetine cesaret edilmedikçe de bu alanın problemlerini kökten çözmeye imkânı olmayacak. Oysa 58’inci ve 59’uncu hükümetlerin oy tabanı da büyük oranda yoksul kesime dayanıyor.

Yoksulluğu tetikleyen en önemli odaklardan biri de medyadır. Medya tüketimi pompaladıkça yoksullar üzerindeki psikolojik etkileri de artıyor. Bu ise, hemen her gün en trajik yoksulluk hikâyelerinden bir kaçına tanık olmamızı sağlıyor. Buna karşılık medya, yoksulluğun nedenlerine eğilmekten kaçınıyor. Sistemin mantığı da bu. Hiçbir iktidarını yoksullarla paylaşmayı öğrenemezse kök sorunları çözemez.

Bugün, IV. Aile Şûrası’nda hazırladığım önerileri sundum: Yoksulluğun önlenmesi amacıyla hükümet kuruluşları, yerel yönetimler ve uzman sivil toplum kuruluşlarının iş birliği ve gönüllü ortaklığının ülke ölçekli etkin biçimde gerçekleştirilmesi, bir. Yoksul nüfusun suç ve şiddet oranlarını tetikleyebileceği gerçeğinden hareketle yoksul nüfusa psiko-sosyal hizmet verilmesi, iki. Yoksul ailelerin ülke ölçekli durum tespiti yapılması, üç. Yoksulluğun çocuk üzerine etkileri konusunda ülke ölçekli çocuk yoksulluğu merkezli önleyici programların hazırlanması, dört. Ev içi üretim atölyelerinin yaygınlaştırılarak etkin yasal güvence sisteminin geliştirilmesi, beş. İşsiz genç iş gücünün üretebilir duruma getirilmesi amacıyla yoksul bölgelere yönelik Hükümet Kuruluşları ve özel sektör iş birliğinde istihdam projelerinin özendirilmesi, altı. Göstergeleri yoksul olan nüfusa vergi muafiyetinin sağlanması, yedi. Yoksul nüfusun gelişme, kültürel ve sosyal haklarının yerine getirilmesi amacıyla ülke ölçekli ve erişilebilir hizmet projelerinin yaygınlaştırılması, sekiz. Yoksulluğun çocuk hakları ihlali ve çocuk ihmali ve istismarını yaygınlaştırdığı dikkate alınarak, rehabilitasyon, psikolojik danışmanlık ve eğitim hizmetlerinin yerel yönetimler ve uzman sivil toplum kuruluşlarının öncülüğünde gerçekleştirilmesi, dokuz. Yoksulluğun azaltılmasına yönelik yasal düzenleme yapılarak hizmet, eğitim ve araştırma projelerinin uygulanması, on. Ulusal ve uluslararası medyanın tüketim kültürünü yaygınlaştırmasındaki rolü ve etkilerine yönelik önleyici, bilinç oluşturu ve uygulanabilir etkin izleme çalışmalarının yapılması, on bir.

Çocuk Vakfı'nın önerisi olan *Aile ve Çocuk Müsteşarlığı* ile Aile ve Çocuk Bakanlığı'nın kurulmasını yarın tekrar önereceğim.

Ankara, 20 Mayıs 2004

IV. Aile Şûrası Genel Kurulu, altı komisyon raporunun müzakere edilmesi ve alınan birkaç kararla sona erdi. Öncekilerden tek farkı yoksulluk üzerine yoğunlaşmış ilk şûra olmasıydı. Öncekilerle benzerliği ise yine fili tarifile yetinmesiydi. İlk komisyon konusunun Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Acil Destek Programları olduğu hâlde, raporu stratejik bilgiden yoksundu. Türkiye'nin en acil ihtiyacı olan strateji geliştirilmedikçe flin çevresinde dönüp duracağız. Ana soru şu olmalıdır: Yoksulluğun önlenmesiyle ilgili belirleyici temel politika ne olmalı?

Gelir merkezli yaklaşım, mutlak yoksulluk veya gelir yoksulluğu anlayışının egemenliğini sürdürmesine, ihtiyaç merkezli yeni bakış açısı ise görelî ve insanî yoksulluk kavramlarının açılımına neden olmuştur. Yoksullukla mücadele stratejisinde, ihtiyaç merkezli yaklaşımdan hareketle programlar geliştirilmelidir. İnsanı yalnızca biyolojik varlık görme anlayışı yerine, görelî yoksullukta olduğu gibi, insanı sosyal bir varlık kabul etme anlayışı ile stratejinin ana eksenî paralel duruma getirilmelidir. Yoksulluğun ölçülmesinde, gelir dağılımı yoksulluğu kavramından, insanî yoksulluk kavramına, tek boyutlu yoksulluk tanımlarından bileşik endekslere doğru bir geçiş olduğu da dikkatten uzak tutulmamalıdır.

İnsanî Yoksulluk Endeksi, yoksulluğun gelir dışındaki farklı boyutlarını dikkate alan (hayatta kalma, eğitim, sağlıklı suya ulaşma vd.) bir birleşik endeks olarak UNDP tarafından önerilmiş ve yaygın biçimde uygulandığı hâlde, bu yaklaşım fotoğraf çekmekten öte bir işe yaramıyor. Yeni bin yılın kalkınma hedefleri arasında yer alan günlük ortalama geliri 1 doların altında olan nüfusun oranı ve göstergesi gelir yoksulluğunu ölçmeye yarıyor. Dünya nüfusunun beşte biri 1 doların, yarısı ise 2 doların altında gelir elde etmektedir. Bu rakamlar da dünya ölçekli fil tanımı yapmaya yetmiyor. Türkiye'nin yüzde 15'i görelî yoksul. Yüzde 1.6'sı gıda yoksulu-açlık sınırı altında. Yüzde 27'si gıda ve gıda dışı ihtiyaçlarını elde edemiyor (DİE Hane Halkı İş Gücü anketi 2003). Gelir dağılımına göre değil ihtiyaç merkezli, insanı sosyal varlık olma özelliğine göre kabul eden ve onu güvencelerine kavuşturan ana felsefe merkeze alınarak strateji geliştirilmelidir.

Türkiye nüfusunun yüzde 66.2'sinin şehirlerde yaşadığı dikkate alınır, yoksulluk stratejilerinin çok yönlü ve boyutlu olduğu daha kolay kavranabilir. *IV. Aile Şûrası'nın Kent Yoksulluğu Komisyonu Raporu* bu yönü ile tanımlayıcı bir çalışma oldu. Birinci tanımlamaya göre kent

yoksulluğu sekiz basamaktan oluşan bir piramitten oluşmaktadır: Yetersiz gelir. Yetersiz ve istikrarsız kaynak (servet) sahipliği. Yetersiz barınma. Kamusal altyapı hizmetlerinin yetersizliği. Sosyal güvenlikten mahrumiyet. Yoksulların hukuk sisteminin işleyiş sürecinde yeterince korunamaması. Yoksul kesimlerin karar alma süreçlerindeki etkisizliği, güçsüzlüğü. Yoksul kesimlerin sessizliği. İkinci tanımda kent yoksulluğu, ekonomik bir sorun olmanın yanı sıra, geniş kapsamlı üç temel bileşenden oluşmaktadır: Bireysel gelişim, fiziksel koşullar ve toplumsal ilişkiler. Bireysel gelişimin alt bileşenleri gelir, eğitim, sağlık ve güvenlidir. Fiziksel koşulların alt başlıkları konut, kentsel alt yapı ve doğal çevredir. Toplumsal ilişkilerin alt bileşenleri ise aile, enformel örgütlenmeler, siyasal partiler, sivil toplum kuruluşları ve cemaat ilişkileri.

Şûra boyunca köy yoksulluğunu çok az konuşabildik. Avrupa Birliği sürecine yönelik altıncı komisyon raporu ise bu sürecin kültürel ve sosyal yönleri üzerinde durulmadığını belgelemiş oldu.

Aile ve Çocuk Bakanlığı'nın kurulması yönünde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a yaptığımız çağrı da Ankara'da henüz duyulmadı. Aradan 18 ay geçmesine rağmen Hükümetin bu alana yönelik temel politikası da hâlâ oluşmadı. Maliyeti nedeniyle âdeta "yardım" dışındaki sosyal politikalardan kaçınıyor. Hükümete ürkellik hakim. Hükümeti bu durumdan çıkarmak ve etkilemek amacı ile her dört şûranın Durum Tespiti Raporları dikkate alınarak, önerilerin tematik sıralamasının yapılması, ülke ölçekli programın geliştirilmesi, hizmet, eğitim, araştırma ana başlıkları altında Aile ve Sosyal Programı'nın oluşturulması ve çalışmaların hükümet kuruluşları, yerel yönetimler, özel sektör ve uzman gönüllü sivil toplum kuruluşlarının iş birliğinde gerçekleştirilmesini önerdim ve kabul edildi. Genel Kurul'un tek kararı da bu oldu. Bakalım iktidar yoksullarla iktidarını bölüşmeye cesaret edebilecek mi?

Tarabya, 8 Ocak 2005

Çocuğu ve yaşlıyı ortada bırakmayan kültür geleneğinden uzaklaştıkça, çocuğu da yaşlıyı da ortada bıraktık. Bütün bir toplumda bu kadim geleneğe dayalı tavrı geliştirmemiz gerekecek. Evet, ama nasıl?

Nişantaşı, 17 Şubat 2005

Çocuk işçiliği, işsizliğin, eğitimsizliğin, yoksulluğun, nüfus artışının ve ekonomik krizlerin sonucudur. Çocuk hâlâ ülkemizde ekonomik değer olarak algılanıyor. Anne-baba işsiz ya da sürekli ve güvenceli iş ortamlarında çalışmıyorsa çocuklar daha kolay devreye sokuluyor. Aile çevresi ekonomik,

sosyal ve kültürel yönden olumsuz ortamlardan oluşuyorsa çoğu iş gücü istismarının farkına varılmıyor.

Zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılması okul çağı nüfusunu artıracak. Çalışan çocuk nüfusunda azalma sağlanacak mı? Eğitimsiz oldukları için meslek gerektirmeyen iş kollarında çalışıyor çocuklar. Beş çocuktan birinin çalışmaya mecbur kalması gelecek bakımından da çok sorunlu bir halka demektir. AB sürecinde tarımda daralmaya gidilirse nüfus, şehirlerde yoğunlaşacak. Bu aşamada ise kent çocuk işçiliğini azaltacak sosyal programların uygulanması gerekecek.

Tarabya, 16 Haziran 2005

Çeyrek yüzyılı, havuzdan taşan çocukları konuşarak geçirdik. Havuzdan taşanları halının altına süpürdüğümüzü de yeni fark ettik. Doğru bilgi, doğru soru ve doğru eylemle çıkmaya cesaret edemedik. Bugün de sokaktaki çocuklarla yüzleşmeye ne kadar hazır olduğumuz tartışılır.

SHÇEK'in *Sokakta Yaşayan ve Sokakta Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli* için düzenlediği ve bugün başlayan toplantı, büyük ölçüde, ben devletim çözerim, mantığının hakim olduğu anlayışla gerçekleşti. Bütün resmi aktörlere yer verildiği halde toplumun katılımı öngörülmedi. Tipik bir Ankara boyalı yaklaşım. Daha da ilginç iktidar partisinin yerel yönetimleri toplantıya çağırılmamış. Sokakta yaşayan ve çalıştırılan çocuklarla ilgili toplumsal şefkat de yetmez. Sokaklardan umuda yolculuğa çıkmak için kıyıya vuran çocuklarımızın dilini ve gerçeğini öğrenmekle işe başlamalıyız. Denizyıldızlarını dinlemeden önce denize girmeye ve ıslanmaya karar verdiğimizde çözümün parçası olabiliriz. Çözümün parçası olmak ise, çocuğun safında olduğumuzun fark edilmesi anlamına gelir. Çocuğun çözüme katkı vermesi de bu noktadan başlayabilir. Her denizyıldızının öyküsü farklı olsa da, onları kıyıya atan bir dalga vardır. Dalganın şiddeti ve boyu bilinmeden geri dönüşün ne zamanı ne de hızı bilebilir. Denizyıldızının ailesinden kopuşunu bilmek, dönüş yolculuğunun da yol haritasıdır.

Çocuk ve Gençlere Yönelik Önleyici ve Koruyucu Sistem olmadan sonuçlarla ilgilenmeyi sürdüreceğiz. Sorunun kaynağı da çözüm yeri de öncelikle ailedir. Ailenin değer üretimi, sosyal güvenliği, erken çocukluk dönemi eğitimi, çocuk refahı, çocuk yoksulluğunu merkeze alan çocuk politikası ile havuzun taşması azalabilir.

Denizyıldızı deyince, yolculuğa çıkmayı düşünmüşüm hep. ıslanmadan yüzülemeyeceği gibi denizyıldızlarına eğilmeden de yolculuk başlayamaz.

Niçin Aile ve Çocuk Bakanlığı Kurulmalı?

Tarabya, 17 Haziran 2005

Dün başlayan toplantı nedeniyle hayaller ve gerçekler karşısında insanların halleri üzerinde biraz olsun düşündüm. Hayallerden vazgeçenler mi daha çoktur, gerçeklerden vazgeçenler mi? Hayallerden de gerçeklerden de vazgeçenleri tanıdım. Ne hayallerden ne de gerçeklerden vazgeçenlerle yürümeyi tercih ettim. Hayalleri daha önde olanlarla konuşmak daha huzur verici.

Denizyıldızlarını konuşacağımız ortak dilimiz yok. Gerçekliklerini öğrenmek, onları duymamıza, dinlememize ve hissetmemize bağlıdır. Sorunu ancak böyle yakından görebiliriz.

Devletin gözleri politikacılarıdır. Yıllardır, sokakta yaşayan çocuk konusu güç koşullardaki çocukların ilk gündemini oluşturuyor. Dahası bu çocuk gündemi diğer çocuk sorunlarını da örten bir sarmala dönüşmüş durumdadır. Dün sunumu yapılan çalışma ile önerilen çözüm yine devlet merkezli. Hükümet kuruluşları ve kısmen yerel yönetimlerin içinde yer alacağı bu yaklaşımla sonuç alınması imkânsız. Çalışan çocuklarla sokak çocukları hizmet modeli farklı olması gerekirken, modelin başlığında karmaşa hâkim. Önce sokakta yaşayan çocuk gerçeğini stratejik bilgiye dayalı olarak öğrenmeliydik. Buna dayalı olarak ana projenin esaslarını, standartlarını, izleme-denetim ilkelerini de belirlemeliydik. Önerilen taslak hizmet, eğitim ve araştırma yönü bütünlük içermiyor. Sürdürülebilir olmadığı gibi katılıma da çok sınırlı ve küçük bir pencere aralıyor. İş birliği tanımlanmamış.

Çocuk ve Gençlere Yönelik Önleyici ve Koruyucu Sistem kurulmadan havuz taşacak ve dalgaların boyu da uzayacak. Sosyal yatırım öncelikli politikalar yanında aileyi güçlendirici politikaların da geliştirilmesi gerekir. İstanbul dışındaki şehirlerde geliştirilen modeller daha gerçekçi ve toplumun katılımına daha açık. Ne yazık ki, devlet gücüne sığınarak çözüme gidileceğinde inat ediyorlar. Bu kafayla bu çocuk cangalındaki kargaşa bitmez. İlgili yeni Bakan Nimet Çubukçu'ya, görüşme isteği, üzerine yangının nasıl sönebileceğini anlattım. Dinlemekle yetindi. İkinci kez görüşeceğimizi de sanmıyorum.

Tarabya, 29 Temmuz 2005

Yirmi metre uzunluğunda karşılıklı oturma düzenine göre yemek masası. Korumaya muhtaç çocukları konuşacağız. 2828 SHÇEK yasasında, bu ay yapılan düzenlemeyle korumaya muhtaç çocuklara bakma tekeli savunular ve kaldırılmasını isteyenlerin aynı masa etrafında toplanması

ilginç. Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili vakıf ve dernek kurmaya yönelen muhafazakârlar hazırlık yapıyor. SHÇEK Genel Müdürü İsmail Barış'a bu sürecin yeni bir yanlışın başlangıcı da olabileceğini söyledim. Kamu velayeti hangi kurum üzerinden yürütülecek? Bu mesele de *Çocuk Koruma Kanunu* ile ilgili. Her yanlış parçalar üzerinden düzeltme alışkanlığı devam ediyor. Bakan Nimet Çubukçu, henüz önünü görmüş izlenimi vermedi bana. İkinci karşılaşmamızda susmayı tercih etmem iyi oldu. İşin esasını konuşunca muhalif olarak algılanıyor insan.

Yusuf Ahmet Kulca, Dağlarca'yla tanışmadığını söyleyince Dağlarca'yı aradım ve Kadıköy'deki evinde ziyarete gittik. Dağlarca, su kaybı nedeniyle bir hafta hastanede kalmış. İyisin deyince, yüzüm tiyatro oynuyor, dedi ve güldü. Yusuf Ahmet'in Dağlarca ile ilk karşılaşması. İkimiz de çocukların safında yürüyen delileriz, ne önerirsin bize, diye sordum. Dört cümle sıraladı hemen; *İçtenliğimizi yitirmeyelim. Hiç bir siyasi tavır sizi engellemesin. Uygarlığın bir ulus için ekme olduğunu unutmayın. İnsan yeryüzünde bir tek insandır.*

Dağlarca, Yusuf Ahmet'le ikimizin de hiç parası olmadığını öğrenince sert bir üslupla şöyle dedi: *Çocuğun parası olmaz, parası olan çocuktan uzaktır.* Ve ardından, kuracağı vakfı konuştuk. Akranlarının öldüğünü ve güvendiği kimsenin kalmadığını söyledi. Yaşlılardan en çok duyduğum cümle de bu. Fotoğrafi çekilirken Dağlarca'yı bugünkü kadar istekli görmedim. Yusuf Ahmet'in çektiği gözlüksüz ve gözlüklü ikili, üçlü fotoğrafların akıbetini merakla bekliyorum.

Nişantaşı, 10 Ekim 2005

Malatya Çocuk Yuvası'nda dövülen çocukların görüntüleri 8 Ekim'den bu yana televizyonlarda yayınlanıyor. Gazeteler bu haberi birinci sayfalarından verdiği için televizyonların görüntü yarışı ve haber-tartışma programlarında çocuklar unutulmuş; söylem, hükümet eleştirisine dönüşmüş. Daha da can sıkıcı olanı ise iktidarı destekleyen 'muhafazakâr medya'nın acemice iktidarı savunması. Eski SHÇEK Genel Müdürü İ. Melik Gökçek'in aile ve çocuktan sorumlu Bakan Nimet Çubukçu'yu savunması ise hiç şık olmamış. İktidarı destekleyen medyadan görüş istenmesine rağmen görüş bildirmedim. Çocuk yerine iktidarı savunanlarla hiçbir zaman yollarım örtüşmedi ve yaşadıkça da örtüşmeyecek. Yaptığım açıklamaya ise özellikle 'muhafazakâr medya' yer vermedi. Tarihe kayıt düşmek için bu kısa paragrafı günlüğüme alıyorum:

Çocukların Malatya'dan Türkiye'ye Attığı Tokat

Türkiye'de hiçbir iktidarın önceliği çocuklar ve yoksulluk olmamıştır. Politika bekleyebilir, politikacıların çocuklardan ve yoksullardan beklmelerini isteme hakları yoktur.

Politikacıların öncelikli görevi sorun çözme yeteneğini kullanarak çocuklar ve yoksullar üzerindeki suskunluk sarmalını kaldırmaya yönelmektir. Son beş yılda çocuklar ve yoksullar ekonomik krize mahkûm edilmiştir. Bunun sonucu olarak, güç koşullardaki çocuklara yönelik değer üretimine odaklı sosyal politikalar ekonomik politikalarla paralel sürdürülememiştir. Malatya'daki yuvadan çocukların Türkiye'ye attığı tokadı ve Erzurum'da yuvada ölen bebeğin buz kesmiş bedenini kucağımızda hissetmedikçe bu trajik uyarı fark edilmemiş olacaktır.

İstanbul, 7 Kasım 2004

MCLUhann'ın “*Mesaj aracın kendisidir*” aforizması, iletişimin amentüsü olalı, bu sözün eşiğinden geçmeden fikirler sarmalı açılmıyor. Postman da, “*Medya kendi şeklini ve içeriğini iletir*” açılımıyla mesaj-medya ilişkisine katkı vermişti. Medyanın özel mesajları doğru biçimde iletemeyeceğini savunuyorum. Medya, kutsalın dile özel bir anlatımını kullanmadıkça kutsalı doğru yansıtmaz ve sanallaştırır. Özel iletiler ise sahihliğin yansımadığı bir dille mümkün olamaz.

Dünya Değerler Araştırması'nda (2000) 43 ülke arasında Türkiye en sonda. Türkiye, sadece yüzde 6,5'u birbirine güven duyan bir ülke. Bu orana kuşkuyla bakıyorum. Ancak, Aile Şûralarında, değer üretiminin zayıfladığı, üretilmiş değerlerin tüketimine yönelişin hızlandığı bir sürecin yaşandığı yönünde bir kanaat ortaya çıkmıştı.

Değer ve güven ilişkisinde en belirleyici öznenin din olduğunu düşünüyorum. *II. Uluslararası Dinî Yayınlar Kongresi* öncesinde ana sorum şuydu: Medya dini anlatmaya ehil midir? Kongre sonrası kanaatim şu oldu: Medya, kaynağının dilini dönüştürmeden, dinin doğasına uygun ve doğru anlatılması mümkün değildir. Seyed Hassan Hosseini, ne tamamen kabul ne de tamamen ret yaklaşımını yorumladı. İletişim dünyasında kabulcülerin de retçilerin de referansları yine Batı'dan.

Tarabya, 2 Aralık 2005

İstanbul'da düzenlenen *Uluslararası Aile Sempozyumu*'nun ilk gününde Ahmet Emre Bilgili'nin *Ailesizlik: Sokağın Çocukları* bildirisini Yusuf Ahmet Kulca ile değerlendirdik. Yusuf Ahmet'in havuz ve dört musluk yorumunu aynı heyecanla anlatması hâlâ bir şey yapılamadığının da tescili gibi. Toplumda çözümsüzlük duygusunun hakim olmasının birçok nedeni sıralanabilir. Sokağın çocukları konusunun, diğer çocuk sorunlarını örten sarmal gibi, acıtıcı bir sarmala dönüşmesi de garip bir çocuk gerçeği durumudur. Oturumun Başkanı Esin Küntay Hoca ile aynı nokta üzerinde durduk: Aile

ve çocuk politikasında anlayış değişikliğine gidilmesi ve güç koşullardaki ailenin desteklenmesi için strateji hazırlanması gerekecek.

Nişantaşı, 29 Eylül 2006

Türkiye'nin Çocuk Karnesi-Ekim 2006 raporunu bugün açıkladık. Bardağın dolu ve boş tarafını göstermek hiç de kolay olmadı. Raporun sonunda boş olan kısmın nasıl doldurulacağı için de öneriler yer aldı. Ülkeyi yöneten siyasi heyet, karneyi eleştiri ve muhalefet biçiminde algılayacak. Son dört yıldaki karneden rahatsız olmaları doğal. Seçim eşliğinde, karne sözcüğü bile tek başına muhalif olmaya yetiyor.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a, Mayıs 2003'te arzusu üzerine hazırladığımız *Türkiye'nin Öncelikli Aile ve Çocuk Faaliyet Planı'nın* dosyasını sunmuştum. Başbakanlığının ikinci ayıydı. Ne yazık ki iki görüşme dışında bu konuları bir daha konuşamadık. Başbakanla o günlerde tanıştırdığım Nesrin Avşar Çelik Aile Araştırma Kurumu'na, Mehmet Aysoy Özürlüler İdaresi Başkanlığı'na vekaleten atanmıştı. Atanan Aile ve Kadınla ilgili Bakanlar ülke ölçekli hiç bir politika üretemediler. 1990'larda hazırlanmaya başlanan Özürlüler Kanunu'nun yasalaşması ise bu dönemde en önemli kazanç oldu. Yönetilemeyen SHÇEK iyice açmaza girdi. Yuva, yetiştirme yurdu ve huzurevlerinin yerel yönetimlere devri sağlanamadı. Bir yönetmelik değişikliğiyle derneklere ve vakıflara çocuk bakım yetkisi verilerek adeta bu yük, ihtisası olmayan ve çoğu yeni kurulmuş derneklerin cılız omuzlarına terk edilmek istendi. Güç koşullardaki nüfus için aile odaklı öngörüle bulunulamadı ve yoksulluk biraz daha derinleşti. Muhafazakârların yardım dağıtma anlayışı bu dönemde daha da yaygınlaştı.

Son dört yılda eğitim yönetimi hiç güven vermedi. Müfredat yenileme çalışmaları bile anlatılamadı. Hüseyin Çelik'in kavgacı üslûbu yapılan iyi şeylerin de üstünü örttü. Eğitim yönetiminin Türkiye'ye yakışmadığını iktidar çevresi de kabul etti ama Tayyip Bey'in ısrarı devam etti. Bu dönemde Türkiye, Bakanların inisiyatif kullanmadığı Hükümet üslûbuyla tanıştı. Yoksulluk ertelendi. Güç koşullardaki çocukların hiçbir kök sorunu çözülemedi. Sosyal güvenliğin tek şemsiye altında toplanması çalışmaları da sonuçlanmadı. İktidar, çevreden merkeze yerleşmeye ağırlık verince iktidarını yoksullarla paylaşmaktan uzaklaştı. Ne yapalım, kendi düşen ağlamaz! Çocuk karnesi biraz da bunları hatırlatmak içindi.

171

Çocuk ve
Medeniyet
2021/1

Nişantaşı, 21 Ağustos 2007

81 il ve 957 ilçede örgütlenecek icracı Aile ve Çocuk Bakanlığı'nın kurulması için bir kez daha Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a mektup gönderdim.

Niçin Aile ve Çocuk Bakanlığı Kurulmalı?

Başbakanlık Müsteşarı Ömer Dinçer’le yaptığımız ilk telefon konuşmasında Müsteşarlık kurulmasını gerekli görmediğini söyledi. Böylece, Aile, Çocuk ve Sosyal İşler Müsteşarlığı raporumuz da sümen altı edilmiş oldu.

Nişantaşı, 1 Kasım 2009

Spordan sorumlu Devlet Bakanlığı’nın hazırladığı Ulusal Gençlik Politikası Hazırlık Raporu ulaştı bize. Bu rapor, yedi yılda gençlikle ilgili yapılan en kapsamlı (!) ön çalışma. Yalnızca, bilgi içeriyor. Hazırlanma gerekçesi de yok. İktidar partisi çocuk ve gençlik konusunda ne sosyal ne de kültürel program hazırlayabildi. Ufukta bir öngörüsü de yok...

Tarabya, 9 Mayıs 2010

Çocuk yoksulluğu ile Çocuk hakları arasındaki birebir ilişkiyi nasıl yorumlamalı? Yoksulluk, düşük hane halkı geliri ve tüketim düzeyleri gibi maddi göstergelerle ölçülebiliyor. Yoksulluğu etkileyen sağlık, eğitim, konut, aile büyüklüğü ve sosyal koruma olup olmaması yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkilerinin tespitinde önemlidir. Bu konuda uzun zamandır zihnimi kurcalayan soru ise daha farklı: Yoksulluğun çocuğun psikolojik, fizikî ve zihni gelişimi üzerindeki etkilerini bütün boyutlarıyla ölçülebilir miyiz? Dünyada henüz bu yönde ölçme ve değerlendirme ölçütleri belirlenemedi. Yoksul çocukların içinde bulunduğu güç koşulları sıralamak gerekirse şu başlıkları not edebiliriz: Yaygın ihmal ve istismar, bir. Sağlıklı büyümeme ve sağlığını koruyamama, iki. Eğitimden yararlanamama ve zayıf eğitim durumu, üç. Küçük yaşta iş gücü olarak kullanılma, dört. Küçük yaşta evlendirilme ve hamile kalma, beş. Suç işleme eğilimi ve antisosyal davranış, altı. Madde bağımlılığı, yedi. Uzun süre devlet yardımına bağımlı kalma, sekiz. Ülkenin işsizlik durumu, dokuz.

Çocuk yoksulluğunu ele almak ve üzerinde düşünmek bu olumsuzlukları ortadan kaldırmaya yönelmek anlamını da içerir... Dünyanın yaman hallerine akıl erdiremiyoruz.

UNICEF’in *Zengin Ülkelerde Çocuk Yoksulluğu*, 2005 raporuna göre, Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü’ne üye 24 devletten 17’sinde yoksulluk içinde yaşayan çocuk oranında artış olmuş. Rapor, çocuk yoksulluğu düzeylerini üç faktörün birleşimi ile belirlemiş: Ebeveynlerin yaşı, eğitim düzeyleri, aile başına düşen çocuk sayısı ve yalnız ebeveynlik gibi sosyal ve ailevi değişkenler, bir. Ekonomik durgunluk, teknolojik yenilik, düşük vasıflı işçilerin göçü, az ücretli işler, çift gelire sahip hane halkları ile birlikte özelleştirme ve küreselleşme trendleri gibi iş

gücü piyasası faktörleri, iki. Hükümetlerin politikalarındaki ve harcama önceliklerindeki değişiklikler, üç.

Çocuk yoksulluğundaki en büyük dalgalanma ise hükümet politikalarındaki değişikliklerden kaynaklanıyor. Ortak kabullerden biri ise şudur: Devletin ailenin refah standardını iyileştirmeye ayırdığı Gayri Safi Yurt İçi Hasıla oranı ne kadar büyükse, çocukların yoksulluk içinde büyümek zorunda kalma riski de o kadar düşüktür. GSYH' sının %10'u veya daha fazlasını sosyal harcamalara ayıran OECD ülkelerinin her birinde çocuk yoksulluğu oranı %10'un üstünde; GSYH'sının %5'inden azını bu tür yardımlara ayıran ülkelerin hiç birinde çocuk yoksulluğu oranı %15'in altında değildir.

UNICEF'in öngörüsü ise şöyle: İş gücü piyasası koşullarının ve sosyal değişikliklerin gücü kabul edilse de, çocuk yoksulluğu oranlarını aşağıya çekmek Hükümetlerin yapabileceği bir şeydir...

Türkiye'nin çocuk yoksulluğu fotoğrafına daha yakından bakmaya çalıştığımızda, gördüğümüz gerçek hiç şaşırtıcı değildir: Türkiye, sosyal harcamalara ayrılan payı giderek azalan bir ülke. Ekonomik büyüme ve gelişme ile sosyal gelişme at başı bir seyir içinde olmadıkça bu uçurum genişleyerek devam edecektir.

Türkiye'nin en önemli çocuk gerçeği ise demografik gruplar içinde yoksulluk oranı en yüksek olan grubun çocuklardan oluşmakta olmasıdır. Ailedeki çocuk sayısı arttıkça hane halkı yoksulluk oranı da yükselmeye devam etmektedir. Yoksulluk oranı yükselen ailelerin çocuk iş gücünden yararlanmaya yönelmeleri de kaçınılmaz bir sonuçtur. Düşük eğitim düzeyinin de çocuk yoksulluğuyla bire bir ilişkisi vardır. Yoksulluk sağlık, eğitim, barınma ve çocuk işçiliğini etkilediği gibi, çocuk ihmali ve istismarında da en belirleyici odaklarından biri olmaktadır.

Türkiye, son 5 yılda sosyal harcamalara ayırdığı payı yükselttiği hâlde yoksulluğun önlenmesinde neden iyileşme beklenen hedeflere ulaşmamıştır? Sosyal harcamaların çoğunluğu kamu finansmanından, kalanı ise özel finansmandan harcanmaktadır. Daha açık ifade ile söylemek gerekirse, Türkiye'nin sağlık ve sosyal koruma giderlerine ayırdığı kamu finansmanı daha düşük düzeydedir. Çocuk yoksulluğu özelinde şartlı nakit transferleri, bir defaya mahsus yoksulluğu hafifletme yardımları, tarım sübvansiyonları gibi uygulamalar yapılırsa da bu sosyal güvenlik tedbirleri çocuklara ulaşmadan tüketilmektedir.

Cumhuriyet hükümetleri içinde sağlık bakımından çocuğa yönelik güvence yasasını 60'ıncı Hükümet yasalastırdı: Ailesi sosyal güvenceden mahrum 18 yaşın altındaki her çocuğu sağlık güvencesine kavuşturan bu yasa, çocuk

yüzlü bir devrimdir. Ancak, Hükümetin henüz çocuk yoksulluğunun yapısal sorunlarını kökten çözecek ne öngörüsü ne de cesareti vardır.

Bir ülkenin çocuklarının psikolojik, fizikî ve zihnî gelişmeleri insanî gelişim düzeyiyle birebir ilişkilidir. Çocuk yoksulluğunu tanımlama ve ölçebilme potansiyeli, öngörülecek stratejinin ilgili bütün alanlarda eş güdümlü ve eş zamanlı uygulamasını gerektirir. Çocuk yoksulluğunun mali bütçeden direkt etkilendiği unutulmadan, çocuğun öncelikli yüksek yararına dayalı sosyal programı aksatmadan sonuç alma ihtimali ise çok zayıftır...

Tarabya, 10 Mayıs 2010

Yoksulların hatırı için *2010 Avrupa Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma ile Mücadele Yılı Toplantısı'* nı yönetmek üzere, sabahın erken saatinde Taksim'e gittim. Kanunla ihtilafa düşen çocuklar ve yoksulluk ilişkisi bağlamında önce Emine Akyüz Hoca'mızı dinledik. Nermin Akyıl, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın yaptıklarını "icraatın içinden" programı gibi anlattı. Özürlüler İdaresi Başkanlığı temsilcisi Tayyar Kuz, engellilerin dışlanma nedenlerini yorumladı. Ceren Seda Erdem, yapısal yönüne değinmeden Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yoksulların sosyal güvence boyutunu anlattı. Hükümet tarafını dinleyince insanın aklı iyice karışıyor: O hâlde bu ülkede yoksullar niçin azalmıyor? Sorusunu sormadan edemiyor insan. Meğer ders kitapları da Fak-Fuk-Fon'dan karşılanıyormuş!

Günlüklerime 2005'te yoksullukla ilgili düştüğüm notlar hâlâ geçerli. Bugün ülkeyi yöneten siyasi heyetin sosyal politika anlayışı "yardım dağıtma" ağırlıklı. Sonuç olarak, yoksulluk derinleşiyor. Son yıllarda ise çocuk yoksulluğu sarmalı iyice derinleşiyor.

Tarabya, 9 Aralık 2010

8 yıl aradan sonra Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'la Haliç Kongre Merkezi'ndeki çalışma odasında, bugün öğle saatlerinde görüştük. 8 yıl içinde yaptığımız görüşme taleplerine rağmen görüşmemiştik. Hemen her yıl bir ya da iki defa özel kalemine bilgi bıraktığım hâlde görüşmemiz mümkün olmamıştı. Her görüşme talebim ülkenin bir meselesiyle ilgiliydi. İlk sıradakiler 23-25 Eylül 2004'te himayelerinde düzenlediğimiz *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi, Aile ve Çocuk Bakanlığı'nın kurulması, Çocuk Adalet Sistemi ve 100 Temel Eser uygulaması* konularıydı. Yarım saati aşkın sürede bu konuları değerlendirdik. Başbakanımız, kongre kararlarından biri olan *Türkiye Yetenekleri Geliştirme Kurumu'nun* kurulması yönünde irade beyan etti. *Aile ve Çocuk Bakanlığı'na* önce itiraz etti; "mevcut birimlerin başında çalışan genel müdürler olsa Bakanlığa gerek olmadığı" yönünde

açıklamalarda bulundu. Genel bir izahtan sonra niçin icracı bir Bakanlığın kurulması gerektiğini tekrar izah etme ihtiyacı hissettim. Seçimden sonra Devlet Bakanlıkları'nın kaldırılacağını ve aile merkezli bir Bakanlığın bu dönemde gündeme alabileceğini ifade ettiler.

Tarabya, 16 Nisan 2011

Öğle saatlerinde Çemberlitaş'taki Birlik Vakfı'na gecikmeyle ulaşabildim. Bahar havası insanları evlerinden çıkarmış. İstanbul'u bu kadar kalabalık görmemiştim. 1970'li yılların başından beri İstanbul'u tanımaya çalışsam ve sevsem de İstanbullu sayılmam. Orta yaşın üstünde bir gruba *Medeniyet ve Çocuk* konulu bir konuşma yaptım. Medeniyetimizin üç yüz yıllık krizine de değindim, kısaca. Medeniyet insanı yetiştirme idealinin uzağına düştüğümüzü yorumladım. Eski Kültür Bakanlarımızdan İsmail Kahraman Bey de teşrif etmişti. Resul Tosun Bey'in takdimini dinlerken de yaşlandığımı hissettim.

İkinci sularında Türk Edebiyatı Vakfı'na Beşir Ayvazoğlu'na uğradım. Beşir Bey'le otuz beş yıllık bir dostluğumuz var. Son kitabı, *Malik Aksel Evimizin Ressamı* biyografisi ile Aksel'in üç ciltlik külliyatını hediye etti. Türk Edebiyatı Vakfı'nın kullanımında olan sıbyan mektebinin tadilatının tamamlanmış olmasına da sevindim. Merdivenler 3 cm yükseltilmiş, yetişkin merdivenlerine dönüştürülmüş...

Akşam saatlerinde eşimle İz Yayıncılık'a uğradık. İçimde kitap yayımlama heyecanı da kalmadı. İlk kitabım 1983'ün bahar aylarından birinde yayımlandığında Çağaloğlu'ndan Merter'e kanatlanıp uçmuştum sanki... Hatıralarımı yazmak mümkün olabilecek mi? Belki de asıl eserim hatıralarımı yazacağım kitap olacak... Çağaloğlu'na gelip de Sezai Karakoç Bey'e uğrayamadığım nadir günlerden biri daha geride kaldı...

Güre, 1 Temmuz 2011

Bugün 61. T.C. Hükümeti kuruldu. 1992'den bu yana kurulmasını önerdiğimiz Aile ve Çocuk Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı adıyla kuruldu. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'la 9 Aralık 2010 tarihinde yaptığımız 40 dakikalık ikili görüşmenin yarısını bu konuya ayırmıştık. Kurulan Bakanlığın ilk Bakanı Fatma Şahin. Parti içinde kadın ve çocuk konularıyla ilgili bir isim. Bakanlığın henüz yarası yok. Kanun Hükmünde Kararnameyle icraata başlayacak. Sosyal yardımları koordine edecek bir Bakanlığın kurulduğu anlaşılıyor. Ana soru şudur: Bakanlık 81 il 957 ilçede icracı bir Bakanlığa dönüşebilecek mi?

Güre, 8 Temmuz 2011

61. Hükümetin Programı Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından TBMM’de okundu. Başbakan, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na özel vurgu yaptı. Başbakan, Çocuk Hakları Stratejisi’ne değinmedi. Milli Eğitim Bakanlığı’nın yeniden yapılandırılacağını açıkladı. Üstün yetenekliler konusuna ve kurulacak kuruma da atıfta bulunmadı. Başbakanımız, Süleyman Demirel ve Turgut Özal gibi sayıları çok seviyor. Siyasetin diline ekonomik büyüme ve kalkınma egemen. Nedense, Ankara sayıların diliyle konuşmayı çok seviyor.

Nişantaşı, 24 Temmuz 2011

24-25 Mayıs 2011 tarihlerinde düzenlenen *Çocuk Yoksulluğu ile Mücadele Çalıştayı Sonuç Raporu* yayımlandı. Türkiye’de 15 yaş altı çocuk grubunun % 23’ü yoksul. Ülkemizin çocuk yoksulluğuyla ilgili köklü bir programı da yok henüz. Yoksulluk içinde büyüyen çocukların yetişkinliklerinde de yoksulluk içinde yaşama ihtimalleri çok yüksek. Mutlak yoksulluk yanında görece yoksulluk en fazla küçük yaşlardaki çocukları etkiliyor. Yoksul ortamlarda doğan çocukların sağlıklı büyüme ve sağlığını koruma yanında, büyüme ve gelişme haklarından yoksun kalmaları ise kaçınılmaz bir sonuçtur.

Çocuk yoksulluğuyla ilgili yardıma bağımlılık, suç itilme ihtimali, düşük eğitim, madde bağımlılığı, düşük gelir, işsizlik ve sağlık sorunları ise ilk sıradaki başlıklardır. Demografik bakımdan yoksulluk oranı en yüksek grup 0-18 yaş grubu çocuklardan oluşuyor. Hane halkı büyüklüğüne göre de çocuk yoksulluğu değişiyor. 1-2 kişilik hane halkı grubunda yoksulluk oranı %11.5 iken, 3-4 kişilik hane halkı grubunda %9.4, 5-6 kişilik hane halkı grubunda ise %21.8. 7 kişiden fazla hane halkı grubunda bu oran %38.5. Kırdaki yoksulluk şehirdekine göre daha geniş ve ağır. Yıllardır yazdık söyledik; aile ve çocuk odaklı sosyal programın hazırlanması ve uygulanması şart. Sağlık, barınma, eğitim, hizmetlere erişim, sosyal güvence hakları ve kültürel hizmetlerin yaygınlaştırılması programı ile çocuk yoksulluğunun önlenmesi ülke politikası durumuna getirilmedikçe yoksulluk ve çocuk yoksulluğu sarmalı derinleşmeyi sürdürecektir...

Nişantaşı, 24 Mayıs 2012

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Müsteşarı Kenan Bozgeyik Ankara’da SHÇEK’in eski binası ve Çocuk Sarayı Apartmanı’nda kurulacak çocuk müzesi için yardımcı olmamı istemiş ve bu konuda Özcan Kars’ı görevlendirmiş. Bekir Onur’un raporunu dün okudum. Gönderdiğim kısa raporun sonuç bölümünü günlüğüme kaydediyorum:

Müzeler, toplumların kültürel algılarını biçimlendiren kültür kurumlarıdır. Yeni dünyada müze anlayışının geldiği nokta, müzelerin eğitim yönünü öne çıkarmıştır. Artık müzeler, koleksiyoncu dükkânı değildir. Nesne sergilemeye yönelik müzecilik dönemi kapanmıştır. İnsana yönelik eğitim ve iletişim ağırlıklı bir müzeciliğe göre kurulacak müzenin amacı ve işlevi belirlenmelidir. Müze dünyası ile eğitim dünyasını içine alan bir yaklaşıma odaklanmak gerekir. Kurulacak müzeyi müze bilim ve eğitim psikolojisi temelinde öngördüğümüzde kurum müzesi mi bilim-sanat ağırlıklı bir müze mi kurmak gerektiği kararı da verilmiş olacaktır.

Nişantaşı, 28 Ağustos 2012

Bugünkü Taraf gazetesinde yer alan haber: Dünyanın en büyük üçüncü tüketici malları üreticisi Unilever Grubu Avrupa Şefi Lan Zijderveld, gelişmekte olan ülkelerdeki stratejilerle Avrupa'daki krize karşı mücadele ettiklerini ifade ederek, fakirlik Avrupa'ya geri dönüyor, demiş. Şımarık Batı'nın 'tarihin sonu tezi'ni yalanlayan bu habere sevinemedim. Çünkü doğacak Avrupalı çocuklar üzülecek...

Tarabya, 8 Eylül 2012

Dokuz 5 Yıllık Kalkınma Planı geride kaldı. Ekonomik büyüme ağırlıklı planlı kalkınma yaklaşımı miadını doldurduğu hâlde 2014-2018 yıllarını kapsayacak X. Plan hazırlıkları başlamış. Yarın, öğleden sonra Çocuk Özel İhtisas Komisyonu için Ankara'ya gideceğim.

Birkaç gündür bisikleti icad eden Kirkpatrick Macmillan'ın şu cümlesi zihnimde dolaşiyor: Bisikleti icat ettiğim kadar iyi kullanamadım, çünkü, bisiklete bindiğim ilk gün adam ezdim. Türkiye için Kalkınma Planları da tam bir memleket kazasıdır. On yıldır ülkeyi yönetenlerin hâlâ bunu fark edememiş olması kaygı vericidir. Anlamaları için de bir şey söylemeli miyiz? İnce ayarlı bir söz söylemek yeterli: Kuş gibi uçmak arzusuyla bisiklete binersiniz ama uçakla uçamazsınız, çünkü uçağa binersiniz.

Tarabya, 6 Ekim 2012

Hakan Yılmaz tarafından yapılan *Türkiye'de Muhafazakarlık: Ailede, Cinsellik, Din Araştırması* sonuçlandı. Araştırmada en dikkat çeken nokta, muhafazakâr tutumlardaki yumuşama eğiliminin ortaya çıkmış olması. Araştırmanın ilgi çekici sonuçlarından biri, muhafaza edilmesi gereken en önemli toplumsal kurum ve muhafaza edilmesi gereken en önemli siyasal değer konusunda değişim olmuş. Muhafaza edilmesi gereken en önemli toplumsal kurum aile oranı yüzde 54'e yükselirken, devlet yüzde 15,5'e gerilemiş. Muhafaza

edilmesi gereken en önemli siyasal değer 6 yıl önce “eşitlik” iken, artık özgürlük.

Açık Toplum Vakfı ve Boğaziçi Üniversitesi tarafından yürütülen *Türkiye’de Orta Sınıfı Tanımlamak Araştırması* da sonuçlanmış. Araştırmaya göre kendini orta sınıf olarak görenler azalmış, kendini fakir bulanların sayısı artmış. Kazandığımız para, bize yetmiyor diyenlerin oranı 6 puan artışla yüzde 47’ye çıkmış. Dindarlık seviyesi 6 yıl içinde kayda değer bir değişim geçirmemiş. Ramazanda oruç tutanların oranı yüzde 60’tan yüzde 53’e gerilemiş.

Yılmaz Esmer’in hazırladığı *Türkiye Değerler Araştırması* 2012 de sonuçlanmış. 1990’dan bu yana iki yılda bir sürdürülen araştırmanın öne çıkan sonuçları şöyle: Toplumda güven duygusu zayıflıyor; dindarlıkta artış var, muhafazakârlıkta yükseliş yok; otoriter eğilimler güçlü, demokratik değerler zayıf...

Türkiye’de aile, çocuk ve gençlik araştırmaları için ölçek geliştirilmesine ihtiyaç var. Ailenin, çocuğun, gencin iyilik hali endeksi sistemi kurulmadan ampirik çalışmaları ihtiyatlı değerlendiriyorum.

Tarabya, 8 Aralık 2012

WIN/Gallup International Global Açlık Algısı Araştırması sonuçları her anlamda uykuları kaçırarak cinsten: Oluşturulan açlık duygusu endeksine göre dünya nüfusunun yüzde 3’ü sürekli, yüzde 9’u zaman zaman açlık çekiyor. Zaman zaman ya da sürekli açlık hissi duyan yüzde 12 oranı dünya nüfusunun 840 milyonu demek. Kriz bölgelerine gelince: Sudan halkının yüzde 80’i, İsrail ablukası altındaki Filistin’de ise halkın yüzde 52’si yeterli gıdaya ulaşamadığı için açlık içinde yaşıyor.

Açlık Algısı Araştırması Türkiye Sonuçları’nı Türkiye’nin iyi yönetildiği iddiasını sürdüren politikacılara ithaf ederek buraya kaydediyorum: Türkiye nüfusunun yüzde 4.6’sı sık sık, yüzde 11.6’sı da zaman zaman yeterli gıda bulamıyor. Türkiye’de açlık çekenlerin oranı toplam yüzde 16.2. Bu oran, yüzde 12 olan dünya ortalamasının üzerinde. Sürekli veya ara sıra yeterli gıda bulamayanların oranı, çalışanlar arasında yüzde 12 iken, çalışmayanlar arasında yüzde 19.3.

Türkiye’de iki haftadır *Muhteşem Yüzyıl* dizisi tartışılıyor. Bakalım yoksullar ne zaman gündeme gelecek!

Nişantaşı, 30 Ocak 2013

TÜİK’in son araştırmasına göre nüfus artış hızı 1.35’ten 1.2’ye, 0-14 yaş grubunun toplam nüfusa oranı ise 25’in altına düşmüş. Başbakan Recep

Tayyip Erdoğan'ın 'üç çocuk' çağrısına rağmen nüfus artış hızı azalınca, Hükümet, çocuk sayısını teşvik etmek amacıyla çalışmalara başlamış. Nüfus artışı ve azalmasının birçok bileşeni var. Sayılar üzerinden yapılacak değerlendirmelerle sonuç alınacağını varsaymak yerine, nüfus azalmasının nedenlerini anlamaya yönelmeyi tercih etmeliyiz. Büyük nüfus söylemi yerine çocuk sorunlarının çözümünü birinci öncelik durumuna getirmek daha gerçekçi değil mi?

TÜİK'in çocuklara ilişkin istatistikleri *2006 Aile Yapısı Araştırması* veri tabanına dayanıyor. Bu ise çocuk gerçeğinin üzerini örtüyor. Veri tabanının güncellenmesi gerekir. *Çocuğun İyi Olma Hali Endeksi* sisteminin kurulması halinde bu konudaki doğru bilgi ihtiyacı karşılanmış olur.

Tarabya, 8 Mart 2013

Memnuniyetsizlik Araştırması'na göre, mutlu olanların sayısı önceki seneye göre yüzde 1 azalarak yüzde 61'e inmiş. Manolya ağacım, bu sonucu nasıl yorumlamalı?

Tarabya, 16 Mart 2013

Çin'de 1971 yılından beri başlayan 'tek çocuk' politikası sonucunda 336 milyon kürtaj yapılmış; 196 milyon kadın ve erkek kısırlaştırılmış. Birçok aile, erkek çocuk tercih ettiği için daha çok kız çocuklar aldırılmış. 2033'e kadar 60 yaş ve üzeri nüfusun 400 milyonu aşacağı tahmin ediliyor... Çin'in bir gün çökeceğine dair bir çok neden sıralanabilir. İlk neden ise cenin hakları ve bebek katliamıdır. Dünya ise Çin'e karşı suskun; insanlığın masumiyeti böyle mi savunulacaktı!

Katolik âleminin yeni ruhani lideri Papa Francesco, 'yoksullar için ve yoksullara çalışan bir kilise' vaat etmiş. Yeni Papa, Vatikan'ın küplerini yoksullara dağıtmadıkça bu sözün hiçbir anlamı yok!

Nişantaşı, 3 Nisan 2013

TÜİK, 6-17 yaş grubunda 15 milyon 247 bin çocuk olduğunu açıkladı. 6-14 yaş grubunda 292 bin, 15-17 yaş grubunda ise 601 bin çocuk işçi çalışıyor. 6-14 yaş grubunda çocukların yüzde 97.2'si, 15-17 yaş grubunda ise yüzde 74.7'si okula devam ediyor. Çalışan çocukların yüzde 68.8'ni erkek, yüzde 31.2'sini ise kız çocuklar oluşturuyor. Türkiye, dünyadaki büyük ekonomiye sahip 20 ülke arasında olmasına rağmen; çocuk yoksulluğu Türkiye'de 10 yıl öncesinden farklı değil. Hükümet, 13 milyon bireye 'sosyal yardım' yapmış. İhtiyaç temelli anlayışı yaygınlaştırmış. Ancak, henüz hak ve sorumluluk

temelli bir anlayışa hazır olmadığı gibi sosyal koruma hukuku geliştirmeye de hazır değil.

Tarabya, 28 Nisan 2013

Ekonomik büyüme ve kalkınma ile çocuğa yönelik harcamalar arasındaki ilişki çocuk lehine bir denge içinde değil. Yıllardır söyledim, yazdım. Hafta içinde Kalkınma Bakanı Cevdet Yılmaz, iktidarlarının on birinci yılında nihayet bu yönde bir açıklama yapmış.

İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin hazırladığı *STK'lar İçin Çocuğa Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu*'na göre, çocuğa yönelik kamu harcamalarındaki artış Gayri Safi Yurt İçi Hasıla artış hızının gerisinde kalmış. Bunun anlamı çok açık; ekonomideki büyüme çocuğa yeterince yansıtılmıyor. Araştırmada en temel sorunlar ve kaynak aktarılması gereken başlıklar arasında çocuk yoksulluğu ile mücadele geliyor.

OECD verilerine göre Türkiye'de dört çocuktan biri hâlâ yoksul. Bahçeşehir Üniversitesi'nin, *Türkiye'de Her Üç Çocuktan Biri Yoksul* başlıklı araştırmasına göre, Türkiye'de 4.6 milyon çocuk beslenme, ısınma ve giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamıyor.

TÜİK'in, *Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi* verilerine göre ise maddi yoksunluk çeken çocukların arasında 2006 yılından 2010 yılına kadar bir iyileşme kaydedilmiş... Yardım dağıtmakla çocuk yoksulluğunun kökten çözümü erteleniyor. Devlet'in verdiği yetmiyor. Bu sorun öncelikle sistem sorunudur ve henüz kökten çözüme gitmek için de çok erken. İktidarı yoksullarla bölüşmek kolay mı!

Nişantaşı, 29 Nisan 2013

Kalkınma Bakanı Cevdet Yılmaz'a bugün gönderdiğimiz mektupla, *Çocuğun İyi Olma Hali Endeks Sistemi*'nin kurulmasını önerdik.² *Çocuğun İyi Olma Hali Endeksi*, çocuğu bir bütün olarak ve şimdiki ihtiyaçlarını dikkate alarak 'iyi olma'sının göstergelerini belirlemek amacıyla kurulmalı. Türkiye'nin hane halkı anket bilgilerinden göstergelere dayalı bir veri tabanı anlayışına geçilebilmesi için de bu sisteme ihtiyaç var. 1. *Çocuk Hakları Stratejisi ve Uygulama Planı*'nda kurulması öngörülen bu sistem için dünya modellerinin incelenmesi gerekir.

2 Çocuğun İyi Olma Hali Endeksi, çocuğun bir bütün olarak ve çocukluğunu yaşarken ihtiyaçları dikkate alınarak "iyi olmasının" göstergelerini belirleyen bu sistem henüz Türkiye'de kurulamamıştır.

İhtiyaç temelli anlayıştan hak ve sorumluluk temelli anlayışa geçiş için çocuk göstergelerinin tespit edilmesi çocuğu ilgilendiren sorunların çözüm için de önemli bir adım olacak. Uygulamanın ölçülmesi, değerlendirilmesi, izlenmesi ve denetlenmesi bir sistem ihtiyacını zorunlu kılmaktadır. *Çocuğun İyi Olma Hali*, maddi durum, sağlık, eğitim, ev ve çevre koşulları, güç koşullar ve güvenlik, katılım, sosyal ilişkiler, öznel iyi olma hali olmak üzere 8 başlık altında oluşturulacak göstergelerle yeni doğan kuşakların yaşama, gelişme ve korunma haklarıyla etki analizlerini de yapabilecek duruma geleceğiz. Bakalim Çocuk Vakfı'nın bu hayalinin gerçekleşeceğini görebilecek miyim?

Nişantaşı, 13 Mayıs 2013

Hükümet, bir yandan kadınların iş gücüne daha çok katılmalarını, bir yandan da ailelerin daha çok çocuk sahibi olmalarını sağlayacak düzenlemeler üzerinde çalışıyormuş. Başbakan Yardımcısı Ali Babacan, birkaç hafta içinde bu çalışmayı Başbakanın açıklayacağını bildirmiş. Başbakanın 'büyük nüfus' meselesine bu kadar ağırlık vermesi doğurganlığın azalma eğilimine dayanıyor. Mevcut çocuk nüfusunun aldığı hizmetlerin niteliğini artırmak mı çocuk sayısının artışı için teşvik mi? Gönülüm aile ve çocuk odaklı hizmetlerin niteliğinin artmasından yana. Çünkü bunun sonrasında doğurganlık normal seyrine kavuşabilir.

Tarabya, 29 Haziran 2013

Hava kapalı, esintili ve serin. Haziranda bundan iyisi can sağlığı... Radikal gazetesindeki "Aile Dostu Kampanya" ise can sıkıcı. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin, kampanyanın 'temel felsefesini' şöyle açıklamış: "İnsana yatırım yapmak için ilk müessese ailedir ve aile çözümün merkezidir." Aileyi özendirmek ve güçlendirmek için başlatılan bu kampanya, "Aile Dostu" logolu ürünlere odaklı. İletişimden spor salonuna, konuttan kültürel faaliyetlere kadar yüzde 10 indirim. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hükümetin birinci etkinlik Bakanlığı gibi. Bakanlığın kurulmasını önerirken 81 il 957 ilçede icracı bir Bakanlık öngörmüştük. 2 yılda gelinen bu aşama can sıkıcı, evet çok can sıkıcı...

Tarabya, 10 Ağustos 2013

2 Temmuz 2013 tarihinde kabul edilen *X. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2014-2018* belgesi beş haftadır masamın üstünde. Planın girişinde iddialı sayılabilecek dünya analizine karşılık, Türkiye'nin mevcut durumu bu analizin bileşenleri ile ilişkilendirilmemiş. Yapılanlar anlatılmış,

geliştirilmesi gereken yönlerimize yönelik stratejiler geliştirilmemiş. Son beş yıllık planı temenniler kataloğu olarak da adlandırabiliriz. Ne temel öncelikler ne de stratejik amaçlara yer verilmiş. Üçüncü bölümdeki öncelikli programlar da stratejik ifadelere dayanmıyor. Öncelikli programlar kısmı ise önerilen faaliyetler şeklinde okunabilir. Plan'ın yapısında amaçlar/hedefler/ politikalar açık ve seçik şekilde yer almadığı için kamu kurum ve kuruluşlarının stratejik planlarına nasıl yansıtacağı belirsiz. Plan okundukça, Türkiye'nin son yıllardaki iyi yönlerine odaklanmış icraatın içinden duygusu veriyor.

Necmettin Oktay'ın tespitine göre, Plan, hiyerarşi açısından, stratejik amaçlar, stratejik amaçlarla bağlantılı hedefler ve bu hedeflere destek verecek politikalar şeklinde yapılandırılmış olsaydı, (giriş kısmındaki 7. maddede ifade edildiği gibi) kamu kurum ve kuruluşları için yönlendirici, daha sistematik ve kavramsal olarak da daha anlamlı ve anlaşılabilir olması sağlanabilirdi. Necmettin Hoca, "Kalkınma Planı stratejik plan değildir midir?" sorusu için şu değerlendirmeyi yapıyor: Bu politika belgesinde amaçlar/hedefler/ve politika kavramları yer aldığına göre bu kavramların tanımına uygun ifade edilmesi ve kullanılması gerekirdi. Bu nokta şu bakımdan önemli: Hazırlanan planların uygulanması ve izlenmesinde yaşanan sorunlar aşılamıyor.

X. *Beş Yıllık Kalkınma Planı*'nda 'kritik reform alanları' için Öncelikli Dönüşüm Programları arasında ne eğitim ne de kültür başlığı var. Eğitimle ilişkili iki başlıkta ise temel ve mesleki becerileri geliştirme ile nitelikli insan gücü için çekim merkezi programı notu var. Plan'da, ailenin ve dinamik nüfus yapısının korunması programına karşılık, çocuğa yönelik öncelikli bir yaklaşım ve program da yok.

Türkiye'nin son Kalkınma Planı, öncekiler gibi 'ekonomik büyüme ve kalkınmaya odaklı' bir plan içeriğindedir. Ne zihniyet ne de yapısal değişimleri hedeflemektedir. Çocuk bağlamında *Çocuk ve Gençlik* başlığı altındaki analize dayalı amaç ve hedefler/politikalar (s. 44-45) dikkate alındığında şu tespitte bulunabiliriz: Çocuk sorunları mevcut anlayışla çözülebilir. Bu ise geçmişte ve bugün ülkeyi yönetenlerin çocuk meselesini kavrayıştan uzak olduklarını ortaya koyan temel yanılgıdır...

Tarabya, 11 Ağustos 2013

Kimsesiz Çocuklar, Osman K. Akol'un 1950 yılında Örnek Matbaası'nda basılmış kitabının adı. Kitabın kapağında sırtını ağaca dayamış çocuk deseni. Kitap 1882'de Darülaceze'nin kurulmasına öncülük eden Dâhiliye Nazırı Halil Rifat Paşa'dan, Darüleytamların kurucusu İsmail Mahir Efendi'ye,

Çocuk Esirgeme Kurumu'ndan Hasip Akıncı'nın İzmir'de kimsesiz ve sokakta kalmış çocuklar için kurduğu Sepetçilik ve Çiçekçilik Mektebi'ne kadar özet bir çocukluk tarihi. CHP'nin 1945 Çocuk Raporu'na rağmen de çocuk yoksulluğu ve korunmaya muhtaç çocuklar Devletin ciddi işleri arasına dâhil edilmemiş. Osman K. , *Kimsesiz Çocuklar* kitabında aile, çocuk, engelliler ve Çocuk Hakları konusunda Çocuk Esirgeme Kurumu'nu yönetmiş Dr. Fuat Umay döneminin yıllık bütçelerinin dökümünü yaparak eleştiriyor. Bu konuda, Fuat Umay'ı bu kadar sert eleştiren başka bir yazı okuduğumu hatırlamıyorum. Öğretmen kökenli Osman K.'nın kimseli-kimsesiz ayrımı yapmadan meseleyi 'çocuk davası' teması etrafında izah ettiği yıldan bu yana 60 yıl geçmiş. Bugün de esas olan, kurumlardan önce, 'çocuk davası' anlayışına sahip idealist insan eksikliğidir.

Tarabya, 18 Ağustos 2013

Türkiye yoksulluğu ölçemeyen bir ülke durumunda. Nasıl ölçülsün ki! Yoksulluk ölçülebilir mi!

Yoksulluğu ölçmek için Ulusal Yoksulluk Sınırı (UYS) ve Bölgesel Yoksulluk Sınırı (BYS) ölçütleri kullanıldığında, bölgeler için yoksul sayısı farklı çıkabiliyor. Türkiye'de bölgeler arası gelir farklarının yüksek olması nedeniyle, İstanbul'da yoksul sayısı çok düşük çıkarken, Güneydoğu Anadolu'da abartılı şekilde çok yüksek çıkabiliyor. Seyfettin Gürsel 3. bir yol önermiş: Temel Maddi Yoksunluk (TMY). TÜİK verilerine bu ölçüte göre bakıldığında ise yoksulluk azalıyor. İktidarı yoksullarla paylaşamayanlar için 'bedava' bir mazeret daha...

Nişantaşı, 20 Ağustos 2013

Kayıp çocukların yüzde 65'i kız, yüzde 35'i erkek. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın yurtlarında 'açık kapı' uygulaması nedeniyle kayıp çocukların yüzde 33'ü kurumlardan, yüzde 67'si ailelerinden kaçıyor. Yıllarca İdarî ve Adlî Koruma Sistemi'nin kurulması önerildiği halde ne duyan oldu ne de anlayan!

Tarabya, 8 Eylül 2013

TÜİK'in son yıllarda yaptığı araştırmalardan ülkeyi yönetenler yararlanıyor mu? Ya da ne kadar yararlanıyor? Çocuk işçiler konusu bütün dünyanın gerçek çocuk sorunlarından biri. Dünyada 215 milyon 'çocuk işçi' tarım ve ağır işlerde çalışırken, çözüm üretmesi gereken hükümetler sorunları yamamaktan öte bir şey yapmıyor. Asıl mesele yoksullarla iktidarı paylaşmak. Dünyada buna cesaret eden iktidar var mı?

TÜİK'in 2012 yıl sonu verilerine göre ev işlerinde faaliyette bulunan 7,5 milyon çocuğumuz var. 893 bin 'çocuk işçi' çalışıyor. 614 bini erkek, 279 bini kız. Kırsal alanlarda 493 bin çocuğun 368 bini tarım sektöründe. TÜİK verilerine göre kaygı verici olan diğer bir sonuç ise 'çocuk işçi' sayısında artış olması. Son yıllarda Hükümetin başlattığı Şartlı Eğitim Yardımı ile 2,5 milyar dağıtılmış. İhtiyaç Temelli anlayışa göre çocuk yoksulluğunun önlenemeyeceğinin Hükümetler farkında olsa da, yüksek maliyet nedeniyle hiçbiri bu köklü çözüme cesaret edemiyor. Aile bireylerinin sosyal güvenceye kavuşturulması, işsizliğin önlenmesi, sağlık yardımları kapsamının genişletilmesi yanında, yoksulluğun ve özellikle çocuk yoksulluğunun önlenmesi için Devlet'in Hak ve Sorumluluk Temelli Anlayışı Sosyal Koruma Hukuku'na dayandırması, buna dayalı bir dönüşüm öngörmesi ve bu politikasını buna göre yapılandırması gerekiyor. Buna cesaret edebilecek iktidarlar Türkiye'de sosyal adaleti sağlayabilir ve sosyal devleti yeniden inşa edebilirler...

Nişantaşı, 15 Kasım 2013

Az önce I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi'nin veda fotoğrafının içinde yer aldım. Bir çocuk ödevinin sonuçlanmış olmasından dolayı durgun bir göl gibiyim. Teşekkür konuşmamın son bölümünde duygulu anlar yaşadım. Hüngür hüngür ağlamamak için kesik kesik konuşmuşum. Buna rağmen, küçük bir hayalimi daha açıkladım:

Türkiye'nin yoksul köylerinden birinde Çocuk Yoksulluğu Kongresi düzenleyeceğiz. Yalnızca ülkemizin değil 7 kıtanın yoksul çocukları için. Her kıtadan temsilci çocuklar. Her kıta için bir çadır. Çadırların renkleri farklı. Köyün sınırlarından içeri hiçbir marka alınmayacak. Yoksulların yediği kadar yemek ikram edilecek. Kongreyi dünün, bugünün ve geleceğin politikacılarına ithaf edeceğiz. Zenginlerden bağış-yardım kabul edilmeyecek... Kongre öncesi, sırası ve bir hafta sonrasına kadar internet sitelerinden birkaç dilde yayın yapılacak. Çocuk yoksulluğu temaları günlük programlar içinde sunulacak. Kongre sonunda Dünya Çocuk Yoksulluğu Bildirgesi açıklanacak...

Birazdan Çocuk Vakfı'ndan evlerimize gideceğiz. 435 gün sonunda hiç yorulmamış gibiyim. Allah'ım hangi melek kaldırdı üzerimden Kafdağı kadar ağırlığı?

Tarabya, 17 Kasım 2013

7 kıtayı temsilen 7 metre yüksekliğinde ve küreden oluşan bir kumbara. Kumbara şeffaf ve boş. Günlük harçlıklarımızla Çocuk Yoksulluğu Kongresi'ni düzenleyeceğiz.

Nişantaşı, 24 Kasım 2013

Az önce, ilkokul dördüncü sınıf öğretmenim Bedri Bahar'ı aradım. Bedri Bey öğretmenim 71 yaşında. Süphan Dağı eteklerinde hiç yeni elbise giymemiş çocuklara da öğretmenlik yapmış. Okul, açık havada. Çimenler kilim. Katır sırtında gidip gelmiş her gün. 'Hakikatin ta kendisiydi yaşadıklarımız' derken titrek sesinde bu görevi yapmış olmanın bahtiyarlığını hissettim... Aradan tam 50 yıl geçmiş: Azalsa da yoksul çocuk hikâyeleri o kadar çok ki! O kadar uzağa gitmeye de gerek yok. Tarabya'nın bile aç uyuyan çocukları ağlasa dünya uyuyamaz.

Nişantaşı, 16 Aralık 2013

OECD'nin *Yaşam Kalitesi Endeksi*'ne göre Türkiye en son sırada. Türkiye'de çalışan kesim yılda 101 saat daha fazla çalışıyor. Türkiye, dünyanın 17. büyük ekonomisine sahip. Her ay 100 kişi iş cinayetlerinde ölüyor. İş güvenliği tehlikeli boyutlarda. Tam anlamıyla emek sömürsü. İşçilerin yalnızca yüzde 5'i sendikalı. 34 OECD ülkesinin yıllık kullanılabilir hane halkı geliri ortalama 23 bin dolar. Türkiye'nin ortalaması 14 bin dolar düzeyinde. "Ekonomik büyüme" masalını dillerinden düşürmeyenlere duyurulur...

Tarabya, 8 Mart 2014

Acı bir çocuk haberi daha: Haberin kaynağı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Türkiye'de 2002-2013 yılları arasında 504 bin 957 çocuk erken yaşta evlendirilmiş. Daha acı bir çocuk haberi daha: Son 3 yılda 17 bin kız çocuğu kayıp. Son yıllarda hiçbir çocuk sorunu çözülemedi. Ne adli ne de idarî koruma sistemi kurulabildi. Aile Bakanlığı'nın kurulması için çeyrek yüzyıl boyunca çırpındık. Önerimiz üzerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kuruldu; fakat bir türlü etkinlik düzenlemekten icracı bir aile ve çocuk Bakanlığına sıra gelmedi.

Tarabya, 17 Nisan 2014

Türkiye'de Kadınların Sosyal, Kültürel, Siyasal ve Ekonomik Durumu Araştırması'na göre kadınların yüzde 70'i 21 yaşından önce evleniyor.³ Çocukluk çağı evliliklerde en yüksek oran yüzde 20,6 ile Doğu Anadolu'da.

3 Bu çalışmada olduğu gibi Türkiye'de erken yaşta evlendirilen çocuklar için "çocuk gelin" adlandırması kullanılıyor. Çocukluk çağı evlilikleri veya erken yaşta evlendirilen çocuklar adlandırılmasının kullanılmasını öneriyoruz.

Diğer iki bölgemiz ise yüzde 17,3 ile Orta Anadolu, yüzde 15,5 ile Kuzeydoğu Anadolu. Daha trajik olanı ise 16 yaşından küçük evlilik yapanların oranı yüzde 10. 18 yaşından küçük olanların oranı ise yüzde 34. Bu araştırma, Doğu ve Güneydoğu'da erken yaş evliliklerinin çok olduğu algısının yanlış olduğunu ortaya koymuş oldu. 10-12 yaş arası evlilikler ise daha çok Kuzeydoğu Anadolu; 12-13 yaş evlilikleri ise Orta Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde gerçekleşiyor. Ne yazık ki çocuk yaşta evlilikler konusunda hâlâ bir sosyokültürel programa sahip değiliz.

Tarabya, 23 Nisan 2014

Bahçeşehir Üniversitesi, bugün, *Üç Çocuktan İkişi Şiddetli Maddi Yoksunluk Çekiyor*, başlıklı araştırma notunu yayımlamış. TÜİK'in, *Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi* (GYKA) 2011 yılı verileri kullanılarak hesaplanan oranlara göre, 2011 yılında Türkiye'de yaklaşık her üç çocuktan ikisi Avrupa standartlarına göre şiddetli maddi yoksunluk içinde yaşıyor. AB tanımına göre, şiddetli maddi yoksunluk, bireylerin hayatlarına düzgün bir şekilde devam edebilmeleri için gerekli olan çeşitli ihtiyaçların zorunluluktan yerine getirilememesi olarak tanımlanıyor. Daha da ilginç bir sonuç ise, Türkiye, çocuklar arasında şiddetli maddi yoksunluk açısından hem Güney Avrupa ülkelerinin hem de daha düşük gelişmişlik düzeyine sahip Macaristan, Romanya gibi ülkelerin oldukça gerisinde.

Türkiye'de çocukların yüzde 67,7'si iki günde bir protein tüketemiyor, yüzde 39,9'u yeterince ısınmayan evlerde yaşıyor ve yüzde 40'ı eskiyen kıyafetleri yerine yenilerini alamıyor. Bu üç temel ihtiyacın hiçbirini gideremeyen çocukların oranı ise yüzde 24,8.

BETAM, yoksulluğun gidişatını takip etmek ve öncelikle en zor durumlardakilere ulaşabilecek politikalar geliştirebilmek için yeni bir tanım önermiş: *Temel maddi yoksunluk tanımına göre üç temel ihtiyaç olan; evi yeterince ısıtma, iki günde bir et, tavuk, balık gibi protein tüketebilme ve eskiyen kıyafetlerini yenileriyle değiştirebilme ihtiyaçlarının hiçbirini karşılayamayan bireyler temel maddi yoksunluk içerisinde kabul edilmektedir.*

BETAM'ın araştırma notunda, Türkiye'de çocuk yoksulluğunun şiddetli ve inatçı olduğu görüşüne de yer verilmiş. Bu gidişle Hükümetin yoksulluğu önleyecek etkin politikalar geliştireceği çok zayıf bir ihtimal.

Ek bir not: Ünlü fizikçi Stephen Hawking, yapay zekâ teknolojilerinin kontrolsüz gelişimi ile ilgili uyarıda bulunmuş: Yapay zekâ teknolojileri hastalıkları, savaşları ve fakirliği sona erdirebilir. Hawking'in kaygısı ise insanların daha fazla keşif yapıp, tehlikeli silahlar geliştirilmesinin ise

daha büyük yıkım getirebileceği yönünde. Anlaşılan, hastalık, yoksulluk ve savaşlar için insanlığın çaresizlik sarmalı çözülemeyecek.

Tarabya, 15 Temmuz 2014

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yaptığı araştırmaya göre Türkiye'nin yüzde 99.2'si Müslüman. Dindarlığın hayata nasıl yansıdığı da araştırılmış. Müslümanların yüzde 71.9 zekât veriyor; yüzde 41.9'u Kur'an okuyor; eş seçiminde öncelik yüzde 68.4 ile dindarlıkta. Çocuklar dini bilgileri en çok 6-10 yaş grubundayken öğreniyor. Çocuklarını "İslami hassasiyete göre" yetiştirmek isteyenlerin oranı ise yüzde 87.1... Din ve değerlere yönelik nicel araştırmalara güvenim yok. Bu sonuçlar ile içinde yaşadığım toplumun ne kadar örtüştüğü hakkında kaygılıyım. Nasıl bir Müslümanlık yaşandığı ortada. Yüzde 71.9'u zekât verdiği hâlde Türkiye'de yoksulluğun hâlleri niçin hep aynı?

Nişantaşı, 27 Nisan 2015

Kalkınma Bakanı Cevdet Yılmaz, "güçlü sosyal devlet" vizyonu ile yoksulluğun ortadan kaldırıldığını ve gelir dağılımındaki dengesizliğin "asgariye" incecğini açıklamış (!) İki cümlesi de şöyle: "OECD verilerine göre, Türkiye'de yıllık ortalama gelir artışı düşük gelirlielerde yüksek gelir grubundakilere göre daha fazla. Güçlü sosyal politikalarla refahın adil dağılımı sağlandı." Bu açıklamalardan, zenginle-fakir arasındaki uçurumun azaldığı anlatılmak isteniyor... Gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçen Gini Katsayısı 2002'de 0.44'müş, bu yıl 0.38'e düşmüş. OECD verilerine göre yoksulluk oranları 2011'de yüzde 19'muş. TÜİK verilerine göre bu oran 2013'te 14.9'a inmiş.

Sosyal yardımlarla yoksulluk kökten çözülmez, ertelenir. Son yıllarda sosyal yardımlara ağırlık verildiği hâlde niçin yoksulluğun önlenmesi amacıyla köklü atılım yapılamadı? İktidar, yoksulların yardım payını artırmakla yetindi, yoksulluğun önlenmesine yönelik bileşenlerin durumunu iyileştirmeye, istihdama, sosyal koruma hukukunu geliştirmeye öncelik veremedi. Sonuç olarak, iktidarını yoksullarla bölüşemedi.

Nişantaşı, 2 Ekim 2018

Son günlerde metroda okuduğum kitabın adı Refah Devletinin Krizi. Pierre Rosanvallon'un ilk cümlesi "Refah devleti hasta." Devletin hastalığının teşhisi, sağlık harcamaları ile sosyal harcamaların ve sosyal harcamaların gelirlerden çok daha hızlı bir biçimde artıyor olması yönünde. Rosanvallon sanayileşmiş ülkelerin yirmi yıldan beri yaşamakta olduğu finansman

açıının nedenini de bu teşhise dayandırıyor. Pierre Rosanvallon'a göre, 20. Yüzyıl refah devleti "klasik" koruyucu devletin derinleştirilmiş ve genişletilmiş hâlidir; koruyucu devlet modern devleti özel bir siyasal biçim olarak tanımlar. Refah devletinin modern sigortacılık tekniklerinin evrilmesi sonucu yapılandırıldığı ise ortak kabullerden biridir. Batı'da refah devletinin düşünce temelleri 1970'lerden bu yana tartışılıyor. Refah devletinin demokratik ve eşitlikçi kültüre dayalı olması özgürlüklerin genişlemesini sağlarken özellikle muhafazakâr politikacılar tarafından güvenlik talebi ileri sürülmektedir. Refah toplumunun krizinin ekonomik boyutundan ziyade ahlaki bir krizin eşliğinde olduğuna yönelik kaygılar karşısında Pierre Rosanvallon'ın iki sorusu dikkat çekici: Demokratik aydınlık çağına girmeyi bilecek miyiz? Toplum kendine hangi dayanışma normlarını vermektedir?

Devlet-fert tartışmalarında ortak kabullerden biri de "refah devleti toplumsal olanı sadeleştirerek ferdi özgürleştirdiği" yönündedir. Devletin sorunları çözen bir aygıt olduğunu kabul edenlerle asıl sorunun devletin kendisinde olduğunu ileri sürenler arasında uzlaşma nasıl sağlanabilir? John Rawls'in 1970'li yıllarda geliştirdiği "düzenli bir toplum" için yaptığı öneriyi not edeceğim: "Herkesin, diğerlerinin de kendisiyle aynı adalet ilkelerini kabul ettiğini bildiği ve kabul ettiği; temel toplumsal kurumların bu ilkeler açısından genel olarak tatmin edici olduğu ve tatmin edici olarak kabul edildiği toplumdur." (s.77) Günümüzde ise refah devleti hakkındaki güncel tartışma, devletleştirme/özelleştirme alternatifine sıkışmış durumdadır... bir yanda "sosyal devletçi" senaryo, öte yandaysa "liberal" senaryo." Yirminci yüzyılın başından bu yana "toplumsal ilerleme talebinin" tek hedefi refah devletiydi. "Refah devleti laik devletin son sözüdür: Koruyucu devletin kendini dinsel olandan bağımsız kılarak egemenliğini ilan edişinin ardından, refah devleti dinsel olanı kendine dâhil ederek son izleri de siler. Yardımseverliğin ve korumacılığın belirsizliğinin yerini devletin düzeni alır." (s.24-25).

Batı'daki refah devleti tartışmalarından Türkiye'nin payına ne düşer? Bu soruya bir soru ile cevap vermek daha gerçekçi olmamızı sağlayabilir: Türkiye'de devleti beka ve güvenlik meselesi dışında tartışan düşünce hareketi kaldı mı?

Nişantaşı, 22 Kasım 2018

Çocuk yoksulluğu üzerine doktora tezi hazırlayan Ercem Erkul ile dört saatten fazla bir süre konuşunca yorulmuşum. Yoksulluğun hâllerini konuştukça heyecanlandım ve üzüldüm. Çocukluğumdan bu yana yoksulluk hikâyeleriyle yaşıyorum. Yoksullara yönelik çok az iyilik ödevi yapabildim.

Yıllardır düzenlemeyi düşündüğümüz Türkiye Çocuk Yoksulluğu Kongresi'ni de düzenleyemedik. Kongreyi düzenleyemeyince ne ülke ölçekli politikaya sıra geldi ne de Strateji ve Uygulama Belgesi'nin hazırlanmasına.

Yoksulluk ve çocuk yoksulluğu için mahalle merkezli modeller geliştirilmesini önereli de yıllar oldu. Bu modelin bölgelere göre işlevi farklı olacağı için uygulanabilir olduğunu düşünüyorum. Ne yazık ki iktidar partisi aynı ve nakdî yardımla sınırlı bir anlayışı sürdürmekten başka bir yolu denemeye yanaşmıyor. Tarım ve hayvancılığın çökertildiği bir ülkede işsizlik ve yoksulluk ilişkisi de kurabilmiş değil. İşsizlik yüzde 11.2, gençlerde işsizlik oranı yüzde 25. Kaç yıldır ısrarla önerdiğimiz hâlde *Çocuğun İyi Olma Hâli Endeksi Sistemi*'nin niçin kurulamadığı yoksulluğu konuştuğça daha iyi anlaşılıyor. Ercem Erkul'un tezinde önereceği modeli merakla bekleyeceğim.

Han Çayırı Yolu Sokağı, 18 Mayıs 2020

Covid 19 salgını görünürde olan ve olmayan birçok insanlık durumunu açığa çıkardı: En önemli açık, modern uygarlığın insan, ahlak ve adalet açığı oldu. Ne yazık ki insanoğlu kardeş olmayı bilemedi. Ahlak ve adalet açığının değerler yanında dünya nimetlerinin paylaşılmasından ekonomik sisteme kadar birçok görünen ve görünmeyen yüzü vardır. Tarih boyunca insanlık, bencilliği ve mala-mülke tapıcılığı yüzünden nüfusun zayıf gruplarını en alta iterek bugünlere ulaştı. Salgınlar, afetler ve sistemlerin ekonomik krizleri hep bu en alttakileri daha olumsuz şartlarda yaşamaya mahkûm etti. Yoksulluğu çaresizlik sarmalına dönüştüren kötülüğün burgacına karşı da direnemedi insanlık.

Ve Covid 19 öncesi dünyada yoksulluk sınırının altındaki 3 milyar insanı devraldı dijital yeni dünya. Ne kadim insanlık değerleri ve dini değerler, ne seküler paradigma ve evrensel değerler, ne insan hakları söylemi, ne ülkelerin yoksulluğu önleme yaklaşımları, ne egemen sistemin sözde stratejileriyle yoksulluk dünyanın hiçbir yerinde önlenebilmiştir. Yoksulluk ve çocuk yoksulluğuyla ilgili sorularımız ve çözüm önerilerimizi geçersiz duruma getiren bu küresel salgın en alttakileri daha alta itecek. Çünkü salgının en olumsuz etkileri bütün dünyada ekonomik alanda hissedilecek. Çöken egemen dünya ekonomik düzeni kendini yeniden yapılandırırken yeni örgütlenme tarzları da geliştirecek. Dijital paradan dijital ekonomiye yeni vahşi düzene geçilirken yoksullar unutulursa yakın bir gelecekte daha ölümcül salgınlar bekliyor bizi. Covid 19'un uyarıları dikkate alınmazsa tarihte ilk defa dünya nüfusunun üçte biri çaresiz kalacak.

Bu yeni çaresizlik sarmalının en kırılgan noktası çocuk yoksulluğudur. Tarihte her zaman nüfusun üçte birini oluşturan, buna karşın dünya

nimetlerinin en azıyla hayatta kalan yoksul çocuk nüfusu farklı salgın hastalıklarla ölüme terk edilecek. Asıl insanlığın çöküş hâli de budur.

Önümüzde bir imkân var: *Uzaktan insanlık dönemi*'ne karşın yeniden insan merkezli sosyal devleti önermek: Yoksulluk ve çocuk yoksulluğunu kökten çözüme kavuşturacak ve almamız gereken asıl tedbirleri olarak yoksulluğu ortadan kaldıracak politika ve stratejileri geliştirmek ve uygulamak. Bunun için de dünyanın ekonomik kalkınma (!), büyüme, stratejileri ve "orta gelir tuzağı"yla insanlığı oyalayan anlayış terk edilmeden hiçbir olumlu adım atılmayacağını öğrenmemiz gerekecek... İnsanlık güç ve egemenlik ilişkilerine dayalı kurulu düzenin bütün enstrümanlarına itiraz etmez ve adaleti sağlayacak örgütlenmenin paydaşı olamazsa, Covid 19 sonrası ortaya çıkan imkânı da ıskalamış olacağız. Bu nedenle yoksulluğa karşı toplumlar, ülkeler ve bütün insanlık olarak savunma hattı geliştiremezsek uzaktan insanlık dönemi'nde en ağır bedeli yine yoksullar ve bütün güç koşullardaki insanlar ödeyecek. Bu insanlık durumunu "vicdan" edebiyatıyla, Polyannacılıkla önleyemeyiz. Bu dipsiz kuyudan insanlık ahlakı, merhamet, adalet, paylaşma ve kardeşlikle çıkabiliriz. Yoksulluğun önlenmesine yönelik yeni bir felsefe, bakış açısı, gerçekçi bir dil ve yardım odaklı değil, Hak Temelli, insana ve tabiata saygıya dayalı bir politika gerçekleştiremezsek ülkelerimizi ve dünyayı normalleştiremeyeceğimiz gibi, insanlık gemisi de umut seferine çıkmış olmayacak...

Han Çayırı Yolu Sokağı, 21 Mayıs 2020

Geçtiğimiz günlerde Türkiye'de koronavirüsün toplumsal etkileri araştırmasının iki sonucu açıklanmıştı: Yoksulluk artacak diyenler yüzde 63.3; Dünyada ekonomik kriz artacak diyenler ise yüzde 76.8 olmuş. Bu iki sonuçtan hareketle şu soruyu sorabiliriz: Ülkelerin ve Dünyanın birinci önceliği yoksulluğun önlenmesi olabilecek mi?. İlk aşamada imkânı olan herkesin ve sosyal destek sağlayabilen gönüllü kuruluşların harekete geçmesi gerekecek. Ülke ve Dünya ölçekli sosyal politikaları hazırlamak için zamana ihtiyaç var. Buna karşılık her ülkede ve yeryüzünün her yaşama ortamında her gün evinin ihtiyaçlarını karşılayarak günlük emeğiyle ailesinin geçimini sağlayan 100 milyonlarca insan için acil desteğin verilmesi gerekiyor.

Salgın sürecinde işsiz kalan ve ekonomik krizle derinleşecek işsizlik ve yoksulluk karşısında her insanın en yakın yoksul komşularına yönelerek iyilik ve kardeşliği yaşamasını da değerli buluyoruz. Hz. Aişe'nin, "Önce komşu sonra ev" çağrısına uyarak *çocuk/insan yüzlü devrimler* gerçekleştirebiliriz bu *uzaktan insanlık dönemi*'nde. Hiç de

küçümsenmeyecek bu çabalarla her insan önce kendinden yola çıkarak iyiliğin ve kardeşliğin öncüsü olabilir.

Çocuk Vakfı, yukarıda vurgulanan amaç doğrultusunda Covid 19 salgını sürecinde imkânı olan her insanı ve aile çevresini yoksul bir komşusuna destek vermek amacıyla ilk çağırışı yaptı bugün. Karantina günlerine not düşmek amacıyla bu çağırışı günlüğe not düşüyorum:

ZAMAN ADALET, MERHAMET VE KARDEŞLİK ZAMANI.

İMKÂNI OLAN HERKESİ EN YAKININDAKİ YOKSUL AİLE VE ÇOCUKLARA DESTEK VERMEYE DAVET EDİYORUZ.

Yeni Korona Virüsü salgını kısa sürede bütün insanlığı kuşattı. Ülkemiz ve dünya için daha sıkıntılı günlerin başlangıcı oldu. Ülkemizde nüfusun yüzde 35'i yoksul, yüzde 12'si işsiz. 8,4 milyar Dünya nüfusunun 3 milyarı yoksul, 800 milyonu yoksulluk sınırının altında. Tarih boyunca dünya nüfusunun üçte biri çocuk olduğu halde, hiçbir dönemde dünya nimetlerinden paylarına düşen verilmediği için çocuk yoksulluğu kök saldı. Yoksulların yaşadıklarını ifade edecek hiçbir alfabe yok yeryüzünde...

Bizler evdeyken egemen dünya sistemi yeniden örgütleniyor. Değişim “Yeni Normal” kavramıyla tanımlanıyor. Bu değişimin daha adil bir dünya kurmak için kullanılması gerektiğine inanıyoruz. İnsanlık için savunma hattı oluşturmak ve yoksulların daha derin bir çaresizliğe itilmesini engellemek için; yoksulluk ve çocuk yoksulluğu politikalarının hem dünya hem de ülke genelinde uygulanması gerekir. Bu amaçla; Aile ve Çocuk Bakanlığı'nın kurulmasını ve insan merkezli sosyal devlet taleplerimizi önermeyi ısrarla sürdüreceğiz.

Son aylarda gördük ki; Çin'de hastalanan biri binlerce kilometre ötede bile milyonlarca insanın canını yakıyor. Anladık ki birimizin derdi varken diğerimizin hayatına huzur içinde devam etmesi mümkün değil.

Açlık, yoksulluk ve adaletsizlik en bulaşıcı hastalıktan bile daha tehlikeli. Üstelik bu hastalıkların tedavisini de aşısını da biliyoruz: Paylaşmak. Bütün yoksullar bizim kardeşimiz, bütün çocuklar da bizim çocuklarımız. Bu yüzden herkesi, bu zor günlerde yakınlarındaki yoksul ailelerin ve çocukların yanında olmaya çağırıyoruz. Kendi çocuklarımızla birlikte, ülkemizdeki yoksul çocukların sağlık, beslenme ve eğitimini sağlamak biz yetişkinlerin ve devletin görevi... İstisnasız herkesi, imkanlarının el verdiği ölçüde, bu en büyük insanlık görevini yerine getirmeye çağırıyoruz. Çünkü çocuklar sağlıklı büyüdükçe, geliştikçe ve haklarını yaşadıkça dünyanın daha iyi bir yer olacağına inanıyoruz.

Zaman adalet, merhamet ve kardeşlik zamanı... Bencilikten uzaklaşarak; dayanışma zamanı. Dünya nimetleri bütün insanlığındır ve biz yoksullara borçlu kaldık. Şimdi ülkemizin ve dünyanın bütün çocukları için ödev ve bu borcu ödeme zamanı...

Mustafa Ruhi Şirin